

Стефан Каргановић, Џорџ Самуели,
Вишеслав Симић, Александар Мезјаев,
Ања Филимонова

Фонд Историјски пројекат Сребреница
СРЕБРЕНИЦА 2020

Аналитички пресек поводом двадесетпетогодишњице

All rights reserved – 2021
Srebrenica Historical Project

**Стефан Каргановић, Џорџ Самуели,
Вишеслав Симић, Александар Мезјаев,
Ања Филимонова**

СРЕБРЕНИЦА 2020

**Аналитички пресек поводом
двадесетпетогодишњице**

Прво издање

ДУХОВНИ ЛУГ

Хаг 2021

Стефан Каргановић, Џорџ Самуели,
Вишеслав Симић, Александар Мезјаев,
Ања Филимонова

Фонд Историјски пројекат Сребреница
СРЕБРЕНИЦА 2020

Аналитички пресек поводом двадесетпетогодишњице

Издавач

ДУХОВНИ ЛУГ, Немањина 16, Крагујевац, duhovnilug.rs
duhovnilug@gmail.com, 064.22.444.77

За издавача

Горан Вељковић

Уредник

Стефан Каргановић

Припрема за штампу

ДУХОВНИ ЛУГ Крагујевац

Штампа

Пи-џрес Пирој

Тираж

500

ИСБН 978-86-6038-051-9

Прво издање

Хаг,

Васкрс 2021.

*Ова књиџа њосвећена је
др Владимиру Леџосавићу,
министру љравде Црне Горе,
за испољену моралну сџамениџосџ,
инџелекџуално џошџење и
узорни џрофесионализам. Αξιος!*

САДРЖАЈ:

Увод: Хоће ли се икада утврдити истина о Сребреници?.....	9
Стефан Каргановић: Несувислости Сребренице	25
Џорџ Самуели: Дефинисање геноцида.	145
Вишеслав Симић: МКТБЈ и производња историје	219
Александар Мезјаев: Како пресуђује Хашки трибунал?.....	255
Ања Филимонова: Место Сребренице у савременој геополитици.....	289
Стефан Каргановић: Сребреница и асиметрична борба за истину.....	295
Прилог 1 Енди Вилкоксон: Суд за ратне злочине преувеличава број људи које су босански Срби заробили у операцији Сребреница.....	323
Прилог 2 Ратко Шкрбић, пуковник у пензији Сребреница: неумољивост математике.....	337
Прилог 3 Константин Килибарда: Декомпозиција сребреничког мита са бошњачке стране	385

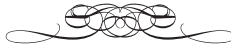
Прилог 4 Жерминал Чивиков: Случај Ердемовић и крах сребреничке приче	393
Прилог 5 Наводна приступница Дражена Ердемовића Десетом диверзантском одреду, са потписом генерала Ратка Младића.	403
Прилог 6 Извештај УНПРОФОР-а, Сектор Исток (Тузла) о бројном стању избеглица приспелих из Сребренице 4. августа 1995.....	407
Прилог 7 Изјаве преживелих из колоне 28. дивизије о борбама и проценом броја погинулих у пробоју из Сребренице према Тузли, у јулу 1995..	409

УВОД: ХОЋЕ ЛИ СЕ ИКАДА УТВРДИТИ ИСТИНА О СРЕБРЕНИЦИ?

Наша невладина организација „Историјски пројекат Сребреница“ од почетка своје делатности неуморно поставља једноставно питање: шта се догодило у Сребреници? Да смо задовољни званичним објашњењем, које је свима познато, не бисмо уопште имали потребе да то питање постављамо. Сам чин постављања таквог питања, у званичној клими где је једини прихватљив одговор већ унапред прописан, сврстава нас у табор критичких мислилаца, дакле ставља нас на сам руб политичке коректности. Пошто не признајемо доктрину политичке коректности, тај положај нам савршено одговара.

Током више од десетогодишњег рада на рашчлањавању Сребренице, често смо себи постављали следеће питање: зар неколико стотина стварно погубљених муслиманских заробљеника у Сребреници није довољно да се сви сложимо о томе да се тамо догодио тежак ратни злочин и да извршиоци треба да буду процесуирани и отпремљени на издржавање дуготрајних затворских казни? Разуме се да јесте. Зашто онда судбина људи који су стварно страдали као ратни заробљеници, и као заштићена лица према Женевској конвенцији, не представља окосницу сребреничке приче? Постављен на такву, емпиријски неопорециву основу, злочин би се нашао изван оквира сваке разборите

сумње или расправе. Злочин је и у таквим размерама довољно озбиљан да починиоцима буду изрекнуте најстроже казне, које се по тежини не би нимало разликовале од оних које се у сваком случају изричу, али тада не више са ослонцем на једну исконструисану и неутемељену причу, него на методолошки строго утврђене чињенице.

Из ових питања јасно произилази став наше невладине организације да канонска верзија догађаја у Сребреници у јулу 1995. свакако алудира на стварна дешавања, али да их истовремено и фалсификује. Зашто је то тако?

Ако анализирамо средишње компоненте из којих се званичан наратив састоји, наћићемо два који се понављају *ad nauseam* и који су практично заменили „сваку разложну и јавну расправу, свако рационално суочавање са чињеницама, свако процењивање и одмеравање елемената“⁽¹⁾ овог догађаја, који је изузетно спретном применом комбинације политичких и медијских средстава постао парадигма за крај двадесетог века.²⁾

Ако са званичне цифре сребреничких жртава скинемо једну нулу, доћи ћемо до једне друге цифре, која нимало не умањује тежину кривичне и моралне одговорности починилаца, али која уједно има и ту предност да јесте у складу са проверљивим чињеницама. Међу тим важним чињеницама налазе се расположиви форензички докази.³⁾ Међутим, иако задовољава све

1) Мило Ломпар, *Дух самопорицања*, Нови Сад, Орфеј, 2012, Друго, допуњено издање, стр. 101.

2) По професору Едварду Херману то, заправо, представља „тријумф пропаганде крајем двадесетог века“. Edward S. Herman, "The Approved Narrative of the Srebrenica Massacre," *International Journal for the Semiotics of Law*, Vol. 19, 2006, pp. 431-432.

3) Стефан Каргановић и Љубиша Симић: „Сребреница: деконструкција једног виртуелног геноцида“ (Београд 2010.), Поглавље 3: Анализа форензичких извештаја Хашког трибунала, стр. 63; и Поглавље 4: Тумачење и приказ резултата по масовним гробницама, стр. 83. Форензички материјал Тужилаштва Хашког трибунала (3,568 аутопсијских извештаја) доступан је добрим делом на интернет презентацији Историјског пројекта Сребреница, <http://srebrenica-project.org/>

судскомедицинске критеријуме, тај проверљиви податак има ту слабу страну да је политички неприхватљив. Да је грађена на цифри од неколико стотина жртава, теза о геноциду оставила би врло климав и неозбиљан утисак. Чак и када се утемељава на цифри од осам хиљада у очима стручњака та теза остаје врло упитна,⁴⁾ али појачана додатном нулом неупућеној широкој јавности, домаћој и страној, она ипак знатно убедљивије делује.

Суштина политичке и психолошке операције под називом „Сребреница“ не састоји се из тачног пребројавања страдалих или одавања почasti невиним жртвама, а још мање пружања утехе преживелима, него из грубог коришћења свих расположивих инструмената ради постизања једног прецизно одређеног политичког циља. У једном другом, али сродном контексту, професор Ломпар је природу тог циља изврсно дефинисао као образовање „активне јавне свести о српској кривици“.⁵⁾

Ако се ствар посматра из таквог угла,⁶⁾ многе наизглед неповезане компоненте сребреничког питања попримају јасан смисао и долазе на своје место као делови интегрисане политичке целине. Из критичких осврта у овом зборнику очитују се техника производње тог комплекса кривице и његови ефекти.

Поред ове „унутрашње“ намене сребреничког наратива, вре-

4) За став проф. Вилијама Шабаса, председника Међународног удружења стручњака за геноцид, о томе да ли случај Сребреница задовољава критеријум за геноцид, видети William Schabas: “State policy as an element of international crimes”, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 98, No. 3, p. 953. Судија МКТБЈ Кристоф Флиге (Christoph Flugge) испољио је своје недоумице у вези са тиме у “A Victory for Justice”, *Der Spiegel Online*, 7/9/2009, <http://www.spiegel.de/international/spiegel/0,1518,635205,00.html>

5) Ломпар, *op. cit.*, стр. 113.

6) Тамо где се утврди кривица, природно се поставља и питање кажњавања. Начин како то чини албански надрикњижевник Исмаил Кадаре, бивши, по сопственом признању, сарадник Шика и дворски писац диктатора Енвера Хоце, врло је индикативан. Кадаре ликује поводом бомбардовања Србије 1999. године и у потпуности се саглашава са тим чином, мотивишући га потребом да се „Србија казни“. Интервју у „Новој српској политичкој мисли“, 25. мај 2012. (<http://www.nspm.rs/prenosimo/oslobodjenje-srbije-od-kosova.html>)

меном је дошла до изражаја и једна друга и, по својим последицама, много шира сврха коју наша уважена сарадница Дајана Џонстон обележава синтагмом „политичке употребе Сребренице“.⁷⁾ Она ту мисао објашњава на следећи начин: коришћење на локалном балканском терену настрану, у домену међународне политике Сребреница је постала доктринални стуб нове праксе за агресивно рушење суверених држава под изговором хуманитарне акције. Ради се, наравно, о концепту “R2P”, право на пружање заштите, или – како би неки скептици пре рекли – савремени еволутивни облик донедавно готово заборављене Брежњевљево доктрине о ограниченом суверенитету. Низ „хуманитарних интервенција“ изведених после 1995. године, са објашњењем да „међународна заједница“ нипошто не сме остати по страни и дозволити догађање још једне „Сребренице“, тешко да би било могуће или да би, бар на почетку, то уживало широку подршку јавности западних земаља да претходно, као квазиморална подлога, није била исконструисана прича о Сребреници.

Из овога имплицитно произилази и следећи важан увид: балкански корисници Сребренице у Сарајеву могу бити теренски режисери илузије (мада и то уз свесрдну „техничку помоћ“ и под будним оком страних супервизора као што је организација ICMP⁸⁾) али да је само до њих и до промоције искључиво њихове политичке агенде, од уздицања Сребренице на питање од светскоисторијског значаја не би било ништа. Они сами за то немају ни могућности ни способности. У питању је преклапање интереса слабијих локалних и много јачих и утицајнијих страних партнера. Зато је тешко замислити да ће тренутно институционализовани наратив о Сребреници надживети трајање

7) “The political use of Srebrenica”

8) ICMP: Међународна комисија за нестала лица, (<http://www.ic-mp.org/>) са седиштем у Сарајеву. У сарадњи са Институтом за нестале особе БиХ обавља ексхумацију масовних гробница и врши упаривање ДНК узорака. За критички осврт на рад ICMP видети „Лабораторија ICMP у Тузли и злоупотреба ДНК доказа: питања која траже одговоре“, на интернет презентацији <http://srebrenica-project.org>

те симбиозе политичких интереса. То је нешто о чему би муслиманска страна у Босни и Херцеговини требало добро да размисли.

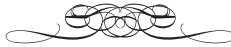
Конкретан садржај те конструкције мора се строго научно испитивати и она се треба у целини подвргнути темељној критичности. Основе те критике већ су постављене и лако су доступне најширој јавности. Да наведемо само неколико најважнијих момената.

Др Љубиша Симић, у овом тренутку вероватно једина особа на свету која је прочитала целокупан форензички материјал са ексхумација масовних гробница везано за Сребреницу,⁹⁾ 3.568 аутопсијских извештаја које су сачинили стручњаци Тужилаштва хашког Трибунала, у свом научном домену ситуацију оцењује овако:

Пре свега, ДНК анализом не може се доказати ко је био убијен у борби а ко је био стрељан. ДНК само може да помогне при састављању посмртних остатака у некој масовној гробници или између две различите масовне гробнице. Поред тога, ДНК анализа не може да утврди време и место смрти, и свакако не узрок смрти, што представља најважније питање за решавање сребреничке загонетке.

Једино што може да помогне да се на та питања одговори јесу аутопсијски извештаји, који морају бити урађени за

9) На први поглед ово ће зазвучати као екстравагантна тврдња, али је врло реална. Пре др Симића, који је то учинио у оквиру свог задатка као члан једног тима одбране пред Хашким трибуналом, ове аутопсијске извештаје систематски није проучавао нити класификовао нико. Већа која су на основу њиховог садржаја разматрала чињенично стање свакако да нису, као што се из аналитичких делова њихових пресуда јасно види. Те извештаје није прегледало ни Тужилаштво пре него што их је уврстило у доказну грађу, јер да јесте сигурно би склонило око 1.400 где је, према закључку његових стручњака, немогуће установити узрок смрти као и још неколико стотина аутопсијских налаза где се јасно читује погибија током борбених дејстава и који из тог разлога, уместо да доказују, заправо компромитују кључне тезе оптужнице.

сваки сет људских посмртних остатака пронађених у некој масовној гробници. Понекад у аутопсијском извештају говори се о само неколико костију, у другим случајевима о целом или делимичном телу. Након што сам проанализирао сваки аутопсијски извештај који су у периоду од шест година саставили стручњаци Тужилаштва Хашког трибунала (1996 – 2002) у оквиру њихове истраге вођене на лицу места над свим масовним гробницама везаним за Сребреницу, ја могу да изведем неколико закључака. Прво, укупан број тела која су они ексхумирали износи 1.923. Друго, на 442 тела пронађени су повези и лигатуре, што указује да су та лица вероватно била стрељана. Треће, 505 тела имала су вишеструке повреде у горњим и доњим деловима тела од метака. Тешко је тврдити да ли су све те особе биле стрељане или су неке погинуле у борби. Додатних 527 особа имале су повреде од граната, мина, Праге (проивавионски топ од 30 мм који је такође кориштен и против живе силе), или других артиљеријских оружја. То поуздано указује на смрт током борбених дејстава. За преостала тела узрок смрти није могао бити утврђен. Према томе, да закључимо, форензичка слика је врло сложена и не одговара ономе што би се очекивало да је теза, да су сви ти људи били стрељани, истинита.¹⁰⁾

Овим разматрањима треба додати још и следеће. Паралелно са одвођењем ратних заробљеника на места погубљења одвијао се и пробој, у борбеном поретку и преко 60 километара српске територије, колоне 28. дивизије Армије БиХ из енклаве Сребреница према Тузли.¹¹⁾ Легитимни борбени губици колоне,

10) Zuerst! (Берлин), мај 2012.; пренето у „Печату“, „Тољага звана Сребреница“, 3. мај 2012.

11) За приказ овог питања и његове релевантности за објективно сагледавање укупне слике догађаја на подручју Сребренице средином јула 1995., као и за уверљивију процену стварних жртава за разлику од борбених губитака, видети прилог адвоката Миодрага Стојановића, «Основне смернице одбране у предмету генерала Ратка Младића», Сребреница: фалсификовање историје

која је по мишљењу Ричарда Батлера, војног вештака Тужилаштва Хашког трибунала, представљала закониту мету били су позамашни¹²⁾ и форензички налази из масовних гробница то убедљиво потврђују. Дакле, у најмању руку истраживањем је установљен – поред погубљења – још један важан, заправо статистички још значајнији, узрок људских губитака међу становништвом сребреничке енклаве у јулу 1995. (Још једна заповишена, статистички значајна категорија смртности у енклави од пре 11. јула 1995. су борбени губици услед ратних дејстава током претходне три године, као и природна смртност, што ће бити документовано у продужетку ове анализе.) У појединачном јавном дискурсу не само да о овим крупним темама нема ни говора, већ се оне систематски избегавају зато што ремете рачун службене фабуле. Погинули током легитимних борбених дејстава прећутно се мешају са жртвама погубљења да би се на тај начин димензије злочина вишеструко увећале и да би правна квалификација геноцида – што представља поенту свих ових игара цифрама и подацима – утемељеније деловала.

Техника којом се пропагандна опсена производи постаје виднија када бацимо поглед на географски размештај форензичких трагова. Масовне гробнице за које је постојала основана сумња да су могле бити везане за погубљења углавном су сконцентрисане у пределу Зворника и северно од њега.¹³⁾ То (Београд, 2012).

12) Сведочење Вилијама Батлера (William Butler) у предмету Поповић и остали пред МКТБЈ, 23. јануар 2008.

13) Изузетак чине гробнице везане за контроверзан локалитет Кравице, на цести Братунац – Коњевић Поље. У периоду 13. и 14. јула 1995. у радијусу од свега неколико километара ту су се догодила два неповезана догађаја која су резултирала људским жртвама на муслиманској страни. Током пробоја 13. јула дошло је до борбеног судара са снагама ВРС и масовних губитака у колони, што преживели у својим изјавама накнадно датим властима у Тузли децидно потврђују. У хангару земљорадничке задруге „Кравица“ 14. јула дошло је до побуне заробљеника и прекомерне реакције српских чувара, проузрокујући поуздано неустановљени број жртава. Канонска верзија све страдале из оба инцидента третира као жртве геноцида, мада је за погинуле

су углавном гробнице које су од 1996. до 2002. ексхумирали међународни стручњаци по задатку Тужилаштва МКТБЈ и када таквих гробница више није било они су престали са радом и отишли.¹⁴⁾ Од 2002. године па надаље ексхумацијама се баве ИСМР и Институт за нестале особе БиХ, али увид у локације гробница које те установе обрађују показује да се највећим делом оне налазе на путањи повлачења колоне 28. дивизије. То не доводи у питање аутентичност тих посмртних остатака али указује на то да се највероватније ради о легитимним борбеним губицима. Ово су дистинкције које су за специјалисте неспорне и јасне, али у одсуству одговарајућег објашњења лаицима су тешко докучиве. Брисање тих дистинкција из јавне свести ствара информациону празнину која је врло погодна за циљану пројекцију обмањујуће слике.

Најзад, овај сажетак Сребренице био би непотпун без осврта на једну неоправдано запостављену, али у свакој поштено вођевој истрази незаобилазну групу актера: извршиоце злочина. Један од најупадљивијих учинака сребреничког хокус-покуса (упадљив, наравно, само у очима специјалиста који се озбиљно овом темом баве, али свима осталима скоро невидљив) јесте не само замагљивање на хоризонту јавности већ и спречавање да уопште допре до њене свести, очигледног питања: како се зову непосредни извршиоци масовних погубљења? Где се они налазе? Зашто нико не трага за њима и зашто њих нико не дира?

Све до објављивања 2009. године критичке студије бугар-

у колони та класификација очигледно непримерена, а жртве у хангару „Кравице“ биле су побијене услед непрофесионалности и недисциплине чувара, а не у склопу операционализације геноцидног умишљаја.

14) Др Љубиша Симић је анализирао аутопсијске извештаје које су сачинили стручњаци хашког Трибунала и своје закључке изводио је на основу њих зато што је то једини расположиви форензички материјал који обухвата и жртве погубљења. Што се тиче активности ИСМР и Института за нестале особе БиХ од 2002. па надаље, ту нема шта да се прегледа или анализира зато што те установе аутопсијске извештаје уопште не праве него само издају „потврде о смрти“, без детаљног описа из којег би се о начину, месту и времену смрти ишта могло закључити.

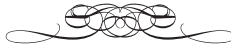
ског новинара Жерминала Чивикова «Крунски сведок»¹⁵⁾ о једном од тих убица, Дражену Ердемовићу, ова питања, која би по свим правилима логике и криминолошке праксе требало да буду постављена на самом почетку, нису се уопште могла чути. Она су била засенута процесуирањем или потрагом за „великим именима“ из војнополитичког руководства Србије и Републике Српске. То систематско мимоилажење природне полазне тачке у свакој прописно вођеној истрази одаје политичку залеђину свеукупног пројекта.

Из Чивиковљеве књиге, објављене прво на немачком, затим на српском и најзад на енглеском у издању «Историјског пројекта Сребреница», јавност је на своје запрепашћење сазнала да су сви директни учесници стрељања у Пилици, једном од главних стражишта, по исказима Дражена Ердемовића више од десет година уназад властима именом, презименом и местом боравка – били познати. Али ту није крај запрепашћењу. Такође је обелодањено да су припадали једној мистериозној јединици *condottier*-а под називом Десети диверзантски одред, чији је кадровски састав усред жестоког етничког сукоба у Босни био мултинационалан (сам Ердемовић је Хрват), чије је место у формацијском саставу Војске Републике Српске још увек неразјашњено и за коју се ни до данас не може поуздано утврдити од кога је примала наређења.

Знаковито је да су се власти активирале да извршиоце сребреничког злочина похapse и приведу некој врсти правде тек више од деценију после извршења кривичног дела и након што је Чивиков уперио снажан рефлектор свог аналитичког светла на постојање и улогу ове енигматичне групе плаћених убица,¹⁶⁾

15) Germinal Civikov, Der Kronzeuge, Promedia: Edition Brennpunkt Osteuropa, 2008.

16) Да се ради о „целој групи,“ нешто је што би можда ипак требало узети са извесном оградом. На пример, командант Десетог диверзантског одреда, Милорад Пелемиш властима је и даље формално недоступан, мада јесте доступан медијским кућама које су са њиме у задње време урадиле неколико сензационалних интервјуа. Начелник Управе за обавештајне послове

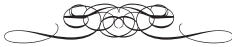
поред њиховог видљивог представника, „крунског сведока“ Хашког трибунала, Дражена Ердемовића. Као што Чивиков показује, Ердемовић је својим лажним сведочењем исплео једну фантастичну причу која сигурно одговара тужилаштву¹⁷⁾ али која нимало не доприноси стицању аутентичног увида у то шта се догодило у Сребреници.

Чак и површан увид у постојање и делатност Десетог диверзантског одреда довољан је за постављање табу питања: не само то, где је институционална веза између убица и војног и политичког руководства Републике Српске, већ – још битније – на чему се темељи наводна веза између њиховог злочина и државе Србије (којој је парламентарно признање баш такве везе у марту 2010. године било наметнуто) и са српским народом у целини? Уколико се у постојање такве везе интензивније и утемељеније сумња, утолико се инсинуација о српској кривици јасније показује као малициозност лишена сваког искреног моралног импулса.

Овај резиме сасвим је довољан за утемељење разборите сумње у све главне тврдње из којих се састоји канонска верзија догађаја у Сребреници. У продужетку ове анализе таксатив-

Главног штаба ВРС, пук. Петар Салапура, «безбедњачки кадар» наслеђен из доба комунизма, надзиравао је активности Десетог диверзантског одреда. Без обзира на то, ни истражитељи Трибунала нити било ко други њега нису узнемиравали сувишним питањима ни по командној одговорности, ни по некој другој линији. Салапура је сведочио у Хагу по том и другим питањима, и увек се безбедно враћао кући. (РТРС, 24/06/2013, «Свједок: Нико није говорио о погубљењима у Сребреници», <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=90347>)

17) Ердемовић је сведок-сарадник хашког Трибунала. Он је 1998. године потписао споразум са Тужилаштвом МКТБЈ о признању кривице где је потврдио да је у Пилици лично убио између 70 и 100 заробљених Муслимана а да су припадници његове јединице, које је именовао, тамо укупно стрељале око 1,200. За признато учешће у тако страшном злочину и за узврат за преузимање обавезе да ће сведочити у корист оптужнице на свим сребреничким суђењима, Ердемовић је добио изразито благу казну од пет година затвора, од чега је издржао само три.

но ћемо навести и бројне несувислости те верзије које сумњу још више појачавају. Али и из овако кратког приказа читује се огроман јаз који популарну верзију догађаја дели од сложене чињеничке матрице која се указује чим се зарони мало дубље испод површине конвенционално понуђене „истине“ на ову тему. То не само да у потпуности оправдава критичко бављење сребреничким питањем већ га налаже као морални императив.

Сада се далеко јасније назире одговор на питање зашто су заговорници сребреничког наратива ненаклоњени истраживању и утврђивању чињеница, зашто траже „преко хлеба погачу“ и фалсификују обим и правну квалификацију несумњиво почињеног злочина, када је потпуно јасно – и ми као дежурни „порицатељи“ то безрезервно прихватамо – да се у Сребреници догодио тежак ратни злочин и да сви који су у њему учествовали, сразмерно својој одговорности, треба да буду кажњени.

Са криминолошког, правног или моралног становишта ту нема дилеме. Остаје још само политичко становиште или, како би се професор Ломпар вероватно најпре изразио – идеологизирано. Ту ствари већ другачије стоје.

Са овог становишта нису примарне чињенице, већ се ту ради о рационализацији српске кривице, са једне стране, и стварању псеудојуристичке подлоге за агресивне ратове под изговором хуманитарних интервенција мимо норми међународног права, са друге. Српска кривица, да се усредсредимо само на тај аспект, далеко „лепше“ и драматичније звучи ако се уоквири у тезу о почињеном геноциду. Тиме се бар суспендују, ако не и бришу, истоврсне, праве, кривице других балканских и ванбалканских актера. Тиме се постиже још један важан циљ: извршење задатка писања једне нове историје, не само партикуларне која би била ограничена на ратове из деведесетих, него опште историје српског народа, која би сезала столећима уназад и представљала интегралну ревизију свих до сада прихваћених увида и оце-

на његове прошлости.¹⁸⁾ Обављање тог задатка сада постаје неупоредиво лакше.

Без барем „осам хиљада стреланих мушкараца и дечака“ квалификација о геноциду оставља утисак изразите несувислости и даје за право Ноаму Чомском када је рекао да „ако Сребреница јесте геноцид, онда да би описали оно што се догодило у Аушвицу, морамо измислити неки нови израз“. Међутим, без геноцида – и ово је синтеза свега – без поистовећења и истовремено релативизације што се евокацијом тог термина и његовом применом на Србе постиже, никакво другачије излагање српске кривице не би било задовољавајуће нити прихватљиво. Закључак о геноциду зато се поставља као аксиоматичан и нужан, мимо чињеничких околности и чак упркос њима, као што је то и изнуђено ритуално кајање и извињавање свих српских фактора, појединачних и институционалних. Наметање хипотеке кривице за геноцид у Сребреници битан је услов за свестрано паралисање одбрамбених капацитета српског народа, за убризгавање у његову самосвест смртоносне дозе моралне пометње, за рушење његовог самопоуздања и – утискивањем печата одговорности за најгнуснији злочин – блокирање сваке визије која би га могла извести из мрачног стања у којем се налази.

Значај Сребренице сконцентрисан је, у првом реду, у обавези да се на савесан и политички неутралан начин истражи и утврди шта се догодило у јулу 1995. Да није накнадно дошло до опортунистичких злоупотреба на политичком пољу, ту би се сва делатност у вези са овим питањем зауставила. Међутим, сада се суочавамо са једном друкчијом и много сложенијом ситуацијом. Фактографски прилаз сребреничкој проблематици у великој мери је потиснут тенденциозним политичким наративом који намеће унапред прописане резултате. Парадоксално, за разлику од чињеничке, та виртуелна верзија догађаја тренутно представља главну претњу животним српским интересима.

18) Ретроактивна „ревалоризација“ Карађорђа са становишта непоштовања тада непостојећих Женевских конвенција један од низа примера систематског покушаја да се српска историја реинтерпретира идући уназад много даље од јула 1995. године.

Политички интереси и околности који условљавају однос спрам овог питања на међународном плану јесу важни, али су истовремено и пролазни. Зато, емпиријски одговор на изазов Сребренице ипак мора и даље остати примаран као тежиште свих напора који ће се надаље улагати. Још увек преовлађујућа виртуелна верзија догађаја јесте страховито неповољна, али добра вест гласи да ће она трајати само онолико дуго колико се буде одржала коалиција интереса која је пласирала и која је намеће. Српска страна мора да остане будна и увек спремна да своје интересе аргументовано штити све док буде трајао садашњи притисак да се фиктивна конструкција догађаја поунутрашњи и код Срба претвори у основу свих рефлекса на плану спољне и унутрашње политике.

У међувремену стрпљиво и савесно мора се изграђивати емпиријска матрица догађаја која ће у даном тренутку бити спремна да би се попунила празнина што ће настати неизбежним распадом виртуелног наратива.

Ово није прва анализа дешавања у Сребреници¹⁹⁾ која се пише; траг који води до ње почиње 2004. године када је Комисија Владе РС под притиском тадашњег Високог представника у БиХ на ту тему објавила свој извештај, који је влада тадашњег председника Републике Српске, Драгана Чавића, свечано усвојила.

19) Познат је и покушај састављања извештаја о Сребреници 2002. године, такође под патронатом Владе Републике Српске, који је такође био предложен на тему ових догађаја. Ова верзија се састојала из тврдњи које су биле толико апсурдне да је тешко неокарактерисати је као намерну провокацију. Ту верзију је Високи представник са бесом одбацио, што је покренуло след потеза који су се 2004. године завршили тиме што је Владу Републике Српске присилио да формира нову комисију и усвоји извештај који је одражава супротну крајност. Међутим, у чињеничком делу други извештај има подједнако мало везе са стварним догађајима које наводно описује, као и први. У провокаторском Извештају из 2002. године, на пример, стоји да је у Сребреници страдало само око 100 Муслимана. Видети: "Report About Srebrenica Case", The Center for Documentation of the Government of Republic of Srpska and The Bureau of the Government of RS for relations with ICTY, Banja Luka, Republic of Srpska, 2002. (139 страна), <http://www.slobodan-milosevic.org/documents/srebrenica.pdf>

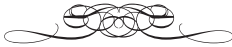

Тај Извештај је споран, пре свега зато што у настојању да се по сваку цену задовоље захтеви тадашњег страног управитеља Босне и Херцеговине Чавићева влада уопште није узимала у обзир чињенице о догађајима у Сребреници које су биле утврђене у време када је тај Извештај био писан. Уместо тога, некритички је преузета „чињеничка база” из контроверзне пресуде генералу Радиславу Крстићу у хашком Трибуналу. Централни закључци из те пресуде, да се у Сребреници догодио геноцид који је извршила српска страна и да је стрељано око “8,000 мушкараца и дечака,” суштински су преточени у текст Извештаја мада се изричито не истичу. Неслучајно ослањање Чавићеве комисије на пресуду Крстићу и текстуално преузимање подугачких делова из ње практично искључује свако другачије виђење сребреничких догађаја у јулу 1995. На тај начин, Чавићев Извештај се претворио у моћно пропагандно оружје против Републике Српске, чије су га власти опортунистички саставиле и усвојиле.

Извештај из 2004. је такође споран и због тога што се Комисија није бавила никаквим независним истраживањем на тему Сребренице, па самим тим као радно тело Владе Републике Српске није могла доћи ни до каквих независних закључака. Као службени акт Републике Српске, Извештај је већ по томе изразито дилетантски и мањкав, на страну његов потенцијал за политичку злоупотребу против Републике Српске.

Комисијиним одустајањем од истраживања чињеница и некритичким уграђивањем у текст Извештаја тенденциозних закључака политичког суда као што је хашки Трибунал, Извештај Чавићеве комисије је постао оруђе које се од 2004. године користи за оспоравање легитимности Републике Српске, као “геноцидне творевине,” и за наметање колективне кривице српском народу за масакр ратних заробљеника у Сребреници.

Предаја списка са именима 22,000 Срба – наводних учесника „геноцида” у Сребреници – представнику немачког тужилаштва од стране Мунире Субашић, председнице Удружења мајки Сребренице и Жепе, на обележавању сребреничких догађаја у јулу 2019. године, снажно је одјекнуло у јавности Републике Српске

и принудило је државне органе да се најзад озбиљно позабаве овим питањем. Списак је био само продужена верзија другог списка, са именима око 17,000 грађана Републике Српске, који је 2005. године иза леђа јавности Чавићева комисија предала тужилаштву хашког Трибунала. Тај скандалозни гест био је сигнал добровољне потчињености и спремности тадашње власти у Републици Српској да се спусти на најнижи ступањ сервилности, не би ли тиме обезбедила подршку странаца за свој даљњи политички опстанак.

Наговештаји су се већ појавили да би извештај о Сребреници, који је тренутно у припреми по поручбини Владе Републике Српске и на коме ради комисија под руководством проф. Гидеона Грајфа, у значајној мери могао следити неку компромисну формулу којом би била заобиђена суштина. На то указује, у првом реду, инсистирање званичника Републике Српске, уместо да нагласак буде на раскринкавању старог извештаја и евидентирању низа од тада нових чињеница, да акценат новог извештаја буде приказивање српских жртава Сребренице и Подриња током целог трајања рата, од 1992. до 1995. године, или још шире, како стоји у званичној, изузетно политички коректној верзији радног задатка, „за истраживање страдања свих народа у сребреничкој регији у периоду 1992-1995. година“.²⁰⁾ Ниједна од ових верзија, међутим, није адекватна материји на коју се односи. Начелно оправдана корекција једног од најупечатљивијег недостатака Извештаја Чавићеве комисије обухватањем српских жртава крије могућност да ће главне теме и даље остати промашене. Емотивно истицање српског страдања у Сребреници, ако се не би ишло много даље од тога, не само да би заменило систематску деконструкцију главних питања, а то су геноцид и Трибунал, већ би омисијом послужило као покриће за евентуалне измене спорних садржаја Чавићевог документа које не би биле више од симболичких.

Ово је битно зато што се са становишта реалне политике по-

20) СРНА, 25/03/2019: „Грајф: Наредне седмице први састанак Комисије за Сребреницу“, <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=331035>

мињањем и уношењем у нови извештај појединости о српском страдању ни мало не утиче на основну поруку првобитног Извештаја из 2004, а то је да је српска страна, ма колико да су и њени припадници страдали, извршила геноцид и противправно стрељала 8,000 “мушкараца и дечака.” Нити би пуко додавање српских жртава у допуњеној верзији ранијег текста само по себи умањило политички учинак Извештаја из 2004. године, а то је да је непобијањем Република Српска прећутно прихватила лажне наводе и оптужбе на свој рачун, стављајући себе имплицитно у положај “геноцидне творевине,” управо онако како је њени противници приказују.

Пошто се не налазимо у положају да морамо да се руководимо политичким обзирима било какве врсте, и немамо обавезу ни да било коме повлађујемо нити да водимо рачуна да се неке не замеримо, аутори овог зборника аналитичких текстова определили су се за потпуно различит приступ. Сви аутори, међу којима је врло мало Срба, једнодушни су у ставу да проучавање Сребренице обухвата широку лепену важних питања историјске, моралне, религијске, социолошке и правне природе, али да се најуже језгро, суштина, своди на две тачке, чија је природа у потпуности и искључиво политичка: геноцид и Трибунал у Хагу. Те две теме су симбиотички испреплетене и повезане зато што, без квазијуристичке валидације Трибунала, од сребреничког наратива не би много остало. Истовремено, да није искористио могућност коју му је пружила Сребреница, да испуни главни налог својих утемељача и констатује геноцид, хашки Трибунал никада не би био уздигнут на лажни пиједестал глобалног поретка који га је саздао и коме служи. Самим тим, он никоме не би ни био потребан.

Без умањивања значаја чињеничке позадине, а најмање патње жртава, одлучили смо зато да нагласак излагања у овој анализи ставимо на геноцид и Трибунал, две централне теме које су, по једногласном мишљењу свих аутора, незаобилазне и кључне.

I. СТЕФАН КАРГАНОВИЋ: НЕСУВИСЛОСТИ СРЕБРЕНИЦЕ

Не морамо видети успех свог настојања, довољно је да постоји то настојање.

Мило Ломпар

Све Дрине овог света су криве; никад се оне неће моћи све ни потпуно исправити, али никад не смемо престати да их исправљамо.

Иво Андрић

Од мисли ова два челника савремене српске културе нема бољег увода у задатак који смо себи поставили. То је да искористимо прилику двадесетпетогодишњице догађаја у Сребреници јула 1995 да би учинили један сумарни осврт и понудили јавности синтезу најзначајнијих сазнања до којих смо о томе до сада дошли. Фонд „Историјски пројекат Сребреница“ већ преко десет година мултидисциплинарно проучава сложену и озбиљну материју Сребренице. Ценећи неспорни утицај моћних светских чинилаца, који су обезбедили да се проблематика Сребренице скоро искључиво сагледава у оквирима омеђеним грубим непоштовањем чињеница, које су узгред изабране да би деловале у највећој мери неповољно по српску страну, многи

су, неки добронамерно, други подсмешљиво, на наше упорно и неодустајно *errug si tuove* гледали као на борбу са ветрењачама. У тим тренуцима, поред Ломпара и Андрића, надахњивала нас је и мисао Махатме Ганди: „Прво вас игноришу, затим вам се смеју, онда уђу у борбу против вас, и на крају – ви победите.“

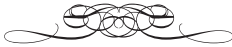
I. АНАЛИТИЧКА МОЧВАРА СРЕБРЕНИЦЕ

Један од најважнијих увида до којег се долази бављењем осетљивим и емотивним питањем као што је Сребреница је то да се треба бескомпромисно држати само расположивих и проверљивих података. Сваки искорак из тих безбедних оквира ризикантан је по репутацију онога ко то чини. Кредибилитет се мукотрпно стиче а релативно лако губи.

Слојеви информација о Сребреници

Када је у питању истраживање теме као што је Сребреница, која се налази у средишту међуигре моћних глобалних и локалних интереса, суочавамо се са ограничењима – негде већим, негде мањим – у односу на количину и квалитет расположивих података. За истраживања посебне сложености и политичке осетљивости проф. Антони Сатон (Antony Sutton) је предложио типологију од три нивоа информације који условљавају приближавање поузданим чињеницама. Његова типологија се може применити и на истраживање догађаја у Сребреници.

Први ниво који наводи проф. Сатон је службена верзија, или званична прича. То је приказ чињеница и догађаја који је највише у складу са интересима моћних или утицајних чинилаца који ширењем одређене перцепције догађаја било да извлаче корист, или штету свде на најмању могућу меру. Службена верзија обично се састоји из пажљиво филтрираног избора чињеница и неколико упрошћених теза (у случају Сребренице, то је непрестано понављање мантри „геноцид“ и „8.000

стрелјаних мушкараца и дечака“) углавном усмерених на емоције и формирање утисака, али лишено критичке компоненте. Задатак овакве приче није да пружи објективну и свеобухватну слику него да управља перцепцијом догађаја, у функцији одређеног интереса.

Први ниво се своди на оно што су центри моћи који контролишу информативне токове одлучили да је, посматрано са њиховог становишта, корисно да јавност сазна. Свака подударност са истином је – ненамерна.

Други ниво приближавања истини односи се на критички отклон према службеном наративу. Констатације са првог нивоа доводе се у питање, али то се још увек одвија у широким фактографским оквирима које прописују творци наратива. Сразмерно сложености и контроверзности предмета истраживања, да би се званичном наративу са првог нивоа прибавила фасада веродостојности, пред јавност се *nolens volens* износи и одређена количина релевантне и веродостојне грађе, макар селективно припремљене и тенденциозно обрађене. На овом стадијуму критичко разматрање доказног материјала носи првенствено карактер иманентне критике. Одрживост званичних закључака се проверава у односу на доказе, или премисе, које нам исти извор, по свом нахођењу, чини доступним. Недоследности, празнине и раскораци између службених закључака и доказне грађе на којој наводно почивају за критички пројекат могу бити врло информативни и могу имати веома озбиљне импликације по кредибилитет званичних „истина.“ И увиди стечени коришћењем овакве методологије – једине могуће под датим околностима, без обзира на осетна ограничења – ипак могу бити значајни. Међутим, они чешће пружају одговор на питање „шта се није, или није могло, у даном случају догодити?“ него што осветљавају важнија питања, на пример „шта се догодило, како и зашто?“ Иманентна критика службени наратив ставља под разбориту сумњу, па чак могла би послужити и као довољан разлог за његово одбацивање. Али то ипак не може бити крајњи циљ

истраживачког подухвата само по себи, зато што не задовољава нашу тежњу да сазнамо коначну и свеобухватну истину.

Трећи ниво је најсложенији. Што је тема осетљивија, он дуже остаје недоступан онима који трагају за исцрпним објашњењима и коначним одговорима. Састоји се из широког и нефилтрираног спектра нових, изворних и релевантних података помоћу којих се постиже много више од негативне критике. Разјашњавају се позадина, околности и мотиви разматраног сплета догађаја, празнине из другог нивоа се попуњавају, а противуречности фрагментарних података се – разрешавају. Овде се ради о квалитативно новој врсти чињеница које се не објављују селективно, по избору и вољи оних који су заинтересовани за доношење унапред конципираних закључака. Самим тим, долази се до дубљих увида који се формирају на темељу широке чињеничне матрице. Зато подаци ове врсте, који би могли не само да компромитују службени наратив него (а то је потенцијално много опасније) да га објасне и замене, обично се налазе под дугогорочним ембаргом. Подаци на којима би био заснован овај трећи ниво наратива тешко су доступни, као и сама обавештења где би се могли пронаћи у архивској грађи, и да ли уопште постоје.

Карактеристика информације са трећег нивоа је да најчешће радикално мења слику која се пројектује на првом нивоу, а увиде стечене на другом нивоу у знатној мери допуњава и контекстуализује.

Тренутни статус истраживања догађаја у Сребреници је да се налази на другом нивоу информације. На пример, прилози Андија Вилкоксона¹⁾ (Andy Wilcoxson, **Прилог 1**) и пук. Ратка Шкрбића²⁾ (**Прилог 2**) блиставо су професионални и до

1) Анди Вилкоксон често објављује критичке осврте на теме Сребренице и судских процеса пред Хашким трибуналом на интернет порталу Global Research и у другим публикацијама.

2) Пук. Ратко Шкрбић је аутор неколико студија на тему Сребренице, међу којима Сребреница: геноцид над истином (Београд, 2011) и Сребреничка подвала (Београд, 2013).

крајности успешно исцрпљују истраживачке могућности другог нивоа, али истовремено потврђују и његова ограничења. Појединачно и збирно њихове анализе руше до темеља основне постулате службеног сребреничког наратива са првог нивоа и убедљиво показују његову неодрживост. Ипак, до отварања и доступности најважнијих архива, на шта ћемо по свој прилици имати да причекамо више деценија, мораћемо се задовољити углавном оваквом, емпирички беспрекорном, али и даље ипак претежно негативном сликом. Као што Вилкоксон и Шкрбић показују, анализом доказне грађе са другог аналитичког нивоа којом тренутно располажемо – и то баш заслугом самих заговорника службене тезе – можда се не долази до крајње позадине нити се идентификују све кључне околности које су условиле сребреничке догађаје, али са високим степеном поузданости може се установити низ изузетно важних чињеница о томе шта се у Сребреници сигурно није догодило (**Прилог 3**). И то је огроман и врло користан напредак у односу на први ниво.

На питање, ко су интелектуални аутори злочина у Сребреници и какви су заправо били њихови мотиви, вероватно ћемо још дуго бити ускраћени за поуздан одговор.³⁾ Али и негативни резултати какви нам се данас углавном нуде сасвим су довољни да би констатовали колосално банкротство званичног наратива са првог нивоа.

Политичко коришћење наратива

Поред неспорно значајних питања у вези са позадином масakra у Сребреници, поставља се истовремено и једно друго

3) Наташа Кандић би сигурно могла да понуди низ кандидата, али се жали да ће услед трулих политичких компромиса неки од њих највероватније избећи одговорност. Међутим, она не сумња у то да ће главна политичка мета сребреничке операције ипак бити кажњена, и то на начин који она и њен круг већ дуго времена доследно заговарају: „У нашем случају то значи да ће за геноцид у Сребреници бити оптужена само Република Српска, њена војска и полиција.“ (Дани, 26. март 2015.)

подједнако интересантно питање, одговор на које би можда допринео барем делимичном расветљавању оног првог. Дајана Џонстон, угледни амерички полититолог у књигама⁴⁾ и бројним текстовима зналачки и аналитички суптилно расправља о пост-модерним политичким дешавањима у свету и на Балкану, укључујући Сребреницу. Ипак, у вези са Сребреницом Џонстонова нагласак не ставља на фактографско питање, које би гласило: „Шта се тамо догодило?“ него на политичко питање, „Како се користи наротив?“ о томе.

На политичко питање Дајане Џонстон могу се понудити најмање два одговора.

(1) Сребреница као полигон политике идентитета. Службена верзија сребреничког наротива, са тежишним нагласком на почињеном геноциду над бошњачким становништвом и страдању око 8,000 невиних жртава у оквиру таквог злочина јединствене врсте, саставни је део мање или више озбиљних напора да се готово *ex nihilo* произведе целокупна инфраструктура националне припадности, укључујући језик и посебне културне и историјске садржаје. „Исламска декларација“ Алије Изетбеговића наговештава управо такав образац етно-инжењеринга, и то у турско-исламском кључу.

Мада је највероватније првобитно створена да би послужила сасвим различитој сврси,⁵⁾ сребреничка афера од јула 1995. и даље се користи опортунистички и игра значајну улогу у процесу изградње националног идентитета. На темељу поставке, која не подлеже ни рационалној расправи ни емпирич-

4) Сулуди крсташи – Југославија, НАТО и обмане Запада, Дајана Џонстон, IGAM, Beograd. 2005.

5) У јулу и августу 1995. према америчком амбасадору у Хрватској, Питеру Голбрајту, главна функција Сребренице била је потреба да се пропагандно покрије Операција Олуја, која је лансирана непосредно после заузимања енклаве под околностима које су убрзо уздигнуте на ниво крупне повреде међународног ратног права. Галбрајт је то отворено признао када је изјавио да напад на Крајину не би био изводљив „да му Сребреница није утрла пут, морално и психолошки“ (Вести, 21. новембар 2012.).

кој провери, да је током сукоба муслиманска заједница у Сребреници (чему су накнадно били додати и други локалитети) постала предмет геноцидног истребљења од стране српских суседа, Сребреница је претворена у архетипски симбол) преко кога се утиче на свест како „оштећене“ стране, тако и стране којој је приписана „кривица“. У односу на оштећену муслиманску заједницу, симболички учинак Сребренице је да послужи као мобилизатор (и ово треба подвући, негативан) око једне заједничке, етноцентричне, политичке идеје, са имплицитном егзистенцијалном претњом која се у позадини непрестано надија, на шта Сребреница непрестано и драматично треба да опомиње.

На равни која је дубља од дневнополитичке мобилизације, Сребреница служи као механизам за „сатеривање у тор,“ одређена јој је **улога интегративног начела бошњачке политике идентитета**, и то са недвосмислено негативним предзнаком. Посматрано кроз призму сребреничког симболизма, посебан идентитет муслиманске заједнице у Босни не пројектује се на одржив начин, позивајући се на позитивне доприносе општој култури и цивилизацији, већ искључиво у уским и негативним оквирима збијања заједнице кроз заједничко, стварно или потенцијално жртвеништво и психолошки нездраву самоодређивање негирањем Другог.

Ако би се упитали *cui bono?*, ко профитира из овог облика коришћења Сребренице, то свакако није муслимански народ Босне и Херцеговине него искључиво самонаметнута и самообнављајућа, а поред тога спектакуларно неинтелигентна, манипулативна и кратковида, политичка елита у Сарајеву.

(2) Сребреница као подлога за офанзивне војно-политичке операције. Још један значајан вид коришћења Сребре-

6) Према једном сарајевском извору, геноцид у Сребреници је толико јединствен да му се више не могу приписивати обичне овоземаљске карактеристике зато што представља “планетарни злочин“ (Дани, бр. 256, 10. мај 2002.).

нице настао је такође од тренутка када је у другој половини деведесетих⁷⁾ у овом поливалентном геноцидном нарративу био примећен потенцијал да послужи још једној важној сврси, а то је као парадигматично покриће за „хуманитарне“ интервенције широм света. Доктрина о „праву на заштиту“ (R2P) наводно угроженог становништва утемељена је првенствено на пароли спречавања „нове Сребренице“ и смишљена је да закамуфлира праве мотиве иза агресорских напада и разарања суверених држава које одбију да се потчине диктату западне коалиције.

Modus operandi овог деструктивног начела које је наводно настало из превелике моралне бриге да се Сребреница нигде више не понови описује поједностављено, али у целини адекватно, Бруно Вотерфилд (Bruno Waterfield) дописник за Европу и ЕУ лондонског *The Daily Telegraph*-а:

„Убијено је скоро 8,000 Муслимана, мушкараца и дечака. Пропуст међународне заједнице да спречи овај геноцид трауматизовао је европске и западне силе и условио је настанак нове доктрине ‘либералног интервенционизма.’ Већ 1999. када су Срби претили да понове на Косову оно што се догодило у Сребреници, британски премијер Тони Блер је најавио да овог пута Запад неће скрштених руку посматрати кризу за коју је сматрао да претставља ‘први истински морални испит.’ Пошто се Бил Клинтон, амерички председник који није предузео ништа у Босни, опет колебао, Блер је упозорио да је Косово тест да ли цивилизоване нације имају начина да реагују пре него што буде прекасно. ‘Ово није битка за територију; ово је битка за човечанство. Ово је праведна ствар,’ Блер је тврдио. Учесће Велике Британије у успешној војној операцији на Косову представља догађај који је одредио Блерову ‘етички утемељену’ инострану политику. Касније, 2003. године, он се позвао на пример Сребренице да илуструје последице западног нечињења док се трудио да скептичне европске савезнике убеди у неопходност

7) Тај тренутак се не може установити сасвим поуздано, али је по свој прилици настао знатно после јула 1995. и пре бомбардовања Југославије 1999.

коришћења оружја против ирачког режима. Мада је окупација Ирака дискредитовала г. Блера, 2011. један други британски премијер је искористио приказ Запада како стоји по страни док се врши геноцид да мотивише Барака Обаму, тадашњег америчког председника који се опет колебао. Дејвид Камерон је страствено апеловао да док Муамар Гадафи убија цивиле у Либији ‘речи нису довољне; судиће нам се по нашим делима... не смео остати по страни.’⁸⁾

Камерона би требало потсетити на кинеску пословицу да није увек добро да нам се догоди баш све што смо пожелели. Ако би њему и осталим истакнутим западним руководиоцима заиста, као што каже да прижељкује, било суђено по делима за крвопролића и разарања што су проузроковали позивајући се на Сребреницу, оптужница би обухватила тешка кривична дела масовног убиства неколико стотина хиљада становника у Ираку, око 50.000 у Либији и најмање 300.000 у Сирији.⁹⁾

Непосредну везу између Сребренице и разулареног западног интервенционизма који се Сребреницом оправдава, са свим трагичним резултатима који су виђени током задњег десетлећа, можда нико није потврдио тако убедљиво као један од најбучнијих заговорника тог процеса, злогласни Бернар-Анри Леви (Bernard-Henri Lévy), када описује своје учешће у доношењу одлуке за напад на Либију:

„...Сва четворица имали смо исти разлог за стицање тог убеђења [односи се на наводну потребу за интервенцијом у Либији] – три шефа државе и министра, и ја. Који је то био разлог?

8) The Age, 28. мај 2011.

9) И западни намештеник на челу УН-а, тадашњи генерални секретар Банки Мун, у говору пред Парламентарном скупштином БиХ позвао се на наводну пасивност његове организације у време геноцида у Сребреници као доказ да овог пута не би смела да затаји и да мора да подржи западну интервенцију „да се заустави покољ у Сирији“ да се не би поновила Сребреница (Reuters, 25. јули 2012.). Што се тиче Либије, Хилари Клинтон је поздравила уништење те државе знаковитим речима: „Спречили смо нову Сребреницу у Либији“ (Free Republic, 16. април 2011.).

То је била Босна. Тајна шифра, прећутни договор који обједињује ту тројицу, Саркозија, Камерона, Клинтона – и мене, је парола ‘никад више Сребреница.’¹⁰⁾

Да сумаризујемо. И на основу овог врло општег прегледа, када је у питању Сребреница једна ствар постаје кристално јасна. Када се упорно инсистира да исконструисани сребренички наратив мора да остане заштићен, недодирљив и имун на критику било какве врсте, по сваку цену, то шаље јасну поруку да је у игри је много више од историјских чињеница или интегритета судског поступка.¹¹⁾ То је зато што је наративу додељена прецизно дефинисана политичка мисија у оквиру „виших циљева“ којима служи, и сваки пут када ти циљеви дођу у сукоб са чињеницама – ове последње морају да се повуку. Још за неко време, док се однос снага у свету не буде променио, мораће да се трпи „Сребреница“ као платонска државна лаж модерног доба, без обзира на то што сви докази убедљиво потврђују да у савременој „пећини“ та лаж није нимало бенигна, ни по намери која ју је изродила а још мање по последицама. Од 1995. до данас „Сребреница“ је у светским оквирима више пута послужила као изговор за примену несразмерног насиља, са убиственим последицама које много пута надмашују чак и најпреувеличаније процене њених првобитних жртава.

Сребренички геноцид: правни концепт у потрази за поткрепљујућим чињеницама

Мало питања од јавног значаја данас изазива толики степен поларизације у ставовима као Сребреница. Ипак, постоји тачка општег слагања: без правног атрибута геноцида, у рат-

10) Бернар-Анри Леви, интервју на TV 5 Monde, 5. јун 2012.

11) Лажне невладине организације „Жене у црном“ и „Хелсиншки одбор“ недавно су се опет вратиле на једну од њихових омиљених тема, захтевајући да се у Србији донесе закон о кривичном гоњењу негатора геноцида у Сребреници (Танјуг, 19. март 2015.).

ној хроници сукоба у Босни и Херцеговини деведесетих година Сребреница једва да би се издвајала као посебна епизода. Другим речима, престала би да буде корисна. Број убијених и погинулих, њихова судбина и патња њихове родбине, сарајевско руководство и западне силе врло мало занимају као што их уопште не интересују неупоредиво већи људски губици у другим земљама настали као непосредна последица оружаних напада извршених, по отвореном признању Б.-А. Левија, „под тајном шифром Сребренице.“

Суштина „Сребренице“ као политичке операције сажета је у речи „геноцид.“¹²⁾ Императив операције је наметање управо те правне квалификације, која се утискује сасвим независно од чињеничног стања. Без „геноцида,“ Сребреница никоме није потребна нити би икоме била интересантна.¹³⁾

За одрађивање правног дела посла, главна улога додељена

12) На томе се инсистира са фанатичном упорношћу. Недавно је став по том питању Соња Бисерко артикулисала на следећи начин: „Неће моћи да се избегне контекст обележавања двадесет година од сребреничког геноцида, јер ће се том темом бавити цео свет. Сребреница је постала парадигма свих великих злочина. Геноцид у Сребреници је први масакр којим се свет бавио на тај начин – међународне резолуције, појединачне декларације...“ Одбацујући коришћење термина “масакр,“ што приписује Томиславу Николићу и београдским академским круговима, Бисерко додаје: „Они исто тврде да се у Сребреници догодио страшан злочин који су починили појединци. Они никада неће признати истину да је ту реч о геноциду.“ (Данас, 26. март 2015.) На типично морално шизофрени начин, само неколико дана пре тога, поводом годишњице агресије на СР Југославију, госпођа Бисерко је негирала да је НАТО бомбардовање 1999. године било злочин, тврдећи, напротив, „да је то било спречавање злочина и то треба да се прихвати“. (Правда, 25. март 2015.) Неко са перверзним смислом за хумор Бисерко би узвратио да би се њеном логиком и стрељање ратних заробљеника у Сребреници могло протумачити на сличан начин, као спречавање даљег вршења злочина које су припадници 28. дивизије А БиХ до тада некажњено чинили.

13) Политичка логика је јасна свакоме ко је способан да политички мисли: без Сребренице пропада оспоравање Републике Српске као „геноцидне творевине“ а пројекат деморализације и потчињавања српског народа наметањем комплекса неискупиве кривице остаје кратког даха.

је Међународном кривичном трибуналу за бившу Југославију у Хагу, *ad hoc* суду основаном под врло сумњивим околностима и нејасног легитимитета унутар система Уједињених нација. Без обзира на то, мисија МКТБЈ је проста и са јасним, унапред задатим циљем: да правно валидира политички налог да се догађаји у Сребреници у јулу 1995. одреде као геноцид и да се не смеју разматрати из било којег другог угла.

Хашки Трибунал је тај задатак доследно извршио у шест предмета који су у вези са Сребреницом (*Крстић, Благојевић и Јокић, Поповић и остали, Толмић, Караџић и Младић*). У предмету *Младић*, другостепена пресуда још није објављена али у односу на Сребреницу њен садржај је предвидљив.

У Конвенцији о геноциду коју је 2. децембра 1946. резолуцијом 96. изгласала Генерална скупштина Уједињених нација, и која је ступила на снагу у јануару 1951, под геноцидом се подразумева убиство припадника једне од заштићених група, националне, етничке, расне или религиозне, почињено са намером да се та група потпуно или делимично уништи, као таква.¹⁴⁾ За доказивање деликта геноцида, поред материјалних елемената, неопходно је да буде доказана и специјална намера, или *dolus specialis*, да се једна од заштићених група истреби. Убиство само по себи, чак и када је пропраћено посебном суровошћу и великим бројем жртава, није довољно да би се задовољио правни критеријум за извођење закључка о геноциду.¹⁵⁾

14) Поред физичког, у члану 2. Конвенција набраја још четири кажњива облика покушаја истребљења заштићене групе. За расправу о Сребреници, први наведени облик – убиство – је најрелевантнији. Остале тачке овог члана могле би бити примењене у другим потенцијално геноцидним ситуацијама, као тачка (е), прилисно одузимање и премештање деце заштићене групе. У процесима у Аргентини вођеним против припадника војне хунте који су осумњичени за одузимање деце политичких противника и њихово предавање на одгој присталицама режима 70их и 80их година ова тачка је била у средишту пажње.

15) Утврђивање присуства посебне намере је кључно за констатовање геноцида. Ако би се нацистичко истребљење јеврејског народа током Другог

Компаративна анализа две релевантне пресуде, Хашког трибунала у предмету *Поповић и остали* и Међународног суда правде у предмету *Хрватска против Србије*, могла би да буде корисна јер сугерише врло интересантне закључке. У ове две пресуде, два различита суда Уједињених нација, у предметима са различитим чињеничким матрицама, разматрају из различитих углова правно значење и примену појма геноцид. Разлике у приступу истој материји два суда који делују у оквиру правосудног система исте међународне организације – Уједињених нација – пружају важне увиде у статус правне квалификације која се приписује сребреничкој афери.

(1) Теорија „мозаика“: геноцид по тумачењу хашког Трибунала.

Вероватно свесни сложености задатка да расположиве чињенице о Сребреници уклопе у стандардну дефиницију геноцида како је изложена у Конвенцији, судије Хашког трибунала су се из предмета у предмет довијале на разне начине. Делимично су манипулисали чињеницама, позивајући се на доказну грађу која би у националним јурисдикцијама скоро сигурно била искључена, а паралелно са тиме експериментисали су са растезањем дефиниције самог кривичног дела, лабављењем оперативних критеријума, како би себи омогућили да пресуђују у складу са добијеним налазима.

Поступајући по политичким мерилима више него по одговорној професионалној процени, у недостатку конкретних доказа, хашки Трибунал је специфично за Сребреницу импровизовао теорију „мозаика,“ као помоћно средство за запушавање рупа у расположивој доказној грађи. По тој теорији, веће себи присваја право да изведе закључак о постојању посебне намере коришћењем индуктивне методе, али доведене до крајњих граница кредибилитета. Доказни мозаик се може састојати из низа

светског рата узело као референтан пример, неопходност посебне намере као *differentia specifica* геноцида постаје јаснија.

коцкица од којих ниједна сама по себи не мора да одражава „геноцидну намеру“¹⁶⁾ али које наводно, сагледаване у свеукупности, по оцени већа, одражавају намеру да се физички уништи заштићена група.

Првостепена пресуда којом располажемо у предмету Толимир претставља синтезу оваквог поступка. У жалбеној фази ништа битно се у том погледу није променило. Ова пресуда је релевантна зато што је за тему сребреничког геноцида хронолошки релативно свежа и на изванредан начин сумарно одсликава јуриспруденцију и начин размишљања Трибунала у овој материји.

Пресуда је интересантна и са материјалног и са теоретског становишта. До објављивања пресуде Толимиру, пред Хашким трибуналом је било прихваћено да су у оквиру сребреничке операције српске снаге по преком поступку погубиле „између 7,000 и 8,000 заробљеника“. (Првостепена пресуда у предмету *Крстић*, пар. 84) По пресуди генералу Толимиру, међутим, број жртава износио је 4,970, ако их разматрамо у вези са релевантним тачкама оптужнице (пар. 718), или 5,749 ако се дијапазон разматрања проширује да би обухватио све за које веће тврди да су били погубљени, што би укључило и лица чије се убиство не помиње у оптужници (пар. 596). У предмету *Толимир* број жртава Сребренице, које ово Веће признаје, за разлику од процена у другим предметима за око трећину је ниже од стандардних 8,000.¹⁷⁾ Жалбено веће код *Толимира* ипак је било довољно вис-

16) Хашки трибунал не располаже ниједним директним доказом за постојање геноцидне намере или припремање масовног убијања неког дела становништва сребреничке енклаве. За преко петнаест година суђења у разним сребреничким предметима, није предочено ниједно наређење или упутство војног или политичког руководства Републике Српске у том смислу. Констатација о постојању посебне намере, без чега правно није могуће извести закључак о геноциду, темељи се у потпуности на субјективном избору и повезивању од стране већа Хашког трибунала разних фрагмената из доказног поступка.

17) При томе, треба указати на поступак Већа који одражава самовољу и не-

прено да схвати колико би за суд било компромитујуће да допусти да се неке суди за дела која нису наведена у оптужници, па је избегло бламаж тако што је цифру жртава у правоснажној пресуди увећану по том основу – одбацило.

Одакле изненадна уздржаност овог Већа у односу на претходне, када је у питању број жртава? Да би се оценио могући значај нове рачунице треба обратити пажњу на методолошке олакшице које Веће у овом предмету себи пружа. То му омогућава да податке предочене током суђења тумачи на начин који је најпогоднији за потврђивање тезе о геноциду, чак и да се прихвати релативно мањи број убијених.¹⁸⁾

У вези са утврђивањем посебне намере, одн. геноцидног умишљаја оптуженог (*mens rea*), Веће износи став да „број жртава није битан“ (пар. 726). Појам групе која чини мету геноцидне радње намерно није строго одређен, већ се по Већу може дефинисати од случаја до случаја, на основу комбинације објективних и субјективних критеријума. Довољно је да релевантна група, по процени већа, има неки посебан идентитет (пар. 735). Уништени „део“ групе, чак и када је бројчано мали,

професионалност Хашког трибунала. Нижа цифра утврђених жртава (4,970) односи се на наводе из оптужнице да број погубљених износи „између 7.000 и 8.000“. До веће цифре од 5.749 погубљених Веће је дошло *motu proprio*, самоиницијативно тражећи додатне доказе којима би оптеретило оптуженог. У универзалној судској пракси признат је постулат да суд разматра предмет искључиво у пределима оптужнице и да је у кривичном процесу прикупљање и подношење доказа задатак тужилаштва, а не судећег већа. Изгледа да у Хашком трибуналу то правило цивилизованог правосуђа не важи.

18) Куриозитет пресуде у предмету Толимир је да је тужилаштво по први пут Сребреници додало и Жепу као локалитет где је у јулу 1995. извршен геноцид. Пошто у Жепи није било никаквог масовног убијања, Веће је налог могло да изврши једино драстичним лабављењем критеријума за геноцид. Закључак да се и у Жепи догодио геноцид темељи се на убиствима три личности из локалне заједнице, за која се терети српска страна. У образложењу Већа стоји да је уклањање та три кључна функционера у толикој мери дезинтегрисало жепанску заједницу да је, без њих, изгубила способност опстајања, и отуда закључак да се догодио геноцид.

може подржати закључак о геноциду уколико „представља губитак који ће се одразити на способност групе да преживи“ (пар. 749). Најзад, Веће најављује да је његов „појам умишљаја флуидан“, што се објашњава као могућност састављања и повезивања елемената из разних извора („мозаик“) да би се стекла слика о стању свести оптуженог и других чланова удруженог злочиначког подухвата (УЗП) који су са њиме деловали (пар. 772).

На таквим основама Веће констатује да је „постојао удружени злочиначки подухват да се убију војноспособни мушкарци“ Сребренице (пар. 789). Додаје да за то „не постоје непосредни докази“, па набраја индиректне (пар. 790). На темељу таквих елемената, Веће Хашког трибунала стаје на становиште да је постојала геноцидна намера да се убијањем војноспособних мушкараца истреби муслиманска заједница у Источној Босни, у чему је „учествовао оптужени у сарадњи са другим официри-ма руководећег кадра ВРС“ (пар. 791).

(2) „Једини могући закључак“: геноцид по тумачењу Међународног суда правде.

Однос већа Међународног суда правде (МСП) према утврђивању геноцида разликује се по кључним тачкама од приступа Хашког трибунала. У вези са тужбом Хрватске и противтужбом Србије за геноцид¹⁹⁾ МСП је пресудио да хрватска тужба и српска противтужба садрже компоненте које би се хипотетички могле уклопити у материјални аспект кривичног дела геноцида. Међутим, по МСП, ни тужба ни противтужба не досежу стандард за доказивање посебне намере, или *dolus specialis*, па зато не задовољавају субјективан услов и стога се одбацују. Посебна намера је *differentia specifica*, или суштинско обележје које према Конвенцији геноцид издваја од других облика уби-

19) У тужби Хрватске набрајају се углавном индивидуални примери убијања и прогона хрватских цивила на територији Крајине, док се противтужба Србије позива највећим делом на операцију Олуја и њене последице.

ства, без чега није могуће тај деликт на ваљан начин утврдити.

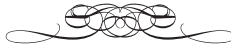
МСП без ограда стаје на становиште да се геноцид утврђује само ако је постојање геноцидне намере „једини могући закључак,“ или „*the only possible inference*.“ (пар. 148). Ово наговештава врло висок праг доказивања и изузетно је значајно за оцену закључака разних већа МКТБЈ у вези са правном квалификацијом догађаја у Сребреници у јулу 1995.

Раскорак међу становиштима МСП и МКТБЈ у односу на стандард доказивања посебне намере да се изврши геноцид заслужује да буде предмет систематске анализе. По МСП „образац понашања“ би морао „да буде такав (...) да искључиво упућује на постојање таквог умисла“ (пар. 145). МСП при томе значајно упозорава да је „тешко утврдити умисао на основу изолованих поступака“ (пар. 139) што би се могло протумачити као суптилна алузија на методологију „мозаика“ коју је усвојио МКТБЈ. У продужетку пресуде у предмету *Хрватска против Србије*, Веће даље разрађује исту мисао, одбијајући једну по једну тачку из хрватске тужбе (пар. 161 – 163) зато што није специфично везана за физичко уништење циљне групе већ би се подједнако, или чак убедљивије, могла објаснити и по неком другом основу. Веће МСП стаје на становиште да правно одрживи закључак о геноциду мора бити „необориво доказан,“ или „*conclusively proved*“²⁰⁾ (пар. 178).

(3) Компаративни осврт на две пресуде.

Пажљиво читање и поређење ова два правна мишљења снажно сугерише постојање значајне разлике у третманима геноцида, што би могло да доведе у питање оцену сребреничких догађаја у јулу 1995. коју налазимо у пресудама хашког Трибу-

20) Веће МСП је доследно одбацило аргументе из противтужбе Србије у прилог геноцидном карактеру операције Олуја, засноване на доказивању људских жртава, присилног премештања становништва и разарања приватне својине, са мотивацијом да би се легитимне потребе вођења војне операције могле навести као подједнако убедљиво објашњење ових последица.

нала.²¹⁾

Пре свега, злочин озбиљности и тежине геноцида не би се смео ни површно доказивати ни олако утврђивати. Зато, свако подизање лествице при формулисању стандарда доказивања је благотворно за систем међународне правде и иде у прилог критичком ставу у односу на правну квалификацију догађаја у Сребреници.

Друго, оба суда припадају правосудном систему исте уставне, Уједињених нација. Без обзира на то што се један од тих судова бави међудржавним парницама а други утврђивањем међународноправне кривичне одговорности појединаца, када је у питању иста материја – у овом случају геноцид – њихови стандарди би морали бити уједначени, јер у противном ни државе ни појединци у систему међународног правосуђа не би могли рачунати на правну сигурност.²²⁾ У контексту примене међународног права, сви субјекти, и државе и појединци, имају легитимно очекивање да им се суди по истим стандардима. МСП је

21) Тезу о недодирљивости тих пресуда, сасвим предвидљиво, заступа и председница београдског Хелсиншког одбора Соња Бисерко када каже да је „Хашки трибунал база података на основу којих ће национални судови да се баве злочинима“. (Правда, 25. март 2015.)

22) Могући приговор, да је у предмету Босна и Херцеговина против Србије МСП потврдио да се у Сребреници догодио геноцид не стоји. Судаће веће МСП у том предмету није самостално истраживало чињеничну матрицу сребреничких догађаја, већ је уз изражавање знатних резерви само делимично уважило релевантне закључке већа МКТБЈ, са ослоном првенствено на пресуде у предметима Крстић и Благојевић. Веће МСП без образложења износи став да чињеничне наводе и правне оцене од стране МКТБЈ у вези са сребреничким сплетом догађаја сматра „убедљивим“ (пар. 223). Међутим, нигде у пресуди се не износе конкретни разлози који подупиру такав утисак. Пресуду МСП у предмету БиХ против Србије карактерише широка критика стандарда и методологије које користи МКТБЈ и одбацивање низа пресуђених чињеница из те јурисдикције на које се позивала босанска тужилачка страна. Зато је домет ове пресуде ограничен на предмет на који се односи и из ње без велике обазривости не би требало изводити закључке опште природе.

стални суд УН, МКТБЈ је *ad hoc* трибунал УН-а. Само та чињеница довољна је да подупре закључак да је МСП референтнији форум, и да се мора третирати као меродавнији извор права од МКТБЈ. У случају раскорака између ове две правосудне установе по било којем суштинском питању, јуриспруденција прве безусловно има право на првенство у односу на праксу друге.

Ако су претходна разматрања утемељена, у вези са пресудама МКТБЈ за Сребреницу то носи бар следеће импликације. Ретроспективно, тимови одбране свих оптуженика правоснажно осуђених за геноцид без одлагања треба да захтевају ревизију стандарда доказивања по тачки која се односи на геноцид, у складу са применом строжијег и прикладнијег критеријума, који је артикулисао МСП. Проспективно, тим одбране Младића, коме другостепена пресуда још није изречена, мора унапред захтевати то исто.

II. СРЕБРЕНИЦА *HARD DATA POINTS* (НЕОТКЛОЊИВЕ ЧИЊЕНИЦЕ)

Људи на Балкану имају довољно искуства са политичким судовима и штетним последицама њиховог деловања, пре свега по интегритет историјског записа и поштење јавног дискурса. Када се наметљиво сугерише да пресуде неких судова треба беспоговорно прихватати, да је политички некоректно о њима расправљати и да те пресуде не подлежу критичком преиспитивању, то је снажан сигнал да се највероватније ради о политички импровизованим правним закључцима који почивају на стакленим ногама.

У вези са Сребреницом, постоји неколико незаобилазних података који би се у Америци звали *hard data points*. То су чињенице које су утврђене, неспорне и релевантне за разматрање одређене материје. То значи следеће. Свако има право да тврди да је земља равна плоча и да наводи податке који тој тврдњи

иду у прилог. Међутим, постоје неке утврђене чињенице које ту тврдњу разборито доводе у питање, као на пример слике из васионе које стварају утисак да је земља округла. То би било пример *hard data point* у контроверзи као у случају Сребренице. Ако неко тврди да је земља равна плоча, то је право сваког појединца, али од њега или ње ипак се очекује да на задовољавајући начин објасни те снимке и да их доведе у склад са својом тезом.

Прво и основно питање када је реч о догађајима у јулу 1995. године гласи: „Постоје ли докази геноцидне намере у Сребреници?“

То је суштина контроверзе о Сребреници, и у правном и у политичком смислу. У недостатку утврђене геноцидне намере, *dolus specialis*, без обзира на цифре и околности, убијање у Сребреници се може осудити али се не може уздићи на ниво геноцида. Геноцид је знатно више од простог убијања или вођења војне операције са смртоносним или разорним последицама. Срж деликта геноцида је намера да се физички уништи једна од категорија лица заштићених Конвенцијом: етничка, верска или расна. То није спорно и сви стручњаци то знају и прихватају.

Пођемо ли од практичне претпоставке да сазревање и логистичка припрема геноцидног подухвата изискује одређени временски оквир, разумно је поставити питање: у којем тренутку и на којем временском растојању од догађаја је у случају Сребренице утврђен настанак геноцидне намере, уколико је она постојала?

То је први *hard data point* на који се мора обратити пажња. Главни истражитељ Хашког трибунала, Жан-Рене Руез, у новембру 2001, сведочећи пред Комисијом француског парламента за Сребреницу, одговорио је на питање које му је Комисија поставила, да ли је тачно да пре 9. јула није постојао план за заузимање енклаве, упркос томе да је та територија за босанске Србе била од великог стратегијског значаја. Руез је одговорио:

„Фактички, одлука о заузимању енклаве није била донета пре 9. јула, када је генерал Младић схватио да енклава неће бити

брањена. Првобитни циљ је био да се енклава сузи на територију града Сребренице и да се претвори у огроман избеглички логор на отвореном, да би се УН на такав начин принудиле да отпочну са евакуацијом из те зоне.²³⁾

Други део Руезове изјаве је нагађање, али онај први, о непостојању намере на српској страни, пре 9. јула, да се Сребреница заузме темељи се на документима у које је Руез имао увид и предочио Комисији, и зато има снагу доказиве чињенице.

Ако се има у виду тврдња да се геноцид у Сребреници догодио у временском распону од 13. до 17. јула, ово је податак од капиталног значаја, и то из извора блиског Тужилаштву хашког Трибунала. То значи да намера о физичком уништењу становништва Сребренице, или неког његовог дела, није могла постојати пре 9. јула, а наводни геноцид је почео само четири дана после тога.

Следећи *hard data point*. Војном вештаку Тужилаштва Хашког трибунала, Ричарду Батлеру, дугујемо друго значајно прецизирање редоследа догађаја, опет против интереса установе за коју ради и утолико веродостојније.

Као сведок тужилаштва на суђењу „Пелемишу и Перићу“ пред Судом за ратне злочине Босне и Херцеговине у Сарајеву 2010. године, Батлер се изјаснио не само у вези са следом догађаја, него и кључним питањем: геноцидним умишљајем. Укратко, Батлер, који је у званичном својству војног вештака оптужбе имао доступ најосетљивијим и најрелевантнијим документима, изјавио је да није открио никакву назнаку о постојању плана да се Муслимани истребе, бар до 11. јула, када су српске снаге заузеле Сребреницу. То Руезову хронологију помера унапред за још два дана, потврђујући да на српској страни о геноциду није било размишљања ни четрдесет осам часова до почетка импутираног злочина.²⁴⁾

23) RAPPORT D'INFORMATION No. 3413, Народна Скупштина Француске, 22. новембар 2001, стр. 43.

24) Суд БиХ, Одељење за ратне злочине, Тужилац против Пелемиша и оста-

У наставку свога сведочења, Батлер је, поред овога, изнео још неколико ставова који постојање геноцидне намере стављају под општу сумњу, да се изразимо најуждржаније.

Прво, он потврђује Руезово саопштење да је изворни циљ српске војне операције, за коју је планирање отпочело 30. јуна 1995, било само да заштићену зону УН сведе на градску површину Сребренице. Друго, наређење војсци да уђе у Сребреницу председник Карацић је издао 10. јула, или на само један дан пре него што се то догодило. То значи да је преузимање енклаве представљало импровизовану одлуку, донету у светлу војног успеха операције до тог тренутка, а не смишљен потез са циљем заробљавања муслиманског становништва, да би затим били уништени. Треће, све док неочекивано 10. јула опсег операције није био проширен да од тог тренутка обухвати потпуно заузимање енклаве, операција је била вођена искључиво на нивоу Дринског корпуса ВРС, без учешћа Главног штаба или других виших структура. Четврто, Батлер каже да му „није познат“ ниједан пример да је после 11. јула, датума када је енклава већ била заузета и када је операција била приведена крају, ВРС ватрено дејствовала против цивила у Сребреници. Пето, што се тиче депортације цивила из енклаве, ни у вези са тиме, по Батлеру, „документи не садрже доказе“ претходног планирања од пре 11. јула ујутру, када је донета одлука да се уђе у Сребреницу. Најзад, шесто, Батлер је сагласан са тиме да у редовима Војске Републике Српске није било очекивања да би заробљеници могли бити погубљени, по Батлеру, „све до 12. па чак и 13. јула.“

Сада се поставља критично питање: у којој мери су овај редослед и анализа догађаја најмеродавнијих сарадника Тужилаштва МКТБЈ ускладиви са тезом да је политичко и војно руководство Републике Српске планирало физичко уништење Муслимана у Сребреници као таквих, као етничке или верске заједнице? Конвенција о геноциду прописује да је тако морало

бити да би се геноцид догодио. А ако се у Сребреници заиста догодио геноцид, или у најмању руку убијање масовнијих раз- мера, да ли је то било последица одговарајуће намере?

Из овог угла, и то је следећи *hard data point*, у потпуности су разумљива питања која је поставио истакнути канадски прав- ник и стручњак за геноцид, Вилијам Шабас, непосредно после изрицања пресуде у предмету Крстић 2002. године:

„Нема ли другог убедљивог објашњења за погубљење 7,000 мушкараца и дечака у Сребреници? Постоји ли могућност да су постали мета зато што су били војноспособни, и самим тим фактичка или потенцијална борбена лица? Да ли би неко ко је стварно наумио физичко уништење једне групе, и довољно је свиреп да би убио више од 7.000 незаштићених мушкараца и дечака, уложио потребан напор да организује превоз жена, деца и остарелих – на сигурно?“²⁵⁾

Чињеница је – добро позната свим стручњацима који се овом темом баве – да ни на једном од седам сребреничких суђења до сада пред МКТБЈ није предочен ниједан доказ, са било којег командног нивоа, који указује на постојање намере и којим се наређује предузимање неопходних логистичких мера са циљем уништења муслиманске заједнице у Сребреници. На који начин Хашки трибунал ипак изводи закључак да се догодио геноцид?

Одговор на ово питање, као што смо већ указали, налази се у првостепеној пресуди генералу Крстићу, пар. 4, и то је следећи *hard data point*. Ради се о једној врло иновативној аналитичкој техници и правној доктрини хашког Трибунала, али са крајње озбиљним последицама за утврђивање постојања деликта гено- цид:

„Претресно Веће се ослања на мозаик доказа који у својој свеукупности приказује догађаје током неколико дана у јулу

25) William A. Schabas, “Was Genocide Committed in Bosnia and Herzegovina? First Judgments of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia,” *Fordham Journal of International Law*, Vol. 25, No. 23, 2001-2002, стр. 46.

1995. године.⁶²⁶⁾

У немогућности да одреде начин, место и време зачетка „удруженог злочиначког подухвата“ да се спроведе геноцидна операција над сребреничким Муслиманима, Тужилаштво је у тој функцији лансирало састанак у „Фонтани“ као неку врсту српског еквивалента Бодензе конференције 1942 године, где су Хитлер и његов штаб донели одлуку да се истреби јеврејски народ. Веће у случају Крстић признаје да не располаже конкретним доказима о чему је на том састанку било речи (пар. 91: „разумно је предпоставити“), али у склопу „мозаика“ који је саставило верује да је с обзиром на околности то била идеална прилика да се формулише план за „геноцидну операцију.“ На основу наведених претпоставки, веће усваја закључак да се то заиста тако морало и догодити (Тужилаштво против Крстића, другостепена пресуда, пар. 91-94).

Параграфи 126 – 134 првостепене и пар. 84, 85 и 91 другостепене пресуде у предмету Крстић приказују начин како веће третира састанке у хотелу «Фонтана» који су били одржани 11. и 12. јула 1995. године. У вези са овим, параграф 573 првостепене пресуде представља типичан пример не само начина како се користи аналитички инструмент „мозаика,“ већ и како веће доноси унапред припремљен закључак, без обзира на то да ли је поткрепљен конкретним доказима или не: „Претресно веће није у могућности да утврди тачан датум када је била донета одлука да се војно способни мушкарци побију. Услед тога, оно не може да тврди да су убиства која су се догодила у Поточарима 12. и 13. јула 1995. била саставни део плана да се убију сви мушкарци војничког узраста. Упркос томе, претресно веће је убеђено да су масовна стрељања и друга убиства, почињена од 13. јула па надаље, били саставни део таквог плана.“ Како у једној озбиљној пресуди, бар што се тиче њених најважнијих делова, „убеђење“ може да замени доказе? Импликација отворене примене овако непрецизне методологије је да чврстих и

26) ICTY, Prosecutor v Krstić, првостепена пресуда, пар. 4

непосредних доказа – нема. Веће потенцијалну доказну грађу о геноцидном умишљају третира као коцкице у мозаику и спаја их на начин који би се могао упоредити са цртежом у Роршах тесту. Сваки посматрач може у принципу да цртеж тумачи на различит и субјективан начин, као што Веће тумачи свој мозаик.

Дакле, да резимирамо. Овај *hard data point* гласи да је хашки Трибунал потпуно у мраку када се ради о времену и начину настанка, као и ауторству „геноцидног плана.“

Што се тиче фактографије људских губитака на подручју Сребренице у јулу 1995, они су били знатни и несумњиво броје неколико хиљада. Мада поузданих статистичких података нема, постоји општа сагласност у изворима на свим странама ове дебате да је на дан пада Сребренице 11. јула 1995. у енклави било око 40.000 особа. У вези са општом демографском сликом од 11. јула 1995, која је битна за разбориту процену могућих губитака, располажемо са бар још једним релевантним *hard data point* податком, а то је збирни извештај команде снага Уједињених нација, УНПРОФОР-а, сектор Исток, у Тузли, под датумом од 4. августа 1995. где стоји да је особље УН до тог дана у Тузли регистровало 35,632 избеглица које су приспеле са територије сребреничке енклаве (Прилог 6). У односу на број становника енклаве пре масовне погибије, овај документ служи као кључан маркер промене у демографској ситуацији, која се у међувремену догодила. То имплицира да би се укупни демографски губици становништва енклаве Сребреница могли кретати у пределу од око 4,500.

Следећи *hard data point* је општеприхваћена чињеница да су у јулу 1995. на подручју Сребренице постојала два крупна узрока људских губитака: стрељање ратних заробљеника и погибија у ратним дејствима припадника колоне 28. дивизије Армије БиХ која је вршила пробој из Сребренице ка територији под контролом сарајевске владе у Тузли. По међународном праву, погубљење заробљеника је ратни злочин и кажњиво је. Борбе-

ни губици припадника војне колоне у пробоју, без обзира на то што им је био прикључен и одређени број цивила, не повлаче кривичну одговорност. То прихвата и Хашки трибунал, и зато за ове губитке нико није одговарао.

Процене легалних губитака које је у борбеним дејствима претрпела колона у пробоју – варирају. Војни вештак тужилаштва Хашког трибунала, Ричард Батлер, процењује их на између 2,000 и 4,000, војни посматрач УН Карлос Мартинс Бранко на око 2,000, по америчком обавештајцу Џону Шиндлеру ти губици износе око 5,000, по мировном преговарачу Карлу Билту у његовим мемоарима – око 4,000, а УН у свом извештају износе цифру од око 3,000. Са своје стране, генерал АБиХ Енвер Хаџихасановић, на суђењу генералу Војске Републике Српске Радиславу Крстићу (6.4.2001, Транскрипт стр. 9532) посведочио је да је у повлачењу мешовите муслиманске колоне 28. дивизије из Сребренице за Тузлу погинуло 2628 војника и официра АБиХ. Очигледно је да ту, услед хаотичних околности и различитих углова посматрања процењивача, нема научне прецизности, али ове цифре пружају представу о реду величине тих губитака, који ни по којем основу не потпадају под кршење међународног ратног права нити би се могли убројати међу жртве геноцида.

То оставља отвореним питање колико је могло бити жртава стрељања, што несумњиво представља ратни злочин и потенцијално указује на могућност геноцида, уколико су остали услови за то задовољени.

У периоду између 1996. и 2001. године, и то је следећи *hard data point*, форензички тимови Тужилаштва Хашког трибунала обавили су ексхумације током којих су обрадили и класификовали 3,568 „случајева,“ с тим што један „случај“ не значи нужно једно тело и може да се састоји од само по неколико костију. Њихова форензичка анализа, коју подупиру детаљни аутопсијски извештаји, даје следеће резултате:

- 442 ексхумиране особе непобитно су жртве стрељања

зато што су имале повезе преко руку или очију;

- 627 особа имају повреде од фрагмената мина или артиљеријских пројектила, што углавном искључује погубљење и конзистентније је са погибијом у борби;
- 505 тела има повреде од метка, што може да буде последица погубљења, али и борби;
- за 411 тела форензичари Тужилаштва МКТБЈ нису могли утврдити узрок смрти;
- 583 „случајева“ представљају само делове тела, с тим што су форензички стручњаци Тужилаштва МКТБЈ констатовали да за 92,4% њих није могуће утврдити узрок смрти.

Пребројавањем упарених бедрених костију утврђено је да се у ових око 3,500 „случајева“ налази приближно 1,900 особа. Стање посмртних остатака и образац рањавања врло су хетерогени и не указују једнозначно на погубљење, као што би се могло очекивати да је већина ових особа била стрељана. То је изузетно знаковит податак.

Од 2002. године форензичари Хашког трибунала су напустили БиХ и њихов посао преузима „Међународна комисија за нестала лица“, ИСМР, основана 1997. године, чијег директора именује Стејт департман Сједињених Америчких Држава[6]. Од како је ИСМР преузео ексхумације број идентификованих жртава нагло расте, наводно захваљујући примени ДНК технологије.

Међутим, и ово је следећи *hard data point*, ДНК упаривањима не могу се утврдити кључне чињенице у криминолошком истраживању ове врсте, а то су време, узрок и начин смрти, већ само идентитет особе којој припада тело. То је на суђењу Карацићу (22. марта 2012.) под унакрсним испитивањем потврдио директор за форензику ИСМР-ија, Томас Парсонс:

„Међународна комисија за нестала лица се не бави питањем како су те особе биле убијене, нити да ли је њихова смрт била законита или не. Ја нудим извештај о идентификацијама које

су биле обављене у вези са посмртним остацима који су били ексхумирани из масовних гробница.“ (Транскрипт стр. 26633)

Ако се зна да су се истовремено са стрељањима у непосредној близини одвијала и жестока борбена дејства на дугачком фронту од око 60 км између Сребренице и Тузле, очигледно је да је пука идентификација мртве особе потпуно бескорисна као доказ у вођењу кривичног поступка, а о правној квалификацији дела и да не говоримо.

Најзад, и овим закључујемо фактографски преглед, шта би се о броју сребреничких жртава дало закључити из пресуда Хашког трибунала?

У пресуди Крстићу стоји да је било стрељано „7,000 до 8,000 људи“ (Првостепена пресуда, пар. 487).

У предмету Поповић веће је закључило да је „од 12. јула па до краја јула било погубљено неколико хиљада мушкараца босанских муслимана“ (Првостепена, пар. 793) па затим у фусноти стоји да је „утврђено да је најмање 5,336 идентификованих појединаца убијено после пада Сребренице, с тим што би се та цифра могла попети и до 7,826“ (фуснота 2862).

У предмету Толимир веће је утврдило „4,970 жртава“ (пар. 718) а у предмету Караџић, 5,115²⁷⁾ У још увек неправоснажној, првостепеној пресуди Ратку Младићу стоји да су српске снаге погубиле на „хиљаде“ сребреничких Муслимана²⁸⁾ или алтернативно „7,000 до 8,000“.²⁹⁾

Све ове врло различите цифре наведене су у разним пресудама и, осим једне, правоснажне су у предметима на које се односе. Оне се међусобно не поклапају и премашују по неколико пута број стрељаних особа на који упућују форензички налази

27) Karadžić Trial Judgment Summary, стр. 12: https://www.icty.org/x/cases/karadzic/tjug/en/160324_judgement_summary.pdf

28) Тужилац против Младића, првостепена пресуда, том 5, пар. 4984.

29) Тужилац против Младића, првостепена пресуда, параграф 3042, фуснота 13121.

стручњака који су обавили теренска истраживања, по задатку самога Тужилаштва.

Сребреница је исувише озбиљно питање да би се свела на две поједностављене крилатице: „геноцид“ и „осам хиљада мушкараца и дечака.“ Чак и летимична провера ових крилатица показује да обе стоје на стакленим ногама. Зато је ауторима тих крилатица неопходно да критичко испитивање чињеница спрече и престаашеним конформистима наметну закључке политичких судова.

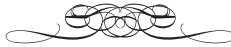
Свако има личну моралну и интелектуалну обавезу да буде скептични у односу на све што није проверио и да одбаци све у шта не може бити убеђен. Да би чињенице однеле превагу, нису потребни друштвени притисци нити покретање кривичних поступака за „негирање“ против оних који другачије мисле.

Свако ко сматра да се у Сребреници догодио геноцид за који треба морално или на неки други начин лично да испашта, нека настави да тако мисли и испашта на начин који му се чини најприкладнији. Али ко год сматра да се у Сребреници није догодио геноцид, нека га слободно негира.

III. НЕСУВИСЛОСТИ СЛУЖБЕНЕ ПРИЧЕ

Службену конструкцију догађаја у Сребреници у јулу 1995. карактеришу две врсте обележја које одмах падају у очи сваком објективном посматрачу. На првом месту, то су обилне несувислости (или *incoerências*, како се о овоме на свом језику сликовито изражава португалски генерал Карлос Мартинс Бранко у својој књизи *A guerra nos Balcãs*³⁰⁾) које су у њу уграђене. Затим, то је кршење процедура и протокола које важе у криминалистичким истрагама са само једним видљивим циљем, а то је да би се заобишло прибављање критично неопходних доказа.

30) *A Guerra nos Balcãs: Jihadismo, Geopolítica e Desinformação. Vivências de um Oficial do Exército Português ao Serviço da ONU* (Lisboa, 2ª Edição, 2019).

Укратко ћемо изложити главне несувислости које би морале бити проблематизоване и разрешене да би службена верзија могла опстати у облику у којем је постављена.

1. Одбијање оружаних снага АБиХ у енклави да пружи отпор.

Када је 6. јула 1995. отпочео напад ВРС на енклаву Сребреница, дошло је до нагле и ничим објашњене промене у борбеном расположењу 28. дивизије АБиХ, која ја током претходних месеци и буквално до неколико дана пред отварање српске офанзиве изводила нападе на циљеве ван енклаве. Ову фрапантну промену су приметили страни посматрачи који су се налазили на терену. Већ поменути генерал Мартинс Бранко, заменик посматрачке мисије УН у Загребу, непружање отпора је истакао у тексту објављеном још 1998. године.³¹⁾ Мартинс Бранко истиче брдовиту топографију источнобосанског терена, што иде на руку на браниоцима и пружа широке могућности за успешан отпор. „С обзиром на ресурсе које су обе стране имале на располагању, чини се да је босанска војска (АБиХ) имала неопходну снагу да се брани, да је у пуној мери користила предности терена. То се, међутим, није догодило.“

Па наставља: „Када се узме у обзир предност одбранбених снага, врло је тешко објаснити одсуство војничког отпора...Одсуство оружаног отпора стојало је у јасном контрасту према ратоборном ставу одбранбених снага приликом претходних опсада, када су углавном изводили насилничке нападе на српска насеља која окружују енклаву, чиме су изазивали тешке губитке међу српским цивилним становништвом. Али у овој ситуацији, када је пажња медија била прикована на енклави, војничка од-

31) Carlos Martins Branco: Was Srebrenica a Hoax? Eye-Witness Account of a Former United Nations Military Observer in Bosnia (Да ли је Сребреница превара: Извештај очевица, бившег војног посматрача УН у Босни), Global Research, 20. Април 2004, <https://www.globalresearch.ca/was-srebrenica-a-hoax-eye-witness-account-of-a-former-united-nations-military-observer-in-bosnia/731>

брана би открила право стање ствари у заштићеној зони, наима да она никада није била стварно демилитаризована као што се тврдило, већ да су се у њој налазиле солидно наоружане јединице. Војнични отпор, да је пружен, угрозио би мукотрпно изграђени имиџ 'жртве,' који је Муслиманима био битан да се по сваку цену одржи.“

Истоветно мишљење заступа и припадник посматрачке мисије УН на терену у источној Босни, мајор П. Х. Д. Рајт (Wright), који у свом извештају³²⁾ такође истиче топографске одлике терена које браниоцима у овом случају дају јасну предност. Мајор Рајт бројност нападачких српских снага процењује на око 1,500 са неколико тенкова, Армију БиХ у енклави на око 4,000, што је по њему – у комбинацији са теренским предностима – требало да омогући сасвим успешну одбрану.

Особље холандског батаљон УН које се 11. јула 1995. задесило у Сребреници оценило је непружање отпора од стране војске АБиХ, полазак у пробој и остављање сопствене нејачи на милост противнику крајње неповољно. Према збирним утисцима холандских војника објављеним у Дебрифингу, „у време када су се избеглице кретале из Сребренице према Поточарима, особље холандског батаљона забезекнула је чињеница да су млади мушкарци препуштали жене, децу и остареле судбини. Они су то сматрали кукавичлуком.“³³⁾

У Дебрифингу холандског батаљона даље се подвлачи и чињеница да је холандска команда још 6. јула 1995. обавестила команду снага АБиХ у Сребреници, у случају да снаге ВРС прекораче демаркациону линију енклаве, да ће им „оружје ускладиштено у Сребреници бити стављено на располагање.“ Холанђани констатују да, касније, „када је та ситуација заиста

32) Postscript to Srebrenica, 26. јули 1995, пар. 5, докуменат МКТБЈ заведен под ознаком EDS R0050422.

33) Report Based on the Debriefing on Srebrenica, Assen 1995, пар. 6.11, архивска ознака МКТБЈ EDS 00349980

настала, АБиХ није искористила ту могућност.³⁴⁾

Непружање отпора српским снагама које су продирале у енклаву и на британске обавештајце са терена оставило је утисак чудног и неприродног поступка (ако се изузме из вида могућа политичка позадина), судећи по ставовима изнетим у британским дипломатским депешама писаним истовремено са одвијањем предметних догађаја.³⁵⁾ У британским документима помиње се за нашу тему важна појединост (која се ту не открива али се свакако потврђује), наиме да је зачуђујуће одбијање припадника 28. дивизије АБиХ, која је у јулу 1995. по британској процени у свом саставу имала око 5,000 војника, да учине оно што би било природно и нормално у ситуацији у којој су се нашли, а то је да се оружано супротставе “једној чети и четири тенка” (директан навод из британског документа) ВРС, који су се приближавали Сребреници са јужне стране енклаве.

Даље, износи се да је у Сребреници било “утврђено 1,500” војника АБиХ, али “да се чини да нису пружили отпор.” Затим, врло сигнификантан податак да је у два напада из ваздуха на српске снаге авионима Ф16 уништено укупно три српска тенка. Ово је важно за сагледавање односа снага. Другде (у документу упућеном премијеру Мејдору под датумом 11. јула) стоји да је ВРС пошла на Сребреницу са само четири тенка, дакле преостао јој је само један. По овим цифрама, српске и муслиманске снаге су на сребреничком сектору биле једнаке јачине (види извештај Родерика Лина премијеру Мејдору, 11. јула, стр. 27), с тим што су муслиманске снаге, које како се Енглезима учинило “нису пружиле отпор,” још могле рачунати и на присуство неколико стотина војника Унпрофора, испомоћ бомбардера Ф16, као и на топографске погодности терена који изразито фаворизује нападнуту војску, а не нападача. Шта објашњава мисте-

34) Ibid., архивска ознака 00349936.

35) Документа Британског архива (National Archives) објављена 31. децембра 2019 под ознаком PREM 19/5487, доступна на <https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C17071119>

рију непружања отпора? Ако постоји неко боље објашњење од онога које је понудио пок. Хакија Мехољић,³⁶⁾ свакако би било корисно да га чујемо.

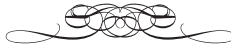
Необично понашање 28. дивизије АБиХ у енклави Сребреница у јулу 1995. изазива разумну сумњу. Непроблематизовање тог изузетно важног питања, ни од стране хашког Трибунала ни политичких и медијских кругова који стоје на истој линији са њиме, не тражење разлога зашто су нападнути одједном донели одлуку да се не бране мада су располагали свим потребним средствима да пруже успешан отпор, указује или на неопростив професионални превид или упућује на политичку позадину ових околности. Чињеница пасивног нестајања са сцене оружане формације која је буквално до јуче ратовала покреће пре свега низ политичких питања. Сличну врсту питања покреће такође и систематско заташкавање те чињенице од стране чинилаца задужених да је истраже и објасне. Чувена констатација генерала Моријона на суђењу Слободану Милошевићу да је „Младић у Сребреници ушетао у клопку,³⁷⁾ у светлу изложене несувислости не чини се ни најмање произвољна већ, напротив, делује као врло зналачка оцена.

2. Масакр, или геноцид, који нико од страних посматрача није приметио.

Лондонски „Дејли Телеграф“ је 24. јула 1995, на само десетак дана од отпочињања наводног геноцида у Сребреници, објавио разговор свога сарадника Тима Бучера (Tim Butcher) са Комесаром УН за људска права, Перуанцем Хенри Виландом (Henry Wieland) који је претходних пет дана провео на задатку у

36) Мехољић је био члан сребреничке делегације на Бошњачком конгресу у Сарајеву крајем 1993. и годинама је тврдио да је том приликом Изетбеговић делегатима изнео предлог америчког председника Клинтона да се српске снаге намаме да у Сребреници изврше масовни покољ, што би влади САД послужило као покриће за војну интервенцију на страни Сарајева.

37) Тужилац против Милошевића, Транскрипт, стр. 32029.

Тузли разговарајући са великим бројем од око 20,000 избеглица из Сребренице који су се ту стекли, и чији налаз Бучер преноси овако: „После пет дана проведених у испитивањима, у вези са наводним кршењем људских права у време пада Сребренице главни истражитељ Уједињених Нација није пронашао ни једног сведока из прве руке који би могао да потврди да је присуствовао неком зверству.“³⁸⁾

Виланд није био једини страни посматрач који по свему судећи није успео да прикупи доказе озбиљних кршења међународних прописа који штите људска права, па чак ни на нивоу који би био знатно испод прага за утврђивање геноцида. Према расположивим подацима, то није пошло за руком ни страним посматрачима који су се у то време налазили много ближе епентру догађаја, на подручју Сребренице.

Холандски војни лекар др. А. Шутен (А. А. Schouten) се у време српског напада у јулу 1995. налазио у Сребреници, и непосредно после тога у оближњем Братунцу, као припадник холандског батаљона. Ускоро после Шутеновог повратка у Холандију, док су му утисци још били свежи, дао је изјаву амстердамском листу „Хет Парол“ о свему што је видео и доживео у енклави Сребреница кратко време пре тога. Ово су Шутенова главна запажања како их холандски лист преноси:

„Као припадник холандских оружаних снага [А. Шутен] био је у Братунцу али он није видео ништа од наведеног масакра мушкараца босанских Муслимана.

‘Било је вести о десет хиљада Муслимана, које су Срби затворили на фудбалском игралишту. Ово ме чуди. У Братунцу ја нисам видео никакав стадион. Да ли можете да поверујете да би у селу од пет хиљада становника могао да буде стадион који прима десет хиљада особа?’

Касније, требало би да су у Братунцу извршена стрељања на једном игралишти и у школи. Само прошле недеље, у поне-

38) Tim Butcher, “Serb Atrocities in Srebrenica are Unproven”, The Daily Telegraph, 24. јули, 1995.

дељак, треба да су Срби побили 1,600 људи. Холанђанин, лекар из холандског батаљона, каже да он ништа од тога није видео: ‘Сви о томе причају, али нико не нуди чврсте доказе.’

После пада Сребренице Срби су Шутена послали са тешко повређеним муслиманским војницима у братуначку болницу. Он каже да му Срби нису правили никакве сметње. Ако је било убијања од стране Срба, то је било добро чувана тајна. ‘Ја у то зато уопште не верујем. Тринаестог јула, након пада Сребренице, стигао сам у Братунац и остао сам тамо осам дана. Током тог времена, могао сам ићи куда сам желео. Била ми је указана свака помоћ, нигде ме нису заустављали. Поред тога, није могуће превести десет хиљада људи а да то нико не примети. За то је потребно барем двеста аутобуса, што би створило огромну колону. И требало је да прођу поред нас, а да их холандски војници не приметете.’³⁹⁾

Постоји још један сличан пример који одудара од онога што би се очекивало да је званични наратив о Сребреници утемељен. Односи се на докуменат Уједињених Нација сачињен 24. јула 1995. године, дакле у непосредним временским оквирима сребреничких догађаја. Докуменат носи ознаку Хашког трибунала, R 002 1272. Његов званични назив је: *Debrief of UNMOS from the Srebrenica enclave*. Његова садржина је разговор обављен после догађаја (*debriefing*) са три војна посматрача снага УН у енклави Сребреница, по једним из Холандије, Гане и Кеније. У пар. 2 документа стоји да су се опсервације сва три сведока у толикој мери подударале да је њихов практично једногласни исказ омогућио састављање јединственог извештаја о паду енклаве и о догађајима који су непосредно након тога уследили.

Докуменат треба прочитати у целини па га затим критички упоредити са описом истих догађаја у неким меродавним судским списима Хашког трибунала, на пример, у пресуди у предмету Крстић. Утисак је да војни посматрачи УН, који су били

39) Het Parool (Амстердам), 27. јули 1995: Arts: ‘Geen bewijs genocide’ [Лекар: нема сазнања о геноциду]

на лицу места, и судије у предмету Крстић, који то нису, говоре о две потпуно различите локације и о два потпуно различита догађаја. Фокусираћемо се само на пар. 28. овог документа, где се та разлика између два описа најизразитије очитује:

„28. Међу избеглицама није било наоружаних људи. Кружиле су гласине да су они покушавали да изврше пробој преко троугла Бандера и између посматрачких пунктова М и Н, према Тузли. Било је наговештаја о њиховој намери да поведу са собом таоце из редова ВРС док се пробијају. Припадници УН били су са избеглицама 24 часова дневно, али они нису приметили ништа у вези дојава да је било убијања војноспособних мушкараца. Могли су се чути појединачни хици, али није било ничега што би указивало да се ту радило о погубљењима. Једна група холандских војника изјавила је да су прве вечери, када су мушкарци били одвођени, видели да је деветоро људи било одведено иза једне зграде и да су се затим чули хици, а да се ти људи нису вратили. Међутим, након спроведене истраге, није било тела нити икаквих знакова да је било извршено погубљење.“

Ко се потрудио да прочита пресуду у предмету Крстић, приметити ће да та пресуда обилује фантастичним изјавама сведока које је муслиманска обавештајна служба АИД очигледно за ту сврху брижљиво припремила. Њихове исказе Крстићево веће некритички усваја (видети, на пример, пар. 43 и 44 првостепене пресуде) и користи их као основу за изградњу својих даљњих закључака. Разлика између тих бомбастичних прича, и професионалног извештаја страних посматрача, који нису имали разлога да своје утиске дотерују према потребама једне или друге стране, драстична је. Тешко је замислити да су се могла издешавати убиства на начин и у обиму како домаћи сведоци то тврде, а да их ови неутрални посматрачи са стране не би приметили.

Командат Дачбета у енклави Сребреница у јулу 1995, пук. Томас Кареманс, упркос свим притисцима којима је био изложен, увек је доследно одбијао да посведочи да је видео нешто

што није, а то је понашање српских снага у Сребреници које би се уклапало са оптужбом да су извршили геноцид, или у најмању руку масовне злочине против цивилног становништва. Каремансовој каријери и репутацији би несумњиво користило да се накнадно „присетио“ да је посматрао припаднике српске војске како врше злочине у Сребреници.

Први пут када је био упитан да се изјасни на ту тему, приликом сведочења по Правилу 62 у поступку против Караџића и Младића 4. јуна 1996, на питање судије Одио Бенита „да ли сте ви или неко од ваших војника видели босанскосрпске војнике да туку, убијају или силују избеглице у Поточарима или у близини,“ Каремансов одговор је гласио:

„Да, јесу. У неким случајевима избеглице су биле малтретиране, али чим би моји војници то приметили, престајало је. Добио сам два извештаја од мојих војника у четвртак, након што сам се састао са генералом Младићем; у једном извештају помињало се погубљење једног човека, а у другом убиство деветорице чија су тела била нађена.“⁴⁰⁾

Извештај који је Кареманс добио од својих војника у вези са судбином деветорице коси се са горе наведеним сазнањима припадника Посматрачке мисије УН, па би се у најмању руку могло рећи да је неизвесно шта им се догодило. Из овог питања, јединог те врсте које му је било постављено на рочишту 1996. године, и Каремансовог одговора, јасно је, међутим, да се ради о информацији из друге руке коју Кареманс само преноси, али не и о сведоковом личном *visu et auditu*.

Од изузетног је значаја да је и неколико година касније, када је у својој земљи био изложен снажном друштвеном притиску да свој исказ доведе у склад за службеним тврдњама,⁴¹⁾ од чега би да је пристао могао имати само користи, пук. Кареманс остао при свом ставу да у Поточарима није видео ништа узне-

40) ICTY, предмети Караџић и Младић, Rule 62 hearing, 4. јун 1996, Транскрипт, стр. 667-668.

41) <https://www.youtube.com/watch?v=2Kmq2Px7LdE>

мирујуће (1:22 минута). Потврдио је да ни он нити било ко од Холанђана „није видео убијање по кратком поступку“ (3:12 минута) нити да је видео „раздвајање мушкараца“ од жена и деце (7:06 минута). Приликом сведочења пред анкетном комисијом холандског парламента, изјавио је да „је евакуација протекла у врло добром реду“ (5:36 минута).

Када је сведочио пред МКТБЈ у предмету Благојевић и Јокић 25. јуна 2004. године, одбрана је Каремансу поставила питање да ли је тачно да је 23. јула 1995. у свом саопштењу у Загребу изјавио да „Нисам видео кршење људских права појединаца.“ Каремансов одговор је гласио: „То је била моја изјава, ништа од тога лично нисам видео.“⁴²⁾ На питање у наставку испитивања, да ли и даље стоји иза изјаве да није приметио кршења људских права, Кареманс је поновио претходно дати одговор, „Да.“⁴³⁾

Упитан да ли је видео раздвајање мушкараца од осталих избеглица у бази УН у Поточарима, Кареманс је одговорио: „Ја то нисам видео, у смислу да сам то посматрао. Чуо сам о томе...“⁴⁴⁾

Упитан на истом суђењу, „Ви сте се кретали кроз масу, да ли сте видели раздвајање?“, Кареманс је одговорио: „Не.“⁴⁵⁾ Мало даље, на слично питање, да ли је видео да ико злоставља жену и децу, опет је одговорио: „Не.“⁴⁶⁾ На питање, „да ли сте чули од ваших војника или официра да су жене, деца или мушкарци били физички злостављани у њиховом присуству?“ Кареманс је поново исти одговор: „Не.“⁴⁷⁾

Чињеница да нико од наведених посматрача, чији утисци датирају из периода док им је сећање на догађаје још увек било

42) МКТБЈ, Тужилац против Благојевића и Јокића, 25. јун 2004, Транскрипт, стр. 11330.

43) Ibid., Транскрипт, стр. 11331.

44) Ibid., Транскрипт, стр. 11340.

45) Ibid., Транскрипт, стр. 11343.

46) Ibid., Транскрипт, стр. 11343.

47) Ibid., Транскрипт, стр. 11344.

свеже, није видео инциденте који су саставни део служеног наратива не представља доказ да на подручју Сребренице кршења људских права и међународних норми није било. Ипак делује неуверљиво да су се изван њиховог видног поља кршења такве врсте могла неопажено одвијати у значајнијем обиму, поготово зато што су многи од њих били обучени и послати на подручје Сребренице управо са задатком да буду посматрачи. Зато је оно што они тврде да нису видели једна од упадљивих несувислости Сребренице.

3. Непомињање наводног геноцида у интерним проценама сарајевских органа најмање годину након што се догодио.

На аналогну ситуацију наилазимо и на једном другом, али сасвим неочекиваном месту. Расположиви интерни извештаји, са аналитичким освртом на догађаје у јулу 1995, које су после пада Сребренице саставили војни и контраобавештајни органи сарајевских власти, такође су запрепашћујуће неми по питању геноцида. Ти извештаји срочени су углавном професионално, и у њима се третирају узроци, околности и последице пада енклаве. Међутим, у њима се ни годину дана после догађаја не помиње геноцид, нити се наводе обавештајна сазнања или подаци који би упућивали на закључак да се тако нешто догодило. Сва документа на ову тему уредно су заведена у архивској евиденцији хашког Трибунала, али ни на једном суђењу нису била систематски размотрена.

Преглед ове фрапантне документације, са свим потребним цитатима, објављен је на другом месту, где је лако доступан.⁴⁸⁾ Овде ћемо изнети њен садржај у најкраћим цртама.

1. Мајор Рамиз Бећировић је командовао колоном 28. дивизије Армије БиХ која је извршила пробој из Сребренице према Тузли. Он је 11. августа, 1995 дао изјаву ор-

48) Види, Global Research, "A Very Odd and Unexpected Silence Regarding the "Srebrenica Genocide," 28. август 2012, <https://www.globalresearch.ca/a-very-odd-and-unexpected-silence-regarding-the-srebrenica-genocide/32491>

гану безбедности Другог корпуса Армије БиХ у Тузли.⁴⁹⁾ Бећиревићев исказ је једини из ове групе докумената где се помиње реч „геноцид,“ али у контексту ранијих збивања на подручју Сребренице и Братунца, а не у вези са догађајима из јула 1995. Након што је Насер Орић у априлу 1995. био повучен из енклаве, Бећиревић је командовао 28. дивизијом АБиХ. Одсуство у Бећиревићевој изјави органу безбедности специфичног помињања масовних погубљења његових заробљених војника крајње је интригантно, да се најблаже изразимо.

2. „Аналитички пресек о узроцима пада Сребренице и Жепе,“ под датумом од 23. фебруара 1996, извештај је Управе војне безбедности Армије Босне и Херцеговине команданту Главног штаба, генералу Расиму Делићу.⁵⁰⁾ И овде, они који очекују било емотивне било хладно аналитичке осуде „геноцида у Сребреници“ остаће разочарани. Ни ту нема специфичних оптужби у вези са масовним погубљењем заробљеника после 11. јула 1995, мада је до датума када је овај извештај био написан војна обавештајна служба на ту тему већ требала да има позамашан досије.
3. „Анализа и хронологија догађаја у Сребреници“⁵¹⁾ је без датума али у верзији која се налази у архиви Хашког трибунала текст је уредно обележен ознакама ове установе, што представља бар *prima facie* доказ његове аутентичности. Из садржаја је јасно да потиче најраније из друге половине јула 1995. зато што се у тексту помиње један докуменат органа безбедности Другог корпуса под датумом од 20. јула, 1995. Ни у тексту ни у Закључку на крају овог Извештаја (с. 8) нема помена о масовном

49) ICTY ERN бр. 0185-4518-0185-4532-ET.doc/al

50) ICTY ERN бр. 11854425 – 11854433.

51) ICTY ERN бр. 01854571 – 01854580.

погубљењу заробљеника које је од онда постало познато као „сребренички геноцид“.

4. „Хронологија догађаја пробоја 28. дивизије“ је извештај команде 28. дивизије састављен на захтев команданта Другог корпуса АБиХ у Тузли.⁵²⁾ Био је достављен команди корпуса 24. јула, 1995, и заведен је под редним бројем 02/1-727/55. И овде је изненађујуће да је из прегледа дешавања у Сребреници, урађеног на овако високом нивоу, изостављен „главни догађај,“ т.ј. масовно погубљење хиљада заробљеника, боље познато као сребренички геноцид. Ово је посебно необично зато што се у пропратном писму уз овај извештај налази захтев да са њиме буде упознат и „Предсједник Предсједништва господин Алија Изетбеговић“ (с. 01854504).
5. Постоји такође и извештај насловљен „Пад Сребренице“, који носи датум од 28. јула, 1995, и који је сачинила Служба државне безбедности, сектор Тузла.⁵³⁾ Поред обилља занимљивих појединости, и у овом извештају „главни догађај“ везан за пад Сребренице и даље остаје непоменут.
6. Годину дана касније, 30. јула 1996, генерал Расим Делић, у јулу 1995. на положају команданта оружаних снага босанских Муслимана, обратио се Скупштини Босне и Херцеговине у вези са разлозима за пад Сребренице.⁵⁴⁾ Ставови које је изнео у оквиру свог исцрпног извештаја интересантни су подједнако због ствари које је рекао и које је пропустио да помене. Међу овим последњима се налази и геноцид у Сребреници. У парламентарном извештају који је прочитао генерал Делић о томе нема ни речи, мада би година дана требало да буде више него

52) ICTY ERN бр. 01854504 – 01854511.

53) ICTY докуменат бр. 1D19-0218 – 1D19-0224.

54) ICTY ERN no. 01854595 – 01854601.

довољан период за прикупљање чврстих доказа о извршеном геноциду, да их је било.

Ћутљивост *pro foro interno* муслиманских извештаја из периода после 11. јула 1995. у вези са масовним погубљењем заробљеника и наводним геноцидом врло је енигматична. У тим извештајима који потичу из разних муслиманских институција, ова кључна тема је упадљиво изостављена. Мада се ту и тамо помињу српски злочини и стрељања заробљених лица, супротно природном очекивању да ће сребренички „геноцид“ бити стављен у први план тих разматрања, о томе нема ни помена.

Да се заиста догодило нешто налик на геноцидно погубљење 8,000 ратних заробљеника, тешко је предпоставити да би у својим интерним извештајима власти босанских Муслимана пропустиле да то примете и наведу. (Да аномалија буде већа, нема записаног трага ни да је Изетбеговић проблематизовао сребренички геноцид на мировној конференцији у Дејтону у новембру 1995, дакле четири месеца после догађаја када је већ требало да располаже озбиљним доказима и да их ефикасно користи за стицање предности у преговорима.) Претпоставка да су сарајевске власти геноцид могле превидети делује нарочито неуверљиво у светлу чињенице да је главни истражитељ Тужилаштва Хашког трибунала, Жан-Рене Руез, био упућен у Сребреницу непуну недељу после њеног пада, са врло прецизним инструкцијама да истражи могући геноцид, и да је приспео у Тузлу већ 20. јула.⁵⁵⁾ Да ли је могуће да је Трибунал у Хагу био боље обавештен о чињеницама са терена од босанских Муслимана који су се налазили на лицу места, и да ли је разумно претпоставити да је МКТБЈ у већој мери од њих био заинтересован за расветљавање овог питања?

4. Необична журба органа МКТБЈ и заинтересованих страних фактора да пре отпочињања операције Олуја Сребреницу прогласе за злочин огромних размера, у време када

55) Le Point (Париз), број 1862, 26 мај 2008.

нису могли располагати информацијама о дешавањима на терену.

„Истрага“ Хашког трибунала. Постоји поприлично чудних околности које су саставни део сребреничке енигме. Једна од најупадљивијих несувислости Сребренице је то да се тела постреланих још нису прописно ни охладила, нити је ико имао тачних података о томе шта се стварно догодило на терену, а Жан-Рене Руез, главни истражитељ Хашког тужилаштва, већ је од предпостављених у Трибуналу добио упутство да лети за Тузлу и отвори званичну истрагу о незапамћеном сребреничком геноциду. Каква би хипотеза могла најбоље објаснити следећу хронологију догађаја?

17. јули 1995: У необјашњиво незапаженом интервјуу француском недељнику „*Le point*“ од 26. маја 2008. главни истражитељ МКТБЈ Жан-Рене Руез открива знаковити след догађаја који остаје без икаквог смисла у одсуству предзнања и саучествовања од стране његових надређених, или њихових надређених. Руез изјављује да је већ 17. јула, дакле док се јавно само нагађало о неутврђеном броју „несталих,“ а о „геноциду“ још није било ни помена, од својих шефова у Хагу примио упутство да се припреми за пут у Босну, где ће му задатак бити да истражи и документује „злочин великих размера“.

20. јули, 1995: Истражитељ Руез стиже у Тузлу да отвори истрагу.⁵⁶⁾

24. јули, 1995: Тим Бучер (Tim Butcher) у лондонском Daily Telegraph-у објављује текст под насловом „Српска зверства недоказана“. То је интервју са перуанским дипломатом Хенри Виландом (Henry Wieland), Комесаром УН за људска права који је претходних пет дана провео у Тузли разговарајући са великим бројем међу око 20.000 избеглица из Сребренице који су се ту стекли, и чији налаз Бучер преноси овако: „После пет дана проведених у испитивањима, главни истражитељ Уједињених На-

56) Les enquêtes du TPIY. Entretien avec Jean-René Ruez, Cultures & Conflits, No. 65. Srebrenica 1995, <https://journals.openedition.org/conflits/2189>

ција у вези са наводним кршењем људских права у време пада Сребренице није пронашао ни једног сведока из прве руке који би могао да потврди да је присуствовао неком зверству.⁵⁷⁾

25. јули, 1995: Међународни кривични трибунал за бившу Југославију, који је пет дана пре тога Руеза послао у Тузлу да истражи чињенице у вези са евентуалном кривицом, објављује оптужнице против Радована Караџића и Ратка Младића за геноцид, злочине против човечности и друге ратне злочине.⁵⁸⁾

Значи ли ово да је, од приспећа у Тузлу 20. јула, Руезу за само неколико дана (и то, како се сам изразио, са подршком једне „микро-екипе“) пошло за руком да обави детаљну истрагу и да састави и поднесе извештај Тужилаштву МКТБЈ, са свим потпорним материјалом, на основу чега је већ 25. јула Трибунал имао довољно доказа да Караџића и Младића оптужи за геноцид у Сребреници? То је питање на које немамо прецизан одговор, али питање је умесно и логично. Могуће је да је Виланд разговарао само са погрешним особама које нису ништа знале о геноциду, и да зато није био правилно обавештен. Али чињеница ипак стоји да су Виландова перцепција догађаја у Тузли и став Трибунала у Хагу, којег је са лица места обавештавао истражитељ Руез, по овом кључном питању били дијаметрално супротни. Да ли су се у том критичном периоду Руезови и Виландови путеви у Тузли укрстили, и да ли су они имали прилику да размене податке и увиде у ситуацију коју су дошли да на лицу места истраже, сваки посебно за своју установу? Нема никаквих сазнања о томе до каквих је доказа у том кратком интервалу од приспећа у Тузлу 20. јула могао доћи Руез, а који су били довољно озбиљни и оптужујући да оправдају драстичан потез Хашког тужилаштва у односу на Караџића и Младића, и то већ 25. јула. Узгред, тим потезом учешће др Караџића на

57) Tim Butcher, "Serb Atrocities in Srebrenica are Unproven," The Daily Telegraph, July 24, 1995.

58) ICTY: Milan Martić, Radovan Karadžić and Ratko Mladić indicted along with 21 other accused, <https://www.icty.org/en/sid/7237>

предстојећим мировним преговорима за БиХ испред српске стране било је практично онемогућено, зато што му је због те оптужнице претила опасност од хапшења на страниј територији.

Да у питању није била непристрасна него – напротив – циљана истрага, у функцији јасно одређене политичке агенде, изричито је потврдио и тадашњи председник хашког Трибунала Антонио Касезе када је изјавио, већ 27. јула 1995, да „подизање оптужнице значи да ова господа [Младић и Караџић] неће моћи да узму учешћа у мировним преговорима...“⁵⁹⁾

Да рекапитулирамо неке основне елементе ове несувислости. Изетбеговић 1993. године сребреничким званичницима преноси Клинтонову сугестију да ће интервенција уследити ако 5,000 становника Сребренице буде масакрирано; из заштићене и „демилитаризоване“ енклаве током две наредне, као и претходних година на оближња српска насеља неуморно се врше оружане провокације које морају кад-тад изазвати реакцију; без обзира на постојање у енклави наоружане војне формације снаге једне дивизије, у јулу 1995. не предузимају се никакве мере да се нападачима пружи отпор, а муслиманској војсци издаје се наређење да уместо борбе иде у пробој, што је једна од најсложенијих и најрискантнијих војних операција; жене и деца концентришу се у Поточарима, готово као мамац српским снагама да из освете изврше покољ; командант Унпрофора, генерал Моријон, хладно констатује да је у Сребреници „Младић ушетао у клопку“⁶⁰⁾; истрага Хашког трибунала, са геноцидним наговештајима, отвара се на само неколико дана после догађаја а знатно пре него што су подаци о његовом обиму и карактеру могли бити икоме познати; пре него што је истрага могла да крене са мртве тачке, против главних актера на српској страни подижу

59) “Karadzic A Pariah, Says War Crimes Tribunal Chief,” ANP English News Bulletin, 27. јул 1995.

60) ICTY: Prosecutor versus Milosevic, 12. фебруар 2004, Транскрипт, стр. 32029.

се оптужнице за најтеже злочине; представник друге значајне заинтересоване установе на терену, УН, у исто време тврди да није пронашао никога ко је присуствовао извршењу злочина...

Могуће су разне хипотезе, али вероватно само један општи закључак: овакав сплет околности у највећој мери је неуобичајен и, без потребе прибегавања теоријама завере, он је сасвим довољан да изазове разумну сумњу да званична прича о Сребреници нити је сувисла — нити је цела прича.

„Истрага“ органа Владе САД. После декласификовања одређеног броја докумената похрањених у Библиотеци бившег председника САД Клинтона, на површину је испливало још података који се односе на наводни процес сазнавања о „сребреничком геноциду“ и његовом коришћењу у политичке сврхе. У вези са претходним разматрањима, несумњиво најзанимљивији је меморандум под датумом од 25. јула 1995. чије је аутор Александар Вершбоу (Alexander Vershbow), у том периоду специјални помоћник америчког председника и члан Савета за националну безбедност САД. Меморандум је био упућен највишим државним функционерима САД, под насловом „Масакри у Сребреници.“⁶¹⁾ Питања политичког циља и хронологије и овде су од кључног значаја.

Меморандум се односи на запримљену депешу америчког амбасадора у Загребу, Питера Голбрајта, упућену Државном секретару у Вашингтону раније истог дана, 25. јула. У свом личном коментару на ту депешу, Вершбоу уноси напомену да „чињеница да Срби врше масовна убиства у Сребреници постаје све очигледнија ... мучно за читање.“

Срж меморандума је Голбрајтова депеша из Загреба под истим датумом. (Из такође недавно декласификованог документа Универзитета за националну одбрану, „Изводи из дневника амбасадора САД у Хрватској Питера Голбрајта, јули – септем-

61) Clinton Presidential Library, Document 30 I 5B9A6.FIN, 25 July 1995.

бар 1995.⁶²⁾ види се да је, паралелно са догађајима који су се на средини јула 1995. одигравали око Сребренице, а о којима је бринуо МКТБЈ, у другој половини јула главна преокупација амбасадора Голбрајта било припремање хрватских снага за напад на Републику Српску Крајину. Тај напад био је планиран уз логистичку и политичку подршку САД, и требао је да отпочне ускоро после пада Сребренице, у августу исте године.) У Голбрајтовој депеши преносе се сазнања прикупљена из разговора обављеног у Тузли са преживелим бошњачким заробљеником, за кога Голбрајт каже да је „веома веродостојан“ (highly credible). Наводни сведок тврди да је срећном околношћу приликом повлачења из Сребренице избегао стрељање, за разлику од „преко 5,000 војноспособних мушкараца“ који су Србима пали у руке. Тридесетпетогодишњи сведок чији исказ Голбрајт цитира тврди да се стрељање које је он чудом преживео догодило у Коњевић Пољу.

„Ако је овај исказ тачан,“ Голбрајт пише у депеши намењеној својим предпостављенима, „можда нико од мушкараца заробљених у Сребреници више није жив. Ми би требало да уложимо додатне напоре да их пронађемо. Ако нам Срби ускрате доступ тим људима, импликације су очигледне. Није касно да спречимо да се иста трагедија не догоди и у Жепи.“

Депеша коју наводи Вершбоу пружа не више од званичног (мада и тако под ознаком тајности) приказа дешавања. Интимнији детаљи се налазе у Голбрајтовом дневнику, који је у изводима објавио Универзитет за националну одбрану.⁶³⁾ Ту се прилично отворено излаже хронологија потеза и интеракција између америчких и хрватских влада на плану припремања хрватског напада и модалитета његовог извођења. Под дату-

62) National Defense University: Extracts from Diary of US Ambassador to Croatia Peter Galbraith July 1995 – September 1995, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB535-Srebrenica-genocide-on-road-to-Dayton-accords/Documents/DOCUMENT%2014.pdf>

63) Ibid.

мом од 20. јула, Голбрајт у свом дневнику износи појединости у вези са својим лобирањем код Државног секретара САД у корист становишта Туђманове владе по том питању. Неколико дана касније, 25. јула, у депеши упућеној Вашингтону залаже се за „разумевање за хрватски став,“ уз про форма напомену да Хрватима треба скренути пажњу да воде рачуна о „људским правима, итд.“ али да Хрвате не треба излагати „казненим последицама под условом да се добро владају,“ додајући одмах затим да схвата да се „ствари, наравно, неће тако одвијати.“ У белешци за исти дан, помиње и драматичан исказ већ поменутог наводног сведока који је у Коњевић Пољу преживео стрељање.

Значајна улога коју је одиграо наведени исказ види се и по томе што је до тада Голбрајт лобирао да формални разлог за увођење Хрватске војске у рат на територији БиХ буде одбијање српског напада на Бихаћ, с тим да би Хрвати одмах затим добили прећутно одобрење да искористе прилику да своје снаге затим окрену на Книн. Сада, у светлу драматично оптужујуће изјаве наводног сребреничког „сведока,“ Голбрајт мења цео концепт. Изражава слутњу да је покољ у Сребреници увод у још већу катастрофу која чека четвороструко гушће насељени Бихаћ, уколико би га Срби заузели. Зато Голбрајт претпостављенима сада препоручује да се Хрватима упали зелено светло за свеобухватни фронталан напад на српске снаге, и у РСК и БиХ, без привида да је у питању само одбрана Бихаћа.

На основу наведених дневничких бележака јасно се оцртава преломни значај сведочанства наводне сребреничке жртве, кога је Голбрајт наједанпут извадио из свог шешира. У вашингтонским коридорима где се креирала балканска политика, водила се активна интерна дебата о начину увођења хрватских снага у завршну фазу рата, обиму њиховог учешћа и приказивању тог чина јавности. Недостајало је нешто довољно драматично да би у руководећим круговима превагнула подршка за Голбрајтове предлоге. То се нашло у потресном сведочанству наводне преживеле жртве у Тузли.

Најзад, у дневничкој белешци за 30. јули долазимо до најинтересантнијег податка. Голбрајт износи да је тог дана у Тузлу допутовао помоћник државног секретара САД за људска права, Џон Шетак (John Shattuck), са задатком да „истражи судбину несталих у Сребреници, као реакција на разговор [са преживелом жртвом] који је био обављен у Тузли.“

Сада се поставља неколико елементарних хронолошких и суштинских питања. Да ли су Голбрајт и функционери Стејт департмана читали новине? Ако су редовно пратили „Њујорк тајмс,⁶⁴⁾ могли су прочитати већ 26. јула да је, захваљујући истраживачком труду Жан-Рене Руеза, Хашки трибунал дан раније подигао оптужницу против Караџића и Младића за геноцид у Сребреници. Ако је политички и војни врх Републике Српске већ био под оптужбом за масовна убиства на нивоу геноцида, где је логика у доласку Цона Шетака? Зашто би и званичник Стејт департмана имао да се бави истраживањем на околности које је Руез, који већ скоро недељу дана борави на терену, толико бриљантно обрадио да је једном реномираном суду као што је хашки Трибунал то било више него довољно да без одлагања подигне оптужнице за кршење најозбиљнијих одредби међународног кривичног права?

Ово питање је утолико умесније зато што Шетак износи да је након пристизања у Тузлу обавио разговоре са „двадесетак, а можда и мање избеглица“ (2:16 до 2:20 минута).⁶⁵⁾ У том видео прилогу, снимљеном 2015. године, Шетак наводи језиве детаље које је чуо од својих саговорника. Али да ли је скроман досије који је прикупио на терену, и који је по свој вероватноћи требало да послужи као морално покриће за извођење хрватске операције „Олуја“, започете неколико дана касније, могао

64) “War crimes Tribunal indicts Serb Leaders,” New York Times, July 26, 1995.

65) "Genocide Documentation Project," a partnership between the National Security Archive and the U.S. Holocaust Memorial Museum's Center for the Prevention of Genocide, John Shattuck: Fact-finding mission to Srebrenica, <https://www.youtube.com/watch?v=sR3sokqzOxA>

бити довољан за доношење било каквих поузданих и значајних закључака?

Треба имати у виду такође и то да је Голбрајтов на брзину исфабриковани „преживели сведок,“ чија је најава изазвала ланчану реакцију доношења деликатних политичких одлука и импровизованих „истрага,“ био очигледан лажов. Он је тврдио да су он и велики број других заробљеника били одвежени на стадион у Братунцу, где им се обратио генерал Младић. У Братунцу не постоји никакав стадион са капацитетом да прими неколико хиљада људи, а увидом у кретање генерала Младића тих дана знамо засигурно да се није обраћао заробљеницима у Братунцу. Лажни сведок даље тврди да су после Младићевог говора заробљеницима биле везане руке иза леђа и да су из Братунца камионима били превезени у Коњевић Поље, где су наводно, осим њега и још једног заробљеника, сви били стрељани.

Међутим, мапа стратишта коју је у оквиру интервјуа који је дао 2007. године⁶⁶⁾ објавио истражитељ хашког Трибунала Жан-Рене Руез, потпуно демантује верзију Голбрајтовог „веома веродостојног“ сведока. На тој мапи се види да стрељања и укопавања жртава у Коњевић Пољу није било. Најближе убежене масовне гробнице налазе се на потезима Церске и Нове Касабе.

Поред свега наведеног, могло би се додати још и то да су закључци обе „истраге“ непоткрепљени било каквим материјалним доказима. У томе у принципу нема ничег чудног с обзиром на то да, како износи сам Руез, „до јануара 1996. особље Трибунала није имало приступ подручју Сребренице.“⁶⁷⁾ За језиве детаље, обе „истраге“ се ослањају у целости на исказе сведока, као што је Голбрајтов у Тузли, иако је за њих било немогуће утврдити да ли су стварне избеглице из Сребренице које

66) Les enquêtes du TPIY. Entretien avec Jean-René Ruez, Cultures & Conflits, No. 65. Srebrenica 1995, <https://journals.openedition.org/conflits/2189>

67) Jean Rene Ruez, Srebrenca – The aftermath: The slow process of Justice, https://www.thirteen.org/wnet/cryfromthegrave/aftermath/t3_ext1.html

говоре истину, или припремљени сарадници АИД-а са задатком да обмањују.

На ово би се могло узвратити да су све то чињенице које

су биле утврђене тек накнадно и сумње које су тек касније добиле на значају. Да, али како се уопште смеју доносити крупни закључци овакве врсте без претходне темељне истраге, и то искључиво на основу гласина и импровизованих информација?

Политичка инструментализација људске трагедије. Упоредна „истраживања“ Сребренице која су водиле две посебне бирократије делујући у оквиру истог система, у подударном временском периоду, свака користећи сопствена средства, у функцији решавања својих одвојених теренских задатака, док су обе служиле истом општем циљу, опомињу нас, пре свега, на огољено политичку природу процеса о којем је реч.

Хашком трибуналу је, на првом месту, био неопходан амблематичан предмет, *cause célèbre*, помоћу чега би оправдао своје постојање и драматизовао потребу за својим „услугама“, и на чему би утемељио своје наслеђе и репутацију. Поред тога, спонзорима Трибунала, баш у том тренутку, било је потребно да блокирају учешће Караџића и Младића на мировним преговорима који су се већ оцртавали на хоризонту, да би водећу реч, наступајући у име српске стране, по дефолту имао Слободан Милошевић, политичар са киме су већ били склопили начелни споразум по свим тежишним питањима. Зато су „сребренички масакр“ на брзину и безазорно непрофесионално искористили, без ваљане истраге и било каквих тада расположивих и убедљивих доказа, да би импровизовали подлогу за наручене правне и политичке резултате.

Готово истовремено, Влада САД, оличена у својој спољно-политичкој бирократији, већ одрађеном сребреничком трагедијом послужила се да би помоћу ње рационализовала и пропагандно амортизовала другу трагедију, коју је, у сарадњи са владом и оружаним снагама Хрватске, у том тренутку активно припремала и ускоро извела на подручју Крајине. Деценију и по касније, амерички амбасадор у Хрватској у то време, Питер Голбрајт, отворено и готово ликујући је признао да „без Сребре-

нице не би било Олује.⁶⁸⁾

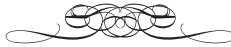
Очигледно политичка и изразито нестандартно криминолошка динамика „истрага“ које су биле покренуте непосредно после пада Сребренице разоткрива не само телеолошку природу ових активности, већ указује и на могућу позадину самог догађаја.

5. Зависност судског поступка за доказивање кривице по кључним оптужбама од непоткрепљених исказа сведока-сарадника тужилаштва МКТБЈ, који су имали јаке личне мотиве да лажно сведоче.

Свака од главних тврдњи у вези са Сребреницом која је била изнета пред хашким Трибуналом, уколико би ишли довољно уназад, може се повезати са исказом неког лажног сведока или предочавањем неког кривотвореног доказа. Сведок-сарадник МКТБЈ Момир Николић је један од упечатљивих примера (*poster boy*, како би се на енглеском рекло) ове чињенице. У страху од дуготрајне затворске казне, овај несретник је склопио фаустовски уговор са тужилаштвом хашког Трибунала, којим се обавезао да лажно сведочи против других и уместо себе њих шаље на дугорочну робију. Николић је био у шоку када је за спремност да упропасти друге, па чак и самога себе лажно инкриминише, чуо иницијалну пресуду претресног већа, да је осуђен на 27 година затвора. Касније, у жалбеном поступку, казна му је била смањена на “свега” 20 година али и то је било довољно да пошаље речиту поруку да је из трговања са ђаволом немогуће изаћи као добитник.

Кључне тврдње на којима се темељи наратив о сребреничком геноциду почивају на непотврђеним изјавама сведока сумњиве веродостојности који су из интереса склапали договоре са тужилаштвом. Чињенице о томе се брижљиво скривају

68) Блиц, 21. новембар 2012, „Питер Галбрајт: Олују смо дозволили због Сребренице,“ <https://www.blic.rs/vesti/politika/piter-galbrajt-oluju-smo-dozvolili-zbog-srebrenice/6zy5cyt>

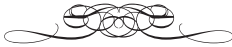
од јавности. Дражен Ердемовић је ноторни пример, са својим више него упитним исказом о стрељању на локалитету Пилице. Драган Обреновић је измислио телефонски позив који је наводно добио од официра за безбедност зворничке бригаде Драга Николића – а да запис или било какав траг тог позива нигде не постоји – где тврди да га је Николић обавестио да се планира стрељање заробљеника.⁶⁹⁾ Мирослав Дeroњић је у склопу своје нагодбе са тужилаштвом МКТБЈ повезао војни и политички врх Републике Српске са наводним планом да се истребе сребренички Муслимани. Један од важних актера међу оптуженицима МКТБЈ који су склопили нагодбе да својим сведочењем попуне чињеничке рупе у доказном предмету тужилаштва је официр за безбедност Братуначке бригаде Момир Николић. Николић је потписао „Изјаву о чињеницама и прихватању одговорности“ коју му је, по стандардном поступку саставило тужилаштво.

Тема „признања кривице“ пред хашким Трибуналом обрађена је на нашој интернет презентацији www.srebrenica-project.org у посебном прилогу.⁷⁰⁾

Када је 2003. године, на свега неколико дана пре почетка суђења, Николић прихватио понуду да заузврат за предвидљиву и лакшу казну потпише споразум са тужилаштвом, услов тужилаштва је био да прихвати да као сведок оптужбе сведочи против својих суоптуженика и других лица оптужених у вези са Сребреницом. Николић је могао да буде од користи тужилаштву у две критичне области. Прва су састанци одржани у братуначком хотелу Фонтана 11. и 12. јула 1995, где је по тврдњи Тужилаштва српско руководство разрадило план за истребљење сребреничких Муслимана. Друга област где је случај тужилаштва био слаб, а где би му Николићево сведочење мог-

69) Видети С. Каргановић, „Путеви неправде - случај Драгана Обреновића“, Нова српска политичка мисао, 27. март 2012.

70) Видети прилог „Признања у Хагу“, <http://srebrenica-project.org/2018/03/10/%d0%bf%d1%80%d0%b8%d0%b7%d0%bd%d0%b0%d1%9a%d0%b5-%d1%83-%d1%85%d0%b0%d0%b3%d1%83/>

ло помоћи, односила се на прекопавање и измештање гробница наводних жртава геноцида. На суђењу генералу Крстићу, које се завршило нешто више од годину и по дана раније, Тужилаштво је покушало да компензује за разочаравајуће резултате ексхумација које су обавили његови форензички стручњаци. Изнело је тврдњу да је разлог зашто недостаје већина лешева које су форенсичари требали пронаћи да би се достигла цифра од 8,000 то што су били премештени на друге локације, да би се масовна стрељања прикрила. Међутим, докази које је на суђењу Крстићу тужилаштво изнело у прилог таквом сценарију били су толико шутири, да је чак и Крстићево судско веће одбило да прихвати њихову убедљивост.

Спремност Момира Николића да, заузврат за блажу казну, посведочи да има личних сазнања о операцији прекопавања и поновног сахрањивања, и да је сам у њој учествовао, зато је представљала огроман помак са становишта Тужилаштва МК-ТБЈ.

Састанци у хотелу Фонтана и њихов значај. По тврдњи тужилаштва, „геноцидни план“ је био договорен на неколико састанака које је непосредно после пада Сребренице српско војно и политичко руководство одржало у братуначком хотелу Фонтана. На тим састанцима је наводно постигнута сагласност учесника да је муслиманску заједницу у Сребреници требало физички истребити. Момир Николић је као сведок Тужилаштва изнео своју оптужујућу верзију тих састанака, тврдивши да је био присутан у својству официра за безбедност Братуначке бригаде. Николић је потврдио тезу Тужилаштва да је главна тема тих састанака било планирање уништења сребреничких Муслимана.

Када је ускоро затим сведочио на суђењу својим донедавним суоптуженима Благојевићу и Јокићу, Николић је описао како је сазнао за податке о којима је сведочио пред већем. Пошто је био изразито нижег ранга од осталих учесника на састанцима [за Николићев ранг, видети Транскрипт, стр. 1652-57; за ранг учес-

ника на састанцима у хотелу Фонтана, видети Пресуду Благојевићу и Јокићу, пар. 150], Николић се уздржао од изношења нереалне тврдње да је, док су одлуке доношене, физички седео за конференцијским столом. Рекао је да је седео у једној од суседних просторија, одакле је „могао чује“ шта се дешавало у главној сали зато што су врата била одшкринута (Пресуда, *ibid.*, пар. 154; Транскрипт, стр. 1667). Што се тиче наводног плана да се становништво протера а заробљеници стрељају, Николић је посведочио да је о томе сазнао од једног другог официра после трећег и последњег састанка у хотелу Фонтана (Пресуда Благојевићу и Јокићу, пар. 161.) Он чак није тврдио ни да је кроз отшкринута врата слушао док су те специфичне одлуке биле доношене, него да је о томе сазнао накнадно из друге руке. Нема никаквих потврђујућих доказа из независних извора да је информација такве врсте била саопштена Николићу после наведених састанака.

Корист коју је Тужилаштво црпело из наводно очевидачког сведочења Момира Николића може се видети по томе шта у вези са овим тачкама оптужнице пише у пресуди Крстићу, објављеној накратко пре тога, 2001. године.

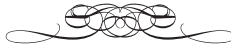
У предмету Тужилац против Крстића, из пар. 126-134 и пар. 573 првостепене пресуде (а такође у пар. 84, 85 и 91 другостепене пресуде) види се значај који су оба већа приписивала наведеним састанцима у хотелу Фонтана.

Пар. 73 првостепене пресуде Крстићу одсликава начин како веће изводи своје унапред зацртане закључке без обзира на то да ли су поткрепљени чињеничким доказима, или не: „Првостепено веће није у могућности да утврди тачан датум када је била донета одлука да се убију сви војноспособни мушкарци. Стога веће не може да изведе закључак да су убијања извршена у Поточарима 12. и 13. јула 1995 била део плана да се убију сви војноспособни мушкарци. Ипак, првостепено веће је уверено да су масовна стрељања и друге врсте убијања извршени од 13. јула па надаље били саставни део тога плана.“

Жалбено веће у предмету Крстић такође је признало да не располаже конкретним доказима о садржају разговора у хотелу Фонтана, али је рекло да верује (оперативна фраза је у пар. 91 и она гласи: „разумно је предпоставити...“) да су, у светлу свеукупних околности, ти састанци били идеална прилика да се формулише план за спровођење „геноцидне операције“. Веће затим резонује и изводи даљње закључке на темељу већ изнете предпоставке, да се тако заиста и догодило (Тужилац против Крстића, Другостепена пресуда, пар. 91-94).

Јасно је да је замисао Тужилаштва била да састанке у хотелу Фонтана представи као српски еквивалент Ванзе конференције одржане 1942. године, када су Хитлер и његови сарадници донели одлуку да се истребе Јевреји у Европи. Међутим, ту сугестивну паралелу руши чињеница да тачно знамо ко је учествовао на саветовању у Ванзе, који је био дневни ред састанка, и какве су одлуке донете том приликом. На основу доказа изведених на суђењу генералу Крстићу, као што смо видели, о састанцима у хотелу Фонтана података такве врсте уопште није било. Зато је Николићева тврдња да је истребљење сребреничких Муслимана било главна тема дискусије у хотелу Фонтана послужила да знатно појача предмет Тужилаштва у наредним сребреничким суђењима, упркос томе што се веродостојност сведока Николића налазила под великим знаком питања.

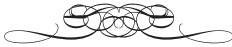
Николићеве тврдње у вези са наводним прекопавањима. Николићев главни допринос предмету Тужилаштва није био у односу на састанке у хотелу Фонтана, где су били присутни и бројни други сведоци који би његове тврдње могли довести у питање. Он је постао кључни (и, како се испоставило, у овој материји – једини) сведок Тужилаштва када је прихватио да у корист оптужбе посведочи о својим личним наводним сазнањима и учешћу у операцији прекопавања и измештања гробница стрељаних заробљеника. Тужилаштву се заиста посрећило када је Николић, непосредно после фијаска на суђењу Крстићу, понудио да изнесе своје сензационалне увиде. До тог тренутка,

форенсичка евиденција се састојала из тричавих 2,000 жртава, далеко испод пројектоване цифре од 8,000. У односу на прекопавања, Крстићева Првостепена пресуда је остала упадљиво неопредељена. Веће је Крстића лично ослободило од одговорности за наводно прикривање прекопавања, али је истовремено у свом закључку знаковито додало да су понуђени докази да је прекопавања уопште било у том тренутку били врло танки. Мада је веће у пресуди Крстићу (без навођења конкретних појединости) устврдило да постоје одређене форенсичке индиције „удруженог настојања да се масовна убиства прикрију измештањем примарних гробница,“ веће ипак признаје да је „Тужилаштво понудило недовољну количину доказа којима би се бригаде Дринског корпуса могле повезати са прекопавањима, и истиче да „ниједан сведок таквих дешавања није био изведен пред ово претресно веће.“⁷¹⁾

Наведени пасуси представљају изузетан критички искорак у односу на Тужилаштво МКТБЈ, готово прекор. Простим језиком, ово значи да је у тренутку писања пресуде Крстићу теза о прекопавању и измештању била у основи недоказана, чак и са становишта Тужилаштву наклоњеног претресног већа. Волшебна појављивање Момира Николића непосредно после тога, и то управо у својству сведока-очевица који је недостајао, попунило је рупе у предмету Тужилаштва и снабдело је недостајуће детаље. То се догодило у стратешком тренутку, да продужи живот сребреничкој причи. Неколико година касније, за проблем недостајућих тела пронађено је још ефикасније решење у виду ДНК упаривања, али и то решење за своју сувислост зависило је у критичној мери од прихватања, од стране Трибунала, Николићевих тврдњи о прекопавању. Захваљујући Николићевом лажном и потпуно непоткрепљеном сведочењу, посмртни остаци највероватније борбених губитака 28. дивизије, која се кроз српске заседе пробијала према Тузли, преображени су у измештене делове тела жртава геноцида. Накнадним ДНК упа-

71) Крстић, Првостепена пресуда, пар. 257

ривањима та прича, чије је темеље поставио Момир Николић, стављена је у наизглед научну обланду, са наводним утврђивањем појединачног идентитета жртава.

Разлика у начину како се о прекопавању и измештању гробница говори у пресудама Крстићу и затим Благојевићу и Јокићу, као и у наредним сребреничким предметима, маркантна је и у потпуности је објашњива нагодбом коју је са тужилаштвом склопио Момир Николић, и његовом сведочењу после тога.

Већ у првостепеној пресуди Благојевићу и Јокићу, у пар. 383, сведок-сарадник Николић је наведен као извор који повезује Главни штаб ВРС са операцијом прекопавања, одн. прикривања злочина. Ту се наводи да је Момир Николић посведочио да је од предпостављених добио задатак да организује операцију прекопавања и измештања у зони одговорности Зворничке бригаде. (Благојевић и Јокић, Транскрипт, стр. 2355)

У пар. 384 исте пресуде, износи се сведочење Момира Николића о улози коју је лично одиграо у тој операцији. Наводе се Николићеве речи где он признаје да је у подухвату који је описао „био укључен велики број људи и возила“ [*Ibid.*, Транскрипт, стр. 2294-96]. У пар. 385, цитирају се Николићеве речи где изјављује да је учествовао у ексхумацијама на подручју Глогове „у септембру или октобру 1995“. Глогова се налази на равном терену где би скривање операције прекопавања ширег обима било изузетно тешко. У пресуди се не помиње постојање фотографија снимљених из ваздуха где би се видело наводно прекопавање у Глогови, нити се наводе поткрепљујући искази цивилних сведока из оближњих села, за које би се могло претпоставити да су посматрали овако необичне активности, да су се догодиле.

Као што се могло очекивати, у пар. 389 пресуде Благојевићу и Јокићу, уместо доказа такве врсте, као поткрепљујући доказ наводи се исказ другог сведока-сарадника тужилаштва, Драгана Обреновића, начелника штаба Зворничке бригаде, у вези са наводним прекопавањима и измештањима у зони одговорности

Зворничке бригаде.

Да сумирамо, Николићево лажно и у потпуности непоткрепљено сведочење било је фактор који је преобразио посмртне остатке, који су највероватније припадали погинулим борцима 28. дивизије у пробоју из Сребренице ка Тузли, у огромну резерву делова тела проглашених за посмртне остатке жртава геноцида. Својим лажним сведочењем Момир Николић је извршио немерљиву услугу хашком Трибуналу.

Веродостојност Момира Николића. Од самога почетка, Николићева каријера у својству сведока-сарадника тужилаштва била је оптерећена проблемима у вези са његовом веродостојношћу. Николићев случај је обележен једном особеношћу што га издваја од других сведока-сарадника хашког Трибунала. Да би Тужилаштво импресионирао спремношћу да сарађује, Николић је претерао па је слагао да је извршио неколико убистава са којима – као што је један окретни адвокат одбране доказао – он није имао никакве везе.⁷²⁾ Лиу Дакун, судија који је Николићу изрекао пресуду, испрва је одбио да прихвати Николићеву непоштену изјаву о кривици, да би се касније предомислио и прихватио је, али је у пресуди Николићеве исказе изричито довео у питање као „неискрене.“⁷³⁾ Николићев кредибилитет је био толико низак да је у предмету Поповић, у свом поднеску судском већу, само Тужилаштво предложило да се на „Николићеве наводе не може ослањати уколико нису поткрепљени другим доказима.“⁷⁴⁾ Тај врло разуман савет је у Николићевим

72) Видети IWPR ICTY, 3 октобар, 2003, *Sporan kredibilitet svedoka maskara u Srebrenici*, <https://iwpr.net/sr/global-voices/sporan-kredibilitet-svedoka-maskara-usrebrenici>

73) Видети Првостепену пресуду Момиру Николићу, пар. 156.

74) Видети Popović Sentencing Judgment, пар. 49. Оцењујући веродостојност сведока Николића, веће у предмету Поповић је са своје стране предузело необичан корак да је упозорило да „приликом процене сведочења Момира Николића треба водити рачуна и бити обазрив“ [cautious and careful] (ibid., пар. 51).

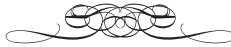
наредним наступима у својству сведока Тужилаштва пред разним већима био игнорисан. У судницама МКТБЈ, очигледно, древно начело *falsus in uno, falsus in omnibus* („ко лаже у једној ствари лаже у свему”) никада није ушло у праксу.

У горљивости да задовољи, Николић се са становишта Тужилаштва МКТБЈ ипак показао као изузетно користан сведок. Он се буквално појављивао свуда где је требало попунити неку рупу у доказној грађи Тужилаштва. Он је главни извор приче о наводном прекопавању и измештању гробница стрељаних заробљеника на тзв. секундарне и терцијалне локалитете, што су, по Тужилаштву, српске снаге предузимале са циљем скривања доказа о масовним злочинима.⁷⁵⁾ Међутим, Николић је такође тврдио и то да се у критичним тренцима налазио у Поточарима, тако да је могао да саопшти суду појединости о операцији „етничког чишћења“ у оквиру које су српске власти евакуисале око 20,000 становника Сребренице – жена, деце, и старијих особа – на сигурно и ван зоне борбених активности, надомак Кладова, дакле најближег места под контролом Армије БиХ.⁷⁶⁾ Сличном случајношћу, Николић се задесио и у друштву генерала Ратка Младића у Коњевић Пољу. На суђењу Младићу, Николић је посведочио да када је генерала упитао шта ће бити са заробљеницима, Младић је прстом прешао преко гуше као одговор на постављено питање. Тај гест наводно више није остављао места за сумњу у вези са генераловим намерама.⁷⁷⁾ Као што се могло предвидети, Николић се такође задесио и у пределу Земљорадничке задруге у Кравици, и то баш у право време да би из прве руке могао да обавести суд о томе шта се тамо догодило. За-

75) Видети Momir Nikolić, Statement of Facts and Acceptance of Responsibility, https://www.legal-tools.org/uploads/tx_ltpdb/NikolicM_ICTYTCPleaAgreement_Statementofacts_06-05-2003_E_05.htm

76) Ibid.

77) Видети Независне Новине (Бањалука), 3 јун 2013, <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Momir-Nikolic-Mladic-nagovijestio-ubijanje-zarobljenika-u-Srebrenici/194724>

нимљиво је да је у једној верзији свога признања 2003. године Николић отишао знатно даље од онога што се од њега очекивало па је тврдио „да је наредио убијање у Земљорадничкој задрузи Кравица“.⁷⁸⁾ Касније је повукао ту верзију признања, која није била потврђена никаквим другим доказима. Па ипак, већа МКТБЈ су заузела став да је чак и таква климава веза била довољна да би се поклонила вера неким другим тврдњама овог лажног сведока у вези са догађајима у Кравици.

Један изузетно самозадовољан коментар већа у првостепеној пресуди Карацићу, пар. 5059, након што је веће навело подужи списак Николићевих лажи, упечатљиво илуструје значај који Трибунал, *malgré tout*, придаје исказима овога сведока: „Према томе, веће је уверено да недоследност није била узрокована [Николићевом] подмуклом тежњом да веће доведе у заблуду. У својој коначној анализи, веће је убеђено да наведене недоследности ни у ком случају не задиру у Николићеву веродостојност гледано у целини, нити да оправдавају одбацивање његовог исказа. Приликом доношења оваквог закључка, веће је такође уделило посебну пажњу чињеници да је сведокова доследност остала несмањена у његовим изјавама и исказима у односу на друге ствари.“

На сличан начин, и у предмету Поповић веће је признало да нема илузија о томе да је Николић признавао злочине које није извршио и да је лажно сведочио да би се додворио и да би себи обезбедио повољнију нагодбу са тужилаштвом МКТБЈ.⁷⁹⁾

У фусноти 73 првостепене пресуде, веће у предмету Поповић прихвата да се „претресно веће које изрекло казну Момиру Николићу о њему врло критички изразило, налазећи да је његово сведочење у неким деловима било двосмислено и да Николић није био до краја искрен. [*Nikolić Sentencing Judgement*, пар. 156] Међутим, жалбено веће које је изнова размотрило

78) Поповић и остали, Првостепена пресуда, фуснота 72.

79) Видети транскрипт са суђења у предмету Поповић и остали, 23 април 2009, стр. 33090-33094.

ове опаске у контексту утврђивања олакшавајућих околности, руководећи се проценом степена показане сарадње, извело је закључак да у односу на ово питање претресно веће није пружило разумну подлогу за овакав став и да је тиме починило грешку. [*Nikolić Sentencing Appeal Judgement*, пар. 98–103.] На суђењу Благојевићу и Јокићу, Николић је сведочио након што је склопио нагодбу са тужилаштвом, али пре него што му је била изречена казна. Под таквим околностима и полазећи од тога да је оптужени био и саучесник, претресно веће је поступало обазриво у процени његовог сведочења, поклањајући му веру у неким стварима, а у другим не. То се види из првостепене пресуде Благојевићу и Јокићу, пар. 212 и 262 [где претресно веће прихвата одређене наводе Момира Николића због њихове самооптужујуће природе] и пар. 472 [где претресно веће одбацује непоткрепљене наводе Момира Николића уколико се односе непосредно на Благојевићева субјективна сазнања]⁴. Исто се може видети и из жалбене пресуде Благојевићу и Јокићу, пар. 80 – 83, где стоји да „није било неразумно од стране првостепеног већа да неке делове Николићевог сведочења прихвати, а друге одбаци“.

Из овога је јасно да се начело *falsus in uno, falsus in omnibus* у МКТБЈ не примењује. Већа охрабрују једно друго да издвајају, за потребе аргумената које желе да валидирају, оне делове сведокових исказа које у принципу препознају као суштински лажне, све док ти фрагменти иду у прилог одређеним тврдњама за које веће жели да буду доказане. Операција прекопавања и измештања лешева једна од кључних таквих тачака у сребреничком наративу.

Николић је као сведок Трибуналу био толико битан да је његов кредибилитет по одређеним питањима по сваку цену морао бити енергично заштићен од свих приговора. То је потврдило и Младићево веће у пар. 2475, у тому III, своје првостепене пресуде:

„Одбрана је изнела тврдњу да сведочење Момира Николића

у односу на састанке у хотелу Фонтана није веродостојно зато што је, између осталог, своју улогу на тим састанцима приказивао као мање важну, док је Беринг⁸⁰⁾ сведочио да је ‘Николић у том тренутку водио главну реч’. Претресно веће потсећа, међутим, да се Берингово сведочанство које одбрана наводи односи на састанке са Николићем на другим местима а не на оне који су се наводно одиграли у хотелу Фонтана 11. и 12. јула 1995. Првостепено веће стога налази да је поднесак одбране по овој ствари неубедљив.“

Многи други сведоци такође се у разним контекстима помињу у пресуди Младићу, али Николић је једини за кога се веће својски заузима и брани га како би заштитило његов кредибилитет. То је лако разумљиво, са становишта хашког Трибунала. Оно што је Ердемовић за Пилицу, то је Николић за хотел Фонтану и – што је још важније – за причу о прекопавању и измештању (која је потпуно непоткрепљена независним доказима било какве врсте). У наведеном тому пресуде, веће помиње Николића 381 пут, што врло јасно указује на зависност већа од његовог исказа.

Колико је веродостојно Николићево сведочење о прекопавању и измештању гробница?

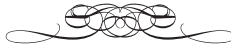
Чињеница да се Николић појављује као једини сведок нечега што он сам описује као сложену операцију која се састојала из откопавања, физичког преношења, и поновног укопавања стотина тона делова људских тела његову причу чини изузетно сумњивом. Оно што је он у судници описао очигледно представља операцију коју једна особа не би могла да изведе, осим уз помоћ многих других лица. Да би тако нешто било могуће, требала би му сарадња великог броја помоћника и логистичка инфраструктура велике сложености. Николић никада није био упитан и (за разлику од Ердемовића) никада није открио имена лица која су му помагала током наводне операције прекопавања и измештања. Оно о чему је он сведочио, на описани начин, у

80) Припадник холандског батаљона и сведок тужилаштва.

бити је невероватна (можда би „немогућа“ било прикладнији израз) представа са само једним глумцем.

Постоји много сувислије објашњење за присуство људских посмртних остатака на местима на која је Николић указао као локалитете где су била пренета тела стрељаних заробљеника. Та места се налазе упадљиво распоређена дуж путање повлачења колоне 28. дивизије из Сребренице ка Тузли и у близини тачака где је утврђено да су се догодили борбени судари између колоне и српских снага, које су колони постављале заседе. Мапа коју је сачинио наш сарадник Енди Вилкоксон (спојена преклапањем неколико мапа које су разна већа МКТБЈ прихватила као доказне предмете⁸¹⁾) очитује непосредну близину између већине такозваних „секундарних гробница“ и путање којом се кретала колона, а то је растојање углавном не више од између једног и три километра. То убедљиво упућује на закључак да се заправо ради о примарним погребним местима које не воде порекло од стрељања – која су се догодила на приличној удаљености – него од операције асанације терена која се одвијала у непосредној близини, што је легитимна делатност која се предузима после сваке битке. Те гробнице су касније биле означене као „секундарне,“ па чак и „терцијалне,“ у складу са Николићевим непоткрепљеним тврдњама о прекопавању. Циљ је био да се увећа количина људских посмртних остатака који би се затим могли нетачно приказивати као да припадају жртвама геноцида. Као што се из мапе у продужетку види, географски размештај та-

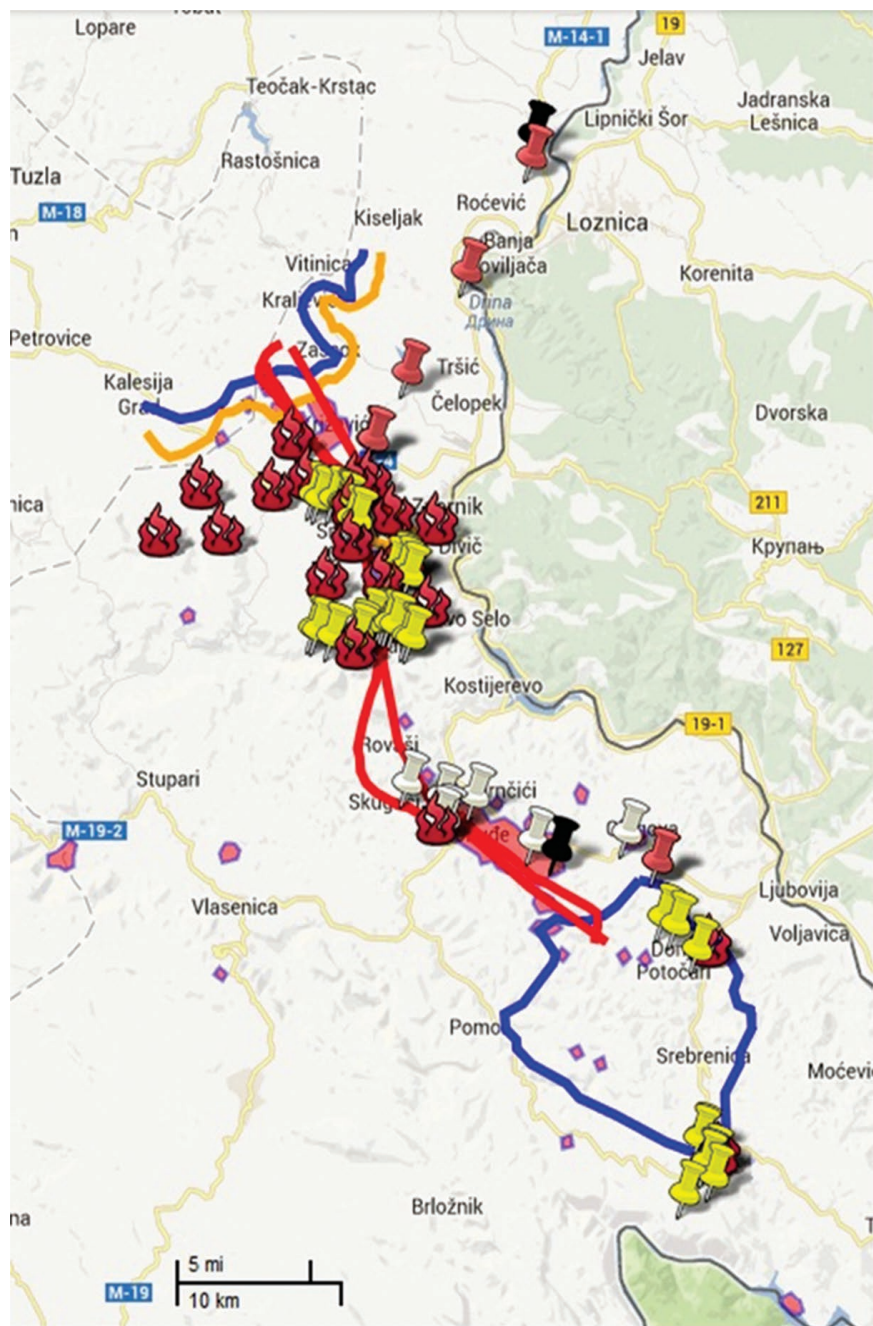
81) Krstic exhibit P00159 (Map of enclave boundary, and Route taken by column according to prosecution witness R), Popovic exhibit P02996 (Map showing location of primary and secondary graves), Krstic exhibit P00002 (Map produced by Bosnian Serb Army showing route taken by column, Confrontation lines, where the VRS entered the enclave, and where the Bosnian Serb Army had its positions), Krstic exhibit P00549 (Map produced by Richard Butler showing enclave boundary and locations where combat took place on 14 July 1995), Krstic exhibit P00613 (Map produced by Richard Butler showing enclave boundary and locations where combat took place on 15 through 16 July 1995), Map produced by the Bosnian Government in cooperation with the ICMP showing locations where surface remains were found.

козованих „секундарних“ масовних гробница за које је Николић тврдио да су наводни локалитети где су посмртни остаци били измештани такав је да је далеко вероватније да су те гробнице заправо садржале тела погинулих у борбама у непосредној близини, него жртвама стрељања са удаљених места. (У сваком случају, разумно би било позабавити се непостављеним питањем: где су онда тела погинулих у пробоју, за које знамо да су били многобројни?) У својству официра за безбедност Братуначке бригаде, може се предпоставити да су Николићу места где су се налазиле масовне гробнице погинулих бораца 28. дивизије, покопаних након обављања асанације терена, морала бити позната. Када је донео одлуку да се нагоди и постане сведок Тужилаштва, Николић је знао за та места и могао је да покаже где су се налазила, представивши их као нешто различито од онога што су стварно била. На основу Николићевог сведочења, које се савршено уклапало у потребе Тужилаштва, Тужилаштво је та места прогласило за „секундарне гробнице.“ Људски остаци који су тамо пронађени уопштено су класификовани као да припадају „жртвама геноцида.“ Ти остаци су коришћени као материјал за ДНК идентификације, које су ускоро затим масовно отпочеле.

На овој врло елоквентној мапи⁸²⁾, црни маркери означавају места погубљења. Жути маркери означавају секундарне гробнице, а пламенови означавају места где су се водиле борбе. Црвени маркери означавају примарне гробнице из којих су узети остаци, а бели маркери означавају нетакнуте примарне гроб-

82) **Црне шпенадле:** Места погубљења; **Црвене шпенадле:** Примарне гробнице одакле су узети посмртни остаци; **Жуте шпенадле:** Такозване секундарне гробнице; **Беле шпенадле:** Нетакнуте примарне гробнице; **Црвени пламенови:** Места борбених дејстава између АРБиХ и ВРС; **Плава линија:** Одбранбени положаји АРБиХ; **Наранџаста линија:** Одбранбени положаји ВРС према Другом корпусу АРБиХ; **Црвена линија:** Траса пробоја 28. дивизије по сведоцима Тужилаштва МКТБЈ и сведоку Тужилаштва R у предмету Крстић; **Напомена:** Сви подаци на мапи преузети су из материјала Тужилаштва МКТБЈ. Локације сребреничких масовних гробница приказане су у доказном предмету Тужилаштва R02996 на суђењу Поповићу и осталима.

нице, из којих нису узети остаци. Црвене линије показују пут којим су ишле формације колоне 28. дивизије. Плаве линије показују границу енклаве и положаје Армије БиХ у околини Тузле. Наранџасте линије показују позиције које је држала војска босанских Срба. Засенчена црвена места су подручја где су пронађени остаци на површини. Вилкоксон коментарише: „Као што је на мапи показано, секундарне гробнице се налазе врло близу границе енклаве где су се водиле борбе од како је 6. јула војска босанских Срба почела са нападима па до 11. јула када је Сребреница пала, или се налазе на подручјима где је познато да је било борбених судара између српске војске и Армије БиХ, која се пробијала ка Тузли. Једноставно речено, ‘секундарне’ гробнице се налазе тачно тамо где би се очекивало да буду борбени губици везани за Сребреницу.“

Ни сателитске нити било какве друге фотографије из ваздуха које би приказивале операцију прекопавања и измештања никада нису биле предочене суду, па би се могло предпоставити и да не постоје. Од бројних лица која су морала да помажу Николићу у овом подухвату – под предпоставком да се тако нешто догодило на начин како он то описује – ни један једини сведок ни на једном сребреничком суђењу никада није био позван да посведочи о томе, нити да под заклетвом потврди Николићеве тврдње.⁸³⁾

Прихватање Николићевог лажног сведочења од стране Трибунала имало је за последицу вишеструку повреду регуларног судског поступка и значајно је допринело грубом искривљивању чињеничке матрице догађаја у Сребреници. Николићев исказ је ускоро затим послужио као подлога за ДНК упаривања,

83) Изгледа да је у предмету Благојевић и Јокић веће барем испољило свест да би измештање масовних гробница било тешко изводљиво у искључивој режији једне особе и без учешћа бројних других лица, јер на једном месту констатује да је “више особа учествовало у заробљавању, задржавању, стрељању, укопавању и измештању“ посмртних остатака заробљеника (Првостепена пресуда, пар. 720) Па ипак, и поред ове разумне констатације, веће се није упуштало дубље у сувислост Николићеве приче о измештању.

изведена као следећа псеудонаучна фаза сребреничке фатаморгане. Гробнице у близини трасе пробоја колоне Трибунал није третирао *lege artis*, у складу са правилима која налаже криминолошки поступак. Никаква истрага није вођена да би се утврдило порекло тамошњих посмртних остатака и начин настанка гробница у којима су пронађени. Стручни органи Трибунала су упадљиво избегли да ДНК упаривање искористе у једину легитимну сврху која би под датим околностима могла пружити неки научно ваљан резултат, а то је реасоцијација посмртних остатака. Опасност која би претила Трибуналовој сребреничкој конструкцији од таквог приступа је очигледна: приближили бисмо се реалној цифри људских губитака, што би разоткрило произвољност Трибуналових процена. Уместо тога, прибегло се пуким ДНК идентификацијама, па и то под сасвим нетранспарентним условима,⁸⁴⁾ прећуткујући чињеницу да ДНК упаривање не пружа никакву информацију која би била релевантна за криминолошку истрагу, а то су време, начин и узрок смрти. Прикљештен унакрсним испитивањем Радована Караџића, Томас Парсонс, један од директора ИСМР, Међународне комисије за нестала лица, ово је у судници јавно признао.⁸⁵⁾ Наведени процесно релевантни елементи могу се установити искључиво обављањем аутопсија, што су форенсички тимови хашког тужилаштва престали да раде 2001. године, када је постало јасно да таквим приступом неће успети да додају ни близу циљане цифре од око 8,000 жртава стрељања. Да Николић, у тренутку када се случај Тужилаштва у вези са бројем страдалих налазио у озбиљним проблемима, са Тужилашвом није направио

84) Кршећи правило 66 (Б) сопственог Правилника о процедури и доказима, разна већа хашког Трибунала су изричито одбила све захтеве одбране да јој се стави на располагање ДНК материјал наводно коришћен за упаривање, ради провере резултата у независној форензичкој лабораторији. Видети S. Karganovic: „Misrepresentation of DNA Evidence about Srebrenica“, Global Research, 25. јули 2011, <https://www.globalresearch.ca/misrepresentation-of-dna-evidence-about-srebrenica/25726>

85) Тужилац против Караџића, 22. март 2012, Транскрипт, стр. 26633

нагодбу да слаже по овом кључном питању, хиперпродукција „сребреничких жртава геноцида“, која је уследила, била би неупоредиво теже изводљива.

Прича лажног сведока Момира Николића о састанцима у хотелу Фонтана и наводном прекопавању и измештању гробница жртава стрељања је важна компонента лажног наратива о сребреничком геноциду. Николићев наступ пред хашким судом је упечатљива илустрација ниских доказних стандарда како Тужилаштва тако и судских већа МКТБЈ. Ослањајући се на тако лабилне доказе очигледно непоузданих сведока какав је Момир Николић, већа хашког Трибунала изводила су монументалне закључке, укључујући и онај о извршењу геноцида.

Када наслеђе хашког Трибунала буде темељно преиспитано, без оптерећења политички мотивисаних притисака за приклањање очигледним лажима, што ће се неминовно догодити, хашки Трибунал и његове пресуде остаће упамћени као једна од највећих брука правне струке.

6. Могуће планирање операције под лажном заставом на подручју Сребренице две године унапред.

Португалски генерал Мартинс Бранко, заменик шефа посматрачке мисије УН са седиштем у Загребу, нема дилеме око тога да догађаји у Сребреници представљају перфидан плод дуготрајног планирања и садејства заинтересованих актера. У прилог томе, Мартинс Бранко у својој књизи „Рат на Балкану“⁸⁶⁾ наводи податке из књиге Ибрана Мустафића „Планирани хаос,“ затим исказе локалног политичара Златка Дукића, и изјаве ратног начелника полиције у енклави Сребреница, Хакије Мехољића. Аутор се посебно зауставља на знаковитом сведочанству тадашњег начелника генералштаба АБиХ, Сефера Халиловића, о томе да је Изетбеговић био донео одлуку да се „отараси“ Сребренице врло рано у игри, „али уз извлачење највеће могуће политичке користи.“

86) Carlos Manuel Martins Branco: A Guerra nos Balcãs [Edições Colibri, 2016].

Узгред, када је реч о исказима Мехољића и Халиловића на ову тему, и доказима да је догађај бар у главним контурама био планиран дуго унапред, вреди напоменути да је Мехољићево чувено сведочанство о Изетбеговићевој понуди да се дозволи покољ Сребреничана заузврат за страну интервенцију, с тим да се Сребреница затим размени за Вогошћу коју су држали Срби, смештено у временски период у јесен 1993. када се у Сарајеву одржавао Бошњачки конгрес. Међутим, у својој књизи „Лукава стратегија“⁸⁷⁾ Сефер Халиловић износи врло интересантан и до сада углавном незапажен податак да је концепт инсценирања масакра у Сребреници, зарад сакупљања политичких дивиденди, у главама Алије Изетбеговића и бошњачког руководства вероватно постојао још одраније. Додуше, у време када је Халиловићева књига била објављена он се већ политички био разишао са Изетбеговићем па би зато његове тврдње требало узети са дозом резерве. Међутим, Халиловић ипак износи да му је још у пролеће 1993. Изетбеговић помињао замисао да се за узврат за интервенцију дозволи покољ, а то је понуда којом је неколико месеци касније, крајем исте године, шокирао Мехољића и остале чланове сребреничке делегације.⁸⁸⁾

Мемоарска саопштења генерала Карлоса Мартинс Бранка у вези са Сребреницом представљају још једну драгоцену коцкицу којом се употпуњује наш увид у догађаје. То нису само забелешке о сазнањима једног стратешки распоређеног страног посматрача, већ много више од тога. Уједно, преко њега, то је и исповест обавештајних структура које аутор персонификује, чиме се у великој мери одговара на важна питања о томе „шта су знали и када су сазнали“. Јасан подтекст Мартинс Бранкових мемоара је то да су и аутор и њему надређене и подређене уста-

87) Халиловић, Сефер: Лукава стратегија, Сарајево 1997, стр. 130-132.

88) Мехољић је своју верзију разговора сребреничке делегације са Изетбеговићем изнео у сарајевском листу „Дани,“ 22. јун 1998. У специјалној емисији о Сребреници, холандска телевизија је ту понуду овако приказала: <https://www.youtube.com/watch?v=i1a-LzxDyE>

нове догађаје пратили у реалном времену, да су истовремено са дешавањима углавном били тачно обавештени шта ко ради, где и коме, и да на дубљим аналитичким нивоима они немају никаквих илузија, а дилеме још мање, о правом карактеру и позадини сребреничких догађаја, нити о цинично политичким циљевима којима су послужили.

7. Игнорисање смртности од разних узрока на територији енклаве од пре јула 1995.

Из очигледних и оправданих разлога, једно од тежишта расправе о Сребреници до сада био је покушај да се што прецизније утврди стварни број погубљених заробљеника, а поред тога и број погинулих у пробоју колоне. Међутим, постоји још једна значајна категорија губитака у енклави од 1992. до 1995, а то је смртност међу становништвом и у редовима јединица АБиХ које су се тамо налазиле. Ова категорија по свој прилици такође је статистички значајна, али хронолошки не припада ни једној од две напред поменуте. Ово се односи на особе у енклави које су, током три године пре јула 1995, на разне начине умрле или изгубиле живот. У популацији која се у појединим деловима тог периода пењала и до око 60,000,⁸⁹⁾ услед неповољних услова живота и честих борбених дејстава природно је претпоставити да је и пре јула 1995. знатан број морао страдати од разних природних или насилних узрока. Постављају се логична питања: имамо ли начина да проценимо опсег смртности у сребреничкој енклави у периоду од пре јула 1995? Затим, без обзира на размере смртности, где се налазе посмртни остаци тих особа и да ли се у форензичке сврхе воде одвојено од страдалих у јулу 1995?

У недостатку доказа „специфичне намере“ да се муслиман-

89) У пролеће 1993, када је на хиљаде избеглица под окриљем УН напуштало енклаву, док Алија Изетбеговић није наредио да се процес иселавања обустави да би се Сребреница могла и даље политички користити као кризно жариште.

ско становништво уништи „као такво“ на верској или етничкој основи, поборницима званичне верзије догађаја преостаје да инсистирају на цифри од „8,000 стрељаних мушкараца и дечака,“ у настојању да драматизују своју тврдњу и прибаве јој изглед колике толике количинске веродостојности. Посматрано у ширим демографским размерама, број од осам хиљада једва да би се могао оквалификовати као геноцид, чак и при постојању на локалном плану нечега налик на неопходну намеру. Али уколико би се све svelo на становништво Сребренице које је у јулу 1995 износило око 40,000, чак и цифра од осам хиљада могла би да врши посао. За пропаганду, емотивни утисак, како год створен, сасвим је довољан.

Рашчлањавање демографских губитака у редовима становништва енклаве Сребреница углавном се фокусира на два сегмента: број стрељаних и сада, када се открићем бројних изјава преживелих из колоне 28. дивизије (**Прилог 7**) масовна погибија у борбеним дејствима више не може скривати, и апроксимативна цифра готово истовремено погинулих, током пробоја из Сребренице према Тузли. Ниједна од ове две цифре не може се утврдити прецизно, али и на основу тренутно расположивих података у оба случаја могућ је висок степен вероватноће.

Међутим, постоји и трећа, до сада у потпуности занемарена категорија демографских губитака у енклави, а то се односи на приближну смртност од свих узрока од пре јула 1995. Ово питање је важно услед пропагандног и политичког значаја Меморијалног центра у Поточарима. Мада је садржај табута који се сваке године тамо уповавају – загонетка,⁹⁰⁾ ипак, под претпоставком да се у табутима налазе разни делови људских остатака, легитимно је поставити питање: одакле су ти људски остаци сакупљени? Поред стварно стрељаних особа, за које немамо разлог да сумњамо да су тамо заступљени, други знатан извор

90) Под изговором да је то искључиво верско питање, онемогућен је увид у садржај табута свима који се налазе изван исламске заједнице, па чак и криминалистичким службама секуларне државе.

људских посмртних остатака у Меморијалном центру су већ поменута лица која су погинула у пробоју. Између те две категорије приликом ексхумације не прави се апсолутно никаква разлика. Погинули су једноставно проглашени за жртве „геноцида“ и тако се и приказују, једнако као и стрељани.

Међутим, множе се докази да је у овом контексту присутна још једна статистички значајна категорија људских посмртних остатака, а то се односи на умрле и погинуле у енклави у периоду од пре јула 1995. Да је таквих између 1992. и 1995. морало бити интуитиван је закључак, поготово узимајући у обзир чињеницу да се ради о становништву чији је број у трогодишњем ратном периоду варирао између око 37,000 и 60,000. Одређени број људи морао је умрети од природних узрока, а пошто су се упоредо одвијала и борбена дејства, то је такође морало допринети укупним људским губицима у наведеном раздобљу.

Неколико докумената локалних власти из енклаве, као и изјаве њених тадашњих становника, убедљиво потврђују ову интуитивну претпоставку о смртности у енклави пре јула 1995. Ова грађа је занимљива за проучавање Сребренице зато што у односу на питање о „жртвама геноцида“ паралелно покреће питања и о томе где се налазе посмртни остаци људи чија смрт није ни у каквој вези са догађајима из јула 1995, а којих је по свој прилици морало бити? Као и то да ли и са коликом сигурношћу би се могло рећи да те особе – слично погинулима из колоне – нису такође измешане и затим укопане са посмртним остацима заробљених па стрељаних из јула 1995? Ови последњи су једини који би могли доћи у обзир као аутентичне жртве након пада Сребренице, на страну питање да ли се геноцид стварно догодио или не.

Приказаћемо неколико релевантних докумената и сведочанстава. Без сувислог објашњења чињеница које ће бити изложене у продужетку, сумње у сребренички наратив само ће се повећавати.

У документу Команде 8 ОГ (званични назив 28. дивизије до преименовања 1994. године) од 23. 08. 1993. године, упућеном под ознаком „строго повјерљиво“ председнику предсједништва Републике БиХ Алији Изетбеговићу (лично на руке), а у вези са до тада претрпљеним губицима констатује се, између осталог:

“У беспоштедном једногодишњем рату, под командом Насера Орића, наше снаге су успјеле побити 2,500 четника и толико их избацити из строја, међутим, у току рата имамо на Сребреничкој, Братуначкој, Зворничкој и Власеничкој општини 1,405 погинулих бораца, 2,603 рањених бораца. Сви ови погинули и рањени борци су у око 80% случајева погинули или рањени углавном од граната. На овој територији имамо погинулих 632 цивила и 554 рањена”.

На страну процена губитака на српској страни, процена за АБиХ и цивиле из енклаве не делује претерано с обзиром на опсег и жестину вођених војних дејстава.

На исту тему имамо и сведочанство бившег командира снага АБиХ у енклави, Несиба Бурића, објављено у сарајевском листу „Дани“ у броју од 18. јануара 1999. Бурићев исказ гласи да је из његовог „...батаљона од 320 изгинуло 280 момака. Зашто смо се борили? Ја знам да сада они иду на понижавање Сребреничана, па причају како се нисмо борили, већ смо се предали и изгинули при напуштању Сребренице. Нико не може порећи да у самој опћини Сребреница није остало двије хиљаде закопаних бораца. Нико не може демантовати колику смо слободну територију били направили, али без ичије помоћи нисмо могли у том окружењу дуго издржати.“

Ако је на територији Сребренице остало „2,000 закопаних бораца,“ као што Бурић тврди, где се налазе њихови гробови? Да ли су они још увек нетакнути и не измештени у Меморијални центар у Поточарима, уважавајући околности и пре свега датум њихове погибије?

У вези са смртношћу која је претходила „геноциду,“ такође је важно обраћање Извршног одбора СДА за Братунац председ-

нику Алији Изетбеговићу 09.06.94. године, заведено под бројем 01-03/94. Ту, између осталог, стоји:

„Mi stari članovi SDA Bratunac aktivirali smo rad naseg Izvrssnog Odbora 16. o4. 94. god. Na ovoj teritoriji ostalo nas je ssest starih članova IO-SDA medju kojima se nalazi Predsjednik i Sekretar IO-SDA Bratunac. Svi ostali su pobjegli izdavssi ovaj narod. Izvrssni Odbor smo popunili sa joss 19 novih članova. Pocceli smo koliko toliko normalno rad. Problemi sa kojima se susrece nass izbjegliccki narod su veliki, od smjesstaja, ishrane i uopsste prezzivljavanja. Trenutno na ovoj slobodnoj teritoriji zziivi oko 12,500 stanovnika sa nasse opsstine, a ostalo je oko 2000 ubijenih i poginulih. U Tuzlu je otisslo oko 4500 stanovnika, a oko 2500 ljudi je otisslo van Rep. BiH.“

Потписник овог обраћања председнику је председник ИО-СДА Братунац, Мирсад Кавазбашић.

Цифре које се овде наводе у општој су сагласности са цифрама које износи Несиб Бурсаћ и такође указују на статистички значајан обим смртности од пре јула 1995. Иста питања и даље важе за локацију и могуће накнадно коришћење ових посмртних остатака.

Из оближње Власенице, имамо следећи извештај локалног одбора СДА генералном секретару те странке са седиштем у Сребреници, Мирсаду Черману, од 15.06.1994, а под редним бројем 09-1/94, „NA PAZZNJU GOSPODINA PREDSDJEDNIKA ALIJE IZETBEGOVICHA SARAJEVO“:

„Na ovim prostorima zziivi 5.804 nassih gradjana. Evidentirano je poginulih 638 nassih gradjana bez grada Vlasenice i ostalih mjesta (Kladanj, Tuzla i dr. gradovi). Evidentirano je 408 ranjenih nassih gradjana.“

Ради се о извештају измештеног одбора СДА за Власеницу, пошто је Власеницу тада контролисала српска страна. Овде није потпуно јасно да ли су предмет извештаја само погинули Власеничани или и други поред њих. Али без обзира, ради се о приличном броју погинулих од пре јула 1995.

Релевантност питања, где се тачно налазе посмртни остаци ових особа чија смрт претходи „геноцидним догађајима“ из јула 1995, јасно се оцртава из следећег документа који потиче од органа безбедности команде 8 ОГ (касније 28. дивизије) из Сребренице. Документат је заведен под бројем 130-13-56/94 и носи датум 07.07.1994. Достављен је одсеку безбедности команде Другог корпуса у Тузли, у чијем се оперативном саставу налазила 8 ОГ. У овом документу стоји:

„Dana 02. 07. 1994.godine grupa od 6 lica koji su samovoljno napustili demilitarizovanu zonu vraccajucci se iz ZZepe ka Srebrenici naissla je na Srpsku zasjedu u Gornjim grabicima rejon Podravanje pri cemu su 4 lica poginula, 1 ranjeno i 1 izgrebano.

Poginula lica su: Lemess /Bekte/ Nazif, rodzen 10.10.1950. godine u Skeiccima, Burich /Mustafe/ Osman, rodzen 05.07.1966. godine u Osmaccama, CCesko Amir i ZZigich Muhamed, obojica iz H. Pjeska. Palich /Ibre/Mesud, rodzen 04.09.1969. godine iz H. Pjeska, laksse ranjen dok je Hukich Mirzet iz Osmacca bio samo izgreban.

Dana 04.07.1994. godine ista lica su izvuccena, izvrszen uvidzaj na licu mjesta vizuelni opis lesseva i lica su sahranjena u Srebrenici.

Pom.K-danta za bezbjednost, Bektich Nedzad“

Овде се са посебним нагласком мора поставити главно питање: где се налазе њихови гробови? Лица која су, како овде стоји, „сахрањена у Сребреници,“ именована су, и извршен је формални увиђај, што значи да није реч о анонимним губицима. Неки траг о њима, датуму и месту рођења, личним исправама, породичним везама, итд. негде мора да постоји. Где се у Сребреници налази место њиховог укопа и да ли су њихови посмртни остаци још увек тамо? Ако нису, где се налазе и под каквом су легендом укупани? Прецизни одговори на ова питања од изузетне су важности по интегритет целокупне операције укопа стварних сребреничких жртава у Меморијалном центру у Поточарима.

Даље, располажемо извештајем Ратног председништва

измештене муслиманске општине Братунац упућеног Председништву и Влади РБиХ у Сарајеву, са датумом од 11.07.94. „строго повјерљиво“ и под редним бројем 01-111/94, где стоји:

„За вријеме трајања оружанних акција на овом подручју са Братунацке општине погинуло је 523 борца, 66 бораца воде се као нестали, а 860 бораца је теже и лакше ранјено. У истом периоду погинуло је, или убијено 1.400 цивила, а 211 цивила се воде као нестала лица. У ове цифре не улазе губици несталих бораца, ангажованих у другим јединицама Другог Корпуса, који су дали велики допринос борби за БиХ.

За Ратно Предсједништво општине Братунац, Предсједник Алич Зайко *dipl. ing.*“

И у овом извештају из 1994. године говори се о око 2,000 погинулих бораца и цивила. Иста питања и даље важе о местима где су та лица сахрањена и о томе да ли је прављена икаква разлика између њихових посмртних остатака, и остатака насталих у вези са падом Сребренице после 11. јула 1995.

У оквиру исте проблематике интересантан је такође и извештај команданта оближње жепске бригаде 28. дивизије 2. корпуса АБиХ, Авда Палића, своме претпостављеном и начелнику штаба АБиХ, генералу Енверу Хаџихасановићу у Какњу (локација главног штаба АБиХ) од 21.11.1994. а под редним бројем 02-1/1438-1. Пошто у документу стоји напомена „веза ваш број“ може се претпоставити да Палић ту одговара на упит надређеног Хаџихасановића о претрпљеним губицима.

У свом допису Палић доставља „1. Spisak poginulih boraca, ssehida na teritoriji Opsstine ZZepa ссје породице ззиве у ZZepи“ и „2. Spisak poginulih boraca, ssehida na teritoriji Opsstine ZZepa, а ссје породице не ззиве на подручју Општине ZZepa.“ У првој категорији, Палић наводи поименце 78 погинулих, у другој 20. Затим следи поименични списак 126 „лакше и теже рањених.“ Где се налазе гробови погинулих лица, да ли су уредно обележени и да ли су – да употребимо израз хашког Трибунала – „неузнемиравани“ (*undisturbed*) или се њихов садржај сада налази

на неком другом месту, да би био приказан у неком другом својству?

Такође је вредан пажње и допис генерала Енвера Хаџихасановића упућен „ОГ 8 Сребреница, на руке команданта,“ што се по свему судећи односи на Насера Орића. Хаџихасановић ту потврђује достављање евиденције из енклаве Сребреница о „1377 ... погинулих бораца.“ Евиденција је пропраћена захтевом да се раздели материјална помоћ породицама ових „шехида.“ Докуменат носи датум 27. 11. 1994. и заведен је под редним бројем 02-1/1497-1, „строго повјерљиво“. Овај допис поприма додатну веродостојност из чињенице да се може укрстити са списком из истог периода са именима 1,333 погинулих бораца из сребреничке енклаве који се налази у књизи Насера Орића, „Сребреница свједочи и оптужује,⁹¹⁾ објављеној крајем 1994. године.

Најзад, опет у контексту збрињавања породица погинулих бораца АБиХ, имамо и „доставу података“ упућену „повјереништву општине Братунац у Тузли,“ под датумом 27. 12. 1994, под редним бројем 04-233/94. У овом допису, у вези са српским нападом на локалитет Глогова извршеним 10.05.1992, доставља се евиденција о 34 погинуле особе са циљем да се обезбеди материјална подршка њиховим породицама. И у овом случају на снази остају сва претходно постављена питања, са додатном напоменом да су форенсичари тужилаштва и свих већа Трибунала локалитет Глогова конзистентно приказивали као место укопа „жртава геноцида,“ насталих после 11. јула 1995. године. Да ли је ових 34 мештана страдалих 1992. године било сахрањено на неком другом месту а не у Глогови, или се и они данас рачунају као жртве догађаја који се одиграо три године после њиховог страдања?

Ово питање није нимало иронично већ је реално, у светлу солидарне тежње моћних чинилаца који контролишу готово сву

91) Орић, Насер: „Сребреница свједочи и оптужује, април 1992 – септембар 1994“ (Народна ин универзитетна књижница, Љубљана, 1995), стр. 211-244.

доказну грађу о Сребреници и њено тумачење (задржавајући посебно осетљиве делове под вишедеценијским ембаргом) а своје политичке и пропагандне инструменте безобзирно користе да би се обликовала клима мишљења о Сребреници као „најстрашнијем злочину у Европи после Другог светског рата“. Ипак, њихова контрола наратива, као што смо управо видели, није апсолутна. Местимично, на видело избијају детаљи који се у пројектовану слику не уклапају и доводе је у питање. То је нарочито видно када се мноштво таквих појединачно ситних детаља уочи, и затим повеже у кохерентну целину.

Према расположивим подацима, који се за период од пре 11. јула 1995 углавном односе на насилну смртност у сребреничкој енклави, а остављајући по страни природни морталитет којег је такође морало бити али је за сада непознатог обима, у енклави пре „геноцида,“ по конзервативној процени, треба да је погинуло најмање између 1,500 и 2,000 људи. Такву цифру подржава и истраживање сарајевског Истраживачко-документационог центра Мирсада Токаче, који је, за године 1992, 1993 и 1994, за сребреничку енклаву утврдио укупну смртност у износу од 1,883 особе.

Озбиљно истраживање Сребренице мора поставити не само очигледно питање, где су те особе сахрањене и да ли се још увек налазе у својим гробовима, већ и то зашто се третирају неравноправно у односу на проглашене „жртве геноцида“? Где су њихове породице и зашто су их заборавиле и не одају им никакву јавну почаст, као што се то ритуално сваког јула чини са жртвама укопаним у Меморијалном центру у Поточарима?

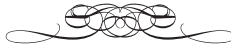
Пошто званичних статистика за период од маја 1992. када су бошњачке снаге заузеле Сребреницу до јула 1995. када су је освојиле српске снаге – нема, а места где су те особе могле бити укопане нису позната нити обележена, поред наведених докумената, најауторитативнији извори података којима располажемо налазе се у два књигама које је објавила бошњачка страна. Прва је објављена под именом Насера Орића, „Сребре-

ница свједочи и оптужује“ (1995.) а аутор друге, „Насер, од Газиместана до Хага и назад“ (2013), је Авдо Хусеиновић. Подаци о смртности из ових књига, које ћемо укратко приказати, са правног становишта крајње су релевантни и могу имати снагу доказа зато што представљају сведочење против интереса. Насер Орић, или аутор који се иза његовог имена крије, 1994. није био обавештен о томе шта је било испланирано за следећу годину и да ће сви дотадашњи људски посмртни остаци бити мобилисани за потврду наратива о геноциду. Пропагандни наратив до тада наглашавао је мучеништво сребреничке енклаве, чије су становнике Срби убијали где год су стигли. Пошто се до јула 1995. енклава није налазила под српском контролом, превремено позивање на геноцид у том периоду деловало би нереално.

На странама 211 – 244 Орићеве књиге налази се списак „погинулих грађана у току рата према евиденцији комисије за праћење ратних страдања.“ За питање које ми постављамо битна је чињеница да се на списку налазе имена и презимена 1,333 лица, углавном мушкараца али и жена, са датумом и местом рођења и датумом и местом смрти. С обзиром на то да су се на подручју Сребренице скоро непрекидно одвијала ратна дејства, наведена цифра људских губитака је реална. Небитно је што се погинули приказују као „грађани“ а не, као што је вероватније, припадници војне формације у енклави. Језгро истине у књизи Насера Орића је то да је број, који он наводи, позамашан а то сугерише да би се негде на територији тадашње сребреничке енклаве морала налазити и њихова гробна места. Где су та места? Шта је било са њиховим посмртним остацима? Да ли су екхумирани и покопани у Меморијалном центру као жртве „геноцида“ у јулу 1995? Ово су легитимна питања на која српска страна и међународна јавност имају право да захтевају задовољавајући одговор.

Други извор података је Хусеиновићева књига, објављена 2013. Не морамо се претерано упуштати у мотив који књигу инспирише, а то је на првом месту изградња Орићевог култа. До-

вољно је да у свом настојању да Орића прикаже као легендарну личност аутор (или приређивач, пошто се у тексту екстензивно наводе Орићеве белешке) очигледно није водио рачуна о импликацијама по ширу слику о сребреничким догађајима података које износи, нити је био свесан могућности да би се тиме могла отворити и нека незгодна питања.

Да видимо шта Хусеиновић износи о људским губицима у енклави отприлике између маја 1992. и јула 1995, дакле пре званично проглашеног „геноцида.“

Страна 59: 17. април до 8. маја 1992, 30 убијених муслимана

Страна 59: у селу Хранча, 17 убијених муслимана

Страна 61: 9. мај 1992, 68 убијених муслимана

Страна 63: 10. мај 1992, 350 убијених муслимана

Страна 64: 10 мај 1992, Суха, 38 убијених муслимана

Страна 65: од маја до јула 1992, побијено 60 цивила муслимана

Страна 66: 20 маја 1992, 32 убијена муслимана

Страна 66: 20 мај 1992, 8 убијених муслимана

Страна 68: удружење „Породице жртава Власенице 1992 – 1995“ тврди да је у логору Сушица убијено 1,600 муслимана

Страна 75: 1993 српски авиони убили 18 цивила

Страна 77: почетак 1993, „цивили масовно гинули“

Страна 104: 16. јануара 1993, Муслимани војници и цивили приликом заузимања Језера претрпели „страшне“ губитке

Страна 104: 9. децембра 1992 страдало 66 муслиманских војника

Стране 108-109: 17. фебруара 1995, Подрињски муслимански одред претрпео „велике губитке“

Страна 116: велики губици међу цивилима због болести и глади

Страна 120: 13. марта 1993. у Церској убијено 849 муслимана

Страна 122: умирање од глади у потрази за храном

Страна 125: 12. априла 1993. на игралишту у Сребреници убијено око 80 цивила

Страна 133: између 1992. и 1993. „погинуло је више од 2,000 људи, највећим дијелом војника“

И овај кратак извод из Хусеиновићеве књиге довољан је за закључак да се без поузданог механизма за разликовање између смртних исхода који су настали пре и после 11. јула 1995. године, стичу сви услови за лажно приказивање особа које су раније погинуле у ратним дејствима или преминули на неки други начин, а које се сада званично воде као заробљеници погубљени после заузимања Сребренице, па према томе као „жртве геноцида.“

Међутим, такав механизам уопште не постоји.

Ипак, утврдили смо, користећи податке стране којој не одговара да их износи и признаје, да је пре јула 1995. на територији енклаве Сребреница морало бити на хиљаде мртвих који се не могу сврстати међу жртве наводног „геноцида,“ па чак ни пробоја, што се могло догодити само после заузимања енклаве од стране српских снага.

Да ли њихови посмртни остаци представљају још једно језгро такозваних „секундарних гробница“ у које су јесени 1995. српске снаге наводно изместиле лешеве стрељаних заробљеника да би, како се у званичној верзији тврди, „прикрили трагове злочина“? Како можемо бити сигурни да остаци тих раније погинулих особа (као ни погинулих из колоне у пробоју) нису завршили у Меморијалном центру у Поточарима, и да тамо нису укупани са лажним предзнаком жртава геноцидног стрељања?

Значајно је да од када је крајем 1995. била лансирана друга, геноцидна сребреничка прича, овој првој, која се односи на смртност од пре јула 1995, губи се сваки траг. Нико је више (осим фрагментарно и без фокусиране анализе) и не помиње, нити се ико бави постављањем очигледних и логичних питања која из тога проистичу. Али проблем јесте баш у томе што евидентне импликације прве приче, барем све док не будемо добили задовољавајуће одговоре, најозбиљније угрожавају кредибилитет оне друге, која је уследила.

8. Извитоперено приказивање састанака у хотелу Фонтана 11. и 12. јула 1995.

Видео снимци састанака одржаних у хотелу Фонтана у Братунцу, непосредно после пада Сребренице 11. и 12. јула 1995, представљају кључне игнорисане доказе који су изостављени не само из званичног сребреничког наратива, него углавном такође и из судских поступака вођених у Хагу. Из разлога који су очигледни, Тужилаштву одговара да ове доказе гурне у страну. Изненађујуће је, међутим, да се ни одбрана није показала претерано ревносном да их предочи, како би судска већа МКТБЈ суочила са колосалним импликацијама ових видео записа, који представљају примарну историјску грађу.

Истога дана када су 11. јула 1995 српске снаге ушле у Сребреницу, увече у оближњем Братунцу одиграла су се два важна састанка у хотелу Фонтана. Трећи из овог низа повезаних састанака, који су се односили на избеглице окупљене у бази холандског батаљона у Поточарима, одржан је сутрадан, 12. јула 1995.

За ову прилику, српска страна је показала неуобичајену виспреност и софистикацију тако што је обезбедила да сва три састанка буду снимљена. Захваљујући томе, имамо филмски запис садржаја разговора који су вођени, као и увид у атмосферу у којој су седнице протекле.

Главно питање које је било предмет расправе на састанцима у хотелу Фонтана, а што је истовремено и једна од средишних тачака сребреничке оптужнице, односило се на третман становништва сребреничке енклаве под новонасталим околностима. Тужилаштво МКТБЈ тврди да је на овим састанцима у хотелу Фонтана српско војно и политичко руководство усвојило одлуке које су довеле до извршења геноцида над заробљеним сребреничким Муслиманима. Тужилаштво те састанке такође користи и као доказ постојања плана српског руководства да сребреничку енклаву етнички очисти. То је требало да буде постигнуто присилним измештањем цивилног становништва,

које се углавном састојало из жена, остарелих особа и деце, након што су војноспособни мушкарци из 28. дивизије Армије БиХ напустили то подручје и преко српске територије предузеле пробој ка Тузли.

Суштинско питање које се овде поставља гласи: како те тврдње Тужилаштва хашког Трибунала делују у светлу видео снимака са ових састанака?

Први и вероватно најзначајнији од ових састанака одржан је 11. јула у хотелу Фонтана, око 21 час увече, према сведочењу пук. Кареманса у предмету Благојевић и Јокић 25. јуна 2004. Мада је било присутно више представника са обе стране, најважнији учесници били су Кареманс и српски командант, генерал Ратко Младић.⁹²⁾

Ово су главне тачке из разговора између Кареманса и Младића, са указивањем минутаже где се налазе на снимку:

11:56 – Кареманс обавештава Младића да му је „БХ команда“ наложила да са Младићем тражи састанак у циљу „преговарања о повлачењу“ избеглица из Поточара.

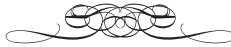
12:24 – Кареманс преноси Младићу да неке Муслиманке међу избеглицама у бази холандског батаљона које говоре енглески холандским војницима постављају питање када ће стићи аутобуси да их евакуишу.

6:00 – Кареманс изјављује Младићу да захтева да се цивилном становништву помогне да напусти енклаву и да оде на неко друго место по њиховом избору.

16:20 – Кареманс објашњава да је жеља већине њих да иду у Тузлу.

17:30 – Младић одговара на Каремансово иступање изјављујући да су раније све етничке групе имале добар заједнички живот, али да се то променило када су Муслимани почели да слушају „западну политичку мафију.“

92) Видео снимак првог састанка одржаног у хотелу Фонтана може се гледати овде: https://www.youtube.com/watch?time_continue=3042&v=v7N_HDruRnE&feature=emb_logo

20:35 – Кареманс изјављује да је генерал Николај, начелник штаба генерала Жанвијеа, команданта Унпрофора у Сарајеву, тражио „пуштање цивилног становништва.“

23:08 – Кареманс понавља, говорећи у име цивилног становништва Сребренице, да „сви желе да напусте енклаву.“

28:05 – Генерал Младић изјављује „да жели да помогне“ и прецизира да мета његове војне операције није ни Унпрофор нити муслиманско цивилно становништво.

Требало би такође обратити пажњу на то да у 7:24 минута Кареманс износи да је АБиХ у Сребреници током претходних неколико месеци од њега тражила да преузме своје оружје из депоа под надзором Унпрофора основаном 1993. године, у склопу споразума о демилитаризацији, али да је Кареманс сваки од тих захтева одбио. Знаковито је да је 6. јула 1995, када је отпочео српски напад, холандски батаљон самоиницијативно 28. дивизији понудио да покупи своје оружје из депоа, али да су том приликом Муслимани били ти који су понуду одбили.⁹³⁾ Једно могуће тумачење оваквог следа догађаја могло би бити то да је у пролеће 1995, у периоду када је по Каремансу 28. дивизија од њега захтевала депоновано оружје, ова формација АБиХ често изводила војне нападе на српске циљеве који су налазили изван енклаве, па јој је оружје требало. Када је 6. јула отпочео српски напад на енклаву, политички приоритети су се променили – тада је постало потребно не пружати никакав отпор и глумети беспомоћну жртву агресије.

Кареманс током овог разговора прави још једну занимљиву опаску на 1:05 минута када, долазећи непосредно из Поточара, Младићу саопштава своју процену да се тамо окупило као „10,000“ избеглица. Међутим, девет година касније, сведочећи у предмету Благојевић и Јокић, Кареманс се позива на број избеглица који је тада већ постао стандардан, између 20,000 и

93) Dutchbat Debriefing, пар. 3.9, стр. 22.

25,000.⁹⁴⁾

Контраст између Каремансових недвосмислених изјава у хотелу Фонтана 11. јула на састанку са Младићем и његовим накнадним покушајима замагљивања и давања уврнутих одговора девет година касније, током испитивања које је на суђењу Благојевићу и Јокићу водио адвокат Карнаvas, просто бode очи. Препоручује се да се видео снимак састанка одгледа у целисти, па да се затим прочита транскрипт Каремансовог сведочења⁹⁵⁾ пред судом 2004. године, чиме би се омогућило извођење сопствених закључака. При том, на сваком је да сам одлучи какву би тежину требало дати изјавама лажног сведока Момира Николића, који је тврдио да је из друге просторије, кроз отшкринута врата, слушао док је генерал Младић доносио компромитујуће одлуке о даљњим плановима српских снага у односу на становништво Сребренице. Могло би се нагађати, наравно, о разлозима за делимичну промену у Каремансовом исказу. Притисак средстава јавног обавештавања на Кареманса да своју верзију пада Сребренице усклади са званичним наративом мора да је био огроман, што се да видети и по беспoштeдним нападима на рачун команданта Дачбета од стране холандских историчара и колега.⁹⁶⁾ Холандска влада, која је била живо заинтересована за то каква ће „истина“ о овим догађајима испливати, такође је имала на располагању убедљив арсенал бирократских средстава помоћу којих је могла да ретроактивно „освежи“ Каремансово памћење. Алатке као што су унапређење, пензија и бенефиције у вези са тиме непосредно долазе на ум.

Корисно је приметити такође да поред изјаве коју је дао на

94) Тужилац против Благојевића и Јокића, Транскрипт, стр. 11274.

95) Тужилац против Благојевића и Јокића, 24. и 25. јун 2004.

96) Видео запис конференције холандских историчара и представника оружаних снага одржане у Амстердаму о Сребреници и Кареманској улози у дешавањима после пада енклаве, <https://www.youtube.com/watch?v=2Kmq2Px7LdE>

рочишту по Правилу 62,⁹⁷⁾ у вези са подизањем оптужби против Карацића и Младића, сведочење на суђењу Благојевићу и Јокићу било је Каремансово једино појављивање пред судом у вези са Сребреницом. Када се узме у обзир да је Кареманс кључна личност и непосредни сведок једног важног сегмента предметних догађаја, наведена околност делује веома чудно, најблаже речено. Знаковито је такође да је 1995. године непосредно по повратку холандског батаљона кући, холандска влада издала наређење којим се свим официрима и војницима забрањује давање јавних изјава о томе шта су видели и доживели док су били на задатку у Босни. Ово наређење, на захтев Тужилаштва МКТБЈ, холандска влада је суспендовала једино у случају петорице припадника батаљона који је бројао око 300 војника и официра. Те личности, изузете из наређења да ћуте, затим су се стално појављивале у својству сведока тужилаштва, на свим сребреничким суђењима. На основу тога могло би се поставити разумно питање: да ли је за ове припаднике холандског батаљона био учињен изузетак, па им је било допуштено да сведоче, зато што су показали спремност да своје изјаве пред судом ставе у службу званичног наратива? Ниједном официру или војнику Дачбета чије би становиште било другачије није било дозвољено да даје изјаве или јавно сведочи. Покушај Карацићеве одбране 2015. године да од већа издејствује наређење Каремансу да се појави као сведок у том предмету веће је одбило са образложењем које делује крајње несувисло са правне тачке гледишта.⁹⁸⁾

Очигледно је да је прича пук. Кареманса изузетно сложена и да се не може разматрати искључиво у црно-белим тоновима. Ипак, јасно је да су Каремансове „фосилизоване изјаве“⁹⁹⁾

97) ICTY, Karadzic and Mladic Rule 62 Hearing, 3. и 4. јул 1996.

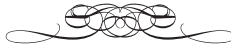
98) ICTY, Prosecutor v. Radovan Karadzic, Decision on Accused's Motion to Subpoena Thomas Karremans, 29. мај 2013, <https://icty.org/x/cases/karadzic/tdec/en/130529.pdf>

99) Видео запис конференције холандских историчара и представни-

(како се прикладно изразио један холандски историчар у свом коментару на 1:54 минута видео записа наведеног у фусноти 98), т.ј. чињенице које се саопштавају у јеку догађаја и под свежим утисцима као што се види на снимљеном састанку са Младићем у хотелу Фонтана, заправо најмеродавније. Услед тога оне представљају динамит са потенцијалом да разнесе саме темеље Тужилаштвовог предмета. Уколико је иницијатива за евакуацију цивила са подручја Сребренице потекла из Каремансовог командног ланца и ако је Кареманс тражио састанак са Младићем да би тај предлог пренео српској страни, шта остаје од „сребреничког геноцида“ и од „присилног измештања сребреничких цивила“ од стране српских снага?

То питање је несумњиво главни разлог за Каремансову чудну невидљивост у свим сребреничким предметима вођеним пред МКТБЈ, са једним изузетком. Видео запис састанка у хотелу Фонтана је пиштољ који се пуши и који, зачуђујуће – ако се изузме шестоминутни одломак који је адвокат одбране Мајкл Карнаван пустио на суђењу Благојевићу и Јокићу – никада није био показан ни на једном сребреничком процесу, у присуству или ван присуства сведока Кареманса. Кореографи ових суђења су по свему судећи закључили да ни Каремансово накнадно замагљивање не би било довољно да поништи утиске који се гледањем снимка природно намећу, и да никакав покушај релативизације не би успео да поправи штету коју овај необориви материјални доказ наноси аргументима Тужилаштва. Предпостављајући да је такав закључак заиста био изведен, то би уједно објаснило зашто је кључни сребренички сведок пук. Том Кареманс био систематски занемариван. Такав закључак, уколико је стварно био донет, апсолутно је правилан са становишта оних који су га усвојили.

ка оружаних снага одржане у Амстердаму о Сребреници и Каремансовој улози у дешавањима после пада енклаве, „How did Dutchbat commander Karremans behave during Srebrenica debriefing,“ <https://www.youtube.com/watch?v=vhaGVGu3jcE>

9. Неиспитане околности.

Поред наведених несувислости у поступку расветљавања сребреничких догађаја из јула 1995, сусрећемо се и са низом значајних пропуста да се испитају најважније специфичне околности. У уредно вођеној криминолошкој истрази такви пропусти су незамисливи. Ти пропусти делују у највећој мери загонетно, ако би се полазило од предпоставке да је циљ истражних органа МКТБЈ и тимова одбране био – да се утврде чињенице.

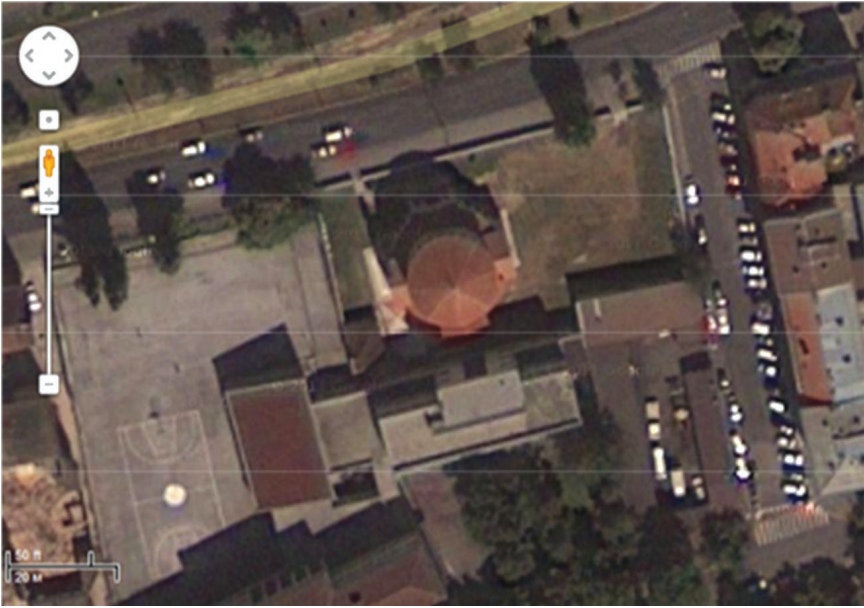
1. Пропуст МКТБЈ и одбране да захтева обелодањивање наводних снимака из ваздуха.

Уколико снимци такве врсте постоје, они би несумњиво допринели решавању многих кључних дилема. Било је показано само неколико технички лоших примерака, за које постоји основана сумња да су у фотографској лабораторији могли бити прилагођени потребама Тужилаштва. Са тим сумњивим изузетцима, снимци из ваздуха из било које фазе сребреничке операције, или подједнако важног наводног измештања посмртних остатака неколико месеци касније – никада нису били приказани судским већима или јавности. Подразумева се такође да никада нису били подвргнути ни форенсичкој анализи, као ни наводни ДНК докази.

Уколико би се потрудили да истражимо шта технологија за надгледање из васионе стварно може или не би могла да постигне и, још важније од тога, какав је квалитет снимака који би се од ње могли очекивати, дошли би до следећег резултата.

На овом сателитском снимку детаљно су приказани једна православна црква у Сарајеву и оближње улице. На снимку се јасно виде црква, игралиште поред ње и аутомобили. Међутим, ово није фотографија неког технички напредног система за праћење из васионе, већ је комерцијални Гуглов снимак из сателита. Војнообавештајни снимци морали би бити неупоредиво оштрији и детаљнији.

Слика 1: Улична сцена у Сарајеву.

Када је реч о снимцима сребреничких догађања из ваздуха, пред нама се налази изузетна тврдња у вези са једним злочином изузетне природе. Тврди се не само то да се у архивама одређених обавештајних структура налазе снимци масовног убијања у сребреничком крају, већ и нешто више од тога: да је тај злочин, док се догађао, био под сталном присмотром из васионе и да за седмицу после 11. јула 1995, у време када су се ти догађаји одвијали, постоји комплетан визуелни досије тих дешавања са осматрачнице одозго. Слична тврдња постоји и у вези са наводним „измештањем и поновним упоком“ садржаја масовних гробница на јесен исте године. Тврди се да су тела хиљада погубљених заробљеника била премештена у секундарне масовне гробнице на недоступним местима са циљем прикривања трагова злочина, а и то је наводно било уредно документовано одозго. Ако ти снимци заиста постоје, и ако би стручњацима било дозвољено да их прописно прегледају, очигледно је да би њихова доказна вредност била изузетно висока. Најзад, једно

од кључних питања у сребреничким предметима пред МКТБЈ једном и за сва времена било би – решено.

Међутим, као доказ да се испод „узнемираване земље“ налазе масовне гробнице погубљених заробљеника приказује се ово:

Слика 2: Снимак „узнемираване земље“, 27. августа 1995.

Нажалост, врло мали број тих наводно оптужујућих фотографских доказа – ни пола туцета мутних снимака ниске резолуције као овај у прилогу – био је стављен на увид јавности или хашких већа. Овим последњима то није сметало да и без комплетног визуелног досијеа или мишљења вештака решавају релевантне делове сребреничких предмета. Један пример оваквих „доказа“ је горњи снимак под датумом од 27. јула 1995. „узнемираване земље“ испод које се наводно налазе масовне гробнице у Новој Касаби. Без велике количине додатних дока-

за о стварном значењу и пореклу овог снимка, он уопште није информативан. Као доказ нечег другог, осим постојања неке ледине где се нешто гради или можда обрађује, овај снимак је потпуно бескористан пред судом као доказни предмет о извршеном кривичном делу масовног убиства.

У једном интервјуу, то је врло изричито признао бивши дугогодишњи истражитељ хашког Тужилаштва, Жан-Рене Руез, после свог повлачења са функције у хашком Трибуналу.¹⁰⁰ На питање водитељке интервјуа Изабел Делпла (Isabelle Delpla) о значењу тих знаменитих снимака који остављају утисак „да се масакр могао пратити истовремено док се и догађао“, бивши главни истражитељ тужилаштва Руез коментарише:

„То је добро питање, али израз ‘сателитски снимци’ мора се избацити из употребе. Званичан назив гласи: ‘снимци направљени са ваздушних извиђачких платформи’. У питању су слике које је направио У2... У вези са овим морамо оповргнути одређене криве представе... Авиони У2 представљају технологију из шездесетих година. Слика покрива терен у пречнику од 30 км, и све је ту потенцијално видљиво... Теоретски, ако имате ту слику ви знате шта се у тој зони дешава; али, практично говорећи, слику је немогуће тумачити ако већ унапред не знате шта је то што у њој тражите и ако не вршите поређења са опсервацијама на терену.“¹⁰¹

Рањивост сребреничког наратива у односу на критичко ис-

100) Cultures et Conflicts, 2007-1, 65, на интернету: <http://journals.openedition.org/conflicts/2189>

101) У оригиналу: J.-R.R. : C'est une bonne remarque. Mais le terme «image satellite» est à bannir. L'appellation officielle est «imagerie prise par des plateformes de reconnaissance aérienne»; il s'agit d'images d'U2. A ce sujet, il faut briser un certain nombre de fantasmes. Pour l'imagerie, les choses sont à la fois compliquées et simples. Les avion U2 sont une technologie des années 1960. A l'antérieur de l'image, qui couvre une zone de 30 km de côté, toute est effectivement potentiellement visible. On peut zoomer jusqu'à un certain stade. Donc, théoriquement, toute personne qui a à disposition cette image sait ce qui se passe dans la zone; mais en pratique, il est impossible de lire l'image si l'on ne sait pas déjà ce que l'on cherche et si l'on n'effectue pas des croisements avec des observations effectuées sur le terrain.

питивање доказа овакве врсте била је илустрована недавно, приликом објављивања једног потпуно неvezаног документа. У настојању да покажу штету која је била причињена наводним иранским нуклеарним постројењима, западне обавештајне службе су обнародовале фотографију, коју је, како се тврди, направио њихов сателит из своје васионске орбите, где је приказан сумњиви ирански објекат. Ко је у праву у вези са тим спорним постројењима, питање је које се не налази у нашем домену. Понента је да је 2011. године, када им је политичка рачуница то налагала, без бојазни да ће се тиме компромитовати средства за прикупљање обавештајних података, јавно показан један врло јасан снимак. Тај снимак, који је произвела последња реч савремене васионске технологије, приказује место за које се тврди да се ту налазе докази крајње оптужујуће природе. Ево тог снимка.¹⁰²⁾

Објављивање овог и многих сличних снимака подједнако високе резолуције у једном случају (Иран), и њихово стављање под дугогодишњи ембарго у другом (Сребреница), сугерише да скривање техничких могућности са тиме нема никакве везе. Могућ је само један логички закључак. Супротно од утиска који

102) <http://www.foxnews.com/world/2011/12/09/images-iranian-nuclear-facility-provide-intel-into-recent-explosion/#ixzz1gFSfRJO0>

је годинама брижљиво негован, сребреничке снимке – уколико постоје, па чак ни оне малобројне који се селективно показују и фигурирају као критични доказ – нису правили сателити са најпрецизнијом савременом технолошком опремом. По Руезу, који је неспорно био на положају да буде упућен у ове чињенице, босанско ратиште је било снимано застарелом шпијунском технологијом из шездесетих година. Податак који је разоткрио Руез веома је битан. Ако је тачан, онда поготово скривање „сведоказујућих“ снимака за наредних неколико деценија ничим није оправдано. Апсурдан званични изговор, да би се њиховим показивањем могла разоткрити технологија САД за прикупљање оперативних података из ваздуха, у светлу чињеница које је Руез објавио дефинитивно отпада. Не заборавимо да је 1960. године, у шпијунском авиону У2, Франсис Гери Пауверс био оборен изнад Совјетског Савеза. Летелица је пала на територију СССР-а и можемо претпоставити да су њени капацитети још одавно у потпуности познати руској обавештајној служби. Чему, онда, тајанственост у вези са У2 снимцима, који би – ако ћемо веровати представницима хашког Трибунала – могли отклонити многе крупне дилеме у вези са геноцидом у Сребреници? А ако су ти снимци ипак направљени помоћу сателита, објављивање фотографија са сребреничких стратишта барем истог квалитета као што су Гуглове не би угрожавало војне тајне, али би допринело разјашњењу многих важних кривично-правних питања.

Непопустљиво одбијање да се сребренички наводни „револвер који се пуши“ прикаже јавности и да се подвргне критичком испитивању стручњака само по себи представља револвер такве врсте, али са супротним доказним ефектом. Аргументат, да би објављивање застарелих сателитских снимака из деведесетих година, за које чак није потпуно јасно ни да ли су авионски или сателитски (а могло би се посумњати и у то да ли уопште постоје), могло угрозити осетљиву технику за прикупљање обавештајних података, делује као увреда за интелигенцију јавности.

2. Пропуст одбране да проблематизује веродостојност највећег дела преписаних наводних „пресретнутих разговора“ и да мали број расположивих аудио снимака подвргне форенсичкој експертизи.

У односу на други важан извор доказне грађе која се користи на сребреничким суђењима – наводни пресретнути разговори – стање је у основи исто. Кажемо „наводни“ не зато што постоји сумња да су током сукоба разговори свих страна били пресретани него зато што не можемо бити сигурни у то да су ти разговори Трибуналу и јавности уступљени у изворном, некривотвореном виду.

Увидом у неколико околности биће јасно да у вези са пресретнутим разговорима, како се користе пред МКТБЈ, нешто драстично није у реду.

Хашки Трибунал је још 1996. поднео формални захтев Федерацији Босне и Херцеговине да му преда сву документацију у поседу њених војних или цивилних органа која се односи на комуникације пресретнуте током ратног сукоба. Власти Федерације су захтев Трибунала три године „разматрале“ пре него што су му, најзад, 1999. године удовољиле. Војни и обавештајни органи Федерације су тачно знали шта Трибунал од њих захтева и имали су на располагању три године да тражени материјал лежерно прилагоде својим потребама. Није познато да је сличан захтев био упућен обавештајним органима САД, Велике Британије или других великих сила а, ако је и био, како су они одговорили.

На ово се надовезује неколико интересантних чињеница. На пример, на суђењу генералу Крстићу Тужилаштво је за потребе свога предмета користило преко сто записаних пресретнутих разговора, од којих је за само један постојао аудио снимак. На суђењу Поповићу и осталима, већу је било предочено 213 пресретнутих разговора од чега је само двадесетак било праћено аудио записом. У осталим предметима, ситуација је упоредива. То значи да су у огромној већини случајева у сре-

бреничким предметима пред МКТБЈ биле коришћене само белешке разговора које је за рачун органа АБиХ неки оператер прислушкивао. Аудио записи су у овој доказној грађи упадљиво у мањини, а као што ће се видети, без прописне форенсичке провере и они могу бити проблематични.

Процес увођења и валидације пресретнутих разговора од стране већа МКТБЈ може се пратити у првостепеној пресуди Крстићу, у параграфима 105 – 116 који су специфично посвећени овој теми. Да парафразирамо текст већа који свако може прочитати на интернет презентацији хашког Трибунала. Пресретнуте податке Тужилаштву је предала босанска влада. ВРС је имала на располагању безбедна средства комуникације, али им је било напорно да их користе, па су ради ефикасности често употребљавали необезбеђене линије. Тужилаштво је баш у пресретнутом доказном материјалу који је проистекао из такве ситуације пронашло кључне елементе за свој предмет.

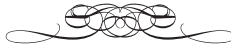
Пошто је приликом представљања предмета Тужилаштва толика важност придавана пресретнутим разговорима, Крстићево веће нас у закључку лаконски уверава:

„Судском већу је речено да су предузете све могуће мере како би се осигурала тачност транскрибованих разговора.“¹⁰³⁾

Ово нас доводи до главног проблема: колико су поуздани пресретнути разговори који су у МКТБЈ прихваћени као доказни материјал? Отуд следи: колико су веродостојни судски закључци засновани на оваквим доказима?

Емир Осмић, један од оператера у војсци босанских Муслимана који је био задужен да прати радио саобраћај у околини Сребренице у оквиру Војске Републике Српске (ВРС), дао је врло занимљиве – али посве игнорисане – одговоре на ова питања. Осмић је у изјави коју је 6. маја 1999. дао истражитељима Канцеларије тужиоца детаљно описао своје дужности на месту оператера Армије БиХ за пресретање електронских комуникација, као и начин како је са колегама вршио те дужности. Он тај

103) Тужилац против Крстића, Првостепена пресуда, пар. 109.

процес описује овако:

„Кад би се завршила смена, предао бих команданту свеске да их прекуца и да их онда врати следећој смени да се даље користе. Кад би се свеске напуниле, командант би их узео и, верујем, однео у штаб дивизије, после чега би их они послали у архиву или тако негде. Нисам имао никакве везе с тим шта се с њима догађало пошто бих их предао команданту. Траке које смо користили смо стално преснимавали јер их нисмо имали довољно. Користили смо траке за касетофон за снимање, па бисмо, ако би нам нестало траке у току смене, снимали преко већ снимљеног материјала. Нисам сигуран да ли је сачувана иједна од трака на којима смо снимали важне разговоре. Једино се сећам да смо стално морали да користимо исте траке јер их нисмо имали довољно. Немам појма шта се догодило с тим тракама.“¹⁰⁴⁾

Ситуација је таква, како сазнајемо од оператера Осмића, да у безброј случајева нема никаквих доступних физичких доказа за постојање пресретнутих инкриминишућих разговора између официра и особља ВРС. Исте траке су коришћене више пута, а свака нова употреба значила је брисање онога што је претходно било снимљено. Постојале су писмене белешке о свему што се чуло и наводно снимило пре брисања, али су оне завршиле у некој црној рупи у штабу и у „архиви“. Не може се изгледа утврдити никакав ланац надлежности између тога и тренутка када су се појавиле на суду у Хагу, нити можемо бити сигурни да их власти босанских Муслимана, које су њима располагале, нису мењале, а они нису били неутрална страна у поступцима пред МКТБЈ.

Што се тиче релативно малобројних, али ипак ефектно коришћених аудио записа пресретнутих разговора и њихова употреба пред МКТБЈ била је оптерећена бројним аномалијама. Треба истаћи да је аудио технологија напредовала до раније незамисливих нивоа, што може директно утицати на веродостој-

104) Изјава Емира Осмића, број документа у архиви EDS 0084 8061.

ност релативно малобројних, али, у контексту неких предмета у МКТБЈ, веома значајних снимљених пресретнутих разговора који су уведени као докази. (Чувени аудио запис „све их побијте“ са суђења Крстићу одличан је пример за то.¹⁰⁵⁾) Упркос безуспешним приговорима по разним правним основима на прихватање тог снимка, у предмету Крстића одбрана је ту стала. Ни у овом, ни у било ком од потоњих случајева везаних за Сребреницу, где је Тужилаштво увело сличан доказни материјал, одбрана није предузела следећи логичан корак и захтевала да се тај аудио материјал подвргне темељној и компетентној форенсичкој анализи, пре покретања икаквих других правних питања.

Адвокати одбране можда нису били довољно информисани о тренутним научним достигнућима на овом плану, али технолошки напредак постигнут у тој области могао би имати велики утицај на интегритет доказа. Као што се данас могу створити потпуно лажна читавања ДНК која изгледају аутентично,¹⁰⁶⁾ такође се може генерисати и глас који звучи аутентично, али не припада наводном говорнику. Ова технологија је позната као „гласовна конверзија“ или *voice morphing*. Дефинише се као „модификовање говорног сигнала једног говорника (извор) тако да звучи као да га је изговорио други говорник (циљни говорник).“¹⁰⁷⁾ Истраживачи то описују на овај начин:

105) Тужилаштво против Крстића, Decision on the defence motions to exclude exhibits in rebuttal and motion for continuance, 4 мај, 2001. Суштину спорног питања Веће је формулисало овако у Пар. 14 своје Одлуке: „...Тужилаштво је предложило да се прихвати пресретнути разговор између Крстића и Обреновића под датумом 2 августа где се Оптужени чује да каже ‘све их побијте’. Када је био суочен са овим пресретнутим разговором Оптужени је одбацио да се он икада догодио и назвао га је ‘монтажом’.”

106) За подробну анализу ДНК проблематике у вези са Сребреницом, видети S. Karganovic [ed.], Deconstruction of a Virtual Genocide (Den Haag – Belgrade, 2011), стр. 22 – 28.

107) Yannis Stylianou, Olivier Cappe, and Eric Moulines, “Continuous Probabilistic Transform for Voice Conversion”, IEEE TRANSACTIONS ON SPEECH AND AUDIO PROCESSING, Vol. 6, No. 2 March 1998, p. 131.

„Гласовна конверзија (ГК) област је обраде гласа која се бави конверзијом идентитета говорника. Другим речима, гласовни сигнал који потиче од првог говорника, изворног говорника, модификује се тако да звучи као да га је изговорио други говорник, који се назива циљни говорник.“¹⁰⁸⁾

Захваљујући преданим напорима Би-Би-Си-ја да обмане јавност, сада имамо необориви доказ да технологија за вештачку производњу гласовних аудио ефеката који делују сасвим аутентично није у домену научне фантастике. У ауторској емисији *The Truth Seeker* на каналу РТ, водитељ Данијел Бушнел је показао како су 2013. године у контексту кризе у Сирији та технолошка достигнућа била злоупотребљена у политичке сврхе. Том приликом, фабрикацији се прибегло са циљем да се поткрепе лажне оптужбе против сиријске владе да „убија сопствени народ“ и да би се дискредитовао председник Асад.

У августу 2013. Би-Би-Си је емитовао видео клип где наводна лекарка тврди да сиријске снаге врше нападе „напалмом,“ убијајући велики бројневиних цивила. Та драматична изјава, међутим, није се показала довољно учинковитом да постигне жељени циљ, што је било да западну јавност убеди да се сврста иза војне интервенције у Сирији. У септембру 2013, потпуно исти видео садржај је поново био емитован, са истим глумцима и истом поставком, али са једном кључном разликом. Изјава лекарке је била дигитално измењена на такав начин да се она сада могла чути да говори не више да је напад био извршен коришћењем „напалма,“ него „хемијским оружјем“. У оба видео записа, глас говорника је звучао потпуно исто.

Без професионалне, форенсичке анализе гласовног записа обичан лаик никада не би успео да примети превару, нити би посумњао да су речи које је чуо дигитално измењени фалсификат који ниједна природна особа никада није изговорила.

Утисак да наведени пример представља неку новину, да је у питању технологија за дигиталну измену људског гласа нај-

108) Ibid.

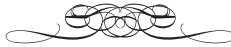
новије генерације, нешто што је настало одприлике 2013. године, потпуно је погрешан. Још давне 1999. године, „Вашингтон Пост“ је открио постојање управо такве технологије која је била примењена 2013. Чак и тада – а то је баш у периоду када је хашки Трибунал припремао доказе за сребреничка и друга суђења – та технологија се налазила на завидно високом ступњу развоја. У толикој мери – као што сзнајемо од „Вашингтон Поста“¹⁰⁹ – да су научници из Националне лабораторије у Лос Аламосу у Њу Мексику, којима припада признање за овај изум, покушали да импресионирају своје војне и политичке руководиоце тако што су им приказали једну од потенцијалних примена свога изума. Дигитално су изменили глас једног америчког генерала високог ранга на тако шокантно веродостојан начин да су сви могли да слушају како својим беспрекорно аутентичним гласом генерал позива на побуну и агитује за државни удар.

Ово је убедљив доказ да дигитална измена гласа, способна да произведе обману да је неко рекао нешто што није или никада не би изговорио, постоји као реална могућност. Једини начин да се то провери и да се развеју сумње је обављање професионалног форензичког испитивања гласног записа. Пред хашким Трибуналом, тако нешто није се догодило никад, ни на једном од сребреничких суђења.

3. Пропуст тужилаштва, уз прећутну сарадњу одбране, да идентификује возаче аутобуса и камиона којима су превођени заробљеници да би се утврдило по каквим су упутствима поступали, на које одредите је требало да одвезу заробљенике и да ли су упут добили различита наређења, и од кога.

Не захтевање да се судским већима и јавности ставе на увид сви расположиви снимци догађања на терену, и то у резолуцији

109) William M. Arkin, “When seeing and hearing isn’t believing” [Када се ономе што видимо и чујемо не може поверовати], Washington Post, 1. фебруар 1999.

која омогућава релативно лако тумачење, без езотеричних погађања, као и прихватање без отпора и под крајње сумњивим околностима, без стручне провере, наводних прислушкиваних разговора, само су најеклатантнији примери кршења основних постулата уобичајене истражне праксе.

У конкретном случају истраге поводом догађаја у Сребреници, поставља се још и кључно питање одредишта колона возила са заробљеницима које су из Братунца кренуле ка северу. Знамо поуздано да је из Главног штаба ВРС генерал Толимир 12. јула управи заробљеничког логора у Батковићу поред Бијељине најавио долазак „између 1,000 и 1,200 заробљеника“ и наредио да се за њих припреми смештај.¹¹⁰⁾ Постављају се логична питања: да ли су заробљеници били допремљени у Батковић? Ако нису, а виђени су како у колонама возила полазе из Братунца и иду у том правцу, зашто нису? Где су и по чијем налогу били одвежени? Са каквим су упутствима у погледу одредишта возила кренула из Братунца, и ако је успут дошло до промене одредишта, ко је изменио првобитна наређења и како су и од кога о тим променама били обавештени возачи?

Ово су елементарна питања која би поставио сваки криминолог – почетник задужен за истрагу. Међутим, у хашком Трибуналу, на више од пола туцета сребреничких суђења, та кључна питања није поставио нико. И слично упадљивом игнорисању припадника 10. диверзантског одреда које је још 1996. године идентификовао Ердемовић, истражитељи Трибунала се никада нису потрудили да пронађу возаче, да узму од њих исказ, и да им поставе ова једноставна али енормно важна питања.

То исто су, зачудо, пропустили да учине и истражитељски тимови Државног суда БиХ за ратне злочине. Као последица тог превида – уколико је у питању превид – недостаје нам једна кључна коцкица сребреничке слагалице. Ако су на поласку из

110) РТС, 27. новембар 2013. Извештај са сведочења у предмету Карацић Миленка Тодоровића, официра за безбедност Источнобосанског корпуса ВРС, надлежног за заробљенички логор у Батковићу.

Братунца возачи добили упутство да заробљенике превезу до логора у Батковићу, слика догађаја се из основа мења, барем у погледу умисла који је неопходан да би се утврдио геноцид. Ако су успут возачима уручена нека различита наређења, поставља се питање ко их је издао и са чијим овлашћењем? Без задовољавајућих одговора на ова питања, околности које се односе на судбину стрељаних заробљеника не могу са разјаснити до краја, нити је могуће разоткрити факторе који су на то утицали, и њихове мотиве.

Зашто је важно да се све околности око превоза затвореника што је могуће поузданије утврде, узимањем исказа од што већег броја очевидаца, укључујући возаче аутобуса? Следећи пример ће одговорити на то питање. Дражен Ердемовић тврди да су он и саучесници из 10. диверзантског одреда стрељали око 1,200 муслиманских заробљеника за око пет часова. Две релевантне чињенице су изашле на видело током сребреничких суђења и оне се односе непосредно на ову тачку. Прво, форензички докази Тужилаштва са Брањева, где је злочин извршен, приказују између 137 и око 150 ексхумираних тела, од којих је код 70 констатовано присуство лигатура и/или повеза, што указује на стрељање. Друго, један од преживелих, Ахмо Хасић, је посведочио (а) да су заробљеници били довежени на стратиште у седам аутобуса,¹¹¹⁾ и (б) да је у сваком од тих аутобуса било места за укупно „око педесет“ путника.¹¹²⁾ Зашто су ови подаци битни? Једноставно зато јер $7 \times 50 = 350$, а то би било више него довољно простора да се у те аутобусе смести 137 до 150 појединаца чији су посмртни остаци били нађени на месту погубљења. Међутим, расположив простор на тих седам аутобуса који су, по исказу сведока Ахмића, били коришћени за превоз жртава до места погубљења, био би очигледно недовољан за смештање 1,200 заробљеника за које Ердемовић тврди да су довежени у

111) Тужилац против Поповића и осталих, 6. септембар 2006, Транскрипт, стр. 1190.

112) Ibid., Транскрипт, стр. 1198.

Брањево и ту погубљени. Према томе, ексхумације посредно поткрепљују Хасићев исказ, али не и Ердемовићев. Ово може деловати као ствар од другостепеног значаја, али то је пример који упечатљиво илуструје модус операнди хашког Трибунала. Кад год је Трибунал имао могућност да бира између материјалних доказа који су у раскораку са закључцима чијем усвајању тежи, и, како се проф. Едвард Херман изразио, „луких тврдњи,“ Трибунал је доследно игнорисао оно прво и опредељивао се за ово друго приликом формулисања својих контроверзних пресуда. Та склоност ка усвајању мањкавих доказа и истовремено арогантан презир према конвенционалним чињеницама утврђеним коришћењем поштених, политички неутралних, и опробаних истражних метода, за разликовање између чињеница и измишљотина, амблематична је за јуриспруденцију хашког Трибунала. Зато би, на пример, у истрази везано за превозење заробљеника из Братунца у Брањево исказ возача, поред Ахмићевог, био драгоцен да се укрштањем информација из разних извора провери веродостојност Ердемовићевих тврдњи.

Уколико се не ради о дилетантству истражних органа, у питању је забашуривање потенцијално кључних доказа који би могли да потврде или уздрмају саме темеље службене сребреничке приче.

4. Пропуст одбране да проблематизује коришћење фотокопија уместо изворних докумената.

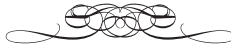
Од како је хашки Трибунал почео са радом, у његовим судницама никада није био виђен ни један изворни документ. Ова чињеница делује шокантно, али ће је потврдити сви адвокати који су пред Трибуналом заступали клијенте и водили предмете. Документа представљају највећи део материјалне грађе коју Тужилаштво користи као доказ. Али Тужилаштво никада ни једном судском већу или одбрани није предочило изворни документ, предочавајући уместо тога искључиво наводне фотокопије.

Нити је тужилаштво те фотокопије нудило само ради удобности странака, али подразумевајући да се на захтев може остварити увид у оригинал, и да би оригинал, по потреби, могао бити подвргнут форензичкој провери. У хашком Трибуналу, нико не зна да ли оригинални примерци фотокопираних докумената уопште постоје и ако постоје где су похрањени.

Изузетан значај овог питања јасно се види по приступници Дражена Ердемовића 10. диверзантском одреду коју користи Тужилаштво, а која је по свему судећи лажна. Та приступница је *prima facie* фалсификат са наводним потписом команданта Главног штаба ВРС, Ратка Младића. Тешко је замисливо да би се главнокомандујући бавио таквим ситницама, које се налазе у делокругу највише командира јединице у коју војник ступа. Да ли је Младић потписивао слична документа и десетинама хиљада других војника Војске Републике Српске? Где су приступнице других припадника истог Одрета, њих око шездесет, такође са Младићевим потписом? То су основна и очигледна питања која би свака компетентна одбрана морала да постави. Али она нису била постављена и на њих је немогуће одговорити без форензичког увида у изворни докуменат, ако постоји, да би се утврдило да ли је сачињен фалсификат са циљем да се на суђењу отежа правни положај оптуженог Младића.

Да би приказали апсурдност овог стања, не само у вези са Ердемовићевом приступницом него у најширем смислу, у односу на претежни део доказне грађе која се у Трибуналу користи, фалсификовали смо тужилаштов фалсификат тако што смо потпис генерала Младића заменили потписом генерала де Гола, који је преминуо неколико деценија пре датума приказаног на документу тужилаштва. То смо лако постигли користећи Фотошоп, исту технологију за коју предпостављамо да је користило и Тужилаштво МКТБЈ. Резултат делује савршено аутентично, или бар онолико убедљиво колико и докуменат који га је инспирисао. Обе варијанте ове сумњиве исправе изложене су у **Прилогу 5.**

Документа у доказном поступку разликују се по значају. У случају приступнице, циљ тужилаштва је био да помоћу монтираног доказа оптуженог Младића непосредно повеже са једним од извршилаца кривичног дела на локалитету Брањево. У многим предметима фотокопирана документа, за која не знамо да ли су права или лажна, одиграла су значајну улогу. Понекад, материјални доказ такве врсте и не мора да се одрази пресудно на ток предмета. Али пред судом који се у свом раду руководи највишим цивилизацијским стандардима правосудног поступка, о таквим стварима се не одлучује од случаја до случаја, него начелно. Одбрана има апсолутно право на пун увид у све доказе који се против оптуженог користе и на проверу њихове аутентичности.

По Правилнику за доказни поступак хашког Трибунала, у Правилу 66, ово кључно питање се решава на изразито двосмислен начин. У ставу (А) (i) и (ii) наводи се право оптуженог да добије „копије“ докумената и изјава сведока који поткрепљују оптужницу. Обавезу да достави „копије“ тужилаштво је, као што смо видели, педантно испоштовало. Међутим, у ставу (Б) истог правила стоји да ће „тужилац, на захтев, омогућити одбрани да оствари увид у све књиге, документа, снимке или предмете опипљиве природе у поседу тужилаштва, а који су битни за припрему одбране или које тужилац намерава да користи на суђењу...“ Овде више није реч о увиду у већ прослеђене копије, него у нешто друго, што би се могло разумно протумачити као оригинали или изворни примерци доказне грађе.

Овај термиолошки (па и концептуални) раскорак унутар истог правила нико никада пред хашким Трибуналом није довео у питање. Када се има у виду да се највећи део доказа у Трибуналу састоји од лако кривотворљивих копија, ово је пропуст колосалних размера.

О разлозима за пасивност одбране у ствари од толиког процесног значаја могло би се нагађати. Поред материјалног интереса многих адвоката да се установи не замерају, из страха

да не буду лишени могућности да учествују у неком наредном предмету, могуће је да постоји и један други мотив. После врло кратког времена проведеног у Хагу, и оптужени и њихови браниоци схватају да је у Трибуналу подношење приговора и жалби бескорисно, па одустају. На пример, расправа око начина како је противно одредбама Повеље УН Трибунал био основан, дакле начелно питање његовог легитимитета да било коме уопште суди, покренута је на свега неколико суђења деведесетих година, и никад више. За ту сврху састављена жалбена већа, у којима су седеле судије истог Трибунала (кршећи правило *nemo iudex in causa sua*), неаргументовано су одбацила све приговоре овакве врсте. Тиме је емитована јасна порука да је пред хашким Трибуналом покретање суштинских правних питања – губљење времена. Исто се односи и на коришћење фотокопираних доказа, наместо оригинала.

5. Пропуст Тужилаштва, уз прећутно садејство одбране, да идентификује припаднике стрељачких стројева који су извршили масовна убиства и да их позове на појединачну кривичну одговорност.

Посве аналогну ситуацију налазимо и у погледу неистраженог идентитета већине непосредних извршилаца убиства, чему би се такође аналошки могли додати и Николићеви мистериозни суизвршиоци у наводном измештању масовних гробница јесени 1995. Ниједна од наведених операција – ни превоз заробљеника на стратишта, ни масовно стрељање, ни прекопавање и премештај неколико стотина тона људских остатака – не би била могућа без великог броја учесника. Међутим, нико се није потрудио да им уђе у траг, нити да их ако не казни барем испита на околности у чијој су производњи имали удела. Разумно је поновити питање: да ли се ради о пуком дилетантизму или о свесном избегавању отварања Пандориних кутија, зато што би то могло пореметити унапред прописану конструкцију о природи сребреничких догађаја?

Без саслушања учесника са лица места са разних стратишта и укрштања њихових исказа, службена слика се гради углавном селективним издвајањем података који јој иду на руку и филтражом чињеница које би је могле довести у питање. Апсурдно је да је искључиви извор свега што знамо о процесу погубљења заробљеника, у чему је по природи дела морало учествовати више десетина људи, само једна особа – Дражен Ердемовић. Шта више, то је особа која је склопила споразум са Тужилаштвом, чиме се подразумева да ће догађај о којем сведочи представити на начин који највише одговара једној од странака у предмету. Са оваквим стањем суочени смо зато што двадесет и пет година после догађаја чак ни занемарљив део огромних средстава уложених у буџете хашког Трибунала и Суда БиХ за ратне злочине да истраже кривично дело убиства није био усмерен – на проналажење убица.¹¹³⁾

Како овај „превид“ функционише у пракси може се пратити на неколико примера. У склопу погубљења 16. јула 1995, по Ердемовићу, 1,200 заробљеника у Брањеву фигурира такође и наводни масакр у оближњој Пилици где је истог дана, по оцени неколико већа хашког Трибунала, убијено око 500 људи. Збирно, ових 1,700 жртава су скоро четвртина прокламоване цифре од 8,000 стрељаних, и зато је Брањево/Пилица статистички изузетно значајан сегмент сребреничке приче, са Тужилаштвовог становишта. О убијању у Брањеву сазнали смо понешто, поред Ердемовића, и од Франца Коса, једног од његових седморо саучесника који су на једвите јаде најзад били оптужени и изведени пред Суд БиХ у Сарајеву. Међутим, о дешавањима у Пилици – поред форензичких трагова на лицу места који указују на крвопролиће – немамо конкретних очевидачких објашњења нити

113) Вреди напоменути да ни Дражена Ердемовића нису пронашли органи Трибунала, него су га Трибуналу на Ердемовићев захтев испоручиле југословенске власти. Види, G. Ćivikov, *The Star Witness* (Belgrade, 2010), стр. 28-32.

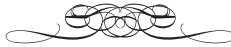
информација.¹¹⁴⁾ Да резимирамо, никаквих поузданих података везано за Пилицу нема, осим Ердемовићевих ничим поткрепљених тврдњи (**Прилог 4**) и извештаја из треће руке сведока тужилаштва Јефте Богдановића.¹¹⁵⁾

Један од куриозитета овог сегмента сребреничке приче је то да је, након обављеног задатка у Брањеvu, стрељачки строј наводно одбио наређење да побије и заробљенике који су се налазили у Дому културе у Пилици. Осморица припадника 10. диверзантског одреда ипак су – по Ердемовићу – из Брањева отишли у Пилицу, ушли су у кафић који се налазио прекопута стратишта, и одатле су пратили звуке убијања у Дому културе. Ердемовић је изјавио да је у Пилицу била доведена „група војника из Братунца“ да обаве стрељање које су Ердемовић и његове колеге наводно одбили да изврше.

Трибуналу је сигурно одговарало да се претерано не чепрка ни по Брањеvu ни по Пилици, зато што број убијених који је за те локације усвојен представља висок проценат укупних жртава сребреничког „геноцида“. Зато ни истражитељи Трибунала, ни Суда за ратне злочине БиХ, за двадесет и пет година од злочина нису испољили ни најмање интересовање за мистериозну „групу из Братунца“ која је у Пилици посао ликвидације заробљеника наводно преузела од стрељачког строја из Брањева, у чијем је саставу био Ердемовић. Ко их је и како довео? Како су гласила наређења која су добили, и ко им их је издао? Колико је људи стварно побијено у Пилици, не из друге или треће руке, него по сазнању непосредних учесника и виновника? На та важна питања немамо баш никаквих одговора, не само због политике коју води тужилаштво, него и због необјашњивог

114) За стање доказне грађе у вези са Пилицом, видети S. Karganović, C. Black, V. Simić, J. Milojevich, *The Hague Tribunal, Srebrenica, and the Miscarriage of Justice* (Chicago, 2019), стр. 64 – 66.

115) Тужилац против Поповића и осталих, 10. мај 2007, Транскрипт, стр. 11332 – 11333.

устезања одбране да те одговоре захтева.

Ако упоредимо ситуацију у Брањеву (о чему је, то опет ваља подвући, главни извор и даље сведок-сарадник Тужилаштва Дражен Ердемовић¹¹⁶⁾) са стрељањем заробљеника код Ораховца, потреба за исказима учесника и очевидаца се још рељефније читава. Између Ердемовићевог исказа о стрељању у Брањеву и тока операције погубљења у Ораховцу постоји видљива оперативна неподударност у односу на неке кључне појединости. Ништа те дилеме не би тако ефектно развејало као исказ лица која су била тамо, на лицу места.

Поређења ради, треба погледати пар. 763 првостепене пресуде у предмету Благојевић и Јокић. Тамо се описује стрељање заробљеника у школи Грбавци, код Ораховца. У пар. 567 те пресуде наводи се да је тамо било стрељано око 1,000 лица, што је мање од 1,200, за које Ердемовић тврди да су били стрељани у Пилицама, а што је Трибунал на основу Ердемовићевог исказа усвојио као веродостојну чињеницу. Једна од необичних ствари је следеће. У пар. 763 пресуде Благојевићу и Јокићу стоји да је стрељање групе од око 1,000 код Ораховца почело 14. јула после подне, трајало цело вече, и затим целу ноћ, све до 05 00 ујутру следећег дана, 15. јула. Поставља се логично питање: како је – по Ердемовићу – у Брањеву за само пет сати могло да се стреља 1,200 људи, док је на другом месту требало четири пута више времена да се стреља око 1,000?

Да ли је стрељачки строј у Ораховцу био још малобројнији од онога у Брањеву, па је процес убијања успореније текао? Ко је убице довео на место погубљења и како су гласила наређења која су им била издата? Јесу ли убице деловале у оквиру званичних структура ВРС или их је неко изван тих структура сакупио и послао да изврше задатак? Према исказима сведока, Драго Николић, официр за безбедност Зворничке бригаде,

116) Треба додати да је накнадно, на суђењу у Сарајеву, и Ердемовићев саучесник Франц Кос на ове околности такође сведочио.

је уочи стрељања у Ораховцу „тражио добровољце.“¹¹⁷⁾ Зашто су у режији органа безбедности, који је деловао паралелно редовном командном ланцу, сакупљани „добровољци,“ ако су заробљеници стрељани у складу са одлуком коју је донело војно руководство ВРС? Зашто редовним војницима није било издато наређење да изврше тај задатак, ако је убијање било одлучено на вишем војном нивоу? Зашто се међу организаторима овог и других масакара у оквиру исте операције уместо редовних официра истичу официри безбедности,¹¹⁸⁾ посебне и по ингеренцијама врло специфичне структуре наслеђене из комунистичког периода, ако су заробљеници били убијани у складу са одлуком коју је донео војни или политички врх?

Ово су елементарна питања која би рутински била постављена у сваком прописно вођеном судском поступку, али она нису била покренута, нити размотрена, ни у једном сребреничком премету.

Иста непостављена питања важе и за друга места где су по расположивим индицијама масовно погубљавани заробљеници, Козлук, Брана, школа у Петковцима, итд. Сребреница је по свему судећи јединствен пример судског поступка који се води за масовно убиство где и истрага и тужилаштво систематски заобилазе убице.

6. Непозивање од стране одбране преживелих припадника колоне 28. дивизије који су учествовали у пробоју да би дали исказ о масовној погибији припадника колоне у легитимним борбеним дејствима.

На послетку, међу неизведене доказе и несаслушане сведоке Сребренице морају се уврстити и преживели из колоне

117) Тужилац против Поповића и осталих, 16. април 2007, Транскрипт, стр. 10104 – 10105.

118) На суђењу у предмету Поповић и остали била су оптужена три официра безбедности, Вујадин Поповић, Драго Николић и Љубиша Беара.

28. дивизије која је у пробоју, како су многи од њих по приспећу у Тузлу изјавили, претрпела огромне људске губитке у легитимним борбеним дејствима.¹¹⁹⁾ Пошто су се стрељања и пробој одвијали готово истовремено и практично на истом географском подручју, суд је требало да занима, бар у приближним оквирима, колико је било погинулих, а колико стрељаних. Одбрана је требало да буде заинтересована да се повуче што оштрија разлика између ове две правно посебне категорије, да би пред судско веће подастрла што више материјалних доказа о стварном опсегу кривичног дела убиства које се оптуженима стављало на терет. Ниједна од те две ствари се није догодила.

Да би се у случају Сребренице могли израчунати и разврстати људски губици, укупно становништво 11. јула и број преживелих који су изашли из енклаве су фиксне вредности; зависне варијабле су број стрељаних и број погинулих у јулу 1995. Међу становништвом које није преживело, уколико је више било погинулих, мање је могло бити стрељаних, и обрнуто. При доношењу пресуда хашки Трибунал је био врло свестан тог односа, као и чињенице да је у овој рачуници простор за жонглирање изузетно скупчен.

Први одговор Трибунала на овај изазов читовао се у предмету Крстић, где је Трибунал, на карактеристично осيون начин, покушао да проблем отклони глатко, прелазећи преко њега: „На основу резултата форензичких испитивања може се закључити да већина особа чија су тела ексхумирана нису погинули у борби“.¹²⁰⁾ Даље у пресуди, веће покушава да појача овај лаконски закључак општом констатцијом која брише све нијансе: „Претресно веће је закључило да су готово сви убијени на местима погубљења били одрасли мушкарци босански Муслимани, те

119) У једној фази главног претреса, одбрана Љубише Беаре је испољила намеру да као сведоке позове неколико преживелих из колоне, али је затим из непознатих разлога од тога одустала.

120) Тужилац против Крстића, првостепена пресуда, пар. 75.

да је погубљено око 7,000-8,000 људи.¹²¹⁾

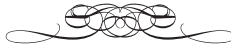
Оваквом формулацијом веће се трудило да произведе утисак да је међу ексхумираним особама проценат оних који очигледно немају никакве везе са борбеним дејствима толико висок да малобројни изузеци само потврђују правило. Међутим, провера резултата форенсичке анализе која је, у време када је писао пресуду Крстићу, већу била на располагању такав закључак убедљиво демантује. Пре свега, категорија ексхумираних „случајева“ који се доводе у везу са повредом од метка, и који су кандидати за потврду тезе да су могли бити стрељани, износи 655, што је око 18 одсто, а никако већина, од укупно 3,658 у том тренутку постојећих аутопсијских извештаја.¹²²⁾ Затим, у оквиру те категорије, за око 150 случајева форензичка анализа дошла је до високог степена сигурности да узрок рањавања није могло бити обично пушчано зрно већ пројектил већег калибра, као онај који испаљује Прага. То нам у овој категорији оставља око 500 потенцијалних жртава које су могле бити стрељане, али и то са оградом да су многи од њих сличан образац рањавања могли задобити и током борбених дејстава.

Ако ових 500 ипак уврстимо међу стрељане и додамо их броју од 442 који су били пронађени са повезима и лигатурама, максимум потенцијално стрељаних међу ексхумираним случајевима је око 950.¹²³⁾ То је око 26 одсто, свакако не „већина“ од

121) Тужилац против Крстића, првостепена пресуда, пар. 487.

122) Мада сваки од тих извештаја не представља једно тело, или једну особу, веће имплицитно поступа у складу са предпоставком да један извештај јесте једно тело. Самим тим, оно мора да прихвати и све математичке последице које проистичу из тог начелног приступа.

123) Тешко је превидети блискост између ове цифре и процене укупног броја стрељаних коју је дао Филип Корвин [Phillip Corwin], цивилни представник У.Н. у БиХ у јулу 1995. године. По Корвину стварни број погубљених је око 800. Видети, Phillip Corwin, “Foreword,” (Увод у Извештај Сребреничке групе), https://wikisbooks.com/wiki/File:Srebrenica_massacre.pdf. Корвин је ту цифру поновио и у интервјуу датом немачком листу Junge Welt, 31.7.2008. (Cathrin Schütz, „Srebrenica ist Teil einer größeren Tragödie“)

укупног броја ексхумираних случајева. Када на 477 случајева где су жртве несумњиво страдале од гелера, мина и других врста артиљеријске муниције, додамо 150 који се воде као жртве метка, али за које се по фрагментацији костију основано сумња да су страдали од Праге или неког сличног пројектила, добијемо значајан број од 627, или око 17,5 одсто, за које постоји висок степен вероватноће, супротно од онога што веће тврди, да јесу погинули у борби.¹²⁴⁾ Ни у овом сегменту чињенице не поткрепљују нешалантне и крајње необазриве тврдње Хашког трибунала.

У наредним предметима, прикљештен доказима о статистички значајном броју погинулих, Трибунал је паушалне процене односа између погинулих и стрељаних изнете у пресуди Крстићу делимично релативизовао, али се никада није упустио у проверу чињеница на терену нити је одступио од начелног става да су стрељани превладавајућа већина у односу на погинуле.

Ако пођемо од закључка самога Трибунала, који је сагласан и са многим другим изворима, да је 11. јула 1995. у енклави Сребреница било приближно 40,000 становника, и ако са тим доведемо у везу детаљан извештај Команде северо-источног сектора снага УН у Тузли за 4. август 1995. (видети **Прилог 6**) да је до тог датума на подручје Тузле безбедно прешло 35,632 становника енклаве,¹²⁵⁾ простор који преостаје за збирну коли-

124) Дакле, проценти потенцијално погинулих и стрељаних врло су слични. Преостали део случајева односи се на категорије где је било немогуће утврдити узрок смрти (око 40%), одсуство видљивих повреда, итд.

125) Наведени податак акредитују и холандске војне власти, које га у свом Дибрифингу за Сребреницу преносе на следећи начин: „На основу извора УН. да се закључити да је 35.632 избеглице успело да стигне у Тузлу до 4 августа, 1995.“ (Дебрифинг, 5.38, заведено у МКТБЈ под EDS архивском ознаком 00349976. У очигледној намери да помогне рад Хашког трибунала на расветљавању сребреничких догађаја, министар одбране Холандије, др Ј. Ј. К. Форхеве [Ј. Ј. С. Voorhoeve], упутио је 20 октобра, 1995, званични допис тадашњем главном тужиоцу МКТБЈ, Ричарду Голдстону, где пише: „У прилогу достављам вам докуменат који је примљен током дебрифинга

чинску процену обе вариабле, „погинули“ и „стрелјани,“ није много растељив. А у том калкулусу, цифра од 8,000 жртава стрелјања *a priori* је математички искључена.

Сада је јасно зашто је утврђивање што тачније цифре за обе категорије људских губитака, стрелјане и погинуле, од изузетне важности уколико је циљ да се Сребреница сагледа у реалном светлу. У највећем могућем обиму, укупно ти губици не би могли изнети знатно више од око 4,500. Колико је од тог броја погинуло а колико је било стрелјано могло би се приближно утврдити једино анализом и укрштањем свих расположивих форензичких и других материјалних доказа и личних сведочанстава.

„Историјски пројекат Сребреница“ је објавио доступни материјал у вези са масовном погибијом припадника колоне 28. дивизије на научном скупу одржаном у априлу 2009. године у Руској академији наука у Москви и од тада та грађа се налази у јавном домену.¹²⁶⁾ Састоји се од неколико десетина изјава војника АБиХ и цивила који су средином јула 1995. успели да

холандског батаљона где се говори да је било регистровано укупно 35,632 избеглице из Сребренице. Ако је ова цифра тачна – што није сигурно – она би могла бити од помоћи да се установи број несталих и погубљених људи из Сребренице. Зато сматрам да ће вам докуменат бити интересантан.“

Допис холандског министра занимљив је из бар три разлога. Пре свега, зато што још једна компетентна инстанца прихвата као чињеницу податак да је, после српског напада, енклаву успешно напустило преко 35,500 лица. Друго, сасвим логично истиче се да је ова цифра – ако је тачна – врло релевантна за утврђивање колико је људи, као последица сребреничке операције, могло настрадати. На тај начин, потреба за нагађањем (под предпоставком да располажемо и податком о претходном бројном стању) спушта се на најмању меру. Најзад, из овога видимо такође да је тужилаштво МКТБЈ већ исте године када се масакр догодио било обавештено, са врло званичног места да податак о броју преживелих – постоји.

126) Од 2009. године, када је тај материјал по први пут објављен, коришћен је на суђењима у Хагу и Сарајеву и био је предмет обраде у књизи Делатност међународног Трибунала за бившу Југославију: Садржај, резултати, ефикасност [Београд-Москва 2010.]

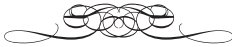
се пробију из Сребренице у Тузлу.¹²⁷⁾ Опсежном анализом, на основу расположивих исказа непосредних очевидаца, тачно смо реконструисали бројна места дуж путање пробоја где су се одвијала борбена дејства између колоне и ВРС, која је колони постављала заседе. Исказима преживелих очевидаца потврђено је да је колона углавном страдала од артиљеријске и друге врсте муниције која се не користи за стрелјање, на шта упућују и форензички докази, као и то да су људски губици које је колоне претрпела били огромни.¹²⁸⁾ Увид у размере погибије који се стиче прегледом исказа преживелих (**Прилог 7**) уклапа се у потпуности у процену војног експерта тужилаштва МКТБЈ Ричарда Батлера, да је погинулих у пробоју могло бити „између 2,000 и 4,000 хиљаде.“¹²⁹⁾

Велик број погинулих из редова колоне у пробоју по сребренички наратив потенцијално је релевантна чињеница из најмање два разлога. Прво, борбе које је колона успут водила, не само губици које је претрпела него и огромни губици које је нанела српским снагама (неколико стотина мртвих), доказ је да се противно споразуму о демилитаризацији потписаном у априлу 1993, 11. јула у енклави налазила наоружана, организована војна формација. Та чињеница не само да објашњава способност

127) Бивши главни истражитељ МКТБЈ, Жан-Рене Руез, открио је да је у Тузли, по приспећу колоне, од преживелих узето око 1,200 изјава. Зачудо, ниједна одбрана, никада, није захтевала од већа судски налог да се те изјаве обелодане, *Le Point*, 22 мај, 2008. Francois-Guillaume Lorrain: “Six ans dans les charniers de Srebrenica.”

128) И војни вештак тужилаштва МКТБЈ Ричард Батлер и дугогодишњи главни истражитељ Жан-Рене Руез заступају став да је колона 28. дивизије била легитиман војни циљ. (За Батлера, видети: Поповић и остали, Транскрипт, с. 20244 редови 19—25 и с. 20245, ред 1 ; за Руеза, Монитор, 19 април, 2001.) Ни МКТБЈ ни Суд БиХ за ратне злочине у Сарајеву никога нису оптужили за наношење људских губитака колони, сматрајући је легитимним војним циљем.

129) Ричард Батлер, Popović et al., Транскрипт, 23. јануар 2008, с. 20250, редови 23—25.

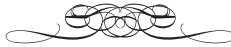
тих илегалних снага да воде војне операције изван енклаве па да затим, под заштитом УН, користе енклаву као сигурно прибежиште, већ оправдава и тврдњу српске стране да је услед вршења таквих прекршаја у време напада у јулу 1995. енклава изгубила заштићени статус. Друго, масовна погибија у пробоју настала је – за разлику од стрељања – у току вођења ратних операција. Тиме се опет намеће питање неопходности да се у пресудама хашког Трибунала ове две правно посебне врсте жртава раздвоје. Фактички, таквог раздвајања никада није било. Формула по којој се поступа је да се сви посмртни остаци без разлике, ако су са подручја Сребренице, третирају као последица стрељања, што се затим изједначава са извршењем геноцида. Околности, време, узроци и начин смрти, као специфични фактори који разликују ове две категорије људских губитака, у пресудама МКТБЈ уопште нису уважени, нити су разматрани.

Одлука Трибунала да, осим успутно и невољно, доказни материјал о легитимним борбеним губицима, чиме би се из основа променило тумачење сребреничких догађаја, не узима у обзир, у светлу намене и задатака те установе потпуно је разумљива. Али пропуст одбране, у свим сребреничким предметима, да позову непосредне сведоке ове погибије да пред већима МКТБЈ *viva voce* посведоче о обиму и околностима страдања колоне неразумљиво је и за то не постоји никакво прихватљиво оправдање.

IV. ЗАКЉУЧАК

У средишту сребреничке контроверзе налазе се два и само два главна питања: геноцид и службена процена стрељаних заробљеника.

Питање геноцида је блиско повезано са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију. Оно се у озбиљном правном, а још мање у агресивно политичком облику, највероватније уопште не би ни постављало мимо делатности хашког

Трибунала. Никоме не би падало на памет да из безброј масовних покоља што обележавају двадесети и садашњи век издваја један статистички занемарљив инцидент, па макар да је тамо број жртава заиста био као што се тврди. Сребреница се никада не би могла успешно претворити у средство моћног политичког притиска на регионалном плану, нити би се, поставши темељем доктрине „права на заштиту,“ могла успешно трансформисати у не мање разорно глобално политичко оружје масовног уништења – да квазијуристичком махинацијом хашког Трибунала није била формално проглашена за геноцид. Зато је критика службеног наратива о Сребреници неодвојива од критике самога Трибунала и његове по систем међународног права погубне делатности.¹³⁰⁾ Следствено, велик део пажње у овом извештају посвећује се природи и делатности хашког Трибунала, омогућивача *par excellence* сребреничке „подвале,“⁽¹³¹⁾ као привидно правног али по својој најдубљој суштини чисто политичког феномена, као што је и сам Трибунал који је Сребреницу прогласио за геноцид безазорно политичка установа, без икаквог правосудног легитимитета.

Што се тиче квантитативног питања, да ли је могуће понудити процену броја пострадалих, која би била поузданија од оних које се тренутно намећу?¹³²⁾

Таква формулација можда би била погрешна. Терет дока-

130) У овом зборнику природу и улогу Трибунала блиставо су у својим прилозима разоткрили др. Џорџ Самуели и проф. Александар Мезјаев. Њихова разматрања проширује и допуњује проф. Вишеслав Симић својим поглављем о Трибуналовим историјским фалсификатима који се пласирају помоћу дефектно донетих судских пресуда.

131) По свему судећи срећан термин, који је користио пук. Ратко Шкрбић и као наслов једне од својих студија на ову тему.

132) На те процене се алудира у множини зато што у „јуриспруденцији“ хашког Трибунала у разним предметима налазимо правоснажно утврђене цифре у распону од 3,900 до око 7,000 до 8,000. Ове различите цифре утврдила су разна већа на основу суштински исте доказне грађе, која се у основи не мења из предмета у предмет.

зивања увек је на предлагачу неке тезе, а ми овде не тврдимо ништа. Ми подвргавамо критичкој анализи ставове и тезе на којима инсистирају други. Ми не поричемо да је у оквиру сребреничке операције у јулу 1995. године било много мртвих. Али сагласност по тој тачки решава врло мало. Остају бројна друга питања која су и даље широм отворена и спорна.

Сребреница, да се подсетимо, није битка која се догодила у античким временима, па да би услед историјског растојања и пропадања доказа сада било тешко доћи до релативно тачних одговора о томе шта се тамо стварно збило. Ради се о нечему што се догодило пре само двадесет и пет година. Много више људи, који су из разних углова били сведоци тог догађаја данас су живи, него што их има мртвих.¹³³⁾ Да је Сребреница само морално и хуманитарно питање, и ништа више од тога, до сада би се нашло довољно могућности да се све основне недоумице у вези са њом адекватно реше.

Али то, наравно, није случај. Сребреница је превасходно и искључиво политичко питање. То је главни разлог зашто у начину како се то питање поставља и решава нема ни трага од научног или професионалног интегритета, и зашто у односу на њега ми немамо довољно поштених одговора, па често ни података на основу којих би до жељених одговора могли доћи.¹³⁴⁾

133) Као што смо већ истакли, да постоји воља да се склопи прилично поуздана слика о броју заробљеника који су били пострелани на стратиштима око Зворника, истражни органи би, на пример, пронашли и саслушали возаче који су заробљенике одвозили из Братунца. Примена овакве методологије било би неупоредиво информативније од слушања фантастичних прича „сведока“ à la Ердемовић.

134) У вези са сахрањивањем у Меморијалном центру у Поточарима особа које нису погинуле у јулу 1995, у шта се дуго времена сумњало, као и са препоруком Изетбеговића да би 5.000 сребреничких Бошњака требало да буду «заклани» како би се поспешила страна интервенција, врло је информативан интервју високог функционера сребреничке енклаве током рата, пок. Хакије Мехољића, «Сребреницу продали да би Сарајево било Кантон», Глас Српске, 22 април, 2010., <http://www.glassrpske.com/vijest/2/novosti/38539/cir/Nakija-Meholjic-Srebrenicu-prodali-da-bi-Sarajevo-bilo-kanton.html>

Од почетка рада, «Историјски пројекат Сребреница» је практиковао беспрекорно професионалан приступ у решавању сребреничке енигме. Захваљујући томе, нико од критичара није до сада успео да укаже ни на једну методолошку или чињеничку грешку у нашем раду. Докази и аргументи које ми прикупљамо и састављамо у јединствену и кохерентну целину службеном наративу о Сребреници неће дозволити да потраје дуже од трајања привремене конјуктуре чинилаца којима је у политичком интересу да се тај наратив одржи и наметне.

За сврху овог извештаја о стању сребреничког питања, на двадесетпетогодишњицу од његовог настанка, уместо класичног оспоравања определили смо се за другачији и ефектнији приступ. У корену произведеног пристанка¹³⁵⁾ на сребреничку подвалу налази се когнитивна дисонанса, одбијање под снажним друштвеним притиском – најчешће опортунистичко и кукаквичко – суочавања са бројним несувислостима и по службене тврдње убитачним чињеницама. У овом критичком приказу, за прилику обележавања четврт века од инаугурације те подвале, навели смо најупечатљивије од тих несувислости, или *incoerências*, како их је на свом језику назвао португалски официр Карлос Мартинс Бранко, који је догађаје изблиза пратио, а које службену „истину“ у овом случају чине – неодрживом.

Како би се на енглеском рекло, у тој причи *there is too much that does not add up* или просто речено на „српском“ – има исувише тога што не штима.

Стефан Каргановић (Stephen Karganovic): *Juris doctor; председник Историјског пројекта Сребреница*

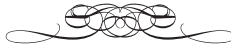
135) Још један пример успешног остварења онога што су Ноам Чомски и Едвард Херман бриљантно приказали у својој књизи, *Manufacturing Consent*.

II. ЦОРЦ САМУЕЛИ: РЕДЕФИНИСАЊЕ ГЕНОЦИДА, НАДОЛЕ

Геноцид, за који се није судило у Нирнбергу, понос је и слава УН трибунала. Међународни кривични суд за Руанду (МКСР), који се појавио више од годину дана након што је оформљен Међународни кривични суд за бившу Југославију (МКТБЈ), је победио у брзини доношења пресуде¹⁾. Првог маја 1998, бивши премијер Руанде Жан Камбанда (Jean Kambanda) признао је кривицу за геноцид и осуђен је на доживотни затвор. Касније те године, МКСР је постао први суд који је икада икога осудио за геноцид. Другог септембра исте године, МКСР је осудио бившег градоначелника Жан-Пола Акајесуа (Jean- Paul Akayesu) за геноцид, утврдивши, између осталог, да и силовање и сексуални напад могу представљати елементе геноцида.²⁾

1) Michael P. Scharf, (Мајкл П. Шарф), "Оптужени за ратне злочине, шта онда?" Washington Post, 3. октобар 1999.

2) "Веће је уверено у то да су дела силовања и сексуалног насиља... почињена искључиво над женама народа Туци, од којих су многе биле изложене најгорем јавном понижавању, сакаћењу и силовању, више пута, а често у јавности ... резултовала физичким и психолошким уништењем Туци жена, њихових породица и њихових заједница. Сексуално насиље је било саставни део процеса деструкције, посебно усмерено на Туци жене и посебно је допринело њиховом уништавању и уништавању групе Туци у целини. Си-

Геноцидна намера

Намерно истребљење људи је врло тежак злочин – у ствари најтежи. Акумулација ратних злочина – убиства, силовања, мучења – сама по себи не представља геноцид. Међународно право предвиђа да се злочин геноцида састоји од више елемената, од којих сваки мора да је присутан, и сваки од њих мора да буде доказан.

Рафаел Лемкин (Raphael Lemkin), који је сковао термин „геноцид“ и који је помагао у изради Конвенције о геноциду из 1948, дефинисао га је као

координисани план различитих акција чији је заједнички циљ уништавање суштинских темеља живота националних група, са циљем уништења саме групе. Циљеви (задаци) таквог плана били би распад политичких и друштвених институција, културе, језика, националних осећања, религије и економског постојања националних група, као и уништавање личне сигурности, слободе, здравља, достојанства, те чак и живота појединаца који припадају таквим групама. Геноцид је усмерен против националне групе у целини, а акције које обухвата уперене су против појединаца, не у њиховом индивидуалном својству, већ као припадника националне групе³⁾.

Мора да постоји координисани план и мора да буде усмерен против националне групе у целини. Конвенција о геноциду из 1948. каже да се геноцид односи на „намеру да се, у целини или делом, уништи национална, етничка, расна или верска група

ловање Туци жена било је систематско и почињено је над свим женама Туци народа и искључиво над њима“. *Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu*, ICTR-96-4-T, Judgment, Sept. 2, 1998.

3) Извор: *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation-Analysis of Government-Proposals for Redress* (Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 1944). <http://www.preventgenocide.org/lemkin/AxisRule1944-1.htm>.

као таква“. Конвенција наводи као кажњиве следеће злочине: „(а) геноцид; (б) завера за извршење геноцида; (в) директно и јавно подстицање на вршење геноцида; (г) покушај да се изврши геноцид; (д) саучесништво у геноциду“. Значење је јасно: мора да постоји „намера да се уништи“. И мора да постоји мета: „национална, етничка, расна или верска група, као таква“. Другим речима, убиства се не врше са циљем да се победи у рату или да се нанесе што је више могуће бола и патње. Она се спроводе у циљу уништавања циљне групе. Као што је судија Међународног суда правде Милорад Крећа изнео у свом издвојеном мишљењу у случају геноцида у Босни:

Да би се квалификовала као геноцидна, намера мора да буде усмерена на појединце који групу сачињавају у свом колективном својству, односно, у својству припадника заштићене групе, и чије уништавање представља додатни корак у остваривању укупног циља уништења групе.

Геноцид захтева покретача или, у најмању руку, свесног саучесника. Геноцид не може да се почини нехотице или пропустом. Одговорност мора да буде директна; то не може да се догоди непажњом или занемаривањем дужности. Теорија командне одговорности као облик законске одговорности не може да се примени на геноцид. Геноцид не може да се догоди услед тога што је спречавање и кажњавање било неуспешно. Према извештају америчке Комисије за људска права из 1985:

То је елемент намере да се одређена група у потпуности или делимично уништи, што злочин масовног убиства и злочин против човечности подиже на ниво који их квалификује као посебан злочин геноцида. Основни услов је дат речима „као таква“ ... што прописује да злочини против више појединаца, да би били окарактерисани као геноцид, морају бити усмерени на колективитет тих појединаца, или на њих у њиховом колективном бићу или својству⁴⁾.

4) “Revised and Updated Report on the Question of the Prevention and Punishment

Сигурно је да су аутори тог извештаја схватили да би намеру можда било тешко доказати ако нема документованих доказа. У складу с тим, извештај УН-а каже да суд може да „закључи потребну намеру из довољно доказа, и да ће у одређеним случајевим то обухватати поступања или пропусти таквог степена криминалне непажње или безобзирности из којих се с разлогом мора претпоставити да је оптужени био свестан последица свог понашања“. Ово звучи попут командне одговорности. Али није. Извештај каже да могу да постоје случајеви када су немар или несмотреност таквих размера да није могуће другачије тумачење осим да је геноцид био жељени исход. У сваком случају, Уједињене нације нису усвојиле овај извештај.

Комисија за међународно право (КМП) је 1996. представила извештај Уједињеним нацијама, артикулишући међународно право које се тиче геноцида. У складу са извештајем КМП, геноцидне радње „по својој природи су свесне, намерне или вољне радње... То нису врсте радњи које би се у нормалним околностима догодиле случајно или чак као резултат пуне непажње.... Дефиниција овог злочина захтева одређено стање ума или одређену намеру у односу на укупне последице забрањене радње⁵⁾“.

Другим речима, за геноцид је потребно геноцидно стање свести. Ово је обичајно међународно право. Чак се и Комисија експерата коју је водио Махмуд Цериф Басиони (M. Cherif Bassiouni), чији је извештај постао темељ за успостављање МКТБЈ-а, сложила у вези с тим. Комисија је у свом завршном извештају рекла:

То је елемент намере да се потпуно или делимично уништи одређена група, због чега се злочини масовног убиства и злочини против човечности квалификују као геноцид. Да би [злочин] био геноцид у смислу Конвенције,

of the Crime of Genocide,” E/CN.4/Sub.2/1985/6

5) Report of the International Law Commission on the Work of Its 48th Session, May 6-July 26, 1996, U.N. doc. A/51/10, art. 17, commentary 5 (1996).

злочини против више појединаца морају да буду усмерени на њихову колективност, или на њих у колективном бићу или својству. То се може закључити из речи „као таквих“ наведених у Члану II Конвенције⁶⁾.

Светски суд је то потврдио својом одлуком о Босни 2007. у којој је одбацио да је Србија извршила геноцид у Босни. Суд је одлучио:

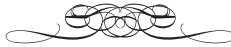
Није довољно утврдити...да се догодило намерно незаконито убиство припадника групе. Такође мора бити утврђена и додатна намера која је веома прецизно дефинирана. Често се назива издвојеном или посебном намером, или *dolus specialis* ... Није довољно да су припадници групе циљани зато што припадају тој групи, одн. да починилац има дискриминаторну намеру. Потребно је нешто више. Радње наведене [у Конвенцији о геноциду] морају да се врше с намером да се уништи група као таква, у целисти или делимично. Речи „као таква“ наглашавају намеру да се уништи заштићена група⁷⁾.

Кључно питање била је „издвојена или посебна намера“. Као што је судија Међународног суда правде Миленко Крећа изнео у свом издвојеном мишљењу: „У недостатку те намере, ма какав био степен гнусности радње, и колико год та радња била слична радњама поменутих у Конвенцији, та радња се не може назвати геноцидом“.

Разматрања попут ових одиграли су незнатну улогу у раду суда, који је био одлучан да створи ново међународно хуманитарно право. Месец дана након трансфера председника Слободана Милошевића у Хаг, 2. августа 2001, МКТБЈ је заповедника

6) Final Report of the Commission of Experts Established Pursuant to Resolution 780 (1992), May 27, 1994, S/1994/674

7) Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment, Feb. 26, 2007, paragraph 187.

Дринског корпуса Војске Републике Српске (ВРС) генерала Радислава Крстића осудио за геноцид у нападу на Сребреницу у јулу 1995, и осудио га је на 46 година затвора. Да би осигурао очајнички жељену осуду за геноцид, МКТБЈ је искривио речи Конвенције о геноциду ван сваке препознатљивости. Променио је значење „намера“; променио је значење „уништење“; и променио је значење „група“.

Међутим, наоружан пресудом против Крстића, МКТБЈ је својом свеобухватном теоријом завере о 'удруженом злочиначком подухвату' сада могао да прошири оптужбу за геноцид на Милошевића – највећег улова овог суда. МКТБЈ је против Милошевића подигао оптужницу за геноцид 22. новембра 2001. године. Али како ће МКТБЈ доказати те оптужбе за геноцид? Геноцид захтева висок доказни стандард. Где су били докази да је Милошевић намеравао да изврши геноцид? Међу Милошевићевим публикацијама није било ничега попут *Mein Kampf*-а. Није било расистичких говора; Милошевић није коментарисао друге националне групе. Никада се није дотакао наводне расне супериорности Срба над њиховим комшијама. Никада се није залагао за стварање Велике Србије. Био је бранитељ мултинационалне Југославије. (Милошевићева Србија је била република са највише различитих нација на Балкану.) У Босни није било снага под његовом командом. Није било доказа да је Милошевић икада имао извршну контролу над оружаним снагама босанских Срба. Изнад свега, није постојао ниједан траг доказа да је Милошевићева Србија икада као државну политику водила политику геноцида.

МКТБЈ је извео спретан маневар. Милошевић је морао да учествује у овом геноциду који су предводили босански Срби, јер је, према речима оптужнице МКТБЈ-а, вршио „ефективну контролу над елементима ЈНА и ВЈ који су учествовали у планирању, припреми, подстицању и извршењу присилног уклањања већине не-српског становништва... Давао је финансијску, логистичку и политичку подршку ВРС-у ... Вршио је

значајан утицај и помагао политичком руководству Републике Српске“. Милошевић је, тврди МКТБЈ, „учествовао у планирању и припреми преузимања општина у Босни и Херцеговини и последичном принудном уклањању већине не- српског становништва ... из тих општина“.

„Ефективна контрола“, „финансијска... подршка“, „знатан утицај“ – ово је била стандардна терминологија МКТБЈ-а, али не баш корисна у ове сврхе. Овом суду је било потребно да докаже геноцидну намеру, те је због тога морао да прибави доказе да је Милошевић желео геноцид. У сваком случају, тврдње МКТБЈ-а о „ефективној контроли“ биле су у супротности са изјавама и сведочењима западњака који су били директни учесници у догађајима за које се подразумевало да ће о њима судити МКТБЈ. Дејвид Овен (David Owen), Филип Моријон (Philippe Morillon), Луис Макензи (Lewis MacKenzie) и Мајкл Роуз (Michael Rose) су изразили сумњу у обим Милошевићеве контроле над челницима републике босанских Срба. У званичном извештају о Сребреници који је сачинила холандска Влада, закључено је да „иако се не може порећи то да је Милошевић могао да врши одређени степен утицаја на Младића, није било јасно колики је утицај заиста и вршен“. МКТБЈ је 2007. исто тако утврдио да Београд није издавао упутства нити вршио „ефективну контролу“ над ВРС-ом.

МКТБЈ је питање „ефективне контроле“ изоставио, усредсређујући се уместо тога на захвално магловит појам „значајан утицај“. Али чак ни МКТБЈ није поступао доследно. Почетком 2001, МКТБЈ је пресудио да „суштински утицај“ није довољан да се успостави однос надређеног и подређеног, који је неопходан за осуду по командној одговорности. У предмету „Гузилац против Делалића“, Апелационо веће МКТБЈ-а је изјавило да:

[3]значајан утицај, као средство контроле, када у било којем смислу не успева да оствари стварну контролу над подређенима, а која захтева поседовање материјалних могућности за спречавање прекршаја подређених, или кажња-

вање подређених преступника, нема довољну потпору у државној пракси и судским одлукама.

Ни државна пракса ни правосудни ауторитети не подржавају „теорију да знатан утицај као средство вршења командне одговорности има тежину правила обичајног права, а посебно правила по којем би се наметнула кривична законска одговорност⁸⁾“. Одлука се може учинити необичном, али не и када се узме у обзир идентитет оптуженог. Зејнил Делалић био је командант Прве тактичке групе снага босанских Муслимана. Случај се односио на злогласни логор Челебићи, којим су управљали босански Муслимани. Према тужиоцима, у Челебићима су „заточенике убијали, мучили, сексуално злостављали, тукли и на други начин подвргавали окрутном и нељудском поступању“. Делалић је координисао снаге босанских Муслимана и босанских Хрвата на том подручју и имао је власт над логором Челебићи. Првостепени суд МКТБЈ-а послушно је ослободио Делалића, тврдећи да му је недостајала „довољна команда и контрола над логором Челебићи и његовим чуварима да би се за њега, као надређеног, утврдила кривична [командна] одговорност за злочине“ почињене у логору. Апелациони суд МКТБЈ-а потврдио је ослобађајућу пресуду.

„Доктрина командне одговорности своди се на моћ надређеног да контролише дела својих подређених“, изјављено је у процесу *Делалић* и од стране апелационог већа⁹⁾. Да би командна одговорност била применљива, „неопходно је да надређени има ефективну контролу над лицима која врше основне повреде међународног хуманитарног права, у смислу материјалне способности да спречи и казни почињење ових злочина“. *Материјална способност спречавања и кажњавања!* Да је МКТБЈ ово озбиљно мислио, морао би да одбаци свој „предмет геноцид“ који је водио против Милошевића. Какав год да је утицај

8) Prosecutor v. Delalić, IT-96-21-A, Appeals Judgment, Feb. 20, 2001, paragraph 266.

9) Делалић, исто, став 197.

Милошевић имао, у једном или другом тренутку, на Радована Карацића или Ратка Младића, и какву год да је финансијску или логистичку подршку могао да пружи, бесмислено је сугерисати да је Милошевић икада имао материјалну способност да спречи и казни злочине које су починиле снаге које нису под његовом командом. Отуда, оптужујући Милошевића за могуће злочине које су починиле снаге босанских Срба, укључујући ту и најтежи злочин од свих, МКТБЈ не само да је кршио међународно кривично право и здрав разум и игнорисао сведочење непристрасних странаца, већ је пренебрегао и одлуку коју је сам донео неколико месеци раније.

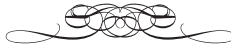
Међутим, као што је Шарф (Scharf) весело признао, МКТБЈ се није бавио тражењем истине. „Стварајући статут Трибунала за Југославију“, објаснио је он, Савет безбедности УН-а поставио је три циља:

[П]рво, да едукује српски народ, који је Милошевићева пропаганда дуго заводила, о актима агресије, ратних злочина и злочина против човечности, које је починио његов режим; друго, да се олакша национално помирење стављањем главне одговорности на Милошевића и друге највише вође, и откривањем начина на који је Милошевићев режим наводио обичне Србе на то да изврше злочин; и треће, да се промовише политичка катарза, истовремено омогућавајући новоизабраним лидерима Србије да се дистанцирају од репресивних политика прошлости¹⁰⁾.

Другим речима, МКТБЈ је створен да би доказао оно што је НАТО очајнички хтео да се докаже: Срби су криви за ратове. Само Срби су извршили геноцид. Сви Срби, и свуда, наредбе за покрет добијали су од Слободана Милошевића.

МКТБЈ је приљежно следио овај сценарио. Ако се Милошевићева кривица није могла директно утврдити, МКТБЈ је кренуо индиректним путем. Милошевић је био одговоран за

10) Washington Post, 29. август 2004.

геноцид, тврди се у оптужници од 22. новембра, кроз контролу и манипулацију „српским државним медијима“. Медији су извршавали Милошевићеве наредбе и „ширили преувеличане и лажне поруке о етнички утемељеним нападима босанских Муслимана и Хрвата на српски народ, којима су намеравали да створе атмосферу страха и мржње међу Србима који живе у Србији, Хрватској и Босни и Херцеговини, чиме су допринели присилном уклањању већине не-срба, углавном босанских Муслимана и босанских Хрвата, са широких подручја Босне и Херцеговине“. Срби су били колективно криви. Ипак, били су и невини будући да су своје злочине починили док су били под утицајем „Милошевићеве пропаганде“. МКТБЈ је тако могао да изрази уверење у колективну кривицу – нешто што је међународна бригада правде обећала да неће учинити – али и да казни само оне појединце који су завели збуњене српске масе.

Покушај да се круг прогласи квадратом одмах је наишао на проблеме. Прво, МКТБЈ је требало да докаже, а не да претпостави, то да су приче које су објављивали српски државни медији „преувеличане и неистините“. Друго, ако су приче заиста биле „преувеличане и лажне“, онда је МКТБЈ морао да докаже да су медији знали да су „преувеличане и лажне“ и ширене са циљем да подстичу насилно уклањање не-срба. МКТБЈ би исто тако требало да утврди да је присилно уклањање представљало део геноцида, или је, у најмању руку, неизбежно водило ка геноциду. Поред осталог, МКТБЈ је требало да докаже, а не само да оцењује то да су једини медији који су били важни у Југославији били „српски државни медији“. Крилатица „српски државни медији“ односила се на телевизију. Међутим, већина новина и часописа у Србији током деведесетих нису били под Милошевићевом контролом; заправо, били су непријатељски расположени према Милошевићу.

Занимљиво је приметити да су само Срби оптужени за ширење „претераних и лажних порука о нападима на етничкој

основи ... чији је циљ стварање атмосфере страха и мржње¹¹⁾“. МКТБЈ не-србе никада није оптужио за стварање атмосфере страха и мржње ширењем лажних и преувеличаних прича о Србима. Ипак, ту се појављују бројни потенцијални оптуженици. Кофи Анан (Kofi Annan) је говорио о „стотинама мушкараца који су сахрањени живи, мушкарцима и женама осакаћеним и закланим, деци убијеној пред очима својих мајки“ – све од српске руке. Рудолф Шарпинг (Rudolf Scharping) је тврдио да Срби форсирају децу да „гледају како им убијају учитеље“. Блер (Blair) је рекао да су Срби умешани у „расни геноцид“ на Косову.

Током већег дела тих десет година, западни медији су се хранили измишљеним причама о српским концентрационим логорима и силовањима, о Србима који играју фудбал одсеченим главама, о Србима који су погубили 100.000 мушкараца, о Србима који су осакатили тела у Рачку, о Србима који су присиљавали „човека да отвори стомак свом унуку и поједе део јетре¹²⁾“ (ова потпуно невероватна прича потиче од једног од званичника МКТБЈ-а, судије Ријада (Riad), једног од судија у предмету Крстић). Без сумње, ове лажне приче подстицале су мржњу према Србима и довеле до злочина над Србима, и главног злочина – НАТО-ове кампање бомбардовања у трајању од

11) Кључни сведок оптужбе током суђења Милошевићу био је Рејно дела Брос (Renaud de la Brosse), описан као „стручњак за употребу пропаганде у медијима“. Дела Брос, професор са Универзитета у Ремсу, припремио је извештај под називом “Political Propaganda and the Plan to Create a State for All Serbs.” Његова теза била је да сваки пут кад се Србин жали на насиље умерено према Србима, он тиме стигматизује неку другу националну групу.

12) The Associated Press, 3. јула 1996. (Према извештају АП, Жан-Рене Руез (Jean-Rene Ruez) „француски полицајац који је саслушавао сведоке, дао је стравичан списак наводних злочина које су починиле снаге босанских Срба над муслиманским избеглицама након пада Сребренице, безбедне зоне УН у јулу 1995. године ... Руес је навео инцидент где је војник присилио старца да отвори стомак свог унука 'Ставио је старцу нож у руку а затим је врхом ножа извадио део органа из унутрашњости дететовог стомака и натерао човека да поједе тај део' рекао је Руез на суду.)

11 недеља. МКТБЈ је такве наводе држао или за истините или за преувеличавања која се могу опростити – јер се ради о нечем што би Срби учинили да им се пружи прилика. Или, Срби су можда то стварно радили, али докази још нису откривени.

Пресуда у случају Крстић

МКТБЈ је очигледно био веома поносан на резоновање и образложење којим је 2. августа 2001. стигао до геноцидне осуде Радислава Крстића. Хвалећи самог себе, суд је изрицање пресуде започео погрешно цитирајући Хегела, а наставио милозвучним честитањем себи, користећи фразе: „извршавање своје дужности у испуњењу правде“, „стварање бољег света“, „пажљива анализа“ и „савесно испитивање“. И не само то, суд је био „посебно опрезан“ у вези с тим да се држи „потребна дистанца за извршење правде с потребном смиренošћу и што је могуће објективније“¹³). Непотребно је рећи да су ове речи хвале доспеле у медије који су задивљено извештавали о овој „историјској“ пресуди.

Након свих исказаних речи хвале о себи, ово грозно образложење пресуде дошло је као шок. Чудно је то да суд чак није могао ни да осмисли доследан приказ онога за шта је поверовао да се у Сребреници догодило. На неким местима пресуда Крстићу је сугерисала то да су босански Срби извели 7.000 или 8.000 мушкараца из града и хладнокрвно их погубили. „Форензички докази подржавају тврдњу тужилаштва да су, након преузимања Сребренице, хиљаде мушкараца, босанских Муслимана колективно погубљени и закопани у масовне гробнице“, објавио је суд. „Између 7.000 и 8.000 босанских Муслимана, мушкараца и дечака, погубљено је на најокрутнији начин“. Ово је опште мишљење о ономе што се догодило у Сребреници, и МКТБЈ је радио на томе да га однегује и промовише као истинито.

13) ICTY Press Realease, Aug. 2, 2001. http://www.icty.org/x/cases/Krstić/tjug/en/010802_Krstić_summary_en.pdf.

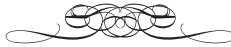

На другим местима, међутим, пресуда Крстићу је сугерисала то да су сребренички Муслимани убијени док су покушавали да дођу до линије коју су држали босански Муслимани. Другим речима, убијени су током војне операције, тачније стратешког повлачења – што је сасвим другачији сценарио. Сребренички Муслимани, узроста за војску, објаснио је суд, „одлучили су да беже кроз шуму према Тузли, много даље на север, на територију под контролом босанских Муслимана. Око десет до петнаест хиљада мушкараца формирало је колону дугу неколико километара и кренуло је пешице кроз шуму“.

На челу и на зачељу колоне налазила се 28. дивизија војске босанских Муслимана. „Око једне трећине људи успело је да се пробије, укључујући 3.000 мушкараца 28. дивизије“, рекле су судије.

„Први (из колоне) стигли су на територију под контролом босанских Муслимана 16. јула. Остали, подвргнути гранатирању и аутоматској ватри оружја, заробљени су или су се предали ... Српске снаге су заробиле између 7.000 и 8.000 мушкараца. Скоро сви су убијени“ „Отприлике десет до петнаест хиљада мушкараца“, „[о]тприлике једна трећина“ – нејасноћа ових бројева у великој мери је у супротности са прецизним и фиксним бројем мушкараца које су Срби наводно погубили у Сребреници.

Ова прича о повлачењу ка Тузли контрадикторна је популарнијој верзији приче. Уколико су Муслимани који су бежали – наоружани припадници 28. дивизије – били подвргнути гранатирању и ватри из аутоматског оружја, како су могли да буду „колективно погубљени“? Како је суд могао да буде сигуран у то да су мушкарци који нису стигли до Тузле били или заробљени или су се предали, и били убијени након тога? Како је суд могао да зна то да нико није убијен у борби? Још важније је то како је МКТБЈ могао да утврди да наоружани мушкарци, узроста за војску, јесу цивили? Војска која се повлачи престојава се; то није конвој избеглица. Босански Срби нису имали обаве-

зу да помажу муслиманским снагама да се престоје. Убијање муслиманских бораца док беже није геноцид; чак није ни ратни злочин. Како је признао суд у случају Крстић, муслиманске оружане снаге су одбиле да се предају. Младић је „тражио да АБиХ положи оружје“, а обећао је сребреничким градским челницима да ће „организовати превоз становништва“. Босански Муслимани, мушкарци, одбијајући да се предају, постали су легитимна војна мета. Ипак, МКТБЈ и даље инсистира на томе да напад на колону представља напад на цивиле. У пресуди о Сребреници из 2010. пресуђено је:

Исти услови који су присилили жене, децу и старије особе да побегну у Поточаре, укључујући ту и катастрофалну хуманитарну ситуацију због ограничене хуманитарне помоћи и војног напада на енклаву, изазвали су формирање колоне и одлазак мушкараца. То је такође било и саставни део широког и систематског напада на цивилно становништво. Што се тиче војне компоненте колоне, иако њихов бег са колоном није део присилног исељавања, Претресно веће сматра да је то несумњиво било директна последица војног напада на енклаву од стране ВРС-а, што је само по себи представљало широки и систематски напад на цивилно становништво¹⁴.

Чини се да се исти аргумент врти у круг: оружане снаге босанских Муслимана у паници су побегле, суочене са српским оружаним нападом на цивилне циљеве. Отуда, пуцање на муслиманске оружане снаге у повлачењу представља напад на цивиле.

Проблем који је МКТБЈ имао наговештен је већ у извештају о Сребреници, из августа 1995, који је написао специјални извештач Комисије за људска права. У извештају се каже: „напади против бораца дозвољени су током нормалног ратовања. То представља проблем у овој ситуацији, јер су се првобитна

14) Prosecutor v. Vujadin Popović et al, IT-05-88-T, Judgment, June 10, 2010, paragraph 782.

колона и пратеће расејане групе састојале од мешавине цивила и бораца. Зато би било потребно да се за сваки од напада на одређену групу засебно утврди да ли представља кршење међународног хуманитарног права¹⁵⁾.

И не само то, међународни закон о ратним злочинима посебно забрањује војскама да користе цивиле као штит. Члан 51 (7) Протокола Женевске конвенције из 1977. каже:

Присуство или кретање цивилног становништва или појединих цивила не смеју се користити да би се одређене тачке или подручја заштитили од војних операција, ни посебно као покушај да се војни циљеви заштите од напада, или да се заштите, олакшају или ометају војне операције. Стране у сукобу неће усмеравати кретање цивилног становништва или појединих цивила да би покушале да заштите војне циљеве од напада или да заштите своје ратне операције.

Тиме што су цивилне избеглице укључили у оружану колону која се повлачила, било да би спречили српске нападе или да би проузроковали хуманитарну катастрофу да би се НАТО спровоцирао на акцију, Муслимани су прекршили међународно хуманитарно право.

Потпуно мешајући ова питања, суд је у предмету Крстић прескакао са једне верзије Сребренице на другу, по потреби. Емотивна реакција је била важнија од тога да се утврде чињенице или правилно саберу бројеви.

Аритметика суда била је једнако климава као и његово обрзолагање: у једном тренутку, суд је тврдио да је око једне трећине колоне „успело да се пробије, укључујући 3.000 људи 28. дивизије“. Међутим, суд је такође рекао да је „потпуков-

15) “Situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia: Final periodic report on the situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia submitted by Mr. Tadeusz Mazowiecki, Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, pursuant to paragraph 42 of Commission resolution 1995/89,” Aug. 22, 1995, E/CN.4/1996/9, paragraph 32, footnote 3.

ник Винко Пандуревић, командант Зворничке бригаде, 16. јула 1995. известио да је, с обзиром на огроман притисак на његову бригаду, донео једнострану одлуку да отвори коридор и дозволи да прође око 5.000 ненаоружаних припадника колоне босанских Муслимана¹⁶⁾.

Тако, 3.000 мушкараца 28. дивизије је прошло, и још је и групи од 5.000 ненаоружаних људи било дозвољено да прођу. То је већ 8.000. Подсетимо на то да суд у случају Крстић више пута говори да се колона босанских Муслимана у повлачењу састојала од „између 10.000 и 15.000 мушкараца“. Да је колона имала 10.000 људи, недостајало би само 2.000. Да је имала 15.000, остало би неубројано још 7.000. У сваком случају, тешко је видети како је суд могао да смисли број од 7.000 до 8.000 погубљених муслиманских мушкараца. Суд је већ признао да је међу 25.000 цивила који су стигли у насеље Уједињених нација у Поточарима било врло мало војно способних мушкараца.

Још више забрињава тврдња суда да је „свеукупно ... чак 8.000 до 10.000 мушкараца из муслиманске колоне која се састојала од 10.000 до 15.000 мушкараца, на крају пријављено као нестало¹⁷⁾. Овде се суд вероватно ослонио на саопштење за јавност које је Међународни комитет Црвеног крста дао септембра 1995, а у којем је наведено да је овај комитет

запримио преко 10.000 захтева за информације о члановима породице од цивила који су пребачени у Тузлу у централној Босни. Око 2.000 ових захтева упутили су различити чланови породице који траже исте особе. Детаљна анализа показала је да преосталих 8.000 захтева спада у две категорије: око 5.000 се односи на појединце који су очигледно напустили енклаву пре него што је пала, док се преосталих 3.000 односи на особе које су, како се извештава,

16) Prosecutor v. Radislav Krstić, IT-98-33-T, Judgment, Aug. 2, 2001, paragraph 165.

17) Крстић, *ibid.*, став 546.

ухапсиле снаге босанских Срба.¹⁸⁾

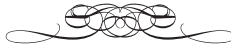
Ово саопштење Црвеног крста требало је да изазове огромну збрку, што је и довело до тврдњи да је убијено 8.000 Сребреничана.

Неспособност да се осмисли доследна прича о Сребреници само је почетак проблема суда у случају Крстић. МКТБЈ је жарко желео осуду за геноцид. Међутим, форензички докази које су пронашли сребренички истражитељи нису успели да наговесте ништа што би макар и наликовало геноциду. Према суду у предмету Крстић, „вештаци су успели да, конзервативно, процене да је из масовних гробница ексхумирано најмање 2.028 тела. Лични документи и ствари, које су пронађене у већини ексхумираних гробница, указују на то да су жртве повезане са Сребреницом“¹⁹⁾. Овај број 2.028 био је далеко мањи од „7.000 до 8.000“. У време када је форензички истражитељ МКТБЈ-а Дин Менинг (Dean Manning) дошао да сведочи на суђењу Слободану Милошевићу, те бројке су биле далеко мање од жељених. Менинг је 26. јануара 2004. проценио да је „број тела пронађених у гробовима, чију је ексхумацију наложио МКТБЈ“ био 2.570. Регион је био поприште интензивне борбе више од три године. Срби су убијали Муслимане. Али и Муслимани су убијали Србе. Многа тела су морала да буду сахрањена – и у масовним гробницама. Није било времена за појединачне сахране, сигурно не током лета када се тела веома брзо распадају. Срби и Муслимани физички се не разликују једни од других.

Како је онда суд у предмету Крстић могао да закључи да су сва ексхумирана тела били Муслимани из Сребренице? Заиста, како је могао да утврди да су то тела Муслимана, а не Срба? „[П]редмети пронађени у већини гробница, попут стихова из Кур’ана, указују на присуство жртава са муслиманском верском припадношћу“, објаснио је суд у случају Крстић. Прису-

18) <http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/iwpList74/7609D560283849CFC1256B6600595006>

19) Крстић, *ibid.*, пар. 73.

ство стихова из Кур'ана било је помало изненађујуће. Годинама су западни коментатори апеловали на своје владе да босанске Муслимане подрже на основу тога што су овде били Муслимани који су у потпуности секуларни. Сада су се, наизглед, њихове најличније ствари састојале од стихова из Кур'ана. Било како било, суд није споменуо колико је таквих стихова из Кур'ана пронађено, нити то које су друге врсте артефаката узете као доказ да су они који су покопани били Муслимани. Суд је такође показао занимљиво суздржан тон: присуство „жртва са муслиманском верском припадношћу“ само је сугерисано, али не и утврђено.

Што се тиче њихове смрти, форензички докази показали су да је „велика већина жртва пронађених у гробовима“ умрла од рана нанетих ватреним оружјем. Ту нема изненађења. Међутим, суд је закључио да „већина ексхумираних тела није убијена у борби; убијени су у масовним погубљењима“. Како је то било могуће утврдити? Истражитељи су открили 448 повеза за очи и 423 лигатуре. Ови бројеви су, зачудо, остали конзистентни. У пресуди о Сребреници из јуна 2010, МКТБЈ је поменуо 448 повеза за очи и 413 лигатура²⁰⁾. Израз „већина“ звучи чудно. Шта то значи? 51%? 75%? 90%? Тешко је разумети да 448 повеза и 423 лигатуре омогућују било коме да закључи то да су већину од 2.028 ексхумираних тела чиниле жртве погубљења. И како се стиже од 448 до 7.000? Успут, МКТБЈ је крив и за двоструко бројање, јер су бројни ексхумирани лешеве имали и повез и лигатуру. Према форензичком вештаку Љубиши Симићу:

Према нашем рачунању, укупан број случајева (односно тела) са повезом и / или лигатурама је 442. Неки су имали само повез на очима, други само лигатуре, али многи су имали оба. Отуда је дошло до великог преклапања између ових двеју група. Међутим, то се нигде не спомиње у пресуди, нити постоји најмања алузија на чињеницу да су у

20) Prosecutor v. Vujadin Popović et al, IT-05-88-T, Judgment, June 10, 2010, paragraph 616.

значајном броју случајева исти људи могли имати повез и лигатуру.²¹⁾

Заправо, суд је поткопао сопствену тврдњу да је присуство лигатура и повеза за очи доказ да је већина погубљена, објашњавајући да:

на оним местима на којима током ексхумација нису пронађени повез за очи или лигатуре, докази да жртве нису убијене у борби су мање убедљиви. Значајно је то да су нека гробља која су се налазила на подручју Нове Касабе и Коњевић Поља, где су се 12. и 13. јула 1995. одвијале интензивне борбе између снага босанских Срба и босанских Муслимана, била међу онима где је откривено веома мало повеза и лигатура.

Водиле су се интензивне борбе! Сада не говоримо о жртвама погубљења. Датуми 12. и 13. јул нису били једини дани у којима су се водиле тешке борбе. Дана 15. јула, према суду у предмету Крстић, Зворничка бригада обавестила је команду Дринског корпуса о „тешким борбама са колоном босанских Муслимана, као и о акцијама босанских муслиманских снага које су нападале линију фронта у покушају да помогну колони у пробијању“. Дана 16. јула, Пандуревић, заповедник Зворничке бригаде, „известио је да је, с обзиром на огроман притисак на његову бригаду, донео једнострану одлуку о отварању коридора који ће групи од око 5.000 ненаоружаних припадника колоне босанских Муслимана омогућити да прође“²²⁾. Без наоружања, наравно – и све ово након свих тих тешких борби!

Ипак, у финој демонстрацији своје „деталне анализе“, суд је весело закључио да „иако Претресно веће не може да одбаци

21) Ljubisa Simic, “Analysis of Srebrenica Forensic Reports Prepared by ICTY Prosecution Experts,” in Stephen Karganovic, *Deconstruction of a Virtual Genocide: An Intelligent Person’s Guide to Srebrenica* (The Hague: Srebrenica Historical Project, 2011), p. 76.

22) Крстић, *ibid.*, пар. 165.

могућност да су нека од ексхумираних тела убијена у борби, он закључује да је већина жртава погубљена“.

Суд у предмету Крстић је глатко одбацио доказе који су му били предочени. На основу неколико стотина повеза и лигатура, судије су саопштиле:

Утврђено је, ван сваке сумње, да су босански Муслимани, мушкарци, који су боравили у енклави, убијени у масовним погубљењима или појединачно... Босанско-српске снаге погубиле су неколико хиљада босанских Муслимана. Укупни број се вероватно креће у распону од 7.000-8.000 мушкараца.

Ван сваке разумне сумње! Тврдња је звучала импресивно, али било је врло мало тога чиме би могла да се поткрепи.

У недостатку форензичких доказа, шта је основа идеје да су Срби погубили 7.000 до 8.000 мушкараца? Највероватније, тврдња владе босанских Муслимана из јула 1995. да се за 8.000 мушкараца из Сребренице не зна где се налазе. Уследило је то да су мушкарци сматрани за нестале и претпоставило се да су мртви. Након тога су и проглашени мртвима. А напослетку, сматрало се да су погубљени. Овај напредак, током неколико месеци, био је сасвим необичан. Како је било могуће бити тако децидиран у вези с тим бројевима када нико није знао ни колико је становника било у Сребреници у тренутку напада? Процене су се кретале од 35.000 до 42.000. МКТБЈ чак није био сигуран да ли је број мушкараца у колони која је кренула из Сребренице у Тузлу био 10.000 или 15.000.

Суд у предмету Крстић није био у бољој позицији ни када је реч о сведоцима. Иако се МКТБЈ поноси, као што је суткиња Патриша М. Валд (Patricia M. Wald) објаснила, „широком употребом изјава сведока“, суђење је имало упадљиво мало очевидаца. Валд, једна од троје судија у предмету Крстић и дугогодишњи судија америчког Апелационог суда за Дистрикт Колумбију (други по важности Врховни суд САД), објаснила је недостатак очевидаца као последицу ефикасности масакра –

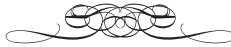

„преживела је само једна или две жртве. Понекад, упркос раширеним гласинама о погубљењу, преживелих уопште није било, а самим тим ни сведока“²³⁾. Изузетна ефикасност људи који су нешто више од три године касније, у Рачку, тела 43 погубљена цивила расејано оставили да леже наоколо, да би се ОВК и посматрачи из НАТО-а на њих саплели већ сутрадан.

Међутим, МКТБЈ се није у потпуности одрекао сведока. Овај Трибунал је тврдио да има на располагању сведочење човека који није био само очевидец, већ и активни учесник у стрељању. Дражен Ердемовић, босански Хрват који је сукцесивно служио у Југословенској народној армији (ЈНА), АБиХ Алије Изетбеговића, хрватском ХВО-у и, коначно, у Војсци Републике Српске, препричао је за МКТБЈ страшну причу о масовном убиству. Према његовој причи, њему и седморици припадника његове јединице, 10. диверзантског одреда, неидентификовани потпуковник ВРС-а наредио је да оду на војну фарму Браћево, у близини Пилице, и да изврше погубљење муслиманских ратних заробљеника. На фарми су, током отприлике пет сати, Ердемовић и припадници његове јединице, од којих су неки били Хрвати и Словенци, хладнокрвно убили око 1.200 ненаоружаних Муслимана, похватаних у Сребреници. Ердемовић је тврдио да је лично погубио између 70 и 100 људи.

Фебруара 1996. српске власти су ухапсиле Ердемовића и изненађујуће брзо га пребациле у Хаг. Тужиоци МКТБЈ-а држали су га под велом тајне, дозвољавајући само неколико наступа, током којих је био заштићен од озбиљнијег унакрсног испитивања. МКТБЈ га је 22. маја 1996. оптужио за злочине против човечности, али не и за геноцид. Кривицу за један злочин против човечности признао је 31. маја. Комисија стручњака је 27. јуна закључила да Ердемовићево ментално стање не дозвољава да му се суди. Међутим, неколико дана касније, 5. јула, Ердемовић је, на основу Правила 61, радо сведочио на саслушању про-

23) Patricia M. Wald, "Dealing with Witnesses in War Crime Trials: Lessons from the Yugoslav Tribunal," 5 Yale H.R. & Dev. L.J. 217.

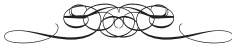
тив Караџића и Младића. Користећи Ердемовићево сведочење, МКТБЈ је 11. јула расписао међународне налоге за хапшење Караџића и Младића.

МКТБЈ је 29. новембра 1996. осудио Ердемовића на 10 година затвора невероватно благу казну за суд који радо изриче дугогодишње казне за много мање злочине. Горан Јелисић се 1998. изјаснио кривим за кршење закона и обичаја рата и злочина против човечности који су произашли из убиства 12 људи у Брчком 1992; осуђен је на 40 година затвора.²⁴⁾

Великодушност МКТБЈ-а није задовољила Ердемовића. Овај наводни покајник, извршилац масовног погубљења, тврдио је да је злочине починио под присилом и „без могућности другог моралног избора“. Тужиоци су се сложили. Поновно суђење покренуто је 14. јануара 1998, а Ердемовић је, уз сагласност тужилаца, повукао своје признање кривице за злочин против човечности и уместо тога признао кривицу за мање кривично дело кршења закона и обичаја рата. Тужиоци су апеловали на суд да буде благ према Ердемовићу, тврдећи да је његова сарадња била веома значајна и корисна. Судије су прихватиле молбу и смањиле Ердемовићеву казну на пет година. Испоставило се да је одслужио само 3 ½ године.

То што је МКТБЈ показао неуобичајено саосећање и није био најчуднији аспект овог случаја. Још бизарнија је неспремност суда да спроведе било какву озбиљну истрагу о ономе што се могло догодити на фарми Брањево. Ердемовићева прича имала је озбиљне рупе, али ни тужиоци ни судије ни браниоци, што је било шокантно, нису ни покушали да оспоре Ердемовићеве тврдње. Проблем је у томе што је Ердемовић давао контрадикторне изјаве о томе шта се догодило на фарми Брањево: Ердемовић је често мешао датуме (понекад су убиства извршена 16. јула, понекад 20. јула); понекад су возачи аутобуса који су људе доводили у Брањево учествовали и у убиствима, а понекад су веровали да једноставно врше размену заробљеника; понекад

24) Prosecutor v. Goran Jelisić, IT-95-10, Judgment, Dec. 14, 1999.

је Ердемовић тврдио да је у егзекуцијама учествовао јер се плашио за свој живот, понекад је тврдио да је одбио да изврши наређења, али да није претрпео никакве штетне последице. Ердемовић такође није пружио логично објашњење како је осам мушкараца, наоружаних само калашњиковима, могло за пет сати да убије 1.200 људи.

Невероватна, али не и најневероватнија, јесте Ердемовићева тврдња да је вођа смакнућа био Брано Гојковић, само војник без чина. Међутим, према Ердемовићу, један од извршилаца Гојковићевих наређења био је Франц Кос, који је у том тренутку имао чин поручника. Ово није имало смисла и захтевало је објашњење. На свету не постоји војска у којој обичан војник издаје наређења официру. Ипак, судије су одлучиле да ту ствар не истражују.

Ердемовић је такође тврдио да је његова јединица богато плаћена да изврши убиства. Ванеси Васић-Јанековић (Vanessa Vasic-Janekovic) из агенције АВС је тврдио да је његовој јединици обећано 12 килограма злата²⁵). Међутим, није могао да каже ни ко му је то обећао ни то да ли је исплата икад извршена. Прича са 12 кг злата била је у супротности са Ердемовићевом тврдњом да је у убиствима учествовао само зато што се плашио за свој живот. МКТБЈ није био заинтересован да настави причу о злату. То је разумљиво. Нису хтели да чују било шта што сугерише да је 10. диверзантски одред можда био група најамника, која је деловала изван уобичајених командних и контролних канала босанских Срба.

Не само што је МКТБЈ показао необичан недостатак знатижеље о догађају који се често описује као најгори злочин у Европи од Другог светског рата, он је показао да нема ни интересовања за процесуирање било ког другог припадника 10. диверзантског одреда, чак ни једне једине особе коју је Ердемовић именовано као учесника у убиствима. Многи од њих годинама живе слободно, али МКТБЈ није уложио напор да их ухапси

25) Транскрипт са суђења Милошевићу, 25. август 2003, стр. 25210-25212

нити, што је још чудније, да их као сведоке позове у било које од сребреничких суђења. Уместо тога, МКТБЈ се у потпуности ослонио на Ердемовића, који иде из суднице у судницу, сведочећи у суђењима, једно за другим. Чак и када је МКТБЈ имао на располагању двојицу убица које је Ердемовић именовоа, одлучио је да их не притвори. Очигледно је да је след догађаја који је конструисан на основу сведочења једног човека превише политички користан да би захтевао да буде поткрепљен. Или, боље речено, исувише је политички користан да би се ризиковало његово обарање.

Први је био Милорад Пелемиш, командант 10. диверзантског одреда. Српске власти су 2000. године ухапсиле Пелемиша и оптужиле га да шпијунира за Француску. У новембру 2000, месец дана након пуча против Милошевића, Пелемиш је ослобођен по свим тачкама оптужбе. Ни у једном тренутку његовог притвора МКТБЈ није тражио ни изручење ни саслушање Пелемиша. Незаинтересованост МКТБЈ-а је била невероватна. Пелемиш, који је имао виши положај од Ердемовића, сигурно би могао да пружи доста додатних детаља и имена. Пелемиш, од 2000, не скривајући се живи у Београду, а истражитељи МКТБЈ-а га не узнемиравају. Осим новинара њујоршког часописа Њуздеј (Newsday) 2006, ниједан новинар се није потрудио да га потражи и сазна нешто о Сребреници²⁶⁾.

МКТБЈ је занемарио и Марка Бошкића, још једног босанског Хрвата, припадника 10. диверзантског одреда. Према Ердемовићу, Бошкић је учествовао у убиствима на фарми у Брањеву. Познато је, још од 1996, да је Ердемовић именовоа Бошкића као једног од убица. Жан-Рене Руез (Jean-Rene Ruez), „истражитељ“ МКТБЈ-а, 19. новембра 1996. је сведочио:

Надлежни официр, који је наредио убиство ... је поручник Пелемиш, задужен за 10. диверзантски одред. Чланови извршне групе који су били укључени ... чија имена је дао такође г. Ердемовић, јесу: на челу групе Брано Гојковић,

26) “War Criminals in the U.S.,” Newsday, March 12, 2006.

а остали чланови су Александар Цветковић, Марко Бошкић, Зоран Горања, Станко Савановић, Властимир Голијан, Франц Кос.²⁷⁾

Четири године касније, 2000. године, Бошкић је ушао у Сједињене Државе без икаквих проблема. У мају 1996. дневне новине “Бостон глоуб” (Boston Globe) су чак објавиле и чланак о Бошкићу (који је у том тренутку боравио у Босни)²⁸⁾. Током свог боравка у САД, Бошкић је имао сталне сукобе са законом, који су довели до бројних хапшења под оптужбама за вожњу под дејством алкохола и озбиљан напад. Коначно, у августу 2004, ухапшен је и оптужен да је лагао у својој имиграционој молби, тачније да није навео да је био члан 10. диверзантског одреда и учесник масакра на фарми у Брањеви. МКТБЈ је одмах саопштио да нема намеру да тражи изручење Бошкића. Портпарол је тврдио да Трибунал има ресурсе довољне само за потрагу за „великим рибама“. „Ми смо мала институција са ограниченим капацитетима“, рекао је Антон Никифоров (Anton Nikiforov), саветник Карле дел Понте (Carla del Ponte). „Ми тражимо главне играче, оне који су планирали и наредили убиства“²⁹⁾. Није објаснио како МКТБЈ може да тражи „главне играче“ који су „планирали и наредили убиства“, а да прво не прикупи доказе и сведочења од оних који су заправо убиства и извршили.

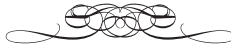
Федералном суду у Масачусетсу (Massachusetts) препуштено је 2006. да оптужи Бошкића по две тачке преваре у имиграцијском документу, и осуди га на пет година затвора.

У априлу 2010, Сједињене Државе изручиле су Бошкића – не Хагу, већ Босни. Бошкић се 19. јула изјаснио кривим за учешће у масовним погубљењима на фарми Брањево, и осуђен је на 10 година затвора. Као ни Ердемовић, ни он није добио ништа осим похвала и саосећања тужилаца и судија. „Ово је најнижа

27) Тужилац против Ердемовића, iT-96-22-T, 19. новембра 1996, стр. 210.

28) “The Ghosts of Srebrenica,” Boston Globe, May 19, 1996.

29) „Peabody Man Won’t Face Tribunal,” Boston Globe, Aug. 28, 2004.

казна за такав злочин. Суд је као олакшавајућу околност узео чињеницу да је Бошкић учествовао у злочину јер је на то био присиљен и да је признао кривицу“, цитат председавајућег судије³⁰). Државно тужилаштво БиХ препоручило је казну од пет до 10 година. У вези са признањем кривице, речено је: „Бошкић је пружио значајне информације о злочинима у Сребреници као и о осталим учесницима у планирању, припреми, наређивању и спровођењу стрељања заробљених Сребреничана и уклањању трагова злочина“³¹). Речено је и да су Удружења преживелих у Сребреници такође задовољни милостивим односом према Бошкићу. Они су „пристали на релативно благу препоручену казну, с обзиром на то да информације које Бошкић нуди могу да помогну у проналажењу и кажњавању многих који су одговорни за злочине“. Све је то веома чудно, јер су имена наводно одговорних била позната још од 1996. и нико се није трудио – нити се труди – да учини било шта у вези с тим.

Иако је Ердемовић главни сведок МКТБЈ-а, његово сведочење се прихвата само док се чини да подржава тезу о српском геноциду. Кад год Ердемовић каже било шта што ову тезу доводи у питање, МКТБЈ то одбацује. На пример, Ердемовић је тврдио да је његовој јединици потпуковник из војске Републике Српске наредио да изврши егзекуције. Ту постоји један проблем: Ердемовић никада није успео да идентификује овог потпуковника. Године су пролазиле, а МКТБЈ и даље није успео да утврди ко је тај официр. Потпуковника није тако тешко пронаћи. Коначно, у јуну 2010, МКТБЈ је пресудио да је Ердемовићев потпуковник нико други до оптужени Вујадин Поповић, кога је осудио за геноцид и послао на доживотну робију. У пресуди Поповићу Ердемовићево име је споменуто 66 пута – изузетан ниво ослањања на једног човека, човека чије тврдње до данас остају непотврђене.

30) “Former Bosnian Serb Soldier Jailed Over Srebrenica Massacre,” Agence France Presse, July 19, 2010.

31) “Bosnian Serb Pleads Guilty to Srebrenica Atrocities,” BBC Worldwide Monitoring, July 19, 2010.

Суд у предмету Поповић је имао велики проблем. Ердемовић није успео да идентификује Поповића као потпуковника. Уобичајено неискрен, МКТБЈ је прихватио све што је Ердемовић рекао, али је занемарио његову неспособност да идентификује Поповића. „Тренутно нема доказа пред Судским већем о било ком другом потпуковнику у Пилици, у то време“, објавио је суд у пресуди од 10. јуна. „У светлу овога, Претресно веће је уверено да нема другог разумног закључка из приложених доказа, осим тога да је потпуковник кога је Ердемовић видео на Војној фарми Брањево и у граду Пилици, 16. јула, био управо Поповић“³²⁾.

Али можда је Ердемовић погрешно или је лагао о потпуковнику? И зашто није успео да га идентификује? „Претресно веће је пажљиво размотрило чињеницу да Ердемовић није успео да идентификује Поповића у серији фотографија. Међутим, Претресно веће сматра да, с обзиром на трауматичне околности у којима се Ердемовић сусрео с Поповићем и значајан проток времена од тада, Ердемовићево препознавање Поповића у серији фотографија не изазива разумну сумњу у закључак Претресног већа – да је човек кога је Ердемовић 16. јула видео у Пилици био управо Поповић“.

Не изазива разумну сумњу? Шта би тачно изазвало разумну сумњу у МКТБЈ-у? Једини доказ који повезује Поповића са наводним убиствима на фарми Брањево је Ердемовићево сведочење као очевица. Али то исто сведочење очевица може се игнорисати ако не пружи жељене резултате. Штавише, то што је прошло доста времена може двојако да се тумачи. Од 1996. Ердемовићу су више пута приказиване фотографије и видео снимци отприлике свих који су могли да буду тај потпуковник. Ниједанпут Ердемовић није могао никога да идентификује. Исто тако, ако проток времена чини сведочење очевидаца непозданим, онда МКТБЈ заиста не би требало да ради на суђењи-

32) Prosecutor v. Vujadin Popović et al, IT-05-88-T, Judgment, June 10, 2010, paragraphs 1134 and 1135.

ма која су у вези с догађајима који су се догодили пре готово две деценије.

Ердемовићево сведочење, чак и уколико је истинито, још није довољно да одржи пресуду за геноцид. Био је превише нејасан у детаљима и није могао да упре прстом ни у кога ко је имао чин старији од поручника. Тако је суд у предмету Крстић одлучио да, кад год то потреба налаже, суд види и даље од Ердемовићевих тврдњи. На пример, суд у предмету Крстић је изјавио да је Ердемовић сведочио да су у масакру учествовале две бригаде Дринског корпуса – Зворничка и Братуначка бригада.

Зворничка бригада је морала да буде укључена у егзекуције, објаснио је суд, јер је Ердемовић сведочио да су се припадници његове јединице срели са потпуковником војске босанских Срба, који је руководио погубљењем у штабу Зворничке бригаде. Али, Ердемовић то није рекао. Рекао је само да је његова јединица отишла у Зворник да покупи овог (неименованог) војног официра. Ердемовић није помињао штаб Зворничке бригаде. Исто је било и са судским тумачењем у вези са Братуначком бригадом. Ослањајући се у потпуности на Ердемовића, суд је рекао да су „припадници братуначке бригаде стигли на фарму Брањево 16. јула 1995. током поподнева и учествовали у убиствима“³³). Али Ердемовић није говорио о братуначкој бригади. Супротно томе, током свог сведочења помињао је „мушкарце из Братунца“ или „људе из Братунца“. То да су убиства извршили локални становници, а не војска, подржава сведочење које је дао Моријон (Morillon), који је говорио о свом дугогодишњем страху да ће се Братунчани једног дана осветити Орићевим људима у Сребреници:

Бојао сам се да ће Срби, локални Срби, Братунчани, ти припадници локалних паравојних снага, желети да им се освете за све оно што се приписује Насеру Орићу. Није само Насер Орић био онај коме су желели да се освете, већ

33) Prosecutor v. Krstić, IT-98-33-T, Judgment, Aug. 2, 2001, paragraph 243.

су желели да освете своје мртве побијене на православни Божић. Били су у том пакленом кругу освете. Покретало их је нешто више од освете. Не само мушкарце. И жене, целокупно становништво је било задојено жељом за осветом. Целокупно становништво Босне и Херцеговине није захватила само мучнина од страха, страха да не буду под доминацијом, од истребљења, не, то је била чиста мржња.³⁴⁾

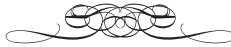
Ердемовић је видљиво избегавао да каже „Братуначка бригада“. Током унакрсног испитивања, Крстићев бранилац питао је Ердемовића да ли су ти такозвани мушкарци из Братунца прецизирали којој јединици припадају. Ердемовић је неодређено одговорио: „Нисам сигуран да ли су тачно из Братунца, нисам разговарао с њима“. Крстићев бранилац је истрајавао: „Значи, није речено да долазе припадници те и те бригаде, већ једноставно мушкарци из Братунца“. Ердемовић је одговорио „Да“³⁵⁾. У светлу такве лажи, категоричне тврдње суда у предмету Крстић – “без икакве разумне сумње“, и то ништа мање него о наводној умешаности братуначке и зворничке бригаде у погубљења, тешко да представљају „помно испитивање“ или „пажљиво одмеравање“ доказа.

Ad hoc геноцид

МКТБЈ је жарко желео да донесе пресуду о геноциду, али докази су били веома танки. Геноцид, речима Конвенције о геноциду из 1948, односи се на „намеру да се, делимично или у целости, уништи национална, етничка, расна или верска група“. (Члан 4 Статута МКТБЈ-а скоро дословно прати Конвенцију о геноциду.) Отуда, геноцид захтева – прво „намеру уништења“, и друго, циљну групу жртава која представља јасно дефинисану „националну, етничку, расну или верску групу“.

34) Milošević Trial Transcript, Feb. 12, 2004, стр. 31975.

35) Ibid., стр. 3167-3168.

МКТБЈ се сместа суочио са проблемом. Није било доказа о „намери уништења“ било које групе, осим можда што су босански Срби имали намеру да униште 28. муслиманску дивизију.

Чак и да је МКТБЈ у праву, чак и да су Срби хладнокрвно погубили 8.000 „заробљених мушкараца Муслимана“, то би се и даље рачунало као ужасан ратни злочин, али не и геноцид. Током рата у Босни, све стране су мушкарце, без обзира да ли су носили војну униформу или не, сматрали за непријатеље и легитимну мету. Према Франсису Роју Томасу (Francis Roy Thomas), вишем војном посматрачу УН-а у Босни током 1993. и 1994: „Једна од локалних ’реалности’ коју вреди нагласити, јесте то да су се са обе стране сви мушкарци сматрали војницима, без обзира на то да ли су, у време када је пуцано на њих, носили униформу или нису. Зато, овде није случај ’безобзирног убијања цивила’ ако су у питању мушкарци“.³⁶⁾

Али оно што највише шкоди пресуди о геноциду јесте то што није било доказа да су босански Срби, пре заузимања града, намеравали да убију мушкарце узраста за војску. Чак је и сам суд који је судио Крстићу рекао да „не изјављује, нити жели да сугерише то да је план за извршење геноцида постојао пре напада на Сребреницу, или чак непосредно пре пада града“. Штавише, као што је суд и признао, снаге босанских Срба нису ни планирале да заузму град. План босанских Срба „био је усмерен на смањење ’сигурног подручја’ Сребренице на њено урбано језгро и био је део већег циља ВРС-а, изазивања хуманитарне кризе за становништво босанских Муслимана и, коначно, уклањање енклаве.“³⁷⁾

Свођење Сребренице на њено градско језгро имало је и војног и политичког смисла. Одбијање муслиманских упада из Сребренице исцрпљивало је српске ресурсе у време када су Срби били под нападом око Сарајева и у западној Босни. По-

36) Witness Statement of Francis Roy Thomas, Nov. 16, 17 and 18, 1997, ICTY Legal Library.

37) Крстић, *ibid.*, пар. 121.

ред тога, будући да Муслимани нису оспорили да су споразуми Младић-Моријон- Халиловић из 1993. предвидели демилитаризацију градског језгра Сребренице, смањивање града на његово градско језгро окончаће расправу о томе како би ти споразуми требало да буду тумачени.

Босански Срби су ушли у Сребреницу, али су, на своје изненађење открили да се 28. дивизија повукла. Будући да град није био брањен, урадили су оно што би свака војска урадила: заузели су град. Војни план ВРС-а, признао је суд у предмету Крстић, „сигурно није укључивао план ВРС-а за истеривање цивилног становништва босанских Муслимана из енклаве, нити за смакнуће свих босанских Муслимана који су били узроста за војску.“³⁸⁾

Упркос одлучном напору суда у случају Крстић да измасира доказе да би они подржали жељене закључке, у записнику једноставно није било довољно материјала који би указивао на то да су, чак и након пада града, Срби желели да се његова муслиманска популација уклони. Срби су желели да ухвате и униште муслиманску 28. дивизију. Али нису наредили цивилном становништву Сребренице да напусти град. Суд који је судио Крстићу покушао је да то прикаже другачије. У пресуди, Првостепени суд је утврдио да је Младић јасно ставио до знања вођама Холандског корпуса (DutchBat) и Сребренице да Муслимани у Сребреници имају две опције: могли су или да оду или да се суоче са истребљењем. Суд је прихватио да је Младић током састанка 11. јула у хотелу Фонтана у Братунцу рекао да је становништво могло да одабере – да остану или, ако не остају, где ће да иду. Међутим, Младић је „користио претећи вокабулар“ и „захтевао да све трупе АБиХ-а на подручју бивше енклаве положе оружје“. Такође је „јасно истакао да је, ако се то не догоди, опстанак становника, босанских Муслимана, у опасности. Генерал Младић је рекао да жели јасан став о томе да ли босански Муслимани желе да ’преживе, остану или нестану’“.

38) Крстић, *ibid.*, пар. 120.

Суд је закључио:

„Онима који су били присутни на састанку те ноћи чинило се јасним да останак неће бити опција за цивиле босанских Муслимана из Сребренице“³⁹⁾.

Надаље, суд у предмету Крстић је објаснио да је следећег јутра Младић још злослутнијим речима појаснио положај Муслимана. „Генерал Младић је опет јасно показао да је опстанак сребреничких Муслимана условљен војном предајом“. Према суду, Младић је рекао да

можете да преживите или да нестанете... За ваш опстанак захтевам: да сви ваши наоружани људи који су нападали и чинили злочине – а многи су то чинили – против нашег народа, предају оружје Војсци Републике Српске... предајући оружје можете... да одлучите да останете на територији... или, ако вам то одговара, идите где хоћете. Жеља сваког појединца биће поштована, без обзира колико вас има.

Према МКТБЈ-у, ови коментари доказују да је Младић уцењивао цивиле: или да открију локацију 28. дивизије или ће бити ликвидирани. Тумачећи Младићеве речи на овај начин, суд у предмету Крстић покушао је да утврди српске геноцидне намере. Међутим, типично за МКТБЈ, суд је избегао кључно питање. Да ли је Младић хтео да каже да ће сви Муслимани у Сребреници бити побијени? Или је хтео да каже да ће сви морати да напусте град? Или је хтео да каже да ће, ако се не предају, сви Муслимани који су побегли из града бити убијени, будући да су сви изгледи против њих? Ово су критична питања, посебно ако се покушавају доказати геноцидне намере.

И, шта је Младић рекао? Према транскрипту који прати видео о Сребреници, а налази се у Правној библиотеци МКТБЈ-а, следи оно што је Младић рекао на трећем састанку у Фонтани:

Желим да вам помогнем, али желим апсолутну сарадњу

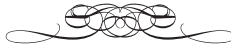
39) Крстић, *ibid.*, пар. 130

цивилног становништва јер је ваша војска поражена. Нема потребе да ваши људи буду убијени, ваши мужеви, ваша браћа или комшије. Све што треба да урадите јесте да кажете шта желите. Као што сам [рекао] синоћ можете да преживите или да нестанете. За ваш опстанак захтевам да сви ваши наоружани људи, чак и они који су починили злочине – а многи су то чинили – против нашег народа, предају оружје ВРС-у. Након предаје оружја, можете да одлучите да останете на овој територији или, ако желите, идите где год хоћете. Жеља сваког појединца биће поштована без обзира на то колико вас има ... Остатак ваше војске може да се разоружа и преда оружје мојим официрима у присуству официра УНПРОФОР-а. Можете да одаберете да останете или можете да идете... Ако желите да одете, можете да идете где год хоћете. Када се оружје преда, сваки појединац ће отићи тамо где каже да жели да иде. Ваш је избор да одете – и не желим да утичем на то – и ни на који начин вам то не замерам. Немам ништа против невиних и недужних. Можете да изаберете ... Ако желите да идете на исток, преко Србије или до ње, немам ништа против. Ако желите на запад, можете да кажете куда желите да идете⁴⁰.

Значење Младићевих речи је јасно. Сребреница се предала без борбе. Отуда се припадници поражене војске морају одрећи оружја. Ако то не учине, биће убијени. Двадесет осма дивизија је нестала. Младић је желео да зна где се она налази. Младић нема проблема са цивилним становништвом Сребренице. Неколико пута је рекао да свако ко хоће да остане у Сребреници – може и да остане.

Једна особа која је присуствовала свим састанцима у Фонтани био је пуковник Томас Кареманс (Thomas Karremans), командант Холандског батаљона. Кареманс је сведочио 1996. на саслушању по Правилу 61 против Младића и Карацића. Каре-

40) Srebrenica Trial Video, ICTY Legal Library. [Видео снимак суђења о Сребреници, Правна библиотека МКТБЈ-а]

манс није сведочио на суђењима Крстићу или Поповићу, иако је сведочио на суђењу Благојевићу⁴¹⁾.

Према Каремансовом сведочењу 1996, Младић је на првом састанку у хотелу Фонтана тражио да „сви босански војници положе оружје и предају то оружје у руке Српске босанске војске. Рекао је да је (Младић) имао јасан став према војницима БиХ – преживите или нестаните“. На другом састанку, следећег јутра, Младић је поновио више-мање исто. Поново је „изјавио да ће предаја оружја војницима БиХ значити опстанак; 'Ако буду задржали оружје', рекао је, 'то ће бити њихова смрт.' Изјавио је да ће се, уколико војници БиХ предају оружје, према њима поступати према Женевским конвенцијама“⁴²⁾. На трећем састанку, сутрадан, Младић је „опет рекао у вези са снагама БиХ, истим изразима као и дан раније, 'преживети или нестати'. Поново је затражио од снага БиХ да предају оружје, чак су и злочинци међу њима могли да предају оружје“. Надаље, Младић је „изјавио да би снаге БиХ могле да предају оружје у присуству снага УН, УНПРОФОР-а“, говорио је уопштено. Мислим да је алудирао на Холандски батаљон“.

Отуда, у три одвојене прилике, Кареманс је разумео да Младић говори да босански војници, а не цивили из Сребренице, јесу они који имају избор: преживети или нестати. Ако би пре-

41) МКТБЈ нема комплетан транскрипт састанака у хотелу Фонтана на својој веб страници. Постоји само изразито редигована, сажета верзија. Младић каже: „[Н]ема потребе да ваши људи буду убијени ... све што морате да урадите је да кажете шта желите. Као што сам синоћ рекао господину: можете или преживети или нестати ... За ваш опстанак захтевам: да сви ваши наоружани људи који су нападали и чинили злочине – а многи су то и чинили – против нашег народа, предају оружје ... и предајом оружја можете ... одлучити да останете на територији ... или, ако вам одговара, идите тамо где желите. Жеља сваког појединца биће поштована, без обзира колико вас било“. С обзиром на огромну важност коју МКТБЈ придаје овом састанку, то што не постоји цео транскрипт веома је необично.

42) Prosecutor v. Radovan Karadžić and Ratko Mladić, IT-95-5-R61 and IT-95-18-R61, July 4, 1996, pp. 647-649.

дали оружје, преживели би. Ако не, они [војници] би нестали. Младић није претио цивилном становништву. Његове претње су биле усмерене искључиво на војнике. У ствари, према Каремансу, Младић је рекао да „заштићено становништво у насељу [Поточари], и око њега, има избор да остане у Сребреници или да буде евакуисано – да буде евакуисано у Србију, на босанске територије око Тузле, или чак у иностранство“. Младићеви поступци били су у складу са овом интерпретацијом. Цивили у Сребреници су били неозлеђени, и одвожени су на сигурно.

Ипак, током наредне деценије и по, МКТБЈ је и даље погрешно представљао суштину састанака у хотелу Фонтана и из њих извлачио неоправдане закључке. Колико се МКТБЈ ослања на ове састанке у хотелу Фонтана у прилог својим тврдњама о геноциду видљиво је из тога колико пута се ови састанци спомињу. Пресуда Поповићу из 2010. спомиње хотел Фонтану не мање од 95 пута! Додуше, пресуда се одужила до гротескних 882 странице, дакле у просеку више од једног спомињања на сваких 10 страница.

У сваком случају, да ли је Младић хтео да становници Сребренице остану или оду, није ни важно. Муслимани нису хтели да остану у Сребреници нити су могли да остану у бази УН у Поточарима. Да су Муслимани намеравали да остану у Сребреници, мушкарци из града не би побегли више дана пре доласка Срба. Младић је организовао евакуацију сребреничких цивила. Према ратним стандардима на Балкану, ово је било прилично великодушно. Хрватске власти нису организовале евакуацију цивилног становништва током операције Олуја. Оне су артиљеријом и авионима отвориле ватру на колону у којој су се налазиле жене и деца. У сваком случају, 28. дивизија се није предала, а сребренички цивили нису убијени.

Проналажење праве 'групе'

Уништавање групе мора да значи управо то: уништење народа у целости или, барем, знатног броја његових припадника.

Тешко да би се 8.000 Сребреничана могло сматрати за знатан део становништва босанских Муслимана. Срећом за МКТБЈ, значење „знатан“ већ је дефинисала Басионијева комисија. „Уништавање групе у целости или делимично не значи да група у целости мора да буде истребљена. У текст су убачене речи ‘у целости или делимично’ да би се јасно рекло да није неопходно да се покушава убиство свих припадника групе“, рекла је Басионијева комисија у свом извештају.⁴³⁾ Селективно циљање припадника групе такође може да буде геноцид, јер убиство члана руководства групе може да буде истоветно геноциду. „Руководство укључује политичке и административне вође, верске вође, академике и интелектуалце, пословне лидере и друге – свеукупност сама по себи може да буде јак показатељ геноцида без обзира на стварни број убијених“. То би дефинитивно представљало геноцид

[а]ко је руководство групе уништено, а истовремено или непосредно пре тога је и релативно велики број припадника групе убијен, или је изложен другим ужасним радњама – на пример депортовани су у великом обиму или су присиљени да оду – свеукупан обим ових прекршаја би требало размотрити у целости да би се одредбе Конвенције [о геноциду] тумачиле у духу који је у складу са њеном сврхом.

Убијање интелектуалаца, верских, административних и пословних лидера могло би да буде геноцид. Али и циљање на чуваре закона и војне службенике исто тако може да буде геноцид. „Истребљење полицијског и војног особља групе, које може да чини значајан део те групе, слаби одбрану групе од напада исте или сличне природе, посебно ако се елиминише и руководство“, написао је Басиони у свом извештају. „Тако, намера да се уништи ткиво друштва истребљењем његовог вођства, праћена другим актима елиминације једног дела, односно

43) Final Report of the Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780 (1992), S/1994/674, May 27, 1994, paragraph 93.

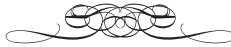
сегмента друштва, такође се може сматрати за геноцид⁴⁴). На овај начин, наравно, готово сваки чин рата, укључујући ту и нападе на легитимне војне циљеве, могли би да потпадну под опис геноцида.

Што се тиче услова за геноцид да циљана жртва представља „националну, етничку, расну или верску групу“, јасно је да муслимански становници Сребренице не би могли да сачињавају такву „групу“. Још мање би то могло мушко становништво Сребренице, узраста за војску. Као мета геноцида, једино могућа „национална, етничка, расна или верска група“ морала је да буде она коју су у целини чинили босански Муслимани.

Сигурно је да од самог почетка ни МКТБЈ није био превише сигуран у то како треба да класификује групе. МКТБЈ је понекад користио стандардни приступ који је артикулисала Басионијева комисија стручњака у свом завршном извештају. „Различите групе релевантне за сукоб у бившој Југославији – Срби, Хрвати, Муслимани, Роми и други – сви имају статус етничких група и може да их, барем делимично, карактерише религија, раса и националност“, написали су стручњаци. „Није услов да група жртава буде мањина, већ би то могла да буде и бројчана већина“, додали су. Ово је ортодоксно гледиште. За Басионијев тим ово је очигледно било превише рестриктивно. Тако је Басиони предложио и лабавији, политички коректнији облик класификације. Групе могу и стварно да постоје (ако је то жеља њихових припадника), али могу да постоје и искључиво у главама оних који желе да их стигматизују.

Шта би се догодило, питали су аутори Финалног извештаја, ако „постоји више од једне групе жртава, а свака група је као таква заштићена“? Претпоставимо да „група А жели да уништи у целини или делом групе Б, В и Г, или боље речено све који не припадају националној, етничкој, расној или верској групи А“? Одговор Басионијевог тима био је да би онда све групе жртава

44) Final Report of the Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780 (1992), S/1994/674, May 27, 1994, paragraph 94.

требало узети као већу целину. „У одређеном смислу, група А је дефинисала плуралистичку 'не-А' групу и користила је националне, етничке, расне и верске критеријуме за ту дефиницију. Чини се релевантним то да се анализира судбина 'не-А' групе на сличан начин као да је 'не-А' група хомогена⁴⁵⁾. Другим речима, Басиони је ни из чега створио потпуно нову групу за суђења за ратне злочине – сасвим измишљену групу, сигурно, чија је карактеристика дефинисана од стране починиоца злочина. Надаље, Басиони је сугерисао, „препоставимо да су група Б и мањим степеном група В дале лидере 'не-А' групе“. Геноцид би деловао као слабашиан правни инструмент „ако укупне околности мешовитих група не буду обухваћене. Срж овог резоновања је у томе што у случајевима 'један против свих осталих' треба одговорити на питање знатног броја или знатног дела групе у односу на све циљне групе као већу целину“. Не само да је створена измишљена национална или етничка група, већ би и само циљање на њене номиналне вође представљало геноцид.

Извештај Басионијеве комисије односио се готово искључиво на Србе и не-србе, при чему последњи нису само жртве првих, већ су оптерећени идентитетом који је створили први. МКТБЈ је са очигледним задовољством прихватио ово образложење. У децембру 1999, Првостепени суд је у случају босанског Србина Горана Јелисића објавио у пресуди да би „покушај дефинисања националне, етничке или расне групе, коришћењем објективних и научно непобитних критеријума, данас представљао опасну вежбу чији резултат не би нужно одговарао перцепцији особа на које се такве категоризације односе“. Уместо тога, МКТБЈ би „проценио статус националне, етничке или расне групе са становишта оних особа које желе да се та група издвоји из остатка заједнице“. Следећи ту сартровску логику, према којој Јевреји постоје једино у антисемитском уму, Јелисићев суд је изјавио: „Управо је стигматизација групе као по-

45) Final Report of the Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780 (1992), S/1994/674, May 27, 1994, paragraph 96.

себне националне, етничке или расне јединице, спроведена од стране заједнице, то што дозвољава да се утврди да ли циљано становништво представља националну, етничку или расну групу у очима наводних починилаца“.

Јелисићев суд је објаснио да починиоци злочина могу да стигматизују групу, приписујући јој „карактеристике за које сматрају да су специфичне тој националној, етничкој, расној или верској групи“. Али они такође могу да стигматизују групу и тиме што њене припаднике идентификују тако „да починиоци злочина сматрају да нису део групе којој и сами припадају“⁴⁶⁾. У каснијим случајевима, МКТБЈ је задовољно усвојио принцип којим стигма ствара групу. Оба суда – првостепени судови у случају Крстића и Благојевића – рекла су да ће идентификовати „релевантну групу користећи као критеријум стигматизацију групе, пре свега од стране починилаца злочина, а на основу њихових перципираних националних, етничких, расних или верских карактеристика“⁴⁷⁾.

То је било управо супротно ономе што је МКСР утврдио у случају Жан-Пола Акајеса. МКСР је тврдио да „заједнички критеријум у четири врсте група заштићених Конвенцијом о геноциду јесте то да припадништво таквим групама обично не могу да оспоре њени припадници, који им аутоматски припадају – по рођењу, у континуитету и често на непроменљив начин“⁴⁸⁾.

Трибунал за Руанду рекао је да Конвенција о геноциду штити „стабилне групе“ – групе „које се континуирано формирају и којима се припадништво утврђује рођењем, искључујући ’мобилније’ групе којима се неко придружује добровољно, као што су то политичке и економске групе“. МКТБЈ је дошао до супротног закључка: починитељ злочина је тај који ствара групу.

46) Prosecutor v. Goran Jelisić, IT-95-10, Judgment, Dec. 14, 1999, пар. 70 и 71.

47) Krstić, paragraph 557; Blagojević, paragraph 667.

48) Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, Judgment, Sept. 2, 1998, пар. 511.

Међутим, ово је имагинарна креација, коју је измислио МКТБЈ и која је приписана наводним починитељима. На овај начин, МКТБЈ је у стању да формира групе на ad hoc основи у складу са својим потребама.

Суд у случају Крстић се поиграо идејом о одређивању сребреничких жртава с обзиром на то ко оне нису, којој групи не припадају. Суд „идентификује релевантну групу користећи као критеријум стигматизацију групе, пре свега од стране починилаца злочина, на основу њихових перципираних националних, етничких, расних или верских карактеристика“. Али на крају је оклевајући одустао од те идеје, закључујући да су циљана група у Сребреници били Муслимани Босне у целини.

Према суду у предмету Крстић, босански Муслимани су нација и, у складу са југословенским Уставом, као такви су препознати од 1963. године. То уопште није било тачно. Истина је да су од шездесетих година прошлог века муслимани Југославије престали да се сматрају верском групом и постали су национална група за потребе пописа. Особа се могла идентификовати као муслиман, али не и као босански Муслиман. Србија је већ дуже време имала велико муслиманско становништво смештено у региону Санџака. Према мишљењу МКТБЈ-а, босански Муслимани су нација, али не и санџачки муслимани. Истина је да босански Муслимани нису били признати као нација ни у Уставу из 1963. ни у Уставу Југославије из 1974. Босански Муслимани први пут су препознати као један од три конститутивна народа Босне и Херцеговине у Уставу Босне и Херцеговине из 1963. године. До тада, босански Устав је наводио само два конститутивна народа: Србе и Хрвате. Муслимани су сматрани или за Србе или за Хрвате који су прешли у ислам. Ни у југословенском Уставу из 1963. ни у Уставу из 1974. не спомиње се босански Муслиман. Босански Муслимани били су исто толико народ колико и босански Срби или босански Хрвати или хрватски Срби. Босански Срби су, наравно, били припадници српске нације, колико су и босански Хрвати били припадници

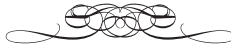
хрватске нације. МКТБЈ очито није хтео да иде овим путем, јер би тада морао да призна да Босну чине три нације, од којих ниједна, појединачно или у комбинацији, није имала право да намеће своју вољу било којој од друге две. Муслиманско самоопредељење није могло да иде на штету Срба, и обрнуто. Устав Босне израђен је тако да забрањује било којој комбинацији од две нације да се удруже против треће, што се управо и догодило у октобру 1991, када је босански Парламент усвојио своју декларацију о суверености и у фебруару 1992, када је Босна кренула са плебисцитом о независности.

МКТБЈ је пре сугерисао, без изричитог изјављивања, да је, као што је Србија била национална држава Срба, а Хрватска национална држава Хрвата, Босна и даље муслиманска држава, иако су они, као што је признао, чинили тек нешто више од 40% републичког становништва. Погрешно читајући југословенски устав из 1963, суд у случају Крстић је био у позицији да направи следећи корак у расправи, и изјави то да су се босански Муслимани квалификовали као циљна национална група за сврху Конвенције о геноциду и Статута МКТБЈ-а. „Веће закључује да заштићена група, у смислу Члана 4 Статута, у овом случају мора да буде дефинисана као босански Муслимани“⁴⁹⁾.

Али није било доказа да Срби желе да истребе Муслимане из Републике. Неколико дана након пада Сребренице, снаге босанских Срба заузеле су суседно „сигурно подручје“ Жепе. Није било оптужби за масовне егзекуције. Геноцидна намера захтева да припадници групе жртава буду на мети где год их починиоци имају на видику. Ипак, овде имамо геноцид само у једном граду. Било би то као да су нацисти циљали Јевреје из Лођа, али су Јеврејима из Варшаве дали слободу кретања. Правник Вилијем Шабас (William Schabas) изразио је збуњеност због начина на који МКТБЈ може да тврди да би

масакр почињен у периоду од неколико дана могао бити геноцидан мада се налазио у контексту трогодишњег рата,

49) Крстић, *ibid.*, пар. 560.

па је зато ... боље описан ознакама „злочин против човечности“ и „ратни злочин“. Не може чак ни да се тврди то да су масовна убиства у Сребреници представљала промену политике од стране челника босанских Срба, јер не постоје назнаке да су се слични покољи догађали другде у Босни и Херцеговини током или након сребреничких догађаја. Чини се да је геноцид у Сребреници био и импровизиран и идиосинкратски, пре одступање него општа карактеристика ратне стратегије⁵⁰⁾.

У ствари, Срби нису били толико темељни ни када је реч о мушкарцима Сребренице који су били узраста за војску. Суд је у предмету Крстић напоменуо да је рањеницима у Сребреници било дозвољено да се лече. Суд је то одмах одбацио као доказ „стратегије босанских Срба да избегну привлачење међународне сумње, посебно имајући у виду то да је особље УН-а било присутно у енклави и посматрало поступање са тим рањеницима током првих неколико дана после преузимања Сребренице“. Босански Срби су очигледно желели да „покажу медијима да су према не-борцима правилно поступали“. Било да ово потпуно спекулативно објашњење јесте тачно или није, свакако је поткопало тврдњу о геноциду. МКТБЈ је усвојио своју уобичајену стратегију: ако чињенице не одговарају теорији, тим горе по чињенице. „Осим рањеника, сви мушкарци, било да су одвојени у Поточарима или заробљени из колоне – погубљени су, било у малим групама, било у пажљиво оркестрираном масовном погубљењу“, задовољно је закључио суд. Зашто би Срби вршили масовна погубљења, која би сигурно била откривена, ако су били толико забринуте да не навуку међународну осуду – остало је неразјашњено.

Било како било, Сребреничани узраста за војску чинили су врло мали проценат становништва босанских Муслимана. Суд у предмету Крстић проценио је да је у време напада на Сребре-

50) William A. Schabas, “State Policy as an Element of the Crime of Genocide,” Expert Witness Report, May 1, 2008, ICTY Legal Library.

ницу муслиманско становништво Босне бројало око 1,4 милиона (суд је рекао да 1995. Муслимани чине 40% од 3.569.000 становника). Осам хиљада погубљених мушкараца Муслимана чинило би 0,57 посто становништва босанских Муслимана.

Судије на Крстићевом суђењу нису се дале омести тако мирним разматрањима. То што су се убиства десила на једном подручју, али не и у другом, или то што су обухватала релативно мали проценат циљане групе, није значило да не могу да се рачунају као геноцид. Као подршку овом ставу, суд је навео убиство из 1982, када је убијено око 800 Палестинаца у логорима Сабра и Шатила у Либану, „од којих су већина били жене, деца и старији“. Генерална скупштина УН усвојила је у децембру 1982. резолуцију и овом масакру дала назив „акт геноцида“. Према томе, геноцид не захтева уништавање целе циљне групе; довољно је да починиоци намеравају да униште део групе који се налази у малом географском подручју.

МКТБЈ је овде заиста преувеличавао. Прво, резолуција Генералне скупштине УН нема правну снагу. Друго, одређени број кључних сила НАТО-а, а посебно Сједињене Државе, презриво су одбациле ову резолуцију. Треће, разлика између Сабре/Шатиле и Сребренице била је евидентна чак и из описа самог МКТБЈ-а: у једном случају, жене и деца су поштеђени; у другом то нису били. Четврто, суд у случају Крстић је заборавио раније упозорење МКТБЈ-а да се не воде овом резолуцијом: „На ову процену је прикладно пазити, с обзиром на то да је несумњиво више политичка него правна оцена“⁵¹).

Гнусни злочини заслужују етикету геноцида, објаснио је

51) Prosecutor v. Goran Jelisić, IT-95-10-T, Judgment, пар. 63. Дакако, суд је у Јелисићевом предмету ипак утврдио да „с обзиром на предмет и циљ Конвенције и њено касније тумачење, судско Веће отуда закључује да међународно обичајно право признаје карактеризацију геноцида чак и кад се намера истребљивања простире само на ограничену географску зону“. Ипак, једини ауторитет који суд наводи, осим резолуције Генералне скупштине УН-а, је књига Немије Робинсона (Nehemiah Robinson) из 1949, „Конвенција о геноциду“.

суд у предмету Крстић, „ако починиоци геноцида сматрају да је намеравано уништење довољно за уништавање групе као посебног ентитета на предметном географском подручју“⁵²). То се односи и на Сребреницу. Срби су намеравали да униште муслиманску заједницу Сребренице. Желели су да осигурају да се та заједница „не врати у Сребреницу, нити да се ... реконструише у том региону или, заправо, било где другде“⁵³). Тврдња је посебно бесмислена у светлу чињенице да су се хиљаде Муслимана вратиле у Сребреницу, и да је изабрани послератни градоначелник града Осман Суљић не само Муслиман, већ и члан СДА, политичке странке Муслимана. Суљић је, узгред, био градоначелник Сребренице и у јулу 1995. године.

Чини се да проблем није био то да муслиманска заједница у Сребреници не може да се реконструише у региону – што би резултовало етничким чишћењем. (Свака национална група била је подвргнута етничком чишћењу. Срби, Хрвати и Муслимани, сви су у једном или другом тренутку били присиљени да се иселавају и реконструишу свој живот негде другде.) Оно што је Сребреницу учинило другачијом је то што муслиманска заједница у граду није могла да се реконструише „било где другде“ због губитка мушкараца. Очигледно је да босански Срби „до тренутка када су одлучили да побију све мушкарце нису могли да не знају то да ће ово селективно уништавање групе имати трајан утицај на читаву групу. Њихова смрт је спречила сваки ефективан покушај босанских Муслимана да поврате територију“⁵⁴).

„Намера да се уништи мноштво особа исте групе мора бити класификована као геноцид, чак и ако ове особе чине само део групе било у земљи или у неком региону или унутар једне заједнице (подвукао МКТБЈ)“.

52) Крстић, *ibid.*, пар. 590.

53) Крстић, *ibid.*, пар. 592.

54) Крстић, *ibid.*, пар. 595.

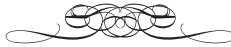
зашто је МКТБЈ изабрао овог аутора као одлучујући ауторитет у вези с тим, а не друге познатије ауторе. Оно што је најупечатљивије је да га МКТБЈ намерно погрешно цитира. Робинсон је рекао да „намера да се уништи мноштво људи исте групе због њихове припадности овој групи мора бити класификована као геноцид, чак и ако ове особе чине само део групе било у земљи или у некој регији или унутар једне заједнице, под условом да је тај број значајан; Конвенција је намењена поступању против великог броја људи, а не појединаца, чак и ако имају исте карактеристике групе (подвукао аутор текста)“. МКТБЈ је пажљиво избегао да цитира другу половину реченице у којој аутор објашњава шта је мислио у првој половини. Уништавање само дела групе може се сматрати геноцидом „под условом да је тај број значајан“. То је кључна поента, коју је МКТБЈ из очигледних разлога избегао.

Образложење је овде више него магловито. Спречавање босанских Муслимана да спроведу успешну кампању за враћање изгубљене територије у источној Босни није било геноцид, па чак ни ратни злочин. Поврх свега, зашто би убијање сребреничких мушкараца, чак можда и свих, спречило Муслимане да освоје град? Босански Муслимани су у то време имали 250.000 мушкараца под оружјем. То би сигурно било више него довољно да се Сребреница поново освоји, уколико је ово био тако важан војни циљ.

Да би оптужница за геноцид опстала, суд у случају Крстић је сада направио ванредан спекулативни скок. Тврди да је губитак мушкараца значио и крај групе. У „патријархалном друштву, попут оног у којем су живели босански Муслимани Сребренице“, објаснио је суд, „елиминација готово свих мушкараца учинила је то да за жене босанских Муслимана које су преживеле преузимање Сребренице буде практично немогуће да успешно обнове своје животе“⁵⁵⁾.

Те жене би имале проблем да рађају децу. Оно што је у па-

55) Крстић, *ibid.*, пар. 91.

тријархалном друштву важно, чини се, јесте „јасан брачни статус, било да је удовица, разведена или удата: жена којој је нестао муж не уклапа се ни у једну од ових категорија. Штавише, на психолошком нивоу ове жене нису у стању да крену у поступак опоравка без завршетка који долази са извесношћу шта се десило са члановима њихових породица и могућности да их на традиционалан начин ожале.“⁵⁶⁾ Другим речима, жене које су остале ускраћене за информацију у вези с тим шта се догодило њиховим мужевима, неће бити у могућности да се поново удају и роде више деце.

Нагађања суда у случају Крстић имала су мало смисла. Категорија жена које је суд описао састојала се само од врло малог дела жена које су босански Срби евакуисали на сигурно. То би се односило само на оне жене које су још биле у доби када

56) Крстић, *ibid.*, пар. 93. Нагађања суда у предмету Крстић била су најновија манифестација чудних сексуалних преокупација које су анимирале Запад да се умеша у догађаје у Југославији током деведесетих. Подсетимо да су у јеку рата у Босни медији избацивали маштовите, неосноване оптужбе о српском силовању муслиманки. Ово нису била ратна злодела у вихору рата. Срби су имали план: желели су да муслиманке „носе српско семе“. Према често цитираној књизи из тих дана, *Rape Warfare: The Hidden Genocide in Bosnia-Herzegovina and Croatia* (Ратно силовање: Скривени геноцид у Босни и Херцеговини и Хрватској) од Беверли Ален (Beverly Allen), Срби би жене које су насилно оплодили држали у заточеништву све док више нису могле да прекину трудноћу. „Геноцидно силовање усмерено на присилну трудноћу изгледа као типично српски допринос историји злочина“, написала је Ален. Присталице хипотезе о геноцидно-масовним силовањима нису имале више доказа да поткрепе своје теорије него што је имао суд у предмету Крстић. Али, као и све остало везано за ратове у Југославији, није било довољно да се само констатују зверства; морала је да постоји и врло компликована теорија којом би се објаснило њихово значење. Упркос томе, хипотеза о масовном силовању има мало смисла. Помажући муслиманским женама да имају што више беба, Срби би само убрзали раст муслиманског становништва и на тај начин олакшали евентуалну муслиманску превласт над Босном. Хипотезирањем да су босански Срби желели да смање стопу раста муслиманског становништва, чини се да је суд у предмету Крстић био на чвршћем тлу, иако није био у стању да пружи ни део доказа да су лидери босанских Срба у то време имали такве мисли при нападу на Сребреницу.

могу да рађају, и за чије се мужеве није знало где су. Суд није понудио никакву процену броја жена на које се ово односи, али ваљало би претпоставити да је он знатно мањи од 8.000.

Босански Срби „су морали да буду свесни катастрофалног утицаја који би нестанак две или три генерације мушкараца имао на опстанак традиционално патријархалног друштва“, закључио је суд у случају Крстић. Много је вероватније да су босански Срби били свесни онога што је томе супротно: жене су критичније за репродуктивни процес од мушкараца; њихов физички опстанак, више него што је то код мушкараца, осигурава континуирано постојање народа. Најважније је да ће њихова постојећа деца, као и свако дете које буду родиле убудуће, бити одгајани као Муслимани – тешко да је то пожељан исход, ако је намера да се уништи национална група. Отуда, ако би уништење групе било циљ, имало би више смисла циљати жене.

Бавећи се глатким нагађањима, суд у случају Крстић је закључио да су Срби морали да буду свесни тога да жене босанских Муслимана, за разлику од српских или хрватских, живе у патријархалном друштву, и да отуда нису у стању да реконструишу свој живот без мушкараца. Убијајући мушкарце узраста за војску и присилно премештајући жене и децу, босански Срби су морали да знају да ће то „неизбежно резултовати физичким нестанком становништва босанских Муслимана у Сребреници“⁵⁷⁾. Убиства су „ефикасно уништила заједницу босанских Муслимана у Сребреници као такву, и отклонила сву вероватноћу да ће се она икада поново успоставити на тој територији“⁵⁸⁾.

Са испуњењем елемента „намере“ из Члана 4, суд је сада могао да закључи – наравно изван сваке разумне сумње – то да су босански Срби намеравали да „делимично униште групуацију босанских Муслимана“, и да је генерал Радислав Крстић крив за „геноцид“.

57) Крстић, *ibid.*, пар. 595.

58) Крстић, *ibid.*, пар. 597.

Изузетно конфузно и мутно. Чак и уколико су Срби намеравали да униште сребреничке Муслимане, зашто би то значило да су намеравали да униште предметну циљну групу – босанске Муслимане? Уосталом, Сребреница је данас српски град у републици босанских Срба и то није довело до истребљења босанских Муслимана. Надаље, чак и да је суд у случају Крстић био у праву, и да су Срби били свесни свих наведених последица својих поступака, то и даље не би задовољило захтев везано за „геноцидну намеру“. Свесност није намера, као што је истакао судија Светског суда Милорад Крећа у издвојеном мишљењу у случају геноцида у Босни, 2007. године. „Познавање природних и предвидљивих последица извршених радњи није по себи довољно да би представљало намеру уништења. То мора бити праћено жељом да се групе униште“, написао је. Срби су морали да желе и циљају управо те последице, а суд у предмету Крстић није утврдио никакве доказе за то.

Оно што је у предмету Крстић суд описао, као догађаје који су се догодили у Сребреници, јесте етничко чишћење – брутално, без сумње, али не и геноцид. Примењујући традиционално разумевање међународног права, Међународни суд правде је у случају Босне недвосмислено рекао да етничко чишћење није геноцид:

Ни намера, као део политике, да се неко подручје учини „етнички хомогеним“, ни операције које се могу изводити у спровођењу такве политике не могу да буду означене као геноцид: намера која карактерише геноцид је „уништење, у целини или делимично“ одређене групе, а депортација или расељавање припадника групе, чак и уколико је то извршено силом, није нужно еквивалент уништавању те групе, нити је такво уништење аутоматска последица расељавања⁵⁹⁾.

59) Genocide case, пар. 190.

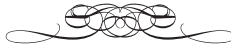

Јасно је да је МСП овим донекле помогао ентузијасте геноцида из МКТБЈ-а. Етничко чишћење могло би да представља геноцид, р екао је суд, ако то етничко чишћење укључује „намерно наметање групи таквих услова живота, срачунатих да доведу до физичког уништења групе у целини или делимично“. Међутим, таква акција мора да буде „изведена са неопходном и одређеном намером (*dolus specialis*), односно у циљу уништења групе, за разлику од њеног уклањања из региона“. Срби су морали то да намеравају. Ипак, према суду у предмету Крстић, Срби нису намеравали ни да заузму цео град, а камоли да уклоне његово становништво. Идеја о геноциду је дошла у ходу.

Жалбено веће МКТБЈ-а жури у помоћ

МКТБЈ је брзо схватио да постоји превише рупа у његовом налазу о геноциду. Случај Милошевић је ишао ка критичној тачки. У фебруару 2004. тужиоци су завршили са изношењем доказа против најпознатијег оптуженика МКТБЈ-а. У марту су „пријатељи суда“ у процесу Милошевићу поднели су захтев за доношење ослобађајуће пресуде, тврдећи да нема доказа да је Милошевић имао потребну геноцидну намеру. Милошевићеве судије морале су да понуде контра-аргумент мало уверљивији од нагађања о патријархату.

Жалбено веће МКТБЈ-а прописно је приступио послу. Жалбено веће је 19. априла 2004. потврдило да је у судском процесу Крстићу пресуђен геноцид, иако је пресуда гласила да је Крстић крив само за помагање и подстицање геноцида, те је казну смањило на 35 година. Босански Срби су и даље били мотивисани геноцидном намером при заузимању Сребренице. И, још су били свесни да ће убијање мушкараца узраста за војску имати катастрофалан утицај на ово традиционално патријархално друштво. Међутим, сада је фокус преусмерен са убијања Сребреничана, на то што је пад Сребренице имао симболички утицај на босанске Муслимане, групу циљану за геноцид.

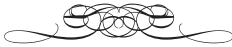

Опстанак Сребренице угушио би српске амбиције. Отуда је заузимање Сребренице морало да буде „од огромног стратешког значаја за руководство босанских Срба“. Без Сребренице, „етнички српска држава Република Српска, коју су желели да створе, остала би подељена на два неповезана дела, а њен приступ Србији би био онемогућен. Отуда би заузимање и етничко чишћење Сребренице озбиљно нарушило војне напоре државе босанских Муслимана да осигура своје постојање“. Срби су испољили геноцидне намере циљајући на део групе која је „симболична за целу групу, или је неопходна за њен опстанак“.

Сада више није у питању „дугорочни утицај који би елиминација седам до осам хиљада мушкараца из Сребренице имала на опстанак те заједнице“, као што је то навео суд у предмету Крстић⁶⁰). У питању је успостављање српског политичког ентитета у Босни. Уклањање муслиманских енклава у источној Босни значило би крај муслиманског сна о јединственој, унитарној босанској држави. Такав исход не би био само пораз Муслимана – овде је Апелационо веће МКТБЈ-а направило изванредан логички маневар – већ би претио самом опстанку босанских Муслимана у целини.

Заузимање и етничко чишћење Сребренице ... озбиљно би нарушило војне напоре босанске муслиманске државе да осигура своје постојање, што је последица коју је муслиманско руководство у потпуности унапред разумело и настојало да спречи. Контрола над сребреничком регијом је, према томе, била од пресудне важности не само за циљ неких лидера босанских Срба да формирају одрживу по-

60) Апелационо веће је у потпуности подржало нагађања Првостепеног већа о прокреативним обичајима муслиманских жена: „ [Ш]то се тиче већине убијених мушкараца, који су званично наведени као нестали, њихове супруге нису биле у могућности да се поново удају и, самим тим, да имају ново дете. Физичко уништавање мушкараца је, отуда, имало озбиљне прокреативне последице за муслиманску заједницу жена Сребренице, што је потенцијално довело до тога да заједница нестане.“ *Prosecutor v. Krstić, Appeals Chamber Judgment, April 19, 2004, par. 28.*

литичку целину у Босни, него и за даљњи опстанак народа босанских Муслимана.

Другим речима, будући да је Босна, као што то сматра МКТБЈ, национална држава Муслимана, подела унитарне босанске државе мора се посматрати као напад на опстанак нације босанских Муслимана.

Ово резонување је имало још мање смисла када се односило на патријархат. Зашто би стварање српског ентитета у Босни угрозило опстанак народа босанских Муслимана? То би сигурно поткопало територијалне и политичке тежње политичких лидера босанских Муслимана. Али, у Босни би и даље постојао муслимански политички ентитет; само не би обухватио читаву територију републике. Након Дејтонског споразума управо се то и догодило. Босна је подељена на два одвојена политичка ентитета: муслиманско-хрватску федерацију и српску републику. Сребреница припада српској Републици. Ипак, босански Муслимани тамо и данас опстају као народ.

Апелационо веће је покушало и другом тактиком. Пад Сребренице био је симболичан:

Сребреница је била важна због вредности коју је имала у очима и босанских Муслимана и међународне заједнице. Град Сребреница био је најпознатије 'сигурно подручје' од свих таквих које је Савет безбедности УН-а успоставио у Босни. На Сребреницу је, до 1995, била усмерена значајна пажња међународних медија. Елиминација муслиманског становништва Сребренице, упркос уверавањима међународне заједнице, свим босанским Муслиманима могла би да послужи као моћан пример њихове рањивости и беспомоћности пред српским војним снагама. Судбина босанских Муслимана Сребренице била би симболична најава судбине свих босанских Муслимана.

Наравно, за свакога ко дели мишљење МКТБЈ-а, било какв пораз њихове војске, за босанске Муслимане би се могло

сматрати претњом њиховом даљњем постојању. Судбина босанских Муслимана Сребренице била би симболична најавна судбине свих босанских Муслимана? Тако, будући да је велика већина Муслимана Сребренице преживела, онда је њихова судбина заиста била симбол судбине босанских Муслимана у целини: огромна већина босанских Муслимана преживела је рат. То очигледно није оно што је Апелационо веће желело да сугерише.

Збуњује идеја да би све то о чему суд говори требало и да се одиграва у главама Срба. МКТБЈ је озбиљно радио на својој мисији да пронађе геноцидну „намеру“ и демонстрирао је невероватну способност да погоди размишљања Срба. МКТБЈ није говорио да је судбина Муслимана Сребренице била „симбол судбине свих босанских Муслимана“. То је био симбол у главама Срба.

Без обавезе да траже чињенице које би то поткрепиле, психолошке спекулације МКТБЈ-а у стварности нису биле ништа друго него пројекције њиховог сопственог размишљања. До 2004. године, Сребреница је постала неизмерно важна за хуманитарне интервенционисте, за НАТО, за МКТБЈ и, пре свега, за муслиманске политичке вође у Сарајеву, који се надају да ће неосновано подсећање на њихов статус жртава рата и геноцида довести до укидања Дејтонског споразума и укидања омрзнуте Републике Српске. МКТБЈ је претпоставио да је Сребреница управо због тога, те 1995. морала да буде подједнако важна и за Србе. Међутим, Сребреница је 1995. углавном посматрана као споредан циљ. Главна награда и за Србе и за Муслимане било је Сарајево. Био је то, како је описао извештај холандске Владе, „бисер у босанској круни. Сви остали интереси били су му подређени“. Сарајево је, према речима извештаја, „имало већи стратешки значај“ од Сребренице. Муслимани су веровали „да ће се коначна битка са ВРС-ом“ водити у Сарајеву:

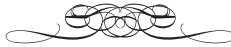
Ако би АБиХ изгубила борбе око Сарајева, имали би губитке на свим фронтovima. АБиХ би тада била исцрпљена

и морала би да одустане од осталих фронтава. У подсвести су вође [босанских Муслимана] и даље сматрале да би и током борби за Сарајево ВРС могла да нападне енклаве, али рачунали су да ће међународна заједница и УНПРОФОР моћи да заштите становништво.

Приоритет муслиманских вођа био је да спрече Србе да шаљу појачања у сарајевски регион. Зато су Муслимани унутар енклава источне Босне покренули нападе на суседне српске енклаве и ризиковали освету. „Значајно је то што су босански Муслимани били везани за Сарајево, што је довело до укључења Сребренице у сукоб“, наводи се у холандском извештају. „АБиХ је диверзантске маневре око територија енклава изводила с циљем да ВРС веже за енклаве и спречи је да шаље појачања у Сарајево. Ово је преусмерило пажњу босанских Срба на енклаву Сребреница, која је требало да буде демилитаризована, што нису оклевали да истакну због губитака које су [босански Срби] тамо претрпели“. Треба претпоставити да су Срби о свему томе унапред знали, и да су размишљали о томе када су одлучили да нападну Сребреницу.

Апелационо веће је имало да реши још један проблем. Морало је да објасни зашто геноцидни Срби нису убијали на основу етничког или националног идентитета. Срби су на крају поштедели жене, децу и старце Сребренице и отпремили их на сигурно. Првостепени суд је то објаснио српском рачуницом да су у патријархалном друштву мушкарци важнији од жена и да би зато циљање мушкараца било ефикаснији начин уништавања групе. Апелациони суд није био у потпуности задовољан овим, па је повећао улог: босански Срби су намеравали да убију и жене и децу, и учинили би то да су имали прилику. Морали су да се задовоље „присилним премештањем“, јер је то било све што су у том тренутку могли да учине:

Одлука да се не убију жене или деца може да се објасни осетљивошћу босанских Срба на јавно мњење. За разлику од убистава заробљених војника, таква акција се не може

олако држати у тајности или прерушити у војну операцију, те се тако повећава ризик од међународне осуде. Међународна пажња усредсређена на Сребреницу, у комбинацији са присуством УН трупa на том подручју, спречила је оне припаднике Главног штаба ВРС-а који су осмислили геноцидни план да га и спроведу у дело на најдиректнији и најефикаснији начин. Ограничени околностима, применили су методу која ће им омогућити да остваре геноцидни пројекат, уз истовремено смањење ризика од одмазде⁶¹⁾.

Као и у вези с њиховом одлуком да се рањеним мушкарцима дозволи лечење, оклевање босанских Срба да све убију требало је објаснити њиховом „осетљивошћу на јавно мњење“. Као што је Мајкл Мендел (Michael Mandel) шаљиво приметио, ако је то што је Апелационо веће рекло истина, онда је то само додатни доказ да у Сребреници није било геноцида. „Знате како се назива то када чак и не покушате да извршите злочин – чак и онај који жарко желите да почините – јер не мислите да можете да прођете некажњено? Зове се непочињење злочина“⁶²⁾. Аргу-

61) Крстић, Апелационо веће, пар. 31 и 32.

62) Michael Mandel, “The ICTY Calls It Genocide,” https://yugofile.org.uk/bcrtwp/wp-content/uploads/2020/06/Mandel_ICTY_Srebrenica-V2.pdf У МКТБЈ претпоставка колективне кривике Срба је толико дубоко усађена да било који докази о нечињењу злочина од стране Срба морају бити одбачени уз смешна образложења. Један апсурдан пример, међу многима, догодио се током сведочења Мајкла Вилијамса (Michael Williams), бившег директора за информације Јасушија Акашија (Yasushi Akashi), који је био специјални представник генералног секретара у Југославији. Током унакрсног испитивања, Милошевић је указао на бројна писма која му је написао Акаши, Вилијамсов шеф, захваливши српском лидеру на напорима да оконча рат у Босни. Посрамљени, тужиоци МКТБЈ-а пожурили су да објасне да Милошевић није био баш заинтересован да оконча рат у Босни. Не, његов једини циљ био је укидање санкција против Југославије. Током поновног испитивања, тужилац је питао Вилијамса: „Да ли је господин Милошевић повезивао санкције које су уведене Србији и престанак непријатељстава у Босни?“ Вилијамс је, очекивано, одговорио: „Да, јесте ... Мислим, очигледно да није био незаинтересовани посредник“. Тријумфално, тужилац га је притиснуо:

мент МКТБЈ-а није имао чак ни привид доследности: директно је био у супротности са теоријом да су Срби покушали да униште муслиманску заједницу Сребренице управо зато што је међународно јавно мњење сматрало да је њен опстанак толико важан.

Апелационо веће је задовољно закључио да су босански Срби заправо починили геноцид у Сребреници. Што се тиче Радислава Крстића, суд је морао да призна да Првостепено веће очигледно није „открило адекватне доказе да је [он] имао геноцидну намеру“. То, међутим, Крстића није ослободило оптужби за геноцид. Према МКТБЈ-у, доказ геноцидне намере није потребан за утврђивање саучесништва у геноциду. Крстић је „био свестан намере неких припадника Главног штаба ВРС-а да почине геноцид и, имајући та сазнања, није учинио ништа да спречи употребу особља и ресурса Дринског корпуса за извршење тих убистава“⁶³). Отуда је Апелационо веће укинуло осуду за геноцид, али га је прогласило кривим за саучесништво у геноциду и смањило му казну са 42 на 35 година.

Овде је пресуда МКТБЈ-а била подједнако климава колико и остале његове одлуке. Конвенција о геноциду каже то да сви забрањени поступци који су набројани – укључујући ту и геноцид, заверу за извршење геноцида и саучесништво у геноциду – морају да буду обухваћени геноцидном намером. То је, ипак,

„Да ли је ово била једина прилика у којој је ово двоје повезао, санкције са прекидом непријатељстава или миром у Босни?“ Не, Вилијамс је одговорио: „Не верујем да је то била једина прилика, али не могу да се сетим овако напамет, конкретнoг датума и места других прилика“. (Транскрипт са суђења Милошевићу, 25. јун 2003, стр. 23071.) Али зашто би се Милошевић и понашао као „незаинтересовани посредник“? Зашто му први приоритет не би било укидање санкција против његове земље? МКТБЈ је тако обележио још један праг у међународној судској пракси. Политички лидери ће се од сада сматрати кривима за истрајавање на интересима своје земље, уместо за наводно објективне циљеве међународних хуманитараца.

63) Prosecutor v. Krstić, Appeals Chamber Judgment, 19. април 2004, пар. 134.

за трен ока постало правило МКТБЈ-а. Саучесништво у геноциду „не захтева доказ да је саучесник имао одређену намеру да, у целини или делимично, уништи заштићену групу“. Тужилац треба само да докаже то да је „оптужени знао да је својим радњама помогао извршење геноцида главног преступника и био свестан стања ума главног кривца; не треба да се докаже да је оптужени делио специфичне намере главног починиоца“⁶⁴). На који то начин неко треба да погоди стање свести неке друге особе у недостатку конкретног плана или договора – остаје мистерија.

До тренутка када је, у јуну 2010. године, опет донео пресуду за геноцид, МКТБЈ је одлучио да су циљана група у Сребреници били „Муслимани источне Босне“, који су идентификовани као „део“ народа босанских Муслимана. Босански Срби су ишли на то да униште муслиманско становништво источне Босне. Опет, проблем нису били бројеви, већ симболика:

[И]ако је број становника који су били босански Муслимани у Сребреници пре њеног заузимања од стране ВРС-а износио мали проценат од укупног муслиманског становништва БиХ у то време, важност заједнице није цењен само њеном величином. Сребреничка енклава била је од огромног стратешког значаја за вођство босанских Срба, јер (1) етнички српска држава коју су желели да створе остаје подељена, и приступ Србији био би онемогућен без Сребренице; (2) већина муслиманских становника региона тражила је уточиште у сребреничкој енклави и елиминацијом енклаве би се постигао циљ да се елиминише присуство Муслимана у целом региону; и (3) елиминација енклаве, упркос међународним уверавањима о сигурности, показала би босанским Муслиманима да су незаштићени и била би симболична за судбину свих босанских Муслимана⁶⁵).

64) Prosecutor v. Radoslav Brdjanin, IT-99-36-T, Првостепена пресуда, 1. септембар 2004, пар. 730.

65) Prosecutor v. Vujadin Popović et al, IT-05-88-T, Пресуда, 10. јун 2010, пар.

Повратак на Сребреницу

У јануару 2005. године, МКТБЈ се вратио на Сребреницу и изнео још једно образложење за своју налаз геноцида. Сада више нису била у питању толико убиства, колико патње нанесене становницима Сребренице након заузимања града. Случај се односио на Видоја Благојевића, заповедника Братуначке бригаде Дринског корпуса, који је учествовао у нападу на Сребреницу. Суд је указао на Конвенцију о геноциду која забрањује „наношење тешких телесних или психичких повреда припадницима групе“. Управо то су Срби нанели. Они „мушкарци који су развојени, заточени, злостављани и касније убијени претрпели су озбиљну менталну штету јер су знали каква је њихова судбина: последњи призор који су многе жртве виделе била су стратишта пуна тела погубљених босанских Муслимана“⁶⁶. Преживели су такође патили. „Трауме и ране које су претрпели они појединци који су успели да преживе масовна погубљења представљају озбиљне телесне повреде и психичку штету“. А ту су и жене, деца и старији који су побегли у Поточаре. „Босански Муслимани су напустили своје домове и имовину након што су закључили да је једноставно немогуће остати сигуран у граду Сребреници. По доласку у Поточаре, босански Муслимани нису пронашли уточиште које су тражили: затекли су се у ситуацији у којој УНПРОФОР није био у могућности да им пружи потребну помоћ“.

Пресуда МКТБЈ-а сада у свом опису постаје изузетно живописна и маштовита:

Након што су им одузети мужеви, очеви и синови, жене, босанске Муслиманке, осећале су још већу рањивост и страх – бојећи се не само за своју сигурност, већ и за своје најмилије. Након што су напустили Сребреницу да би побегли од босанских Срба, босански Муслимани су увидели да морају да оду даље од Поточара да би били на

865.

66) Prosecutor v. Vidoje Blagojević, IT-02-60-T, 17. јануар 2005, пар. 649.

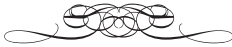

сигурном. Док су се укрцавали у аутобусе, а да их при том нико није питао ни за име, босански Муслимани су видели дим из својих домова који су горели, и знали су да ово није привремено пресељење због тренутне ситуације. Уместо тога, ово расељавање представљало је критичан корак у постизању крајњег циља напада на сребреничку енклаву, што је уклањање становништва босанских Муслимана из енклаве⁶⁷⁾.

Све ово је звучало врло чудно. Суд у предмету Крстић је већ утврдио да у Поточарима готово да и није било мушкараца. Одједном су женама одузети „мужеви, очеви и синови“. Њихови домови су спаљени. Зашто би Срби палили куће у граду који је требало да постане део Републике Српске? Што се тиче укрцавања у аутобусе „а да нису питани ни за име“, то је много боље него да буду убијени. За време операција „Бљесак“ и „Олуја“, хрватске снаге нису обезбедиле превоз српским женама и деци у бегу. Заправо, отварали су ватру по колонама. Ево шта је Бутрос-Гали (Boutros-Ghali) написао о ономе што се догодило у мају 1995. након операције „Бљесак“:

Након интензивних преговора у Книну и Загребу, 3. маја је постигнут договор о престанку непријатељстава у свим областима, укључујући ту и Сектор запад, и о аранжманима за обезбеђење сигурног преласка – из Сектора запад у делове Босне и Херцеговине под контролом босанских Срба – за преостале српске цивиле и војнике (само са личним наоружањем) који су желели да изађу под надзором UNCRO- а и UNHCR-а. Међутим, око 14:00 часова, 4. маја, док је UNCRO покушавао да о примени споразума преговара са око 600 српских војника у Пакрацу, хрватска војска је почела да гранатира део Пакраца у којем живе Срби, као одговор на наводне нападе на хрватску полицију и покушаје српских војника да побегну. Као резултат гранатирања, Срби су се предали Хрватској војсци и полицији,

67) Благојевић, *ibid.*, пар. 651.

koja je nakon toga pocela da okuplja preostale srpske stanovnike, razdvajajući muškarce i žene. Muškarci, uglavnom uzrasta za vojsku, ali i neki vrlo mladi i veoma stari pojedinci, prevezeni su na tri lokacije izvan Sektora⁶⁸).

Sud u slučaju Благојевић je zaključio da postoje „dovoljni dokazi da se van razumne sumnje utvrdi da u okolnostima ovog slučaja prisilno premještanje predstavlja „ozbiljnu psihološku štetu“ u smislu Konvencije o genocidu.

Prvo treba приметити то да је патња у Поточарима, иако стварна, трајала само неколико дана док је био организован превоз. Треба такође подсетити на то да су жене и децу напустили мушкарци – штавише наоружани мушкарци – који су одлучили да побегну на територију коју су држали Муслимани. Зато, ако би патња жена, деце и старца требало да буде мерило геноцида, тада се допринос муслиманских мушкараца тој патњи мора узети у обзир у овој једначини. Патњу су проузроковали тако што су их оставили на милост непријатељима, људима против којих су годинама изводили оружане нападе. Заиста је тешко ускладити бежање мушкараца са спекулацијама МКТБЈ-а о патријархату.

Sud у предмету Благојевић је тада објавио да „израз ‘уништити’ у дефиницији геноцида може да обухвати присилно премештање становништва. Претресно веће подсећа да посебна намера злочина геноцида мора да буде уништавање групе као посебног и издвојеног ентитета“⁶⁹). Ниједна инстанца, осим претходних одлука МКТБЈ-а није наведена као основа за тврдњу да израз „уништити“ обухвата и „присилно премештање становништва“. Штавише, Конвенција о геноциду односи се на уништавање групе „као такве“, а не на настављање њеног постојања као засебног и различитог ентитета. Међунационални брак може да значи уништење групе као посебног и издвоје-

68) Report of the Secretary-General Submitted Pursuant to Security Council Resolution 994 (1995), S/1995/467, 9. јуна 1995, пар. 6

69) Благојевић, *ibid.*, пар. 665

ног ентитета; Конвенција о геноциду пропустила је да међунационални брак наведе као забрањен чин.

Суд у предмету Благојевић је тада објавио да „физичко или биолошко уништавање групе није нужно и смрт припадника групе. Иако је убијање великог дела групе можда најдиректније средство за уништавање групе, друга деловања или низ деловања исто тако могу да доведу до уништења групе“. Суд је објаснио да:

Групу чине њени појединци, али и њена историја, традиција, однос између њених припадника, однос са другим групама, однос са земљом. Претресно веће констатује да је физичко или биолошко уништавање групе вероватни исход присилног премештања становништва, када се тај трансфер врши на такав начин да група више не може да се реконструише.... У таквим случајевима Претресно веће налази да би присилно премештање појединаца могло да доведе до материјалног уништења групе, јер група престаје да постоји као група, или бар као група каква је била.⁷⁰⁾

Аргумент суда у случају Благојевић маневрише колико год је то могуће. Заправо су чак и појединачне реченице маневар. Узмимо овај пример: „Претресно веће констатује да је физичко или биолошко уништавање групе вероватни исход присилног премештања становништва, када се тај трансфер врши на такав начин да се група више не може конституисати“. Отуда, физичко или биолошко уништење групе је вероватни исход физичког или биолошког уништавања групе. Бесмислене речи обично су показатељ бесмисленог резоновања.

Суд је донео закључак који је обухваћен претпоставком. Дефинисао је групу као специфичну групацију људи, са специфичном традицијом, укореењу на одређеној локацији. Ако се било који од ових саставних делова искључи, тада група престаје да постоји као таква група. Отуда, она бива уништена; отуда, жртва је геноцида. Користећи таква мерила, могло би се

70) Благојевић, *ibid.*, пар. 666

тврдити да су скоро сви на Балкану били жртве геноцида.

Образложење суда у случају Благојевић топи се када је суочено са препознавањем геноцида у складу са међународним правом. Правници који су радили на првим верзијама Конвенције о геноциду имали су прилику да под рубрику „уништење“ укључе све врсте патње и губитака. Ипак, одлучили су да ограниче „уништење“ на физичко или биолошко уништење. Као што је Комисија за међународно право рекла 1996. године,

Као што је јасно показано у припремним радовима при формирању Конвенције, дотично „уништење“ јесте материјално уништавање групе било физичким или биолошким путем, а не уништавање националног, језичког, верског, културног или другог идентитета одређене групе. Национални или религијски елементи и расни или етнички елементи се не узимају у обзир у дефиницији речи „уништење“, која се мора узети у обзир само у њеном материјалном смислу, односно у физичком или биолошком смислу⁷¹).

Текст Конвенције који је Генерална скупштина УН усвојила није укључивао концепт „културни геноцид“ који је садржан у два ранија нацрта, и „једноставно је набројао радње које спадају у категорију онога што је ’физички’ или ’биолошки’ геноцид“.

Суд у предмету Благојевић је даље направио забуну променом идентитета групе коју су Срби наводно циљали за геноцид у Сребреници. У предмету Крстић суд је рекао да су Срби циљали Муслимане читаве Босне. Суд у предмету Благојевић одлучио је да су „циљана група Срба били босански Муслимани Сребренице – знатан део групе босанских Муслимана“. Убијање мушкараца у комбинацији са присилним премештањем жена, деце и стараца „били су делови једног јединственог плана за геноцид над босанским Муслиманима Сребренице“.

Надаље, суд у предмету Благојевић изјавио је да:

Начин на који је извршен трансфер – силом и прину-

71) Report of the International Law Commission on the Work of Its 48th Session, од 6. маја до 26. јула 1996, УН документ А / 51/10, чл. 17, коментар 12 (1996).

дом, без регистровања премештених, спаљивањем кућа неких становника, што шаље јасну поруку да немају чему да се врате, и најважније, циљањем дословно свих босанских Муслимана у Сребреници, укључујући ту и старије и децу – све ово јасно указује да је то било средство за искорењивање становништва босанских Муслимана са територије на којој су живели⁷²⁾.

То је било противно записнику. Суд у предмету Благојевић и суд у предмету Крстић знали су да је женама, деци и старцима из Сребренице било дозвољено да оду. Наставили су са својим животима, не у Сребреници, него у Тузли. Отуда, како је „могло да буде циљано целокупно становништво босанских Муслимана из Сребренице“? За суд у предмету Благојевић, као и за суд у предмету Крстић и апелациона већа, само убијање мушкараца не представља питање обима, колико се има у виду „утицај на групу босанских Муслимана“. Убиства су била „манифестација ове намере да се уништи група“. То је „послало поруку преосталим припадницима групе о њиховој судбини – да су на милости босанских Срба, те да би и њихови животи могли да буду одузети сваког тренутка“. Убиства су била физичка манифестација намераваног уништења. Они који нису убијени могли су у убиствима да разаберу намеру да се убија. Босански Срби циљали су не само „физички нестанак босанских Муслимана из Сребренице, него су управо тим радњама имали намеру да физички униште ову групу“⁷³⁾.

Ово је веома конфузно. Суд је непрестано мењао идентитет групе на коју су Срби наводно циљали. Понекад су то били босански Муслимани у целини; понекад су то били босански Муслимани Сребренице; понекад су то били босански Муслимани источне Босне. Обичајно међународно право, као што је то артикулисала Комисија за међународно право, у вези са овим је изричито:

72) Благојевић, *ibid.*, пар. 675

73) Благојевић, *ibid.*, пар. 677

Намера мора да буде то да се уништи једна од врста група обухваћених Конвенцијом, наиме, национална, етничка, расна или верска група. Политичке групе биле су укључене у дефиницију прогона садржану у Нирнбершкој повељи, али не и у дефиницију геноцида ... јер се та врста групе није сматрала довољно стабилном⁷⁴.

Трибунал за Руанду је рекао – исправно – да Конвенција о геноциду штити „стабилне групе“ – групе „које се формирају на сталан начин и припадност се одређује рођењем, искључујући ‘мобилније’ групе којима се придружујемо на основу појединачних добровољних аспирација“.

Муслиманско становништво Сребренице, с друге стране, било је све само не стабилно. Према суду у предмету Крстић, у Сребреници је 1991. било 37.000 становника, од чега 73% Муслимана и 25% Срба. Након тога, „босански Муслимани из удаљених подручја пребацили су се у Сребреницу, а њено становништво нагло је нарасло на 50.000 до 60.000 људи“ – 100% Муслимана, узгред речено. „Између марта и априла 1993, око 8.000 до 9.000 босанских Муслимана евакуисано је из Сребренице, под покровитељством Високог комесаријата УН за избеглице“. У јулу 1995, у време напада, „Сребреница је имала између 38.000 и 42.000 становника“. Према суду у предмету Поповић, „средином 1995. у Сребреници је било око 42.000 људи, а 85% тога била су интерно расељена лица“⁷⁵. Тако, између 1991. и 1993, становништво босанских Муслимана у Сребреници се удвостручило. Између 1993. и 1995, број становника опао је за око 25%.

Ко су онда босански Муслимани Сребренице? Да ли је неко ко је био становник Сребренице 1991. и даље становник јула 1995. године? Или су сви који су боравили у Сребреници јула 1995. били Муслимани? Ниједна група се не квалификује као

74) Report of the International Law Commission on the Work of Its 48th Session, од 6. маја до 26. јула 1996, УН документ. А / 51/10, чл. 17, коментар 9 (1996).

75) Prosecutor v. Vujadin Popović et al., IT-05-88-T, Пресуда, 10. јун 2010, пар. 923.

довољно „стабилна“ за потребе Конвенције о геноциду. У ствари, оне подсећају на политичке групе. Челници босанских Муслимана одбијали су да дозволе становницима Сребренице да напусте град, јер је њихов опстанак у граду био пресудан за њихове политичке и територијалне тежње. Муслиманска стратегија се променила 1995, а опстанак Сребренице престао је да буде приоритет. Суткиња Патриша Валд, једна од троје судија Првостепеног већа у предмету Крстић, признала је да је руководство босанских Муслимана донело одлуку да не брани Сребреницу. „Генерали муслиманске војске, који су касније сведочили у Хагу, рекли су да је град могао да се брани појачањима у људству, али да је донета стратешка одлука на највишим нивоима војног и цивилног руководства босанских Муслимана да то не чине због других приоритета.“⁷⁶⁾ Будући да су Срби имали све разлоге да верују у то да ће Муслимани бранити Сребреницу, тешко је да се разуме како су ови могли да намеравају нешто што „подразумева уништење босанских Муслимана у Сребреници.“⁷⁷⁾

Разводњавање геноцида

МКТБЈ је сада предузео корак којим је већ неко време претио. Утврдио је да осуда за геноцид може да се обезбеди у оквиру теорије командне одговорности. Командна одговорност може да се односи на заповедника који је подређеном издао незакониту наредбу. Али незаконите наредбе су већ обухваћене одредбама Женевских конвенција. Обично се командна одговорност сматра за злочин пропуста – настаје услед неуспеха у спречавању или кажњавању. Са друге стране, геноцид је дефинитивно злочин почињења, за шта је потребна посебна намера. Али МКТБЈ није имао ништа од тога. Утврђено је да услед тога што надређени није успео да спречи и казни, он заиста може да буде крив за геноцид. Не мора да има и геноцидну намеру.

76) Patricia M. Wald, “General Radislav Krstić: A War Crimes Case Study,” Georgetown Journal of Legal Ethics, пролеће 2003.

77) Благојевић, *ibid.*, пар. 674

Предмет се односио на Радослава Брђанина, министра у Влади Републике Српске Крајине и председника кризног штаба. МКТБЈ га је оптужио за геноцид у децембру 1999. године. Међутим, тужиоци нису успели да пруже никакве доказе о геноциду. Њихов предмет се састојао од уобичајене литаније о ратним злочинима: убијања цивила током војних операција и мучења заробљеника. Првостепени суд је у пресуди од 1. септембра 2004. признао да „Кривична одговорност надређеног лица је облик кривичне одговорности за који није потребан доказ о намери да се почини злочин“. Отуда би се могло закључити да би било супротно слову и духу Конвенције о геноциду и припремним радовима састављача закона да се за некога нађе да је крив за геноцид, а да му недостаје неопходна геноцидна намера. Није тако – објаснио је суд у предмету Брђанин: само зато што се Конвенција о геноциду не односи на кривичну одговорност надређеног, то не значи да се не односи на геноцид према обичајном међународном праву. То је зато што је можда постојао „сплет околности који је условио изостанак овакве класификације, што се, из било којег од бројних разлога, може догодити због кодификације неке прихваћене тачке у изради међународног инструмента“⁷⁸). Није наведен ниједан доказ за ово занимљиво запажање.

Није било разлога да се верује у то да командну одговорност „у односу на злочин геноцида треба посматрати другачије него у односу на било који други злочин у Статуту“, наставила је пресуда Брђанину. Тужилац мора да покаже да је надређени морао знати или је имао разлога да зна за посебне геноцидне намере подређеног. Елеменат *mens rea* код злочина геноцида нема никакве везе са „менталним елементом овог облика одговорности према којем се наводна кривична одговорност везује за оптуженог“. Због тога, „ако су елементи предвиђени Чланом 7(3) [који се односи на командну одговорност] испуњени, нема разлога зашто надређени не би били осуђени у складу са Чла-

78) *Prosecutor v. Radoslav Brdjanin*, IT-99-36-T, Првостепена пресуда, 1. септембар 2004, пар. 712.

ном 7(3) за геноцид; напослетку, геноцид је злочин са којим су се надређени повезали, кроз намерно непоштовање своје дужности вршења контроле и командовања.⁷⁹⁾ Отуда, „mens rea елемент да би надређени били одговорни за геноцид у складу са Чланом 7(3) јесте то да су надређени знали или имали разлога да знају да су њихови подређени (1) намеравали да почине или су извршили геноцид и (2) да подређени имају потребну специфичну намеру.“

Командна одговорност није била једини индиректан пут ка осуди за геноцид. Годину дана раније, у истом предмету, Апелационо веће МКТБЈ-а утврдило је да је осуђујућа пресуда за геноцид путем треће категорије удруженог злочиначког подухвата исто тако могућа. Чак и пре него што су тужиоци завршили са изношењем предмета, Брђанинови браниоци су 22. августа 2003. поднели захтев за ослобађајућу пресуду по оптужби за геноцид. Они су указали на неуспех тужилаца да пруже било какве доказе о геноцидној намери од стране самог Брђанина или од стране власти босанских Срба. Брђанинови адвокати протестовали су да тужиоци, у недостатку директних доказа који би повезали Брђанина са геноцидом, покушавају да индиректно докажу геноцид путем такозване категорије три облика удруженог злочиначког подухвата. Према гледишту тужилаца, чак и ако није било доказа да је Брђанин поседовао геноцидну намеру, он је ипак крив за геноцид због свог наводног чланства у удруженом злочиначком подухвату да се почини неки други злочин осим геноцида, али чија би предвидљива последица био геноцид. Брђанин је, тврде тужиоци, учествовао у кампањи „депортације или присилног премештања“ не-српског становништва. „Природна и предвидљива последица“ овакве политике био је геноцид.

Првостепено веће се сложило са Брђаниновом одбраном. Трећа категорија УЗП-а није се односила на геноцид. Суд је 28. новембра 2003. одбацио тачку оптужнице за геноцид, пресудивши да се осуђујућа пресуда за геноцид мора заснивати на

79) Брђанин, *ibid.*, Првостепена пресуда, пар. 720.

специфичној намери. А специфична намера „неспојива је са идејом геноцида као природне и предвидиве последице злочина који није геноцид, како су се договорили чланови УЗП-а“. Међутим, Првостепено веће је одбило да одбаци оптужбе за саучесништво у геноциду. Осуда за саучесништво у геноциду, рекао је суд, захтева доказе само о томе да је окривљени „знао да је својим радњама помогао главном преступнику у извршењу геноцида и био свестан стања духа главног починиоца“. Није било потребе да се „покажује то да оптужени дели специфичне намере главног преступника.“⁸⁰⁾

Штета је учињена. Првостепено веће се претерано ослонило на здрав разум. Тужиоци су поднели жалбу, захтевајући враћање оптужнице за кривичну одговорност за геноцид под УЗП-ом треће Апелационо веће МКТБЈ-а поништило је 19. марта 2004. одлуку Првостепеног већа у случају Брђанин и пресудило да неко заиста може да буде крив за геноцид, чак и ако није нити намеравао геноцид, нити је помагао и подстицао извршење геноцида, нити је желео да било која друга особа почини геноцид. Понављајући тужиочев сиже, готово од речи до речи, Апелационо веће је рекло да за то да би нека особа била осуђена по УЗП треће категорије, суду нису потребни докази да је та особа

намеравала да почини злочин или је чак са сигурношћу знала да ће злочин бити почињен. Уместо тога, довољно је то да је у заједнички злочиначки подухват, који има за циљ да се почини неки други злочин, оптужени ушао уз спознају

80) Prosecutor v. Radoslav Brdjanin, IT-99-36-T, Одлука о захтеву за ослобађање на основу правила 98, 28. новембра 2003, пар. 66. Инсистирање Првостепеног већа да за геноцид захтева доказе „посебне намере“ није било у складу са „судском праксом“ МКТБЈ-а. Није било оправдања да се геноцид третира другачије од осталих злочина „са специфичном намером“. Кривична одговорност не захтева доказ намере. Тужиоци су направили разлику између конкретних намера и менталног стања потребног за утврђивање кривичне одговорности. УЗП III је облик кривичне одговорности, који је применљив на све злочине где оптужени злочин нити извршава физички, нити га планира, али је за њега ипак одговоран.

да извршење тог договореног злочина чини за њега разумно предвидљивим то да ће злочин, који је под оптужницом, починити други чланови заједничког злочиначког подухвата, и злочин је почињен.

Све је то помало збуњујуће. Како можете да предвидите то да ће други чланови удруженог злочиначког подухвата починити неки други злочин када не знате ко су ти остали чланови и шта све могу да предузму? Као што је Вилијам Шабас нагласио: „Неколико појединаца може да учествује у заједничком плану, али то не мора нужно да значи да сви имају исту специфичну намеру“⁸¹). Заправо, особа чак и не мора да зна да је и сама члан оваквог удружења. Да би се квалификовала за припадништво у удруженом злочиначком подухвату, потребно је само да са другим члановима који се терете дели исту намеру ка томе да се почини одређени злочин.

Кривична одговорност за УЗП треће категорије, објаснио је суд, јесте „облик кривичне одговорности где оптужени може да буде појединачно кривично одговоран упркос томе што није директан извршилац злочина“. Не постоји услов да се докаже „намера оптуженог да почини злочин пре него што би кривична одговорност могла да се припише.“ Не разликује се од командне кривичне одговорности. Да би се утврдила командна кривична одговорност, тужилац треба само да покаже „да је заповедник знао или је имао разлога да зна за злочин подређених“; не постоји услов да се докажује и то да је делио злочиначке намере подређених.

Да би некога осудио за геноцид извршен у оквиру УЗП-а треће категорије, тужилац треба само да докаже то „да је оптужени могао разумно да предвиди да ће радња из Члана 4(2) бити извршена, и да ће бити извршена са геноцидном намером“. Ако су неки чланови удруженог злочиначког подухвата починили злочин, чија је наводно предвидљива последица био геноцид, рекло је Апелационо веће, тада би било који члан овог подухвата са циљем да се почини овај другачији злочин, био

81) William A. Schabas, “State Policy as an Element of the Crime of Genocide,” Извештај вештака, 1. мај 2008, Правна библиотека МКТБЈ-а.

крив за геноцид. Ако је злочин, рецимо, присилно премештање становништва, онда тужиоци

могу да утврде то да је непосредни починилац починио у ствари неки други злочин, и да је оптужени био свестан тога да тај други злочин јесте природна и предвидљива последица споразума о присилном премештању, тада оптужени може да буде осуђен за тај други злочин. Ако тај други злочин јесте злочин геноцида, Тужилаштво је обавезно да установи да је за оптуженог било разумно предвидљиво то да ће [геноцид] бити почињен⁸²⁾.

Сви тужиоци треба да докажу то да је геноцид „природна и предвидљива последица“ присилног премештања становништва, а оптужени који је крив за присилно премештање становништва може да буде проглашен кривим и за геноцид. Заиста, оптужени може да буде – и вероватно ће бити – крив за присилно премештање и то само захваљујући томе што припада удруженом злочиначком подухвату, чега није ни био свестан. Имајте на уму да суд овде говори о стварном почињењу геноцида, а не о помагању и подстицању геноцида нити о саучесништву у геноциду пропуштањем да се спречи и казни. Може бити крив за геноцид чак и онај ко није намеравао ни геноцид, нити је знао да се геноцид догађа, нити је хтео да неко други почини геноцид.

МКТБЈ је морао да смисли овакво објашњење јер није успео да пронађе доказе о српском геноцидном плану. Будући да је МКТБЈ на располагању имао само етничко чишћење, морао је да изведе спретан маневар да би то етничко чишћење изједначио са геноцидом. Ова одлука о геноциду у случају Брђанин, непотребно је рећи, није имала никаквог основа у међународном праву. Била је бесмислена у односу на елеменат постојања намере за геноцид. У ствари, аутори Конвенције о геноциду изричито су одбацили предлог да се етничко Чишћење озна-

82) Prosecutor v. Radoslav Brđjanin, IT-99-36-A, Апелационо веће МКТБЈ-а, Одлука о интерлокуторној жалби, 19. март 2004.

чи као забрањени геноцидни чин. Током расправе на 6. комитету Генералне скупштине УН у октобру 1948, делегат Сирије је предложио измену Члана 2, у смислу да „све мере усмерене ка присиљавању припадника групе да напусте своје домове треба да се сматрају за геноцидне“. Иронично је да је Југославија подржала тај предлог, тврдећи да су током Другог светског рата „нацисти раселили словенску већину из одређеног дела Југославије да би тамо успоставили немачку већину. Та акција је била једнака намерном уништавању групе. Геноцид би могао да буде почињен присиљавањем припадника групе да напусте своје домове“. Амерички делегат снажно се успротивио сиријском амандману, тврдећи да је „превише одступио од првобитног концепта геноцида“⁸³). Делегати Велике Британије и СССР-а изразили су снажно противљење; амандман је одбијен са 29 гласова против, четири за и осам уздржаних.

Поновним увођењем идеје да етничко чишћење представља геноцид, МКТБЈ није само једнострано изменио Конвенцију о геноциду, већ је изричито прекршио вољу аутора нацрта те конвенције. Статут МКТБЈ-а, који потпуно копира Конвенцију о геноциду, не наводи етничко чишћење као акт који представља геноцид. Не наводи га у том смислу ни Римски статут Међународног кривичног суда. У својој пресуди из 2007, МСП је такође одбацио једначину по којој је етничко чишћење једнако геноциду:

Ни намера, у смислу политике, да се неко подручје учини „етнички хомогеним“, ни операције које се могу изводити у спровођењу такве политике не могу се као такве означити као геноцид: намера која карактерише геноцид је 'уништити у целини или делом' одређену групу, а депортација или расељавање припадника групе, чак и ако је извршена силом, није нужно еквивалент уништавању те групе, нити је такво уништење аутоматска последица расељавања.⁸⁴

83) Sixth Committee of the U.N. General Assembly, 82nd meeting, 23. октобра 1948, УН документ А / С.6 / SR.82.

84) Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and

Упадљиво је да Апелационо веће МКТБЈ-а није могло да се позове на било који правни ауторитет који пружа подршку за овакав налаз, осим сопствене сумњиве судске праксе. МКТБЈ се чак супротставио сестринском суду, МКСП, који је 1998. пресудио да саучесништво у геноциду мора да буде свесно, а не несвесно, ненамеравано. Да би саучествовала у геноциду, особа мора да зна да ће њена поступања помоћи и подстаћи геноцид. Или, боље речено, мора да зна да ће нека њена поступања помоћи и подстаћи другог који поступа са геноцидном намером. То би било довољно за саучесништво у геноциду – иако не и за сам геноцид. У својој пресуди у случају Жан-Пол Акајесу, МКСП је рекао да „када се бавимо особом која је оптужена да је помагала и подстицала планирање, припрему и извршење геноцида, мора да се докаже то да је та особа имала специфичну намеру да почини геноцид, наиме да је поступала с намером да у целости или делимично уништи националну, етничку, расну или верску групу, као такву; будући да, као што је претхдно наведено, исти елемент није потребан за саучесништво у геноциду“⁸⁵.

Одлука у предмету Брђанин била је супротна чак и пресуди МКТБЈ-а из 2003. године у предмету Миломира Стакића. Стакић, босански Србин, био је председник скупштине општине Приједор у Босни. Оптужен је за геноцид. Оно што је било необично у овом случају јесте покушај суда да удружени злочиначки подухват, као облик кривичне одговорности, одвоји од самог злочина. Суд је рекао да „примена облика кривичне одговорности не може да замени суштински елемент злочина“. Тужилаштво је „побркало облике кривичне одговорности и саме злочине. Спајање треће варијанте удруженог злочиначког подухвата и злочина геноцида резултовало би у томе да *dolus specialis* буде разводњен у толикој мери да буде угашен“. Да би се геноцид догодио „сви елементи тог злочина, укључујући ту и *dolus specialis*, морају да постоје“. Појам „ескалација“ у ге-

Montenegro), пресуда, 26. фебруара 2007, пар. 190

85) Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-4-T, Пресуда, 2. септембар 1998, пар. 485

ноцид, или геноцид као „природна и предвидљива последица“ „злочиначког удруживања које није специфично усмерено на геноцид [није] компатибилно са дефиницијом геноцида“ према Конвенцији о геноциду и Статуту МКТБЈ-а.⁸⁶⁾

Суд у случају Стакић је закључио да тужиоци нису успели да докажу то да су Стакић, или чак и људи изнад њега, имали потребну намеру да изврше геноцид. Суд је рекао да му „није пружен потребан увид у стање ума наводних починилаца, који су на вишем нивоу политичке структуре од др Стакића, да би могао да закључи да су ти починиоци имали специфичну геноцидну намеру.“⁸⁷⁾

Стандардна пракса МКТБЈ-а каже да се о стању ума може закључивати из околности. То је оно што је Апелационо веће тврдило у случају Крстић: „Тамо где изостају директни докази о геноцидној намери, намера се ипак може закључити из чињеничних околности злочина.“ И надаље, о геноцидној намери се може закључити чак и уколико суд не зна ко су починитељи и зато не може да има увид у њихово стање ума. „Закључак да је одређени злочин мотивисан геноцидном намером може се извући... чак и тамо где појединци којима се намера приписује нису прецизно идентификовани.“

То што Првостепено веће у предмету Крстић „није приписало геноцидну намеру одређеном службенику у Главном штабу... не умањује закључак да су снаге босанских Срба извршиле геноцид над босанским Муслиманима.“⁸⁸⁾ Ово је свакако представљало још једну правну иновацију: приписивање злочиначке намере, и то не било какве намере, већ геноцидне намере, починитељу који остаје неидентификован, заправо, непознат. Није било геноцидног плана, али је постојала геноцидна наме-

86) Prosecutor v. Milomir Stakić, IT-97-24-T, Првостепена пресуда, 31. јул 2003, пар. 530.

87) Prosecutor v. Milomir Stakić, IT-97-24-T, првостепена пресуда, 31. јул 2003, пар. 547.

88) Prosecutor v. Krstić, пресуда Жалбеног већа, 19. април 2004, пар. 34 и 35.

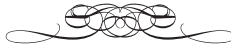
ра, намера коју очигледно ни сам Крстић није делио. Апелациони суд у предмету Крстић утврдио је да Првостепени суд није „пружио адекватан доказ да је Радислав Крстић имао геноцидну намеру“. Отуда, није било доказа за то да је Крстић, оптужени на суђењу, имао геноцидну намеру; нико из Главног штаба ВРС-а није именован као особа која је имала геноцидне намере; није било доказа о геноцидном плану; ипак, МКТБЈ може да закључи да се у Сребреници догодио геноцид.

С друге стране, суд у предмету Стакић инсистирао је на постојању геноцидног плана. Појединачна кривична одговорност у оквиру удруженог злочиначког подухвата мора се заснивати на доказу „постојања удруженог злочиначког плана између две или више особа, у којем је оптужени учествовао“⁸⁹⁾. Суд је додао да није неопходно да се о таквом плану разговара или пише. „Договор или неизговорени споразум може да постоји и ако се о њему не говори, већ он проистиче из свих околности. Учешће две или више особа у извршењу одређеног злочина само по себи може да формира неизговорени договор, који представља споразум који се формира између њих да тада и тамо изврше одређени злочин.“ Неизговорени споразум – Срби су познати мајстори технике телепатске комуникације.

Одлука у предмету Стакић била је необична. Пракса МКТБЈ-а је таква да одбацује значај планова. У јулу 2001, Апелационо веће МКТБЈ-а објавило је да „постојање плана или политике није правни елемент злочина“. Овај случај је обухватио и босанског Србина Горана Јелисића. Октобра 1999. Првостепено веће је одбацило оптужбе за геноцид против Јелисића, на основу тога што тужилаштво није пружило доказе да је „постојао план за уништење муслиманске групе у Брчком, или негде другде, у оквир којег би се наводно уклопила убиства која су починили оптужени.“⁹⁰⁾ Апелационо веће је поништио прво-

89) Prosecutor v. Milomir Stakić, IT-97-24-T, првостепена пресуда, 31. јул 2003, пар. 435.

90) Prosecutor v. Goran Jelisić, IT-95-10-T, првостепена пресуда, 14. децембар 1999, пар. 98.

степену одлуку. Тужиоци не би требало непотребно да брину због недостатака доказа о плану, рекао је „виши“ суд. Геноцид се може догодити без плана за почињење геноцида. Наравно, апелационе судије су објасниле, докази о постојању таквог плана могу да буду од велике помоћи. „У контексту доказивања одређене намере, постојање плана или политике може да постане важан фактор у већини случајева. Докази могу да буду у складу са постојањем плана или политике или чак могу да укажу на такво постојање, а постојање плана или политике може да олакша доказивање злочина (курзив аутора текста).“⁹¹⁾

Апелационо веће у предмету Јелисић оставило је необјашњено то како се чланови удруженог злочиначког подухвата разумеју и комуницирају једни са другима без постојања плана. У хијерархијској организацији каква је војска, одсуство плана сигурно би било примећено. Укидајући одлуку којом је Првостепено веће одбацило оптужбе за геноцид, Апелационо веће је прогласило да, с обзиром на строгост Јелисићеве казне – 40 година – ново суђење за геноцид није неопходно. То се уопште није свидело бившој суткињи окружног суда Патриши Валд, која је била члан апелационог судског већа у предмету Јелисић. Своје неслагање изразила је писано, тражећи ново суђење Јелисићу, суђење за геноцид. Није било тачно, рекла је, да ново суђење „неће утицати на казну која је оптуженом изречена на крају. Иако је казна од 40 година затвора за злочине против човечности и кршења закона и обичаја рата ... значајна, можда би била и већа, да је оптужени такође осуђен за геноцид“. На своју срећу, Валдова није морала дуго да чека пресуду за геноцид и изрицање још веће казне. Мање од месец дана касније, заједно са још двојицом судија Првостепеног већа, пресудила је да је Радислав Крстић крив за геноцид и осудила га на 42 године затвора.

Џорџ Самуели (George Szamuely): *Juris doctor, senior research fellow at the Global Policy Institute*

91) Prosecutor v. Goran Jelisić, IT-95-10-A, Пресуда Апелационог већа, 5. јул 2001, пар. 48

III. ДР ВИШЕСЛАВ СИМИЋ: МКТБЈ И ПРОИЗВОДЊА ИСТОРИЈЕ

Увод

Једино ако у потпуности занемаримо значења речи могли бисмо да употребимо именицу Историја како бисмо именовали ишта што је проистекло из Међународног кривичног трибунала за Југославију (МКТБЈ – али познатијег и под именима Хаг и Трибунал).

Реч Историја је, по званичном повесничарству, измишљена од давних Хелена ради именовања знања које је стечено истраживањем и испитивањем. Та реч потиче из прастарог српског језика (или, што особе које поштују политичку коректност више воле, из прото-индоевропског), из корена вид- [вид-тор- (хис-тор, како су га Хелени искварили)], који је свим данашњим Словенима очигледан као глагол којим се описује лично сведочење, а и као основа, тј. суштина, једног од најважнијих древних богова, а и, чак и данас, изузетно поштованог веровања: ВИД — Бог Сведидећи, Световид, нарочито као симбол непристрасне правде која се доноси на основу доказа.

Дакле, обилна поплава идеолошких конструкција и маштовитих закључака које је МКТБЈ изнедрио током неколико последњих деценија никако не може, чак ни приближно, да буде заведена под одредницом „историја” већ мора бити означена као мит — и то мит који служи за умирење савести Запада.

Чак је и озлоглашени Хенри Форд јасније од МКТБЈ-а разумевао шта је заправо историја, рекавши да је то „само низ проклетих ствари које следе једне друге,”[3] јасно указујући на чињеницу да се историја садржи од „ствари” (догађаја, чињеница) а не од духова, приказања и варки, које обилују у „историји” произведеној од стране МКТБЈ-а.

Нису само духови, приказања и варке оно чега је пуна „историја” произведена у Хагу — пуна је и исто тако измишљених закључака, тумачења и пресуда, а то све преобрађује ту „историју” у један од најсрамнијих примера ропске покорности бледе и бескрвне, лажне Правде оваплоћењу чудовишта које хара светом уз поклич Сила је увек у праву!

Уз готово бескрајан списак правних неправилности, прекршаја и кривица, хашка хунта је починила и све грешке које су већ у прошлости починили давни историчари (који нису радили по савременој научној методологији која служи да се избегне што више грешака). То су починили током састављања хашког мелодраматског сценарија разарања Југославије, производећи једну претрпану гомилу свесних погрешки и намерних злоупотреба које су прикрили терминима као што су „транзициона правда” и „помирујући напори,” будући да су били надахнути вечито безочним самопроглашеним елитама запада, увек, како то воле да нагласе, окренутих будућности, које су створиле и финансирале Трибунал, и њиме управљале као политичким и војним оружјем[4], камуфлираним у међународни суд правде.

Настављајући стопама Шпанске инквизиције, која је била „прва савремена установа са разрађеним чиновничким устројством,”[5] „која је свом раду приступала с предумишљајем”[6] и имала „моћ (...) која углавном није била обуздана ни од кога,”[7]

хашки Трибунал, будући њеним васкрсењем у данашњици, је отишао и даље и шире у својим дометима, измишљајући прошлост која служи садашњости како би будућност могла лакше да се усмерава. МКТБЈ је у светски историјски наратив уградио лажну причу о „историји” Југославије, њеном уништењу и ратовима који су уследили, и она је постала саставни део светског правног устројства, чиме је створен хибридни облик политички подобне Истине у коју не сме да се сумња, која не сме бити преиспитивана и/или да јој се ико супротстави, већ јој се мора потпуно веровати, покоравати се њеним судовима, и слепо је следити. Трибунал, његови творци, као и његови следбеници су тиме себе преобратили у оно што је познато као „*surdus absurdus*” — намерно глува особа, која не жели ништа да чује, обесмишљавајући саму себе у очима целог света.

Неки будући историчар Трибунала ће се можда запитати да ли су његови историчари сами одлучили да тако опишу југословенске ратове, или им је то неко наредио. Да ли су намерно одлучили да користе жанрове сатире и театра апсурда као историографски стил, као и да ли су били прави историчари или само робови који су записивали оно што им је диктирано, као што је то радио Тиро,^[8] немајући ни личну вољу ни слободу, већ су били само људско оруђе којим је записана корисна прича за колективни дух Запада.

Тај будући, а надамо се и слободан и савестан, историчар Трибунала ће се можда запитати која су то филозофска питања себи поставили „историчари” упослени од Трибунала, као и да ли је Трибунал себи поставио задатак да сазна истину или да створи веома префињене идеолошке бајке и басне за своје савременике? Да ли су узимали у обзир разматрање чињеница са широким погледом на њих или су имали усмерен поглед само на циљ, чврсто одређен у оквиру политике Трибунала, чиме су себе у потпуности лишили чак и најминималнијег разумевања мотива за деловање, самих недела, и покретачких идеала народа које су одлучили да суде?

Тај историчар би можда закључио, на потпуно запрешћење Трибуналових твораца и њихових верних слугу, кад би могли да те закључке чују, да су они били најсличнији раним хришћанима — тако непомирљив је био и њихов раздор са многобожачким наслеђем њиховог света, као што је био и Трибуналов раскид са класичним правом Запада, а исто тако силовито и његово завођење обавезе на остваривању Историјског Циља Новог Запада, као што је то била и ранохришћанска есхатологија — веома пажљиво и посвећено вођена Божанском промишљу — а у случају Трибунала вођена квази-божанским наређењима његових твораца.

Они су, веома одлучно, одвратили Правду и од принципа Просветитељства, заснованих на разуму, свдећи Је на положај беспомоћне слушкиње строгог и потпуно средњевековног догматског ауторитета Новог светског поретка, истовремено је укрштајући са неоромантичарским „органским” чиниоцима расуђивања који су у тај процес уплитали расу, припадност одређеном народу, култури и језику — наравно, одређујући словенске и балканске као најниже и далеко испод Западних.

Савремена западна елитистичка и омиљена учења о мултикултурализму, културолошком релативизму, као и стрепња да се ни случајно не повреди неко „другачији” су олако заборављена у случају становника „демонске земље”[9] на Балкану, а нарочито у случају „гомиле неписмених дегенерика, убица одојчади, и силоватеља,”[10] Срба.

Хашки „историчари” су најочигледније сметнули с ума оно што је најозбиљнији задатак правих историчара: успостављање методологије[11] у коју може да се има поверења, како би се одредило који догађаји су од историјске важности и како су утицали на људе које су задесили — јер хашки „историчари” нису обични људи, попут нас, пасивних прималаца историјске приче, већ су њени активни ствараоци, будући да имају моћ одлучивања шта ће ући у историју а шта неће. Још када се узме у обзир да је и та историја, која је одабрана за предочавање ма-

сама, ограничена доказима који по методологији могу да буду коришћени и онима који су заправо и преостали након историјских догађаја, видимо да је стварање историје веома тежак и одговоран посао. А ми данас знамо да су и Трибунал[12] и НАТО[13] уништавали[14] доказе и вршили притисак да одређени докази не уђу у разматрање! Уз то, знамо и за проблематичност начина како је Хаг располагао доказима, чак и онима које је веома пажљиво одабрао да буду доступни у раду институције — хашки „историчари” су и на том прилично једноставном задатку срамотно заказали, безобзирно обзнањујући свету да нису ни покушавали да се одупру искушењу да доказима манипулишу како би њихово тумачење ишло у корист господарима тог не само неправилним поступком[15] успостављеног, већ и потпуно незаконитог суда.

Ако прихватимо устаљено уверење да је писање историје чин успостављања односа међу људима, заснован на посвећеном истраживању прошлих речи, дела, идеја и, пречесто, сукоба и нетрпељивости, а да доказе о томе поседујемо у тренутку писања, као и да се не смеју користити божанска провиђења и откровења, да коначни рад мора да обезбеди информације а не да буде проповед, идеологија или дело маште, да мора да следи само потврдљиве трагове, а који морају бити доступни свима ради преиспитивања и провере, као и да на концу буду потврђени као исправни, онда засигурно не можемо прихватити хашке „историчаре” као писце историје већ ствараоце западњачких митова и епова, записничаре откровења западњачких „духовних елита,” као и пропагаторе корисних лажи НАТО-а.

Могу нас подсетити и на Херодота — познатог и као Оца Лажи[16] — јер је и он страсно пропагирао тзв атински идеал „слободе” упркос свеprisутним доказима да се заправо ради о деспотизму и тиранији, баш као што су „историчари” МКТБЈ-а то радили за НАТО, јер је вечити нагон тирана да освојене лише знања о истини и да им наметну величање деспотове верзије догађања.

Ипак, морамо се сетити да је Херодот имао и једну олакшавајућу врлину, коју Трибуналови „историчари” немају — признао је да „није знао да ли је [то што је он записао као историју] заиста тачно; [записивао је] само оно што [му] је било речено. Ипак, свашта је могло да се деси...”[17] За разлику од њега, „историчари” Трибунала и даље грозничаво тврде да је то што су они забележили једина права истина, подсећајући нас на Полибија, хеленског аристократу, који је прешао на страну моћних Римљана, постојано и пословно пропагирајући неминовност њихове надмоћи и праведности.[18]

У безброју савремених западних историчара налазимо гомиле Салустија — убеђених у дегенерацију Запада на основу безбројних недела и лешева које је оставио за собом широм света у лудачком грабежу за богатством, моћи и славом по сваку цену. Ипак, већина, попут Салустија[19], у његовом односу са Цезаром, зарад удобности и преживљавања, отворено подржавају тренутног победника данашњице — државе чланице НАТО-а — одбијајући чак и да размотре и преиспитају званичну хашку „историју” Југословена.

Други подражавају Ливија и усредсређују се на стару славу и на доба јунака Запада (ако их је икада заиста и било) како би избегли бављење бесрамним неделама и крвавим злочинима данашњице. Неки од њих, баш као што је то и Ливије урадио[20] са Германима свог доба, славе савремене „варваре” — углавном исламске варијанте истих — и оно што виде као њихове врлине и једноставност моралних закона, и користе хашку „историју” како би тим особеностима додали и ознаку „невиности.”

Уз такве, међу западњачким историчарима, а таквих је међу хашким много, налазимо и оне који у својим делима исписују визије есхатолошког[21] пројекта историје (за папистичку Цркву) светог Августина — као овосветске драме, у којој се догађа покретање унапред, вођено истеривачким духом ка коначном циљу — за хашке „историчаре” то је свет у којем владају западњачке, тј. америчке вредности — који је пре свих векова

био осмишљен у Вечитом Уму Запада, ван историје и времена, али се, упркос свему, укрштајући са њима, кроз силажење тих узвишених идеала (универзалних неолибералних вредности), и оруђа за њихово остваривање (па макар и да су то „хуманитарна бомбардовања” ако је то потребно) на балканска људска бића ниже категорије, чиме се досеже крај историје онакве какву смо познавали до тада, тако што ће се успоставити доба „транзиционе правде” и „помирења” под владавином анти-бога Новог светског поретка. Све то на гомили хашке идеологије, и уз то и визија Јоакима из Фиоре о три историјске етапе[22] (наравно, без Христоса у њој!) — подразумевајући да смо ми у тој последњој етапи, у Добу Духа, у којој ће доћи до коначног отвореног сукоба ради истребљења сила Зла: балканског национализма и српске воље за моћ.

Ипак, упркос свему и свим званичним прокламацијама, постоји велики број озбиљних научника који гаје основане сумње, и немају веру ни у МКТБЈ ни у владајућу западњачку представу историје, и који обнављају Дук критике[23] Жана Бодена, као и његово одбијање да само на основу ауторитета власти прихвати здраво-за-готово њихову верзију догађаја, и одлуке о томе каква судбина света мора да буде.

Њихов број неумитно и стално расте, и свима је јасно да је МКТБЈ исковао превелики и прескуп кавез од кртог правног гвожђа у којем би да утамничи духовну светлост Слободе, како не би обасјала догађаје и народе Југославије — светлост коју нико никада није успео да утамничи и спречи је да пробије идеолошки зид тамнице и да разбије катанац интересних група којим су хтеле да заточе историју.

МКТБЈ као и Руах елохим & др Фукујама

Ако се сетимо како се МКТБЈ изненада појавио из мрака међународних односа након пада СССР-а, његово „Про-

светљење” светског правног поретка čistim nametaњem воље Запада у то бурно и хаотично доба је било равно налету Руах-елохима из Вечности у Време, „крећући се над водама,” чиме је означио Почетак историје Југословенског проблема, али тек након што су Југословени почели са међусобним насиљем, подстакнути на њега од стране Запада. Исто тако мистично је било и Откровење МКТБЈ-а о Крају историје тог истог Југословенског проблема — када је МКТБЈ постао Господин Хајд у односу на доктора Цекила доктора Фукујаме, оглашавајући „крај [југословенског проблема] као таквог,” истовремено очишћујући НАТО од било какве кривице и одговорности за ишта што се догодило током „историје.”

Малодушно имитирајући надахнуте старозаветне пророке, произвођачи хашке „историје” су обзнанили своја страшила од пресуда над Балканом, прво прогласивши крај Југославије самоиздвајањем Словеније и Хрватске из ње[24] (што је било веома сумњиво с обзиром да је Хаг био успостављен само као „мера” Уједињених нација[25], која је створена ради одржавања и обнове међународног мира и безбедности, која је истовремено одузела право Југославији да одбрани свој суверенитет и територијални интегритет, право које је МКТБЈ „историја” касније постојано бранила у случају даљег распада тих незаконитих потомака Југославије!), а онда су, са невероватном прецизношћу, одредили тачан тренутак почетка чињења међународних злочина јануаром 1991, па до њиховог окончања, које су, на исто тако чаробњачки начин, одредили за 12. август 2001. — када су почињени последњи злочини од стране официра новонастале државе лажног народа створеног одлуком југословенских комунистичких диктатора, и која је исто тако лажно названа Македонијом (и чији народ је морао да прихвати и накнадно преименовање у Северне Македонце!), током „назаконитог напада на цивиле и цивилне објекте у селу Љуботену, а што није било оправдано војном неопходношћу,”[26] само око месец дана пре него што је увек успешна и незаменљива америчка дипломатија

окончала последњи војни сукоб Југословена на пријатељски и трајан мирољубив начин.

Ударајући, на овај начин, оквире „историјској” наративи о Уништењу Југославије, и смештајући је у кутију успеха Клинтоновог доба, МКТБЈ је истовремено веома погодно за Запад и НАТО санитизовао све њихове активности, обезбеђујући им изузеће од икакве одговорности за злочине против мира, против човечности, ратне злочине, и за геноцид — јер је МКТБЈ био једина међународна „мера” којом се свет носио са уништењем Југославије[27] — оснивањем свог сопственог Комитета успостављеног ради претреса НАТО бомбардовања Савезне републике Југославије, који је онда објавио своје Препоруке у Коначном извештају МКТБЈ-а тужилаштву, и где се каже: „90. [...] НАТО је признао да је дошло до грешака током бомбардовања; можда је дошло и до грешака у просуђивању. Одабир извесних циљева који су нападнути може бити предметом правне расправе. [Овде се морамо упитати да ли би баш МКТБЈ био најбоље место за такву расправу?!] На основу испитивања прегледаних информација, ипак, комитет има мишљење да нити је оправдана општа истрага целокупног бомбардовања, нити истраге појединачних инцидената. У свим случајевима, или закон није довољно јасан, или истраге не би довеле до прикупљања довољно доказа против оних оптужених, који су на високим положајима, као ни против оних, на нижим положајима, који су оптужени за изразито гнусне прекршаје. 91. На основу доступних информација, комитет препоручује да се не спроводи никаква истрага од стране тужилаштва Трибунала у вези са НАТО бомбардовањем или са инцидентима који су се десили током истог.”[28]

Исто тако МКТБЈ није у обзир за подизање оптужнице против њих узео никога од западних лидера, нарочито за најстрашнији злочин — Злочин против мира[29] — чиме је је изузео Запад из „историјског” наратива у којем су најважније улоге одиграле личности са Запада: владика града Рима[30], прва жена државни секретар САД[31], амбасадори САД[32], бројни

чланови Представничког дома[33] Конгреса САД, као и сенатори[34] (данашњи председнички кандидат Домократске странке САД, Џо Бајден, је предводио тај чопор), а и гомила политичара из Европске Уније[35]. Историја, у којој би њихове улоге у разним међународним злочинима биле описане и осуђене, била би много истинитија, а и занимљивија, за читање, и боље би се разумело како су те мале, веома неорганизоване и подељене, сиромашне и слабо наоружане, немоћне групе са Балкана успеле да направе такав хаос, и годинама наставе са разарањима и убијањем стотина хиљада људи, изазивајући трајну међусобну мржњу између раније мирољубивих популација које су дотле упевале да се одрже једне поред других у суживоту.

Успостављање преседана њиховим поништавањем

„Историчари” Трибунала су успели, изнад свега, да пониште вековима поштован англосаксонски принцип преседана тако што су намерили да направе нове, који би служили интересима и циљевима трибуналових стваралаца.

Та озбиљна и неисправљива грешка је већ скупо коштала Запад и довела до његове велике бруке и губитка дипломатске моћи — најбољи примери су случајеви Абхазије, Јужне Осетије и Крима, којима је показано јавности целог света (која је жељно ишчекивала ураво такав развој ситуације), а и многим владама које је Запад посвећено малтретирао, да се „оружје” Запада може ефективно искористити против њега.

Ипак, за Југославију је све то дошло прекасно...

Без обзира на то, важно је указати на неколико кључних примера како су прављени ти *ad hoc* и *sui generis* преседани и идеолошки наративи, и како су коришћени у корисним „историјским” приказанима и „законским” актима:

Закључци срамне Бадинтерове комисије су веома пажљиво затрпани гомилом „правног” отпада разноразних каснијих међународних мировних и хуманитарних иницијатива и пројеката и зато је веома важно да се тај пример западне трулежи ископа како би се спознала права историја о томе ко је уништио Југославију, и да би се схватило да се она није „распала”, како је то та Комисија закључила.

Роберт Бадинтер, председник Уставног савета Француске, је 27. августа 1991, током мировне конференције посвећене Југославији, био именован од тадашње Европске економске заједнице и њених држава чланица за председавајућег Арбитражне комисије. Комисија се састојала од још тројице чланова[36], али је постала међународно позната по презимену свог председавајућег члана – Бадинтерова арбитражна комисија.

Званични договор је био да ће одлуке Комисије бити обавезујуће, а да ће Комисија одлуке доносити након захтева за арбитражу које јој упуте „званичне власти из Југославије.”

Али, већ првим актом Комисија је прекршила своја сопствена правила, доневши одлуку на захтев лорда Карингтона, председавајућег Мировне конференције. Одлуке Комисије, под бројевима 4 и 7 су исто тако биле прекршај правилника, будући да је арбитражне захтеве упутио Министарски савет Европске економске заједнице.

Само су одлуке под бројевима 2 и 3 биле донете по правилнику, с обзиром да су захтеве за арбитражом поднеле званичне југословенске власти.[37]

Комисија је своју последњу одлуку донела 14. јануара 1992.[38]

„Новембра 1991, када је дошло до захтева да пресуди да ли је главни проблем Југославије била сецесија из федерације (што је било очигледно), Комисија је, упркос свему, званично одлучила да је „Социјалистичка Федеративна Република Југославија

у процесу распада’.”[39]

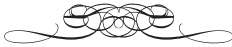
Најважније одлуке Комисије су биле под бројевима 2 и 3 (донете 29. новембра 1991.[40], и које су биле једине донете по правилима саме Комисије!), и тицале су се, између осталог, одлуке о одређивању међународних граница Југославије—чиме је Комисија прогласила административне границе између федералних јединица Југославије званичним међународним границама између независних суверених држава, створивши тако правни привид легалног успостављања заправо квазимодовске недоношчади дегенерисане вастфалијске породице: Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, и Македоније (којима је накнадно придодато натовско копице – Косово*).

У оба случаја дошло је до великог наглашавања принципа да се као међународне и званичне признају границе савезних република Југославије у тренутку њиховог проглашења независности (принципи *status quo* и *uti possidetis juris*), при чему је Комисија подвукла, у одлуци број 2, да, без обзира на околности, „право на самоопредељење не може да укључи промену постојећих граница”.

Одлука Комисије под бројем 3 је наглашавала да ју је Комисија донела на основу принципа и правила међународног јавног права, које, између осталог, каже да границе између суверених држава морају да буду поштоване у складу са Повельом Уједињених нација, Међународним законом о пријатељским односима и сарадњи међу државама (Резолуција Генералног савета Уједињених нација 2625-XXV), Хелсиншког Финалног акта, и Члана 11 Бечке Конвенције од 23. августа 1978. године, о сукцесији држава у складу са уговорима.[41]

Комисија је признала и Члан 5. Устава Социјалистичке Федеративне Републике Југославије – да територија и границе било које југословенске републике не могу бити мењане без њене изричите сагласности.

Комисија је принцип територијалног интегритета држава[42] признала као већ успостављену универзалну и неприкос-

новену норму. Такође је нагласила да су народи из некадашњих колонија европских сила мудро применили ту норму током деколонизације, и да је тада било дошло време да и сами Европљани то учине. То је, ако ништа друго, било непристојно, и истовремено саркастично, нарочито узимајући у обзир чињеницу да балкански народи, иако европски, никада нису поседовали колоније већ су сами били покорени и експлоатисани током векова колонијалне власти турске и аустроугарске.

Чланови Комисије, држављани колонијалних и експлоататорских сила, нису ни на тренутак помислили како ће њихове препоруке звучати припадницима југословенских народа (а нарочито Србима[43]) који су вековима водили борбу за ослобођење управо против колонијалних сила, који су давно пре западноевропских нација били свесни и поносни на своју јасно дефинисану народност и државност, и који су чезнули да коначно поново успоставе своје националне државе у најширим границама које су досегли током своје историје.

На концу су ове обавезујуће одлике Комисије изазвале ново стање на Балкану у којем су југословенски Срби били осуђени да буду, и као национални корпус и као територијални ентитети, раздељени и распарчани унутар новостворених самопроглашених држава насталих из Југославије, у којој је готово цео српски народ био окупљен у једној држави. Комисија је то разбијање Срба озваничила својим одлукама, већином донетим противно правилнику рада саме Комисије.

Одлуке Комисије су биле супротне већ одавно међународно прихваћеним и признатим правима, и принципима саме Европске економске заједнице о самоопредељењу народа. Тим одлукама су многе нације, а нарочито Срби, биле непромењиво угуране у границе које су биле арбитарно успостављене и наметнуте тим народима, прво од стране југословенских комунистичких комесара, а онда од стране „демократских” комесара Европске заједнице.[44]

Ипак, на изненађење Срба, Комисија је истовремено нагла-

сила да принцип територијалног интегритета не мора да буде баш потпуно круто примењиван—с обзиром да је међународним правом државама забрањено да територију задобијају ратом, наглашено је да ипак имају право да је задобијају (или губе) „узајамном сагласношћу”. Наглашено је да та сагласност не може да буде на силу добијена од државе губитнице (на пример, као предуслов мира), и да мора бити досегнута кроз „преговоре између вољних држава”.

Уз ову резервацију према принципу територијалног интегритета, Комисија је поново потврдила своју одлуку број 1 (о неприкосновености међународних норми, као што је начин измене међународних граница), квалификујући је још једном резервацијом, овога пута подвлачећи да ће у случају Југославије мењање граница у будућности зависити од степена поштовања права националних мањина унутар неке од држава насталих из Југославије.

Србима је, за утеху, дато уверавање да ће одржавање хрватских, и граница Босне и Херцеговине, у будућности зависити од потпуног поштовања права Срба од стране тих држава.[45]

Ипак, историја је показала да се ове „обавезујуће одлуке” нису примењивале у случају Косова и Метохије.

Муслиманска албанска мањина унутар Србије је проглашена угроженом јер власти Србије наводно нису поштовале њена права, чиме је правдано одвајање територије Косова и Метохије од Србије.

Истовремено, то исто оправдање права на отцепљење је одбијано Србима из Републике Српске (који су међународно званично били признати као конститутивни народ Босне и Херцеговине, а Република Српска као њен политички и територијални ентитет), чија етничка, људска и политичка права су стално и снажно била кршена (за шта постоје обилни докази) не само од стране њихових хрватских и муслиманских „суграђана”, већ често још и насилније од стране представника „међународне заједнице” која је директно, и као највиша ин-

станца власти, управљала Босном и Херцеговином. У случају права Срба у Хрватској, стање је било још поражавајуће: скоро четврт милиона Срба, грађана нове хрватске државе, је било изгнано ван њених новодобијених граница 1995. године, у до тада најстрашнијем кршењу људских, грађанских и верских права, и највећем етничком чишћењу и геноциду у Европи после Другог светског рата.

Упркос свим овим доказима, предоченим у овој краткој анализи, МКТБЈ није подигао ни једну једину оптужницу против икојег члана Комисије као особе одговорне за злочине почињене на територији Југославије од јануара 1991, чиме је успостављен преседан да су одређени званичници недодирљиви док други спадају у категорију оних против којих је могуће подићи оптужбе — дакле, Балканци, а нарочито Срби, су ти на које је сезона лова непрестана.

Свим овим правним акробацијама Бадинтерове комисије, којима су створене могућности за избегавање одговорности, МКТБЈ је придодао, под притиском САД, и преседан да се два државама на Балкану, Југославији (током њеног уништења) и Србији (током отимачине Косова*), одузму најсуштинскија и најсветија права и обавезе — самоодбрана и очување суверенитета и територијалног интегритета — доносећи пресуде које су значиле да Југославија и Србија морају да предају своје територије и да се одрекну права на српски народ и његову имовину у земљама које су им одузете. Наравно, никоме међу елитама на Западу то није звучало неприхватљивим, као што им касније није било апсурдно да, у случају Крима[46], на пример, износе тврдње против Русије, и да јој прете, иако су Кримљани на мирним и слободним изборима одлучили да се одвоје од Украјине и да се врате у Русију.

Дуг је списак тих најзабавнијих, а истовремено и разљућујућих, примера лицемерне западне „историјске” нарације. Да наведемо само неколико најочигледнијих:

Министар иностраних послова Уједињеног Краљевства,

Вилијам Хејг, је 27. марта 2014. године дао, у светлу косовског проблема, веома комичну изјаву поводом уједињења Крима са Русијом, нагласивши да „Русија не може једноставно погазити међународно право”, и потсетивши цео свет на „основне принципе на којима су успостављене Уједињене нације: принцип територијалног интегритета и забране коришћења силе у међународним односима.”[47]

Још један представник Европске уније, шведски министар иностраних послова, Карл Билдт (који је био и званични посредник током балканских конфликта, као и специјални изасланик Европске уније за бившу Југославију, а и специјални изасланик за Балкан Генералног Секретара Уједињених нација), који је имао веома значајну улогу у кршењима међународног права током последњих неколико деценија, и који је вредно радио на објашњавању зашто правила међународног права не важе за Запад, оставио је без даха све здраворазумске и часне припаднике људског рода када је у Грчкој изјавио: „Треба да будемо веома чврсти у вези са међународним правом, и његовим правилима, која се морају поштовати”.[48]

Да би цео свет знао колико је Европска унија доследна у вези са поштовањем међународног права, њен тадашњи шеф дипломатије, Кетрин баронкиња[49] Ештон, је изјавила да „украјинска влада има право да брани свој суверенитет”[50], веома спретно заборављајући чињеницу да је управо Европска унија инсистирала на „сарадњи Србије са судом у Хагу” као предусловом за европске интеграције, због чега је скоро цело српско државно руководство завршило у Трибуналу управо због одбране суверенитета своје државе!

И други међународни кловнови су се придружили овој лошој комедији забуне—америчка амбасадорка у Уједињеним нацијама, Саманта Пауер, је, на свом твитер налогу обзнанила да „државне границе нису само обичне сугестије”[51], а потпредседник САД, Џозеф Бајден, је у свом говору Атлантском савету инсистирао на „фундаменталном принципу да се границе у Ев-

ропи не могу мењати силом”[52], док је директор њиховог убилачког циркуса, председник САД, Обама, покушао да развесели своју муклу и неверујућу публику у Бриселу, 26. марта 2014. године, безобзирно халуцинирајући да [...] је Косово раскинуло са Србијом тек након референдума који није био организован ван оквира међународног права, већ уз брижну сарадњу са Уједињеним нацијама и суседима Косова”[53], иако никоме није забавно звучала ни његова изјава од 20. марта 2014. године: „Основни принципи којима се управљамо у међународним односима морају да буду поштовани и у 21. веку. У то је укључено поштовање суверенитета и територијалног интегритета—значи, да се схвати да неке државе не могу тек тако да прекрајају границе, или да доносе одлуке на рачун својих суседа само зато што су веће и моћније.”[54]

Запад је, да не изузме Азију из ове фарсе, тамо послао америчког секретара за одбрану, Чака Хејгела, који је, 6. априла 2014. године, током заједничке конференције за штампу, са јапанским колегом Ицуноријем Онодером, у Токију рекао: „морамо бити веома пажљиви и веома јасни, [...] не може се ићи по свету и прекрајати границе, и кршити територијални интегритет и суверенитет силом, притисцима и застрашивањем [...]”[55]

Дакле, сетимо се да је током периода у којем је Запад, а нарочито САД, дошао до хистерије у својим прокламацијама о светости граница Украјине, док је истовремено инсистирао да Косово* има право да се одвоји од Србије, на том истом Западу дошло до прослављања и обожавања Барака Хусеина Обаме као Новог Линколна, и до глорификације његове улоге у очувању јединства државе и спречавања Конфедеративних држава Америке да се отцепе од САД.

То је фундаментални историјски наратив Запада, а нарочито САД, који су хашки „историчари” „заборавили” да укључе у своју „историју” Југославије.

Морамо овде да се подсетимо на то шта су биле главне по-

зиције председника Линколна, о којима није могло да буде преговора[56]: ”Немогућност расцепа Заједнице”[57] и да је свако деловање савезне владе било чисто одбрамбено, као и да би сва непријатељска деловања Југа била подразумевана као деловање агресора. Током целог грађанског рата Линколн је тврдио да је отцепљење нешто што је немогуће да се догоди, и да Заједница никада није била разорена. Отцепљење је, само по себи, анархија, и свако изгласавање таквог чина је аутоматски неважеће и поништено! Савезне државе, чланице Заједнице (САД), које су тврдиле да су се отцепиле су ушле у стање отворене побуне и „завеле су у заблуду свестпсвојих становника,” чиме су починиле акт велеиздаје.

То су и даље основе државне политике САД али њене власти подржавају потпуну супротност овога већ деценијама у случају Југославије, тј. Срба. Ипак, неки будући родољубиви државник Србије, који се буде борио за националне интересе свог народа и државе, би лако могао да употреби ову темељну претпоставку и преседан америчког правног система и да, користећи Линколнове аргументе и принципе, сачини нови дискурс и наратив историје уништења Југославије, и да поврати територије које су Србима одузели побуњеници на незаконит начин, нарочито ако се у корист српских интереса промени распоред моћи у међународним односима. Запад ће тада моћи да захвали својој франкенштајнској беби, хашком Трибуналу, за поништавање ранијих преседана и за успостављање *ad hoc* и *sui generis* преседана којима се дозвољава коришћење само оних чињеница из прошлости које тренутно неке одговарају.

Још један запрепашћујући случај „историјског” брисања је срамни пример „избрисаних”[58] у Словенији — један од најјаснијих примера административног етничког чишћења[59] и геноцида[60] нашег доба, иако никада није подигнута икаква оптужба против словеначких званичника због тих злочина, док су такве оптужбе масовно подизане против Срба широм Југославије. То је занимљив случај не само зато што „етничко

чишћење” није правни појам већ идеолошка и пропагандна конструкција, већ и зато што су „избрисани” најјасније и намерно циљани током мира а не у тзв. магли рата. Ипак, словеначки званичници нису сносили последице због својих недела а може се само нагађати да су за ту привилегију изузећа из „историјског” наратива Трибунала платили измишљањем доктрине „крајње нужде”[61] како би обезбедили „независну” подршку НАТО-у у Савету безбедности Уједињених нација[62] током бомбардовања Србије 1999. године. Можемо се само питати да ли ће се сетити тог преседана када нека будућа држава-агресор одбаци устаљена правила понашања и искористи га за креирање сопственог „историјског” наратива ради оправдања својих недела.

Закључак

Écrasez l'infâme![63]

Аутор је за крај оставио један веома значајан случај, којим се на најбољи начин дочарава подлост Трибунала, не само зато што је лично радио на њему као део иследничког тима који је за Трибунал прикупљао доказни материјал, већ нарочито због тога што је то био први пут да је МКТБЈ започео процес против особа које нису били Срби а за „убиства; мучења, укључујући и силовања заточеница; тучу; и нехумано поступање.”[64]

То је случај муслиманско-хрватског логора Челебићи — којег МКТБЈ никада не би ни узео у обзир за истрагу и процесуирање да није било три упорних, храбрих и посвећених Српкиња Американки, које су у то уложиле сву своју енергију и утицај како би убедиле Трибунал да саслуша њихове апеле и молбе да се дође до правде. Те три жене се: покојна Деса Томашевић-Вејкман[65], Мирјана Самарџија и Мирјана Мишић, све три из области залива Сан Франциска у Калифорнији, али пореклом из уништене Југославије. Покојна Деса Томашевић-Вејкман је преживела хрватски логор смрти у Другом свет-

ском рату током истребљења Срба у такозваној Независној држави Хрватској, али никада није омрзла икога и целог живота је трошила велики део свог богатства и личне енергије на помоћ свим избеглима из уништења Југославије који су завршили у САД. Тако је, помажући избеглима, и сазнала о овом логору и ужасима почињеним у њему, и удружила је снаге са друге две српске госпође како би се дошло до правде за страдалнике. Без њих, ужаси који су задесили народ села Брадине, родног места хрватског *lusus naturæ*[66], др Анте Павелића, били би игнорисани од Трибуналових „историчара,” иако је мучеништво тог народа било предодређено игром случаја да је највећи од Хрвата, папски расиста[67], рођен[68] у чисто српском подручју Босне и Херцеговине, па је њихов покољ био извршен баш на званични рођендан другог великог Хрвата, комунистичког чудовишта, Тита.[69]

Олтар Зла је морао да буде пошкропљен крвљу невиних!

Пре него што сам почео да радим на овом случају веровао сам у речи Виктора Игоа, које је у његовом роману Звонар Богородичине цркве изговорио краљ Француске Луј Једанаести: ”[...] Истина је боловала; помислио сам да је умрла а да није нашла исповедника.” Док сам радио на прикупљању доказног материјала за Трибунал почео сам да верујем да је дошло до васкрса Истине, али након што је завршен процес и пресуде изречене, схватио сам да су је МКТБЈ и тзв. међународна заједница поново убили, а онда је сахранили дубоко под гомилом интереса Запада, његових идеолошких потреба, и онога што је служило у сврху политичке коректности.

Четири имена ме још увек као авети посећују у сновима: Есад Ланцо, Хазим Делић, Здравко Муцић и Зејнил Делалић — тројицу је МКТБЈ осудио за почињене злочине али је један од њих, Зејнил Делалић, ослобођен и никада није морао да одробија ни дан за све смрти, патње и понижења која су се догодила док је био на „дужности” у логору.

Било би превише језиво поменути безбројне изопачености у којима су ова четворица садистички уживали годинама, пажљиво бирајући жртве и осмишљавајући начине на које ће починити сва та убиства, мучења, силовања и понижавања беспомоћних цивила. Тим који је прикупио доказни материјал је све њих пажљиво и савесно документовао, и Трибуналу приложио исповести и сведочења преживелих жртава, као и оригиналне документе са потписима команданта логора. Упркос свему, Трибунал је ослободио Зејнила Делалића кривице, тврдећи да није имао довољну моћ и контролу над логором и над његовим чуварима како би му се приписала командна и лична одговорност за њихова недела. Остала тројица су осуђени на по 20, 15 и 7 година за такве гадости и одвратна недела, која неко ко је о њима сазнао никада не може заборавити.

Дакле — да упоредимо благост казни које су они добили са казнама досуђеним српским лидерима који никада нису лично, као што се то тврдило и за ослобођеног Делалића, окрвавили руке током рата.

Трибунал је улогу Делалића у злочинима описао као нешто „што је могло да буде добровољно исказивање његовог ентузијазма како би се показао достојним, што се показало и у његовом мешању без разлога у ситуације у којима није био неопходан. Већ је постојала одговарајућа институционална структура, није недостајало запослених, тако да он дакле није поседовао *de facto* статус [да буде починилац].”[70] У његовом случају та квалификација, да је „могло да буде”, је била довољна да буде ослобођен човек који је био веома лукав злочинац[71], док је готово цело српско руководство из уништене Југославије проглашено кривим и осуђено и на 40 година, па и на доживотне казне робије без икаквог конкретног доказа да су директно дали икакво наређење за наводне злочине у Југославији, осим што је у њиховим случајевима коришћена иста та формулација — да је „могло да буде.”

Пресуда Трибунала у овом предмету (ст. 212; Обавеза дока-

зивања) каже: „Основни је захтев у било којем правном систему да особа која је од тог система затражила надлежност, и која жели да трибунал или суд предузме кораке у њену корист мора да пружи доказе кривице у мери која ће задовољити суд. Дакле, здраворазумски је закључити да је правна обавеза доказивања свих чињеница које су релевантне за случај на ономе ко тужи, како у грађанској парници тако и у криминалном поступку.”

Тако је Трибунал пред целим светом признао да је срж свега његово задовољство понуђеним доказима оно што одређује какав ће бити исход суђења, и да је веома тешко задовољити га када су у питању оптужени који нису Срби а веома лако када треба пресудити да су Срби криви.

На пример:

Радослав Брђанин је осуђен на 32 године тамнице јер је „био значајна политичка фигура”[72] и јер је „пригрлио”[73] никада доказани „Стратешки План” српског руководства о томе како створити чисто српску државу, која би се одвојила од међународно признате Босне и Херцеговине (пажња: Раније је одлучено да муслиманско-хрватске вође нису починиле кривично дело када су се одвојили од Југославије, а касније, у случају Косова*, када су се албански исламисти одвајали од Србије, ни то отцепљење није био злочин. Једино је увек био злочин када су Срби желели да себи обезбеде заштиту стварањем сопствене државе, како је то тумачио Трибунал);

Др Радован Караџић је прво добио пресуду на казну од 40 година тамновања за оно што су, задовољавајући Трибунал, били докази за геноцид, ратне злочине и злочине против човечности, али је, након жалбе осуђеног, пресуда преиначена на доживотну робију, иако су многи правници и независни посматрачи суђења били незадовољни доказима кривице;

Трибунал је исто тако био задовољан доказима који су потврдили кривицу на основу које је српски генерал Ратко Младић одмах осуђен на доживотну робију, иако је било очигледно да је доказ кривице био веома лоше исконструисан, а да је постојала

велика количина снажних доказа о невиности.

Случај др Биљане Плавшић (председнице Републике Српске Босне и Херцеговине) је још више запањујући — њу су Западни политичари прво подстицали да направи политички преокрет, и дозволили су јој да прелети на страну непријатеља, да изда др Карацића, и да помогне да се он смени са места председника, након што је направио договор са америчким амбасадором Холбруком да му буде дозвољено да се повуче у мировину, а онда је др Плавшићева преварена од стране државног секретара САД, Медлин Олбрајт, да, након подизања оптужнице против ње, пристане да призна кривицу за злочине против човечности и за прогоне на основу верске и националне припадности, како би је, након пресуде на 11 година робије, под хитно сместили у затвор за жене у Шведској јер је Трибунал био задовољен без икаквих разлога за сумњу у то задовољење управо веровањем у речи особе коју је теретио да је ратни злочинац и расиста, и која је показала да је спремна на превртљивост зарад добити.

Тај већ поменути замишљени будући историчар, када буде пажљиво изучавао документа Трибунала, имаће муке да схвати биполарну природу тог тела које је уништило многе животе, разорило читаве породице и бацило љагу на читаве народе преплићући „историјски” наратив, тако подао и гадан, користећи при томе веома бледе доказе, док је стварао јунаке, верске мученике и националне симболе поноса уклањањем, ублажавањем, занемаривањем и разводњавањем чврстих и необоривих доказа које су прикупили његови тимови иследника од особа које су преживеле неописиве злочине.

А све то је почињено ради постизања политичких и идеолошких циљева, у сплету са личним каријерним стремљењима, похлепом, уз потпуно занемаривање правде и људскости.

Ипак, чак и да МКТБЈ успе да уклони и заташка све истинске доказе злочина, тај замишљени будући историчар ће моћи да упореди пресуде Трибунала и описе догађаја са стањем које је остало на терену у Југославији — показаће се да, иако су

Срби означени кривима и одговорнима за ужасе који су се сручили на њене становнике, стање на терену ће јасно показати исходе деценија борби и прогона, систематичне дискриминације и пљачке, које су за собом оставиле веома мало осиромашених, заплашених Срба, заточених у гетима, који трпе културолошку отимачину и негирање историјског трајања на просторима које је баш сам Трибунал прогласио опустошеним и етнички очишћеним од других од стране Срба.

Нови Мајмонид ће бити неопходан да сручи нови Водич за збуњене кроз Трибуналово Доба Правде како би се бар мало смисла прозрело у бројним списима које је МКТБЈ оставио за потомство.

На крају, без икаквог даљег нагађања и надања да ће се ишта променити на боље, треба да прокажемо и осудимо МКТБЈ због његове истинске суштине гадости која уништава јер је препуна покварености и одвратности!

Емил Зола данас не би престао да узвикује Оптужујем!, кад би васкрсао и проучио списе Трибунала.

А и васкрсли Волтер би засигурно поново подигао глас и завапио:

Уништите Бестидницу!

[1] ”И пером се води рат.” – [мало слободнији превод] Волтер (Voltaire)

[2] Lorenzo Valla – писац дела О чувеном лажном Константиновом поклону (De falso credita et ementita Constantini Donatione), чиме је доказао да су на превари засноване тврдње паписта да је цар Константин као поклон дао право владики римском, Силвестру Првом, и његовим наследницима, да врше и духовну и световну власт у Италији и у свим „западним областима”. Аутор се нада да ће и овај рад макар мало допринети уочавању и препознавању лажне и с предумишљајем произведене Историје уништења и ратова Југославије од стране Међународног криминалног трибунала за Југославију (МКТБЈ).

[3] Иако је тај опис приписиван и другим особама, укључујући чувеног британског историчара Арнолда Тојнбија.

[4] Покојни амерички амбасадор Ричард Холбрук током интервјуа Би-Би-Си-јевом радију 2003. године, у емисији „Да или Не Уједињеним нацијама?": [МКТБЈ је] „огромна вредна алатка” – [Holbrooke, Richard; Radio Interview; United Nations or Not? The Final Judgment: Searching for International Justice; BBC Radio; Sept. 9, 2003.]; Такође: Током НАТО бомбардовања Југославије, представник за штампу тог савеза, Џејми Шеа, је такође био веома јасан пред гледаоцима у мају 1999. године, на прес-конференцији, да је МКТБЈ политичко оруђе САД и НАТО-а: „Као што то знате, без НАТО држава не би било Међународног суда правде, као што не би било ни МКТБЈ-а, јер су НАТО државе предводнице оних које су успоставиле оба трибунала, оне које их финансирају, и који им дају свакодневну подршку за њихову делатност. [[Shea, Jamie; Press Conference; May 16, 1999 – <https://www.nato.int/kosovo/press/p990516b.htm>]; Још један доказ да су САД готово буквално „породиле” МКТБЈ је изјава Габријеле Крк Мекдоналд, држављанке САД и председника Трибунала, која је о државном секретару САД, Медлин Олбрајт, рекла: „[...] ми често о њој кажемо да је „Мајка Трибунала.”” (Морамо се сетити да ју је часопис Тајм, 10. маја 1999, прогласио мајком бомбардовања Србије!) [Israel, Jared; NATO’s Tribunal: Straight From the Horse’s Mouth; Exhibit B: Excerpts from speech by Gabrielle Kirk McDonald, President of the Hague Tribunal at her award ceremony at the American Supreme Court on April 5, 1999; June 30, 2001 – <http://www.hartford-hwp.com/archives/27a/146.html>]

[5] Gutierrez, Dr. Bejerano; *The Rise of the Inquisition: An Introduction to the Spanish and Portuguese Inquisitions*; Introduction; CreateSpace Independent Publishing Platform; 2017.

[6] *ibid.*

[7] *ibid.*

[8] Цицеронов лични секретар и роб, који је непрестано записивао све што је његов господар говорио, и, да би у томе успео, изумео је стенографију да човечанство не би остало ускраћено речи

мудрости.

[9] Jennings, Peter; Land of The Demons; Special News Broadcast recorded from ABC Evening News; March 18, 1993 – <http://tvnews.vanderbilt.edu/siteindex/1993-Specials/special-1993-03-18-ABC-1.html>

[10] Malić, Nebojša; Biden Does the Balkans; May 20, 2009 – <http://original.antivar.com/malic/2009/05/19/biden-does-the-balkans/>

[11] За детаљнију анализу тих недостатака види: Simić, Višeslav, Ph. D.; Perceptions of Misuse of Justice: The Yugoslav War Crimes Tribunal as a Future Conflict Seeding Tool; The Hague Tribunal, Srebrenica, and the Miscarriage of Justice; Unwritten History, Inc.; Chicago, IL; 2019; pp. 145-184. – <https://www.amazon.com/Hague-Tribunal-Srebrenica-Miscarriage-Justice/dp/0970919875>

[12] „Канцеларија Главног тужиоца Трибунала је 2. фебруара изјавила да је важан доказни материјал о вађењу органа Срба на Косову био уништен током мандата Карле дел Понте. То је био случај ратних злочина почињених на Косову и северу Албаније 1999. и 2000. године, када су, верује се, цивили српске и других националности били киднаповани од стране албанске УЧК. Канцеларија је додала да је тај доказни материјал био уништен дозволом Тужилаштва Карле дел Понте.” – Former prosecutor Carla del Ponte allegedly destroyed evidence; European Forum for Democracy and Solidarity; Feb. 2, 2012 – https://www.europeanforum.net/headlines/former_prosecutor_carla_del_ponte_allegedly_destroyed_evidence

[13] „Крајем децембра 1999, тужилац Трибунала је изјавио да је започела истрага понашања НАТО-а током Косовског рата, у шта је укључено и питање коришћења касетних бомби. Ипак, у року од неколико дана, званичници Трибунала су објавили да је то ‚ислеђивање‘ прелиминарни интерни документ, и да је мало вероватно да ће резултат бити оптужница или да ће икада бити објављен. Иако је тужилац била изјавила да ће подићи оптужнице ако извештај укаже на кршење Женевских конвенција, четири дана касније је објавила изјаву за штампу у којој је рекла да ‚НАТО није под истрагом од стране Тужилаштва... Нема званичне истраге деловања НАТО-а током сукоба.‘ Могуће је, наравно, да

то није имало везе са осудом извештаја о тој истрази од стране владе САД. Ипак, на такав закључак наводе сугестије изречене од представника за штампу НАТО-а, Џејмија Шее при одговарању на питања о могућности одговорности НАТО-а пред Трибуналом за ратне злочине: „НАТО је пријатељ Трибунала... НАТО државе су те које су обезбедиле финансије да се успостави Трибунал, ми смо главни финансијери (16. мај 1999)... НАТО државе су успоставиле овај Трибунал и финансирају га (17. мај).’ Дакле, он је био ‚сигуран’ да ће Тужилаштво подићи оптужнице против ‚особа југословенског држављанства.’” – Hayden, Robert; *Biased Justice: „Humanrightism” and the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*; Wilson Center – <https://www.wilsoncenter.org/publication/191-biased-justice-humanrightsism-and-the-international-criminal-tribunal-for-the-former>

[14] „Када су се појавиле оптужбе да су криминални елементи УЧК вадили органе заробљених Срба (па чак и Албанаца који су били осумњичени да су било сарадници Срба), бивши главни тужилац Трибунала, Карла дел Понте, је тврдила да јој је НАТО омео покушај истраге. Касније се испоставило да је Трибунал уништио доказе у вези са тим случајем.” – Bardos, Gordon N.; *Trials and tribulations: politics as justice at the ICTY*; *World Affairs*, vol. 176, no. 3; 2013; p. 19.

[15] Boutros-Ghali, Boutros; UN Secretary General’s Report no. S/25704; Section 18; 3 May 1993 – <http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/icty-s-25704-statute-re808-1993-en.php>

[16] Pipes, David; *Herodotus: Father of History, Father of Lies* – <http://people.loyno.edu/~history/journal/1998-9/Pipes.htm>

[17] Herodotus; *The History*; University of Chicago Press; 2010; p. 352.

[18] „[...] Полибије, иако је у почетку био против Римљана, на крају се преобратио у њиховог сарадника, [...]” – Herodotus; *The History*; University of Chicago Press; 2010; p. 352.

[19] Џон Ролф, поштовани амерички класичар, назива Салустија „значајним присталицом Цезара” – Sallust, I – *The War with Catiline*; Introduction by Rolfe, J. C.; Loeb Classical Library; Harvard

University Press; 2013; p. 1 of the Introduction.

[20] „Ливије, дакле, иако се представљао за гласног римског родољуба, у својем Говору о Ханибалу, предочава ствари које му дају моралну надмоћ [...] Ливије је желео да предочи моралне вредности најстрашнијег римског непријатеља, иако то није морао да уради.” – Adler, Eric; *Valorizing the Barbarians: Enemy Speeches in Roman Historiography*; University of Texas Press; 2011; p.98.

[21] „[Августин] је увек предочавао чињенице из прошлости, и тиме је желео да дâ објашњења у оквиру свог хришћанског теолошког оквира.” – Van Oort, J., 2012, ‘The end is now: Augustine on History and Eschatology’, *HTS Theologiese Studies/Theological Studies* 68(1), Art. #1188, 7 pages – <https://hts.org.za/index.php/hts/article/view/1188/2335>

[22] „За Јоакима, Други долазак Христоса је стање у покрету ка одређеном циљу. Баш пред почетак Хиљадугодишта, Исус у овом свету показује Своју моћ, Својим дахом уништавајући Антихриста и све порочне људе. Још важније, Христос није само та овосветска појава већ је и духовна.” – Zivadinovic, Dojcin, „The Origins And Antecedents Of Joachim Of Fiore’s (1135-1202) Historical Continuous Method Of Prophetic Interpretation” (2018). *Dissertations*. 1656.; p. 297 – <https://digitalcommons.andrews.edu/dissertations/1656>

[23] *The Emergence of an Art of Reading History*; Franklin, Julian H.; in *Jean Bodin and the Sixteenth-Century Revolution in the Methodology of Law and History*; pp. 83-88 – <https://doi.org/10.7312/fran91664-008>

[24] „Декларације независности Словеније и Хрватске су 25. јуна 1991. ефективно укинуле постојање СФРЈ.” – сајт Трибунала: *About the ICTY – The Former Yugoslavia short history page* – <https://www.icty.org/en/about/what-former-yugoslavia>

[25] Члан 7. Повеле УН даје Савету безбедности право да спроводи мере у циљу одржања или поновног успостављања међународног мира и безбедности. То је искоришћено као основа за успостављање Трибунала, иако никада није одгонетнута загонетка како Трибунал може да буде мера. [„Савет безбедности ће одлучити да ли постоји икаква претња миру, кршење мира, или акт агресије

и даће препоруке, или ће одлучити какве мере ће бити предузете на основу чланова 41 и 42, како би се одржао мир, или како се вратити у стање међународног мира и безбедности.” – CHAPTER VII: ACTION WITH RESPECT TO THREATS TO THE PEACE, BREACHES OF THE PEACE, AND ACTS OF AGGRESSION; Article 39 – <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html>]

[26] Indictment against Ljube Boskoski and Johan Tarculovski Made Public; The Hague, 15 March 2005; JP/MOW/949e – <https://www.icty.org/sid/8626>

[27] САД су „мудро” потписале бројне билатералне уговоре са балканским државицама, чиме су САД изузете од икакве одговорности. САД су искористиле „рupu у закону”, тј. члан 98. Римског статута, за те уговоре о имунитету, и њима се забрањује изручење грађана САД Међународном криминалном суду, чак и када је та држава потписала и ратификовала Римски статут.

[28] ICTY website; no date given – <https://www.icty.org/sid/10052>

[29] Финална декларација из Нирнберга; 1946: „Започињане агресивног рата није само међународни злочин; то је највиши међународни злочин, различит од осталих ратних злочина само у томе што се у њему садржи свеукупно зло свих њих.”

[30] „Желео сам да пренесем идеју о сламању Југославије онама који су имали највећи утицај на њену судбину, Геншеру и папи (владика римском, прим. прев.) Заправо, три пута сам се срео са Геншером. Он је омогућио контакт са Светом Столицом. Папа и Геншер су се слагали у вези са потпуним сламањем и разбијањем СФРЈ.” – Mesić, Stipe; NTV broadcast; November 8, 1995 – <http://yugoslavtruth.blogspot.mx/2005/04/john-paul-ii-and-break-up-of.html>

[31] Валтер Исаксон је у чланку Медленин рат њу назвао главним изазивачем напада НАТО-а на Србију. – Time Magazine, May 10, 1999, <http://edition.cnn.com/ALLPOLITICS/time/1999/05/10/albright.html>

[32] Питер Галбрајт, „је био амбасадор САД у Хрватској током Олује. Током те масивне војне акције, у којој је он био прика-

зан на хрватској телевизији како језди на тенку, 250 хиљада Срба, углавном сељака, је војска Хрватске изгнала са њихових прадедовских имања.” – Israel, Jared; *The Boss Pushes for Civil War in Yugoslavia*; 9/16/99 – <http://emperors-clothes.com/misc/civil.htm>; а касније је председник Буш Старији био цитиран (анонимно) да је политика САД „била да се подстакну (муслимани Бих) да прекрше споразум о подели.” Тај задатак је поверен тадашњем америчком амбасадору САД у Југославији, Ворену Цимерману – Bricmont, Jean; *Humanitarian Imperialism: Using Human Rights to Sell War*; translated by Diana Johnstone; NYU Press; NY; 2006; pp. 50-51.

[33] Калифорнијски конгресмен, Том Лантош, председавајући Комитета за спољне односе Представничког дома САД: „[...] влада САД је предводник у стварању државе са муслиманском већином у самом срцу Европе. Ово треба да знају како одговорни лидери муслиманских земаља, као што је Индонезија, тако и цихадисти свих врста. Принципи Сједињених Држава су универзални, и у овом случају Сједињене Државе су стамене у стварању државе са муслиманском већином у самом срцу Европе.” — “The outlook for the Independence of Kosova”; Hearing before the Committee on Foreign Affairs; House of Representatives; 110th Congress, First Session; April 17, 2007; Serial No. 110-44; page 16. — <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CHRG-110hhrg34713/pdf/CHRG-110hhrg34713.pdf>

[34] Џо Бајден је још од раних деведесетих 20. века Србе јавно и службено називао ”гомилом неписмених дегенерика, убица беба, касапа, и силоватеља” — Небојша Малић; Бајден на Балкану — Malić, Nebojša; *Biden Does the Balkans*; May 20, 2009 — <http://original.antiwar.com/malic/2009/05/19/biden-does-the-balkans/>

[35] *Telegraf.rs*, 9. mart 2014, <http://www.telegraf.rs/vesti/981087-gerhard-sreder-priznao-da-je-nato-nelegalno-bombardovao-srbiju>; „Међународно право је прекршено када је нападнута Србија”; ТАЊУГ; 10. март 2014. — http://www.b92.net/eng/news/comments.php?nav_id=89568

[36] Председавајући Уставних судова Немачке и Италије, белгијског Арбитражног суда, и шпанског Уставног трибунала.

[37] Одлука бр. 2 је била одговор на питање Републике Србије: Да ли Срби у Хрватској и Босни и Херцеговини, као један од конститутивних народа Југославије, имају право на самоопредељење? Одлука број 3 је, такође, била одговор на питање Републике Србије: Могу ли се унутрашње југословенске границе међу републикама, између Хрватске, Србије и Босне и Херцеговине, сматрати државним границама на основу међународног јавног права? Мора се, такође, нагласити да други народи и републике Југославије нису ништа питали већ су деловали само у свом интересу!

[38] Веома неподесан датум, нарочито с обзиром на значај одлуке, и на то да је тај дан 1. јануар јулијевског календара, Српска Нова година. Био је то заиста веома безобзиран новогодишњи „дар” Србима од Европске Заједнице.

[39] Малић, Небојша; Good Fences; May 21, 2004 — <http://original.antiwar.com/malic/2004/05/20/good-fences/>

[40] Још један изванредно неподесан датум, одабран од Европске Заједнице и Арбитражне комисије: 29. новембра 1944, Комунистичка партија Југославије, која је тада била герилска група, усред рата на Балкану, је прогласила легалну и међународно признату владу Краљевине Југославије неважећом. Краљевска влада је од 1941. била званични савезник Уједињених нација које су се бориле против нацистичке Немачке и фашистичке Италије. Ипак, Комунистичка партија је самовољно променила географску поделу територије Краљевине Југославије, самовољно повлачећи нове границе између самовољно новопроглашених република Југославије. Након „савезничке” издаје краља Петра, и Краљевине Југославије, комунисти су добили потврду свог поретка, а 1992. је то поново потврдила Арбитражна комисија Европске заједнице.

[41] Pellet, Alain; The Opinions of the Badinter Committee – A Second Breath for the Self-Determination of Peoples; European Journal of International Law; Vol. 3.; No. 1.; pp. 178-186 — <http://207.57.19.226/journal/Vol3/No1/art13.html>

[42] Смишљен и примењен у међународном праву током деколонизације Латинске Америке како би се избегао хаос и постколонијални ратови у вези са разграничењем. Такође је примењен и у

Африци када је тамо дошло до деколонизације. Пример је гранични сукоб Малија и Буркине Фасо, који је мирно решен применом овог принципа 1986. године.

[43] „ [Срби], тај љубазан и гостопримљив народ, који се сам ослободио Турског царства, без стране помоћи, и који је проблем беде у свом друштву сам решио [...]” — Vivian, Herbert; *The Servain Tragedy, With Some Impressions of Macedonia*; R. & R. Clark, Limited; Edinburgh; 1904; Preface; page VII.

[44] Summers, James (Editor); *Kosovo: A Precedent? – The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights*; Martinus Nijhoff Publishers; The Netherlands; 2011; p. 13.

[45] Хрватска је, 22 године после тога, 1. јула 2013, постала пуноправни члан Европске уније, која се није обазирала на чињеницу да тај нови члан није испунио права српске мањине, као и да се већина етнички очишћених Срба, званично пуноправних грађана Хрватске, још увек не може вратити у своје домове и повратити своју имовину, а да им Хрватска не издаје ни најосновнија лична документа.

[46] Кримско полуострво је, 19. фебруара 1954. године, Никита Хрушчов, Украјинац, самовољно одузео Русији, и прикључио Украјини, на 300-ту годишњицу уједињења Русије и Украјине.

[47] Press release: Foreign Secretary welcomes UN vote to support Crimea; March 27, 2014 — <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-welcomes-un-vote-to-support-crimea>

А, 22. марта 2015. је то поновио Филип Хамонд, његов наследник на том положају, нагласивши: „Нелегална анексија Крима коју је извршила Русија пре годину дана представљала је флагрантно кршење међународног права. То је показало потпуно непоштовање суверенитета и територијалног интегритета Украјине, и ја то најоштрије осуђујем.” Ипак, заборавио је да дода, када је рекао „да Русија мора да Крим врати Украјини”, да Косово и Метохија морају бити враћени Србији! — <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-condemns-crimea-referendum-one-year-on>

[48] EU working with Russia, Ukraine to defuse crisis; AP News; April

5, 2014 — <http://townhall.com/news/politics-elections/2014/04/05/eu-foreign-ministers-meeting-in-athens-n1819206>

[49] Овде намерно користимо ову верзију њене „племићке” титуле, у складу са „српским” боркињама за свакаква права, које веома накарадно изводе нове облике речи како би изнашле нове облике за женски род речи. Ово је ауторов скроман допринос том лингвистичком покрету, с обзиром на накарадноост саме баронкињине изјаве.

[50] Kiev has right to defend its sovereignty: EU; April 24, 2014 — <http://news.asiaone.com/news/world/kiev-has-right-defend-its-sovereignty-eu>

[51] <https://twitter.com/AmbassadorPower/status/4492994811217-83808>

[52] Biden: Russia Can't Alter Europe Borders by Force; Associated Press; April 30, 2014 — <http://abcnews.go.com/Politics/wireStory/biden-russia-alter-europe-borders-force-23533595>

[53] Exposed: Obama states Kosovo left Serbia only after referendum, but there was NO referendum at all; Russia TV; March 27, 2014 — <http://rt.com/news/obama-kosovo-russia-mistake-705/>

[54] Statement by the President on Ukraine; The White House; Office of the Press Secretary; March 20, 2014 — <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/03/20/statement-president-ukraine>

[55] Chuck Hagel says US will send two ballistic missile destroyers to Japan; The Guardian; Sunday, April 6, 2014 — <http://www.theguardian.com/world/2014/apr/06/chuck-hagel-us-send-missile-destroyers-japan-north-korean-threat>

[56] Таква је била и позиција лорда Сендвича када је хтео да очува „Савез” 13 колонија са Круном. Изјавио је да би се ”усудио да стави на коцку сваку кап крви, као и последњи шилинг националног блага пре него што би дозволио да Велика Британија буде обешчашћена, да јој буде прећено или да јој се диктирају услови од стране њених сопствених непокорних и побуњених поданика.” – Али таква одлучност није била дозвољена Југославији! – Huges, the rev. T. S.; The History of England, vol. XV; A. J. Valpy; London, UK; 1835; p. 276.

[57] Важно је указати на занимљиву историјску паралелу – сецесија је запретила нестанку САД 72 године од када је формално успостављена та држава, док се то десило Југославији у њеној 73. години. Ево шта је Линколн рекао о Заједници: „Следствено свеопштем закону природе као и Уставу, Заједница ових држава је трајна. Трајност се подразумева, чак и ако није изражена, у темељном закону сваке државе. Могу слободно рећи да ниједна права власт никада није оставила могућност у свом основном закону на основу које би могло доћи до њеног укидања. Наставимо ли да извршавамо све очигледне обавезе нашег Устава, Заједница ће опстати заувек, јер је немогуће разорити је осим неким неделом које није описано у том правном инструменту. Понављам: Чак и да Сједињене Државе нису права држава, него само једно удружење појединачних држава, чак само по природи тог уговора, да ли би било могуће да се мирним путе тај уговор раскине осим ако се са тиме не сложе све чланице које су га потписале? Једна уговорна страна може да раскине уговор – може га прекршити, да тако кажем – али, да ли то онда не захтева и од свих осталих да пониште све његове обавезе?” – Линколн, Абрахам; Говор на првом преузимању дужности председника; First Inaugural Address of Abraham Lincoln; Monday, March 4, 1861 – https://avalon.law.yale.edu/19th_century/lincoln1.asp

[58] види: Amnesty International’s Briefing to the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, 35th Session, November 2005 – <https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/eur-680022005en.pdf>

[59] „Израз „етничко чишћење” је био коришћен у резолуцијама Савета безбедности и Генералне Скупштине, и био је препознат као појам у оптужницама и пресудама Трибунала, иако никада није био наведен као тачка оптужнице. Никада није дефинисан.” – UN Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect; Ethnic Cleansing – <https://www.un.org/en/genocideprevention/ethnic-cleansing.shtml>

[60] „У Конвенцији, какву је имамо данас, под геноцидом се сматрају следећа недела која су почињена у намери да се униште,

делом или у потпуности, припадници неке нације, националности, расе или вере, и то су: [...] Б. Изазивање озбиљне физичке или менталне повреде члановима неке од наведених група; В. Намерно наметнути циљној групи услове живота прорачунате да изазову њено физичко уништење, у целини или делимично.” – Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide; Article II – <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide.shtml>

[61] Представник Словеније, Турк [Türk] је рекао: „[...] што се тиче употребе силе од стране држава. Тачно је да се сила понекад користи без експлицитне основе у резолуцији Савета безбедности. То није нови феномен. [...] У Азији је, 1971. године, једна држава, чланица Уједињених нација, користила силу у ситуацији екстремне потребе. То је био случај коришћења силе без ауторизације Савета безбедности и без позивања на легитимно право самозаштите.” — U.N. Doc. S/PV.3988; March 23, 1999; p. 19 — <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/kos%20SPV3988.pdf>

[62] После скоро тачно 5 година, 29. марта 2004., Словенија је „награђена” пријемом у НАТО за такву креативност. Убрзо после тога, 1. маја 2004, примљена је и у Европску унију.

[63] „Уништите бестидницу! – Волтер (Voltaire)

[64] International Tribunal issues first indictment dealing with Bosnian-Serb victims; Press Release; The Hague, 22 March 1996; CC/PIO/048-E

[65] Wakeman

[66] отпадак природе

[67] Иако је био ожењен Јеврејком Маром, Ловренчевић, а тиме, по јеврејском верском Закону, деца су му била Јеврејчићи! – Bartrop, Paul. R. and Grimm, Eve E; Perpetrating the Holocaust: Leaders, Enablers, and Collaborators; ABC-CLIO; 2019; Santa Barbara, CA; p. 217.

[68] 14. јула 1889, али му је смрт била осигурана баш на годишњицу проглашења хрватске геноцидне машине, тзв. НДХ, 10. априла 1957, када га је у Буенос Аиресу упуцао српски осветник Благоје Јововић.

[69] Званичан Титов рођендан је 7. мај 1892, али је прослављан (а и даље се прославља!) 25. маја. Ово невероватно криво и сурово ритуално жртвовање Срба је обављено баш на 100. годишњицу Титовог рођења.

[70] ICTY; Judgement; Case No.: IT-96-21-T; # 683; Nov. 16, 1998; p. 248.

[71] Што наставља да узнемирава аутора овог текста јер се добро сећа исказа преживелих, датих под заклетвом, да су јасно видели Делалића у друштву главног команданта босанскохерцеговачких муслиманских побуњеника, ген. Дивјака, као и особе која се представљала као председник БиХ, Алије Изетбеговића, како посматрају муке заточеника у „Тунелу” логора — што је чињеница која га чини лично одговорним за злочине, и директно умешаним у њихово извршавање, нарочито када се узме у обзир да је „командна одговорност” била довољна за осуде Срба.

[72] <https://www.icty.org/en/press/judgement-case-prosecutor-v-radoslav-brdjanin-radoslav-brdjanin-sentenced-32-years>

[73] *ibid.*

Вишеслав Симић: *доктор политичких наука, професор геополитике, Мексико*

IV. АЛЕКСАНДАР МЕЗЈАЕВ: КАКО ПРЕСУЂУЈЕ ХАШКИ ТРИБУНАЛ?

1. Поступак против генерала Толимира

МКТБЈ је 12. децембра 2012. године изрекао пресуду у случају генерала Здравка Толимира. Он је проглашен кривим за геноцид и осуђен је на доживотну робију. Међутим, одлука је донета прегласавањем – један судија П.И. Ниамбе изнела је категоричко неслагање са одлуком и изјавила је да генерал Толимир треба да буде ослобођен по свим тачкама оптужнице.

Одлука судског већа представља класичан пример неправедног суђења. Размотримо неке моменте који показују дефектност одлуке у овом предмету.

Приликом решавања питања о томе да ли је војска босанских Срба радила по општем плану напада на цивилно становништво, Претресно веће се ослонило на чувене Директиве, између осталих на директиву №7. Међутим, судије су ту Директиву издвојиле од осталих директива, као и из историјског контекста грађанског рата у Босни, који је у време разматраног догађаја већ трајао пуне три године. На тај начин, у условима рата који већ увелико траје, текст Директиве №7 не може се сам по себи сматрати као противправно дело. Штавише, суду

нису предочени никакви докази за то да је Директива утицала на било који начин на деловање армије РС.¹⁾ Осим тога, судско веће је неправилно оценило да је сваки напад на енклаве представљао истовремено и напад на цивилно становништво. Судије су игнорисале важан део исказа сведока П. Салапуре, који је, између осталог, изјавио да је циљ напада била дислокација команде бригаде војске БиХ²⁾, тако да је то био легалан војни циљ.

У предмету против Здравка Толимира веома је важан и исказ сведока који су раније признали кривицу, у првом реду Момира Николића и Дражена Ердемовића. Овде је потребно појашњење – то су били сведоци који су признали своју кривицу у замену за обећање да неће бити сурово кажњени. При том је „признање кривице” веома лукав термин за такву врсту докумената који се нуде оптуженима да их потпишу. Ради се о томе да их оптужени само потписују, али их они нису саставили! То је критично важан тренутак за оцену суштине тих споразума. Штавише, ова признања се састављају узимајући у обзир оптужбе против осталих оптужених и имају за циљ да се докаже кривица других. Због чега су потребни такви „докази” против других? Наравно, због тога што нема никаквих других доказа.

Одлука судског већа заснована је на изузетно пристрасном приступу, где се доказима сведока оптужбе беспоговорно верује, ма колико они били магловити, а докази сведока одбране се одбацују без обзира колико они били уверљиви. Да ли се овакав приступ може сматрати грешком судија или очигледном пристрасношћу? Сам текст пресуде даје основ да се јасно закључи: то је смишљена и отворена пристрасност. Примера за то је много. Навешћемо само један. За то да би се доказао геноцид – а управо то је био главни задатак тужилаштва (и

1) Сведок Манојло Миловановић (бивши начелник генералштаба армије РС) сведочио је да није знао о тим директивама до 2004-2005 године, док није чуо о њима на процесу С.Милошевићу. (Види сведочења М.Миловановића 18 маја 2011 године).

2) Видети исказ сведока П.Салапуре 2 маја 2011 године

како ћемо касније видети, исти задатак имао је и суд), неопходан је доказ о намерама. Предумишљај је веома субјективан појам и у одсуству било каквог документа потребно је скупити масу чињеница које би у својој свеукупности могли довести до једино могућег закључка како је циљ одређених дејстава био управо тај злочиначки резултат. За доказ геноцида неопходан је доказ о умишљају да се уништи одређена група људи као таква. За време процеса, судијама је приказан видео, на коме је забележен покрет босанског цивилног становништва. На видеу се види како српски војници дају народу храну и воду. Међутим, у тренутку приказивања овог доказа против геноцида, у помоћ прискаче сведок тужилаштва Рутген који изјављује како је то само пропаганда „за камеру”. Тај сведок није навео ни један доказ за своје речи, али судије његову опаску прихватају беспоговорно. При том судије на „задивљујућ начин” нису приметиле исказ сведока М. Дероњића који је показао да је храна и вода људима дељена током два дана, иако то није забележено камером. Важна примедба: сведок Дероњић је такође био сведок тужилаштва. На тај начин ми видимо да су судије без објашњења одбациле сведочење једног сведока оптужбе (који је предочио чињенице) и такође не објашњавајући зашто ослањају се на сведочење другог сведока (који је само изнео своје мишљење, ничим га не поткрепљујући). То је очигледан пример кршења принципа *in dubio pro reo* – све сумње морају се тумачити у корист оптуженог. Овде ми видимо апсолутно обрнут принцип – судије пажљиво бирају против оптуженог како најгора могућа, тако и потпуно ирелевантна сведочења.

Међутим, у одлуци судског већа у предмету против Здравка Толимира – најглавнији је Ратко Младић. Овде треба видети две стране овог питања. Прва је – то што се у тексту пресуде помиње генерал Младић, а друга – то што је јавно рекао председавајући судског већа приликом читања пресуде.³⁾ У већем

3) Усмено читање пресуде «не представља део пресуде» – управо то је рекао председавајући судског већа пред сам почетак читања пресуде генералу Толимиру. (Види: <http://www.youtube.com/watch?v=y6tE7pY7hSQ>; обратити

делу, то су две стране једне медаље, али нас један важан детаљ нагони да их раздвојимо.

Што се тиче прве стране – треба обратити пажњу на то да кривица Здравка Толимира није заснована на личној одговорности, него на учешћу у „удруженом злочиначком подухвату” (УЗП) у извршењу убиства – скандалозне теорије која је, иако се чак и не помиње у статуту МКТБЈ, уведена у праксу трибунала и користи се како би се осудила лица против којих не постоје докази да су починили кривична дела. За главног учесника УЗП проглашен је генерал Младић. Та чињеница сама по себи говори да реалну кривицу генерала Толимира Тужилаштво није успело да утврди. Али Трибунал није обезбедио ни доказе за кривицу генерала Младића. Као прво, нема убедљивих доказа као таквих, а као друго – како се може доказати кривица једног оптуженог у судском процесу који се води против другог оптуженог? У том смислу, у одсуству тог оптуженог и његовог адвоката? Међутим, управо то се десило у хашком Трибуналу.

То што су судије у процесу против генерала Толимира покушале да представе као доказ против генерала Ратка Младића, било би достојно смеха да то није истовремено веома тужно. Тако судије тврде да се на сусретима у хотелу „Фонтана” Ратко Младић „претећи понашао”. Међутим, ни један објективан доказ (укључујући и видео записе са тих сусрета) не потврђује такав закључак. Сами сусрети (на којима су разматрана питања о пресељавању становништва у енклавама) били су представљени као део операција армије РС на етничком чишћењу. Међутим, то је безочна лаж, јер су на самом процесу достављени докази да је иницијатор тог премештања био командант холандског батаљона УН Т. Кареманс, а армија РС на челу са генералом Ратком Младићем се сагласила да помогне како би премештање цивилног становништва протекло безбедно. Генерал Ратко Младић директно је изјавио да је армија РС заинтересована за безбедно премештање цивилног становништва, јер они не сносе одговорност за оно што се десило. На тај начин су

посебну пажњу на 1:48 мин.)

судије практично фалсификовале кривицу генерала Младића, али су то урадиле толико непрофесионално да се може помислити како је то намерно учињено.

Што се тиче друге стране овог питања – треба обратити пажњу на оно што је председник судског већа рекао приликом усменог изрицања пресуде. Овде је важно напоменути да је председник судског већа у овом предмету Кристоф Флиге из Немачке, који се такође налази у судском већу које суди генералу Младићу. За време читања пресуде генералу З. Толимиру судија Флиге је поменуо име генерала Младића неколико десетина пута. Углавном су то били цитати извађени из контекста, типа: „Ја вам поклањам живот”, а цитат „преживети или исчезнути” чак два пута је поновљен. Све што је наглас изговорено приликом читања пресуде судије Флигеа – представља недоказану оптужбу против генерала Младића. Тако имамо чињеницу да је кривица генерала Толимира могла бити „доказана” само кад се има у виду кривица генерала Младића (такође недоказана), што је било стављено не само у основу текста писане пресуде, већ је било и демонстративно наглашено.

Сваки оптужени има право да му суди независан и непристрасан суд. Данас генералу Младићу суди потпуно завистан и очигледно пристрасан суд. Ако је раније најодиознији судија у процесу Ратку Младићу био судија А. Ори (директно заинтересован за исход процеса будући да је држављанин Холандије и да је не једном исказао свој однос према кривици или некривици генерала Младића), то је при изрицању пресуде Толимиру ту одиозност очигледно пројавио и судија Флиге. Поред свог држављанства које даје основ за његову дисквалификацију, он је још и демонстративно објавио како сматра генерала Младића кривим и чак штавише – по тој основи је оптуженог Толимира, као директно потчињеног Ратку Младићу, осудио на доживотну робију због геноцида.

Јесен 2012. године постаје позната по читавом низу важних судских одлука. Имамо и оправдање етничког чишћења Срба у данашњој Хрватској, ту је и оправдање геноцида над

Србима од стране ОВК на Космету, а сад и нови замајац у виду оптужбе против босанских Срба за геноцид. Имајући у виду да делатност МКТБЈ апсолутно није судска, него чисто политичка, пресуда генералу З. Толимиру и обрачун над генералом Ратком Младићем који је у припреми – представља директну претњу Републици Српској. А такође и осуда Срба као таквих: понижењу морају бити подвргнути сви Срби, јер после Срба у Хрватској и Срба у Србији, морају да се јавно понизе и Срби у Босни. Управо тако треба оценити последњу одлуку МКТБЈ од 12. децембра 2012. и целокупну делатност МКТБЈ као једног од важних оружја у рату Запада против словенске и православне цивилизације.

2. Хашки трибунал – оружје за фалсификовање историје

Историја је један од најважнијих инструмената који се користе да би се управљало савременим друштвом. Управо зато се унакажењу историје придаје толико велика пажња, како од стране државе (ради унутрашњег управљања), тако и од стране наддржавних структура (ради глобалног управљања).

Изучавање делатности савремених међународних судских установа, показује да фалсификовање историје представља један од њихових најважнијих задатака. Због тога је низ оваквих судова и трибунала управо и створен, ради фалсификовања историје.

Са тим у вези, делатност МКТБЈ је немогуће схватити, без узимања у обзир реалних циљева стварања те судске установе. Тај трибунал је био створен као оружје рата против српског народа, јединог народа који се на граници XX и XXI века усудио да се брани пред налетом глобалног империјализма. Пали су и највећи народи и једино је српски народ – управо као народ, а не као становништво ове или оне територије – ступио у неравноправан рат са глобалном влашћу. У очима глобалне власти, тако велики подвиг српског народа морао је бити избрисан из

сећања светске историје. И не само избрисан. Историја не сме да буде избрисана, него унакажена. Јер били су извршени злочини и остали су реални починиоци. Управо зато је неопходно фалсификовати историју, а не просто обрисати је.

Онај који није био свесан истинске сврхе Хашког трибунала, могао је са зебњом у срцу ишчекивати какву ће пресуду додати Трибунал у процесима против Готовине или Харадинаја. Можемо чекати: „Шта ће рећи суд?“ у процесу против генерала Толимира (изрицање пресуде предвиђено је за 12. децембар 2012.) или у процесу против Војислава Шешеља (изрицање пресуде предвиђено је за март 2013. године). Но, уколико знамо ради чега је тај Трибунал створен и ради чега он добија (само званична верзија) 25% буџета ОУН-а, онда не можемо ништа очекивати. Фалсификовање историје за „међународну заједницу“ спроводи се путем правног аминовања злочина над Србима, као и наметања кривице самим жртвама. Фалсификовање историје за саме Србе спроводи се путем организовања семинара и конференција МКТБЈ, путем „обуке“ српских судија у Трибуналу, као и испирањем мозга младих српских поколења.

И тако, недељу дана после оправдања етничког чишћења Срба на територији данашње Хрватске 1995. године, Хашки трибунал је 29. новембра 2012. године оправдао и геноцид над Србима на Космету. У оба случаја ради се управо о оправдању тих злочина, а не конкретних оптужених лица. Трибунал је деловао по раније утврђеном плану: оптужбе против Готовине и Харадинаја су подигнуте управо зато да би они касније били оправдани. За МКТБЈ људи не представљају ништа – циљ је најважнија ствар. При том је унапред планиран и поновљени процес над Харадинајем – ради тога да би се, с једне стране светска историја убедила да је Трибунал био објективан и строг, а са друге стране, како би оправдање могло изгледати убедљиво и коначно. Као прво, Апелационо веће је 2008. године ослободио двојицу оптужених и не саслушавши одбрану. То се десило и 2012. Године. Харадинај и његови саучесници су били толико уверени у за њих позитиван исход пресуде, да током оба про-

цеса нису извели ни једног сведока одбране. Као друго, оправдање Харадинаја у оба случаја је било једногласно,⁴⁾ а одлуке Жалбеног већа (о покретању новог процеса) садржале су само издвојено мишљење тадашњег председника МКТБЈ – П.Робинсона.⁵⁾ То јест, све је било одсвирано строго по нотама.

Осим тога, оправдање је морало бити још и потпуно. Ако је судско веће 2008. године, оправдавши Харадинаја и Балаја, окривило једног из те банде – Л. Брахињаја (истина, изрекавши му за мучења само 6 година затвора) – то је 29. новембра 2012. године и он био ослобођен! То је више него јасан сигнал да овим нису оправдана три бандита, него геноцид над српским народом.

Оправдање Харадинаја и двојице његових плаћеника требало је да представља оправдање читаве ОВК и то је тако и испало. Претресно веће је пресудило да на Космету није било „Удруженог злочиначког подухвата” (Joint Criminal Enterprise) са циљем вршења злочина над Србима.

Наравно, у оба судска већа судије су биле кукавице. Није било ни једног који би не ризиковао своју главу (убиство 19 сведока сви су правилно схватили), него који би бар одбио да учествује у пакости таквих размера, па поднео оставку. Међународна заједница мора да зна какви ништавни људи седе у малој сали у Хагу и одатле покушавају да управљају историјским судбинама. Они су јаки једино кад суде сломљеним Србима, но како су они били смешни када су морали да се суоче са Сло-

4) Формално, један судија из првог састава судског већа стидљиво је написао (на једној и по страни) да се не слаже са једном тачком оптужбе и само у односу на једног окривљеног – И.Балаја. Међутим, то неслагање је било демонстративно неосновано, то јест, није садржало никакве аргументе, који би оповргли пресуду већине на 280 страница. Била је то отворена несадржајност. Пре је у томе био циљ да се подвуче снага пресуде већине, него да се докаже исправност свога става. Видети: Partly dissenting opinion of Judge Höpfel on Count 14, <http://www.icty.org/x/cases/haradinaj/tjug/en/080403.pdf>, стр. 278-279.

5) Видети: Partially Dissenting Opinion of Judge Patrick Robinson, <http://www.icty.org/x/cases/haradinaj/acjug/en/100721.pdf>

боданом Милошевићем и Војиславом Шешељем. А у процесу над Харадинајем, те судије су изгледале једноставно жалосно. У ослобађајућој пресуди Харадинају, те бедне кукавице су, као да се пред њим правдају, написале како се испоставило да је Харадинај био добар када је наредио да „нема више мучења” затвореника у концентрационом логору у Јабланици. Међутим, тај случај се односио на албанског затвореника...

Министарство иностраних послова Русије је саопштило да изречена пресуда, заједно са недавно изреченим ослобађањем хрватских генерала Готовине и Маркача – представља још један доказ селективне правде, када остају некажњена лица која се терете за почињене злочине против човечности и ратне злочине. Русија је саопштила да ситуација у вези са МКТБЈ „није задовољавајућа”. Надамо се да ће Русија на крају поставити питање одговорности функционера МКТБЈ на предстојећем децембарском заседању СБ УН, када ће се разматрати делатност хашког Трибунала.

3. Има ли краја светском нитковлуку?

Хашки трибунал је пресудио да је етничко чишћење било законито и да је било спроведено у складу са нормама међународног права.

Жалбено веће Међународног кривичног суда за бившу Југославију, 16. новембра 2012. године, донело је пресуду у поступку „Готовина и остали”. Сви оптужени су ослобођени.

Главни претрес је трајао више од 2 године (од марта 2008. до септембра 2010.), Тужилаштво је извело 81 сведока, одбрана 57 сведока (Готовина – 25, Маркач – 13 и Чермак – 19). У априлу 2011. године судско веће је донело своју пресуду. Командант операције „Олуја” генерал Анте Готовина лишен је слободе на 24 године, а командант специјалних јединица МУП-а Хрватске Младен Маркач добио је 18 година затвора. Обојица осуђених су уложили жалбу на пресуду. Разматрање жалбе било је рекордно кратко (за МКТБЈ) – само 18 месеци.

Главни смисао одлуке Жалбеног већа МКТБЈ огледа се не само и можда не толико у оправдању Готовине и његових саучесника, већ у оним правним закључцима које је суд донео.

Као прво, судско веће је назвало акцију „Олуја” као „војну акцију у циљу стицања контроле над регионом Крајине” – то јест, сама операција није била названа незаконитом. Сада је Жалбено веће појачало тај закључак. Оцењујући грешку од 200 метара приликом артиљеријског гранатирања, судије су подробно разматрале питање о томе да ли „брзина ветра” или „температура ваздуха”, могу суштински да утичу на презизност пада гранате. То подругљиво судијско истраживање имало је за циљ да још једном демонстрира како се гађање цивилних циљева не сматра злочином. На тај начин је етничко чишћење читаве државе, као такво, проглашено законитим.

Као друго, Жалбено веће је утврдило да је операција „Олуја” била спроведена на потпуно законит начин. Испада да ни погибија људи, ни њихов прогон, по мишљењу суда не крше никакве норме међународног права.

Као треће, поништена је одлука судског већа по којој је у Хрватској постојало злочиначко удружење (Joint Criminal Enterprise), које су чинили како тројица оптужених, тако и највише руководство земље, рачунајући и покојног председника Фрању Туђмана.

Важно је напоменути да су за стандард којим доказују своје закључке, судије Жалбеног већа навеле да „Жалбено веће не може утврдити да су артиљеријски напади довољни да би се они прогласили кривим ван сваке сумње” (*no reasonable trial chamber could conclude beyond reasonable doubt*). Међутим, двоје судија гласало је против овакве одлуке суда. Може се претпоставити да ове судије треба хитно отерати из трибунала, јер они не одговарају критеријумима „разумности”. Или је можда, критеријум доношења одлуке стварно и био другачији?...

Посебну пажњу треба обратити на чињеницу да је Жалбено веће своју одлуку донело једним гласом више. То јест, троје судија је гласало „за”, а двоје „против”. Оцењујући у целини

процес Готовини и другима (то јест, позицију судија оба већа), видимо да је за кривицу Готовине и његових сарадника гласало 5 судија (Ори, Квинис, Ганза, Агиус, Покар), а за пресуду да су они невини – само троје (Мерон, Гјунеј, Робинсон). Наравно, код нормалних судова, одлуке виших већа имају приоритет над нижим. Али та јерархија тамо има своје образложење, јер у вишим инстанцама седе судије са богатим искуством, са већим квалификацијама и већим стажом, а такође се и бирају по другој, сложенијој процедури. У МКТБЈ, Жалбено веће нема таквих предности – тамо заседају исте судије као и у судском већу. У суштини, сваки предмет у МКТБЈ има свој сопствени састав Жалбеног већа. На тај начин наш додатак о положају судија судског и жалбеног већа је потпуно оправдан и води до закључка да је већина судија Хашког трибунала званично гласала за то да су Готовина и његови сарадници криви.

Ипак, ми не треба да се заносимо том аритметиком. Не сагласно мишљење судија Агиуса и Покара није ништа друго него представа. Уз то и неопходна. Јер су Готовина и Маркач већ одседели 4 године у затвору Хашког трибунала. И ту је требало представити са једне стране „комплексност” поступка, а са друге стране и „реалан” сукоб мишљења међу судијама.

Најважнији је – резултат. А резултат је следећи: ослобођени су сви оптужени за акцију „Олуја”. Судско веће је ослободило генерала Чермака, а Жалбено – све остале. Описујући хашки Трибунал и његове газде, велики руски филозоф Александар Зиновјев је тај систем назвао „светским покварењаштвом”. Назив је тачан, а изгледа и једино могућ за тај систем. Одлука по предмету Готовине је показала да нема граница светском нитковлуку и његовим правним слугама.

Смисао одлуке трибунала јасан је свима и свакоме: убијање Срба не представља злочин. Такву злочиначку поруку може послати само злочинац. Дакле, пресуда по предмету Готовина и други представљаће још један доказ о злочинима Трибунала и његових судија. А такође и сву неумесност „сарадње” са тим злочинцем. Укључујући и „техничку”.

4. Ко ће заштити српски народ од Хашког трибунала?

МКТБЈ је створен као оружје за вођење рата на територији бивше Југославије и да би учврстио резултате рата у корист победника. Постепено је трибунал достигао задате циљеве: „освештан” је рат НАТО против Југославије, уништен је политички и војни врх земље, оправдани су злочинци који су починили масовна зверства над Србима у Босни и данашњој Хрватској, оправдано је руководство терористичке ОВК са циљем оправдања сецесије Косова и Метохије...

Све те радње немају ништа заједничко са међународним правом. Напротив, те радње представљају рушење међународног права. У вези са тим, важно је погледати како се понашају други чиниоци међународне заједнице. Да ли је било ко стао у заштиту Србије и Срба?

Одговор ће бити фрустрирајући. У заштиту Србије стао је ништавно мали број држава. На жалост, за Резолуцију СБ УН о стварању МКТБЈ, у мају 1993. године, гласала је тада и Руска Федерација. Међутим, после смене отворено прозападне власти и доласка на руководеће место у земљи В. В. Путина, ситуација се променила. Делатност МКТБЈ почела је да добија објективну оцену. Почетком двехиљадитих, Русија је почела јавно жигосати прекршаје у раду тог трибунала. Она је прва иступила са протестом против анτισрпског усмерења у делатности МКТБЈ. Дата је изјава о политизацији делатности тог суда, а такође и о томе да се у низу процеса повређују норме важећег права.

На заседању СБ УН у јуну 2012. године, представник Русије је изнео оштру критику на рачун наставка коришћења МКТБЈ за притисак на Србију, чак и после тога када је она испунила све захтеве Запада и његове судске креатуре (чак и оне неправедне, злочиначке и неморалне – попут изручења српског хероја Ратка Младића). Тако је руски дипломата истакао да је влада Србије задњих година предузела важне напоре за сарадњу са МКТБЈ, али да упркос томе Тужилаштво хашког Трибунала наставља и

даље да „врши притисак на српску власт, како би активно истражили због чега су неки оптужени успели толико дуго да се скривају на територији Србије”. Представник Русије је најозбиљније препоручио Тужилаштву хашког Трибунала „да се фокусирају на питања која се директно односе на надлежност суда” и приметио је да Србија води националну истрагу која нема никакве везе са процесима у МКТБЈ и успешним спровођењем Резолуције 1966 (2010.г).⁶⁾

За време разматрања делатности МКТБЈ на Генералној Скупштини УН, представник РФ је 15. октобра 2012. године поново био једини који је подвргао критици покушаје хашког Трибунала да створе слику како се он труди да испуни резолуцију СБ УН, док и даље све ради по свом нахођењу.⁷⁾ Крајем 2011. године, руски представник Виталиј Чуркин је наступајући у својству Председника СБ УН рекао председнику МКТБЈ Теодору Мерону, који је тада био у сали: „Процес над Војиславом Шешелџем је постао гнусан, представљени извештај нема везе са реалношћу, рок који сте навели – 2016. годину – за завршетак разматрања апелације је неприхватљив, молим вас да у следећем извештају изнесете ствар подробније”.⁸⁾ И какав је резултат тога? У следећем извештају Мерон је процесу над Шешелџем посветио још мање пажње него у претходном.⁹⁾

У вези са тим, РФ треба да примора трибунал да испуњава како своје обавезе, тако и захтеве сталног члана СБ УН. Тако на пример треба ставити вето на следећу резолуцију за (бесконечно) продужење пуномоћја појединих судова у сваком конкретном случају. Или да се откаже финансирање те фабрике за фалсификовање историје. На крају крајева, учествујући у финансирању рада МКТБЈ, све државе носе одговорност за оправдање злочинаца и демонизацију жртава њихових злочина.

6) Видети Стенограм заседања Савета Безбедности УН №6782 од 7. јуна 2012.

7) Видети документ УН: GA/11301 од 15. октобра 2012.

8) Видети документ УН: S/PV.6678 од 7. децембра 2011.

9) Видети документ УН: A/67/214-S/2012/592 од 1 августа 2012.

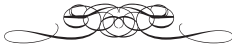
Без обзира на регионални карактер његовог назива, МКТБЈ је створен не ради локалних већ глобалних циљева. Приликом процесуирања у том суду, трибунал је почео да крши постојеће норме универзалног (то јест, створеног од стране свих чланова међународне заједнице и у корист свих њених чланова) међународног права, па чак и да ствара нове. При том, користећи англосаксонски приступ доношења одлука као норму права, почело се постепено формирати ново међународно право, које носи регресиван и репресиван карактер. Уз помоћ тог новог, паралелног права, могуће је оправдати агресију, „освештати” геноцид, уништити највише државно руководство замењујући га својим људима, и на тај начин једноставно освојити читаве земље и себи потчинити читаве народе.

У вези са тим, све земље света морају подићи свој глас против незаконите делатности МКТБЈ. Престанак рада МКТБЈ 2013. године, неће затворити то питање зато што је створен његов клон – Међународни резидуални механизам за кривичне судове (МРМКС). Више руководство и судије МРМКС-а су у својој основи иста лица из МКТБЈ. То значи да ће МРМСТ наставити где је стао МКТБЈ, а то захтева и наставак борбе против МРМСТ-а. Штитећи Србију и Србе, те друге државе ће заштити и себе. Јер после потпуног слома важећег међународног права, неће остати ништа што ће моћи да заштити следећу жртву западне агресије.

5. Смешни трибунал

Прошле недеље генерал Ратко Младић је удаљен из суднице због смеха. Затим су га упозорили да ће, уколико не буде поштовао распоред коришћења тоалета који му је прописао Трибунал, судски процес протећи без његовог учешћа.

Каква пародија за један суд! И то још међународни – то јест, еталон за све судске системе у свету! Сада је генералу Младићу забрањено да уопште отвара уста за време судског заседања, чак и да се консултује са својим браниоцима. Изгледа да

је председник судског већа судија А. Ори једноставно потпуно изгубио контролу над собом.

Наравно да није ствар у смеху или тоалету. Просто, процес против генерала Младића је у застоју. Сведоци дају такве исказе да је понекад немогуће уздржати се од смеха. Али управо та смехотворна сведочења, а не генералов смех, јесу оно што највише раздражује судије. Раздраженост је слабо прикривена, чак понекад и демонстративна, када изгледа да судије покушавају да једноставно уплаше генерала обраћајући му се претећим тоном! Па зар нисте ви смешни у тим тренуцима, господо „судије“!

И тако, генерал Младић није могао да се уздржи да се не насмеје. Интересантно је питање да ли бисмо се и ми могли уздржати? Можда то нећемо никада сазнати, зато што је заседање било затвореног типа. Сведочио је заштићени сведок RM-081.

Поново су судницу Хашког Трибунала попунили тајни сведоци. Сведок RM-051 – инсајдер из одељења за безбедност Армије Републике Српске – требало је да докаже да је логор за избеглице (који тужиоци трибунала зову концентрационим логором) био директно потчињен генералу Младићу. Али је дошло до још једне конфузије. Сведок је, иако је изјавио то што је од њега тражило Тужилаштво (због тога се сведок и држи у тајности), рекао и нешто што се никако не поклапа са жељом Трибунала, да прикачи генералу какав било злочин. Сведок је показао да су у самом логору услови били исти онакви какви су били и за армију (на пример, избеглице су се храниле исто као и војници). Што се тиче инцидента са погибијом двојице затвореника, ту је, као прво, сведок RM-051 посведочио да је то био једини смртни случај затвореника за читаво време постојања логора и као друго, да је разлог за то било одсуство дисциплине. У принципу „концентрациони“ логор је испао доста јадан. Међутим, међу судијама има и оних који би то требало боље знати од других, на пример немачки судија К. Флиге.

Још један тајни сведок RM-145 био је толико тајновит да није чак ни дошао у судницу. Сва та хистерија са тајним све-

доцима има само један циљ – да се јавност убеди како је оптужени веома опасан. А опасан је толико да чак и после двадесет година може да ликвидира било ког сведока. Па зар ви нисте смешни господо хашки тужиоци?

Један од малобројних отворених сведока последњих дана био је египатски генерал Абдел Разек – бивши главнокомандујући у сектору Сарајево при Мисији ОУН. Он је већ дао оптужујуће сведочење у процесу против генерала Станислава Галића и бившег председника Републике Српске Радована Караџића. На новом процесу, египатски генерал је свалио сву кривицу на генерала Младића, а то је доказивао читаво време понављајући да је Младић био „командујући”. Рекло би се тако професионалан сведок, а није могао одговорити на веома једноставно питање одбране: „Знате ли ви да главнокомандујући није био генерал Младић већ Радован Караџић?”

Генерал се толико збунио да је одговорио неразумљиво: „Нисам знао њихове титуле”. Ах, ах, ах – генерале Абделе Разек, ви сте нас заиста насмејали! И што је најважније – како се брзо руши комплетна слика коју сте ви стварали!

Још смешније је изгледао генерал Абдел Разек, када му је показан видео снимак, на коме се види како је особље УН задржало приколицу која је возила тоне оружја за босанске муслимане (а генерал је негирао ту чињеницу која очигледно оптужује његову „браћу муслимане”). Одговор генерала Разека на приказани снимак, личио је на муцање бебе, у стилу, ту не видим ништа, ко су ови људи, ја никога ту не познајем. Међутим, сви су могли видети да су ауто зауставили људи у плавим капицама снага УН. Генерал Разек је био толико смешан да су се чак и протрибуналски новинари који су пажљиво подвлачили сведочење генерала, уздржали од извештаја са унакрсног испитивања. Тако су нам ти „независни” новинари дали један повод више за подсмех, подсмех над њиховом цепном слободом!

Лидер Српске Радикалне Странке, професор Војислав Шешел, у својој уводној речи је, обраћајући се судијама, рекао: „Хашки трибунал мисли да може мене осудити... Но, ви мојој

бесмртној души не можете ништа... Могу ја ускоро и умрети, али ако умрем највероватније ћу умрети од смеха. Због смеха од ваше смешне оптужнице, од вашег смешног трибунала и смешних САД и других западних сила које стоје иза овог анти-српског трибунала!”

Без обзира на бахато, ружно, једном речју неприлично понашање трибунала, без обзира на његову злобу – трибунал је истовремено и смешан. Они мисле да ће својом булдожерском грубошћу, па чак и својим тако ниским, тако срамним пакости-ма, успети да сломију генерала Младића и поразе српску душу? Па то је стварно смешно! И данас се ми смејемо над тим трибуналом, заједно са српским херојем генералом Младићем.

6. Србија у контексту потпуног слома савременог међународног права

Међународно право није увек изгледало тако као што изгледа данас. Одмах после потписивања Статута ОУН 1945. године и развоја његових одредби у читавом низу других међународно-правних аката, постепено је почело да се формира такозвано „савремено међународно право”, чија је главна одлика била његова прогресивна усмереност. То прогресивно међународно право у принципу је завршно оформљено средином седамдесетих година двадесетог века. Као главна одлика тог прогресивног међународног права постало је успостављање једног потпуно новог међународног поретка. Као прво, колонијални народи добили су право на самоопредељење, што је одредило легитимитет и међународну подршку борби (па тако и оружаног) национално-ослободилачких покрета и легитимитет за рушење колонијалног система (који је до тада био и подржан међународним правом). Као друго, међународно-правно гарантовање примене силе и успостављање система колективне безбедности. Као треће, равноправност држава, немешање у њихове унутрашње послове, обавеза међународне добросуседске сарадње...

Данас смо ми сведоци слома тог међународног система. Тај слом иде путем уништења важећих норми и стварања „паралелног права”. Паралелно међународно право ствара се другим субјектима који се разликују од субјеката међународног права, као на пример међународним кривичним трибуналима, створеним да би се заобишао закон. Ти трибунали доносе одлуке које су у директној супротности са важећим нормама међународног права, но оне постају ефикасније јер се спроводе грубом силом. Таква је, на пример, постала одлука Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију и Међународног кривичног суда о скидању имунитета председницима држава, када су ти трибунали издали налог за хапшење Слободана Милошевића и Моамера Гадафија – и то управо у време кад су те земље биле подвргнуте иностраној агресији.

Међународно право се урушава и путем слома важећих институција, пре свега система УН-а. Чини се све како би у очима светске јавности УН почела да делује или као неспособна или као злочиначка организација. Због тога су мировне снаге УН и Обале Слоноваче јурнули на „зимски дворцац” да хапсе законитог председника те земље. Ради тога органи система УН демонизују Сирију и њено руководство. Ради тога се СБ УН приморава да створи МКТБЈ ради обрачуна са највишим политичким и војним руководством Србије, а изасланик Генералног секретара УН Марти Ахтисари развија и промовише план о чечењу те земље.

После слома (још увек) важећег позитивног међународног права, остаје само паралелно међународно право, које више неће имати прогресивне црте, јер у његовом стварању не учествују законити субјекти и оно није усмерено на обезбеђење интереса читаве међународне заједнице.

У вези са тим, политику коју Запад у задње време спроводи према Србији и српском народу треба посматрати не само као парцијалне покушаје промене државних граница, не само као просто кршење међународног права, већ и као део потпуног слома основних принципа савременог међународног правног

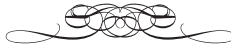

поретка. Растурање Југославије и Србије представља најгрубље кршење тих основних принципа међународног права као што су принцип територијалне целовитости држава и принцип немешања у унутрашње ствари државе. Ови принципи садржани су у Декларацији УН “О начелима међународног права”, из 1970. године. Постоји још један важан принцип, који је уграђен у само једном међународно-правном акту. То је Хелсиншки завршни акт из 1975. године, који су потписале 33 државе у Европи а такође и САД и Канада. И његов принцип јесте – принцип неповредивости граница. Кршење принципа неповредивости граница можда и јесте главни циљ потпуног слома савременог међународног права. Видимо да су главни рушиоци међународног права земље са англосаксонском правном традицијом, које сматрају да треба правити преседане како би се замениле наводно „застареле” норме међународних правних аката.

Заштита граница Србије није само заштита српског народа и српске државности. То је заштита основних принципа Хелсиншког завршног акта, који представља камен темељац међународно-правних аката који су завршно оформили и учврстили резултате послератног правног устројства света и међународног правног поретка. Због тога, заштита граница Србије представља најважнији бастион борбе за очување прогресивног међународног права и читавог светског устројства.

7. Суђење генералу Младићу: ништавни сведоци, ништавне судије

Последње две недеље процеса против генерала Ратка Младића пред МКТБЈ биле су веома интересантне. Али не због изношења некаквог озбиљног доказа већ у смислу психолошког стања судија. И тако су удаљили генерала из судске дворане. Због чега? Због тога што је говорио гласно. Због тога што је „махао” прстом. Због тога што је привукао пажњу својих адвоката листом папира на коме је он нешто написао. И тако, суд жели да сведе учешће генерала у процесу, на његово пуко присуство.

То је у директној супротности са нормама међународног права, по којима учешће оптуженог у процесу мора бити ефективно, то јест, да он реално учествује у заседању, а не да само седи у сали. У вези са тим, председавајућем судског већа А. Орију би требало напоменути да је незаконита његова тврдња „да ће суд наставити суђење са оптуженим или без њега”. А та тврдња је диктирана само судијским неумећем да води судски процес. Таква изјава представља – судијску потврду о сопственој непрофесионалности.

Потом се тужилац жали да је генерал нешто показао руком. Сведоци се жале судијама да им се не свиђају генералови коментари, које су они (а не судије) чули... и тако, све се то озбиљно разматра на судском процесу. То може да значи само једно – судије и тужиоци схватају да процес не иде онако како су они планирали. Нема још ништа осим ништавних сведока, који су пружили ништавне доказе. А прошло је већ више од 3 месеца од почетка процеса.

Сведок Раиф Бегич је тврдио да је једини преживео масовна стрељања „српских” снага. Међутим, на унакрсном испитивању је био принуђен да призна да нападачи нису личили на регуларне војне јединице. На тај начин је још једном Тужилаштво испалило ћорак. Ма колико била трагична историја о којој причају овакви сведоци, они не доказују кривицу генерала Младића.

Сведок Шефик Хурко тврдио је како је био заробљен у логору Расадник у Рогатици и тамо био подвргнут пребијању и понижавању. Међутим, из његовог сведочења се види да генерал Младић, посетивши место његовог заробљавања, није знао да је Хурко затворен, јер су му га представили као “лојалног муслимана”. При том, сам Хурко и његови другови нису оповргли ту информацију, без обзира што су стајали пред генералом и могли су да му се обрате. Блиставо унакрсно испитивање које је спровела одбрана генерала Младића (Бранко Лукић и Драган Иветић), даје основ да сматрамо да је сведок под видом „лојалног муслимана” испуњавао функцију доушника. Унакрсно испитивање је показало да се сведок налази на посебном платном

списку једне интересантне „невладине” организације и да од ње добија редовну месечну апанажу због свог сведочења пред хашким Трибуналом. Ова информација се показала толико позрна за поверење у сведока, да чак ни судије нису могле да прикрију своју разочараност њиме, иако су се трудили да помогну сведоку да „правилно” одговара на питања одбране, али од њега нису имали користи. Због тога су судије почеле са нападима на одбрану, непрекидно је прекидајући под изговором „неразумевања” тога што она покушава да докаже. Уосталом, није то нова тактика, али увек изазове осмех, јер такво понашање судија само сведочи о успешности одбране. На крају је и сам сведок изгубио самоконтролу и пао је у хистерију тврдећи да генерал Младић маше прстом за време његовог сведочења и да их коментарише. Суд је строго опоменуо генерала да то не сме да ради.

Сведок Иво Атлија, Хрват из Приједора, сведочио је да су „српске” снаге побиле 200 мештана села Брисево и оближњих села. Без обзира на то што сведок Иво Атлија већ четврти пут сведочи (раније је сведочио у процесима против М. Стакића, Р. Брђанина и Р. Карацића), није се могао припремити за одговор на питање како може сматрати село Хамбарине као мирно место на ратном попришту. Одбрана је презентовала доказе да су становници Хамбарина били до зуба наоружани и да су управо они убили и ранили српске војнике пре догађаја које је сведок описао. Одбрана је предочила доказе да армија босанских Срба није протеривала становнике села, већ је мирне становнике позивала да напусте село, како би ухапсили ратног злочинца Алисковића. Многи становници села су прихватили позив и касније се вратили у место где су живели.

8. Глуматање такозваног „међународног правосуђа“

Другог јула 2013. је свој рад започео нови међународни кривични трибунал са склепаним називом „Међународни пре-

остали механизам за међународне кривичне трибунале“ (т.ј. МПММКТ). Он је већ заменио Међународни трибунал за Руанду (МТР), а у јулу следеће године ће заменити и Међународни трибунал за бившу Југославију (МКТБЈ).

Формирање МПММКТ дефинитивно представља тријумф којим се наставља огромна међународна лаж. Под изговором да се „прекида рад трибунала за бившу Југославију“, на чему већ много година инсистира велики број држава, пре свих и гласније од свих Руска Федерација, трибунали за Руанду и Југославију ипак настављају са радом, прикривајући то новим називом. Како бисмо само хтели да узвикнемо: „Види, молим те – па ми знамо све те људе!“ Јер председник „Међународног преосталог механизма“ ће бити председник МКТБЈ-Американац Т.Мерон, секретар Преосталог механизма – секретар МКТБЈ – Аустралијанац Џ.Хокинг, а тужилац – досадашњи тужилац МТР. Наведену господу нико није бирао на нове дужности, њих је (једноставно) поставио Генерални секретар УН! Већина судија је из земаља које су чланице НАТО-а. Једино што су уместо Африканаца постављени Азијци, и обрнуто. И, наравно, сама логика већ реченог нас обавештава: Прописи за рад МПММКТ-а од речи до речи понављају прописе на основу којих је радио МКТБЈ.

Тријумф преваре читавог света (са изузетком оних земаља, које су у томе учествовале) је тим страшнији што без обзира на повод оснивања МПММКТ-а – Међународни трибунал за бившу Југославију ипак наставља да ради. Шта више, према недавној изјави председника МКТБЈ лично – паралелни рад оба трибунала ће се наставити и после децембра 2014. како би завршио кривичне поступке који се воде против неколицине оптужених – В.Шешеља, З.Толимира, Ј.Прлића и других¹⁰⁾. Рекло би се –

10) Погледати Параграф 45 Извештаја председника МКТБЈ Савету безбедности УН „Оцена и извештај Председника МТБК Т.Мерона, предати Савету безбедности ОУН у складу са т. 6 Резолуције 154 (2004) Савета безбедности, која обухвата период од 15.11.2011. до 22.05.2012. Документ УН S/2012/354 од 23 маја 2012, стр. 12

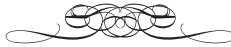
којештарија... Па – МПММКТ је и основан да би се завршили поступци које МКТБЈ није успео да заврши. Међутим – није то којештарија... Вреди се замислити... Уколико би оптуженик поднео жалбу до 1. јула 2013. године њу неће разматрати новоформиран суд – „Преостали механизам“, већ Жалбено веће МКТБЈ, чак и уколико дотле МКТБЈ престане званично да постоји. Односно, тако би се обезбедило паралелно постојање обе институције – МПММКТ-а и МКТБЈ-а. Тако постаје много јасније зашто је Трибунал планирао да читав букет пресуда донесе управо у периоду март – мај 2013.г.¹¹⁾ На тај начин ће Хашки оптуженици бити приморани да своје жалбе поднесу у року који ће омогућити незаконити наставак постојања МКТБЈ. Интересантно је да када се на недавном заседању Савета безбедности УН расправљало о извештају Т.Мерона – председника МКТБЈ и истовремено и МПММКТ-а, у коме је то и директно речено, ни један члан Савета безбедности није на ту чињеницу обратио пажњу, без обзира што се за њу може рећи не само да је бесмислена, већ и директно неморална.

Пре неколико недеља је баш у Трибуналу за бившу Југославију дошло до неких интересантних догађања. Прво – ослобођен је кривице за геноцид бивши председник Републике Српске Радован Караџић, а друго – за ново непоштовање суда осуђен је на још две године лишења слободе лидер Српске радикалне странке Војислав Шешељ.

Што се тиче ослобођења од кривице за Р.Караџића, треба да се зна да је он ослобођен само по једној тачки оптужнице (геноцид у босанским општинама).¹²⁾ Ова одлука је донета применом прописа 98-бис у Прописима о вођењу поступка у МКТБЈ, који

11) Видети Прес-брифинг МКТБЈ од 27.06.2012., <http://www.icty.org/sid/10992>

12) Писмено решење трибунала по правилу 98-бис (захтев оптуженог да се он ослободи после завршетка оптужног дела процеса) се по правилу не објављује. За кратак резиме усмено изговорене пресуде, видети: <http://www.icty.org/sid/10994> . Видеоснимак проглашења наведене одлуке је доступан на <http://www.youtube.com/watch?v=ZYLZhyZpd14&feature=plcp> .

предвиђају право оптуженика да захтева ослобађање одмах после оптужног дела процеса, односно без икакве одбране. То значи да је наведена одлука суда искључиво прелиминарна и да има везе само са оним тачкама оптужнице за које тужилаштво није успело да понуди убедљиве доказе и за које није потребна одбрана. Судско веће је одлучило да сведочења о злочину које је изнело тужилаштво не дају основу за тврдњу да је у Босни извршен геноцид. Иако ово представља најважнији могући закључак, због кога би морале да се преиспитају све одлуке донете у вези са геноцидом у Сребреници, ипак нам досадашњи ток рада МКТБЈ говори да је тешко да ће се на њега уопште обратити пажња у даљем току процеса који се воде у МКТБЈ. Уосталом, суд је већ одбио да ослободи Карацића у вези са посебном тачком оптужнице – геноцид у Сребреници. Ту оптужбу је суд оквалификовао као оптужбу коју је тужилаштво потпуно доказало. Тако да ће Р.Карацић, када буде износио своју одбрану, морати да доведе сведоке који ће моћи квалификовано да оспоре доказе сведока тужилаштва у вези са Сребреницом. Али без обзира што је Р.Карацић ослобођен тако важне тачке оптужнице мора да се констатује да је суд одбио да га ослободи од осталих тачака (па и оних које се тичу убистава, депортације и нељудског поступања према несрпском становништву Босне).

Споља гледано одлука суда да у том делу ослободи Карацића кривице изгледа неочекивано. Стварно – на први поглед може да се учини да је та одлука противречна одлуци другог судског већа које је судило Слободану Милошевићу, када је много мањи број сведока био потребан да би се пресудило да је у Босни учињен геноцид. Шта више – та одлука изгледа као врло снажан ударац Тужилаштву када је реч о процесу генералу Младићу. Јер сви сведоци у процесу Карацићу и Младићу су у ствари исти. Мада се заиста није догодило ништа необично, Хашки трибунал одавно спроводи политику „једног геноцида“ када су судским „расветљавањем“ као геноцид означени само догађаји у Сребреници. Толико! Такву политику је потврдио и Међународни суд УН 2007.г. у процесу „Босна против Србије“

(где су одлуку доносили судије из практично истих држава као у МКТБЈ). Тако је одлука суда у предмету Р.Карацића само потврдила одавно договорен приступ догађајима у Босни у првој половини деведесетих година када је, очигледно, од стране међународне заједнице, одлучено да се под појмом „геноцид“ не подразумева покушај уништења једног народа, или његовог дела, већ, ради што теже осуде, да се геноцидом прогласи ма на који начин, из било којег разлога, вршено убијање припадника једне заједнице, не само шире, већ и уже, као у случају Сребренице.

28. јуна је судско веће у предмету Војислава Шешеља донело нову – трећу по реду – пресуду за непоштовање суда и осудило га на још две године одузимања слободе.¹³⁾ Пре тога је суд већ осудио Шешеља на 15 и 18 месеци одузимања слободе. Председник судског већа С.Трешел је заједничкој одлуци приложио свој издвојени став да се он не слаже са таквом одлуком, јер мисли да мада Шешелј представља „убеђеног рецидивисту“, ипак је две године превише сурова казна. Судски процес је текао уз грубо кршење права оптуженог, између осталог нису му обезбеђене консултације са правником, што је довело да прекида у сведочењу сведока одбране. Уосталом, то се могло и предвидети, јер се Шешелј спремао да суду понуди оне сведоке, чија је имена он открио, а које се трибунал (као!) толико трудио да заштити. Ти сведоци су требали да покажу да се не плаше сведочења, и да они према Шешељу немају никаквих замерки.

И тако, задње одлуке Међународног трибунала за бившу Југославију са приличном „великодушношћу“ требале су да прикажу извесну независност судија трибунала, и да би се извела игра „унутрашње борбе мишљења“. Међутим, у суштини то није ништа променило. Обрачун са Карацићем и Шешељем се наставља, а у позадини борбе за што бржи завршетак рада МКТБЈ појавио се „нови“ међународни трибунал у коме све главне позиције заузимају људи из досадашњег трибунала.

13) За текст пресуде, погледати: http://www.icty.org/x/cases/contempt_seselj3/tjug/en/120628_judgment_en.pdf

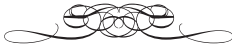

Глуматање великих сила у тзв. међународном правосуђу се наставља, без страха да ће права истина икада угледати светлост дана.

9. Сребреница: Босна и Запад не желе да се обелодани истина о догађајима из јула 1995. године

Такозвана „међународна јавност“ сваке године обележава 11. јули као дан успомене на жртве геноцида који су, као, извршили Срби према Бошњацима. Како утврђују „светски масмедији“ тог дана је, после пада Сребренице, армија босанских Срба стрељала око 8 хиљада муслиманских цивила. Према тврђењу западне штампе, догађаји у Сребреници су постали најмасовнији ратни злочин који је у Европи извршен после Другог светског рата. Наведену „чињеницу“ је констатовао Међународни трибунал за бившу Југославију (МКТБЈ) и потврдио Међународни суд УН. Рекло би се – све је јасно.

Међутим, чим су донете пресуде, и у Босни и у низу европских земаља почели су да доносе законе који су одређивали кривичну одговорност за „негирање чињеница геноцида које су већ констатовали међународни судови“. Шта би то требало да значи, ако истовремено два стуба међународног правосуђа „констатују“ чињеницу геноцида у Сребреници? Ту почињу „ситнице“. Прво, у МКТБЈ геноцид су констатовали само у једном предмету – поступку против генерала Радислава Крстића. Међутим, у том поступку није било констатовано ко је замислио геноцид, ко га је испланирао, а ко изршио. Генерал Крстић је осуђен за саучесништво у геноциду за који се не зна ни ко га је осмислио, при том – ни ко га је испланирао и остварио. Другим речима, осуђен је за саучесништво у злочину за који се не зна ко га је замислио, не знајући ништа ни о томе како је он планиран и изведен. Што се тиче Међународног суда правде УН – он уопште није разматрао чин онога што се десило у Сребреници, већ се једноставно позвао на „чињеницу утврђену од стране Међународног трибунала за бившу Југославију,“ јер то и

јесте ствар те судске институције, он свакако више види и боље зна! Тако се десило да, у ствари, ни Међународни трибунал за бившу Југославију, ни Међународни суд правде нису констатовали реалне чињенице геноцида. Међутим – нама се забрањује (под претњом кривичне казне!) да те „чињенице“ оспоравамо.

Сваке године се прича о „геноциду над Бошњацима у Сребреници“ све више и више круни. Поразно је, међутим, да његови апологети уз све више и више напора и даље подржавају тај мит. А све то – само да истина о догађајима у Сребреници уопште не би изашла на видело.

Прво, трибунал у Хагу није покренуо ама баш ни једну оптужницу против лица, која су вршила злочине над Србима. Објективне истраге стручњака су показале да су главна жртва у босанском рату били управо Срби. Међутим, и у вези са ратом у Босни уопште, и у вези са догађајима у Сребреници посебно, Тужилаштво трибунала у Хагу својим поступањима и радом у целини је формирало утисак да против Срба није учињен ни један злочин! Тако је оптужница против главног ратног злочинца у Босни – Насера Орића – демонстративно покренута због злочина које је он чинио над Хрватима! Па чак су и сведоци трибунала дали изјаве о томе да су до догађаја из јула 1995. године геноцид доживљавали управо Срби, и да је главни кољач био управо Н.Орић.

Друго, Хашки трибунал чини све чак и на процесима који су у току, да се истина не открије. 2012. година је дала нови допринос рушењу мита о геноциду у Сребреници. Тако је главни сведок у вези са Сребреницом, прави „крунски сведок“ Хашког трибунала, Дражен Ердемовић, искључен из списка сведока у поступку против Радована Караџића, бившег председника Републике Српске. Свима који знају истину разлог за то је јасан. Ствар је у томе, да на суду Ердемовић изгледа све лошије и лошије, и у његовим сведочењима се појављују све нове и нове противречности. Постао је опасан сведок (за Тужилаштво) много пре процеса Караџићу. Међутим, Караџић је успео да се Ердемовић појави на суду и да нанесе нови ударац по, рекло

би се, већ „доказаној“ чињеници о кривици босанских Срба. Најзад, интересантно је констатовати да се и у самој Босни чини све (под изговором жеље да се утврди истина) како би се, у ствари истина сакрила. Тако су у Државном суду за ратне злочине Босне и Херцеговине сва судска већа у којима се сада разматра поступак о Сребреници, сложено решили да не позивају главног сведока Д. Ердемовића. Тако је било у поступку против Душка Јевића и осталих. И то је схватљиво, јер за разлику од Карацића, особе које су оптужене за те злочине су биле на лицу места, заједно су служили са Ердемовићем и Ердемовић, потпуно сигурно, не би издржао њихово унакрсно испитивање. Кроз четири месеца почиње део процеса – одбрана Радована Карацића, која ће сасвим сигурно донети нове информације, које до сада нису могли или нису хтели да дају чак и неки оптуженици. Ради се о томе, да ни изблиза сви окривљени нису били спремни да се боре за утврђивање истине. Сама форма англосаксонског процеса, која је у МКТБЈ прихваћена за начин на који ће се радити, не предвиђа утврђивање истине, већ само решавање питања да ли је одређени оптуженик крив или није за овај или онај злочин. Није случајно да је, на пример, „крунски сведок“ о Сребреници Ердемовић налетео на праве проблеме тек при унакрсном испитивању Слободана Милошевића. А на седам других процеса адвокати су, с времена на време, сами заобилазили читав низ питања која су се сама наметала.

Најзад, најјачи ударац „испевавању мита“ о Сребреници може да нанесе процес генералу Младићу. Ових дана је на том процесу почело саслушавање сведока. 9. јула се пред публиком појавио први сведок – Бошњак Елведин Пашић. Мора да се призна да је тужилаштво режирало квалитетан шоу. Младић је неколико сати ридео причајући о својим патњама због рата у Босни, које су почеле у новембру 1992. И тужитељка која га је саслушавала је једва суздржавала сузе. председавајући судија је чак повремено прекидао саслушање, како би се сведок смирио. У почетку је изгледало да је Тужилаштво одлично одрадило тај део посла, кад је успело да нађе тако неуравнотеженог сведока.

Међутим, погледу искусног посматрача нису могли да про-

макну неки моменти који су указивали на чињеницу да, у ствари, сведок ни на тренутак није губио контролу над својим поступцима. Шта више, он је себе контролисао много боље, него сви остали сведоци! Један од највећих проблема са сведоцима у МКТБЈ представља захтев да се одговори дају судијама, уместо страни која је поставила питање (тужилаштву или одбрани). То стварно уопште није лако, јер је сваком човеку природно да одговара управо ономе ко постави питање, тако да су се баш због тога сведоци, чак и ако су се трудили да чине онако како треба, опет брзо враћали „нормалном“ дијалогу са оним ко је постављао питање. Други проблем су представљали стални покушаји сведока да на постављено питање одмах одговоре, што је преводиоцима отежавало да преведу исказ. Повремено је сведоке требало подсетити, по некад и по више десетина пута дневно, али је то помагало пет или десет минута, па је затим сведок опет прелазио на „природну“ паузу између питања и одговора, на коју је навикао у свакодневном животу. Али сведок Е.Пашић ни за секунд није заборавио коме треба да одговара и ни једном није прекршио правило игре о потребном паузирању. То говори да је сведок, апсолутно сигурно, потпуно контролисао ситуацију, и да спољни изглед његовог понашања није одговарао његовом стварном унутрашњем стању.

Ту није небитно рећи да прича сведока Е. Пашића није ни на који начин доказала везу између почињених злочина и генерала Младића. Сведок је све време говорио да су злочине чинили „Срби“. Такви „докази“ више доказују мржњу према представницима других вера, подразумевајући да се бошњаци од Срба разликују само религијском припадношћу, него кривицу генерала Младића. Без обзира на непрестано ридање искази сведока су с времена на време изгледали смешни, на пример, када је говорио да је видео „тенкове са црвеним звездама“. То је била прича из срцепарајуће ТВ серије, али никако није била за суд, тим пре за суд који претендује на највише стандарде у правосуђу, укључујући, наравно и највише стандарде у доказном поступку. Уосталом, било је потпуно јасно да са овим сведоком то и није био циљ. Први сведок главног процеса МКТБЈ је

требало да одигра улогу! Карте су наручиване неколико недеља унапред. И – треба да се призна – представа је успела.

Што се тиче оптужнице за геноцид који је наводно извршен у Сребреници против генерала Р.Младића, прво сведочење ће дати тајни сведок РМ-255. Међутим, без обзира што се у судској сали за сада није зачула ни једна реч сведока, судско веће је у поступку против генерала Младића већ донело цео низ одлука о његовој кривици. Како је то могуће? У Хашком трибуналу врло лако! На пример тако, што ће се као готов доказ признати „чињенице утврђене на другим процесима“ (*judicial notice of adjudicated facts*). Судско веће је у поступку против генерала Младића већ „установило“ да је, на пример, „после заузимања Сребренице 11.07.1995. војска Армије босанских Срба почела кампању паљења кућа босанских муслимана“ или да су „после доласка српских снага у Поточаре муслимани терорисани, убијани, силовани“. Односно – кривица Армије босанских Срба је унапред „утврђена“. Те чињенице се сматрају за веродостојне, иако на процесу генералу није понуђен ни један сведок. Шта више, да би се доказало супротно – доказе мора да понуди одбрана. Односно – основа рада МКТБЈ наводно је презумпција невиности! И то представља највиши стандард „међународног правосуђа“.

Међутим, истина о догађајима у Сребреници ће свакако бити утврђена. Сада је јасно да је верзија коју упорно натурају Босна и Запад, без обзира што су је „окадили“ међународни судови, лажна. Најјачи ударац њиховим тврдњама ће бити нанет на процесима Р.Карацићу и Р.Младићу. Присетимо се да је парола одбране генерала Младића: „Не плашимо се утврђивања истине.“ Ње треба да се плаше они који не само да су направили мит о злочинима Срба, већ и они који су организовали рат у Босни и уништили Југославију.

10. Суђење Карацићу

Први део процеса, читање оптужнице, на суђењу бившем председнику Републике Српске Радовану Карацићу завршен је

4. маја. Суђење је трајало две године и шест месеци. Пред судом се појавило 190 сведока који су требали да докажу 11 тачака оптужнице. Процес је прекинут на пет месеци, а средином октобра ће почети део процеса на коме ће се појавити сведоци одбране Радована Караџића.

Шта је тужилаштво понудило и да ли је стварно успело да докаже „ван разумне сумње“ (*beyond reasonable doubt*) да је Караџић крив за геноцид, убиства, истребљења, депортације, сурово понашање, терор у односу на цивилно становништво и хватање таоца?

Прво, тачно трећина сведока је била тајна. У педесет шест случајева не само да нисмо видели лица сведока и да не знамо њихова имена већ не знамо ни о чему су они говорили. Наравно да то није урађено случајно. Увек постоји могућност да се каже да су Караџићеву кривицу доказали управо ти сведоци.

Што се тиче јавних сведока који су се појавили на Караџићевом суђењу, њих можемо поделити на четири основне групе: жртве злочина, страни војни и политички радници, сведоци-експерти и сведоци-инсајдери (чланови руководства и војна лица из армије босанских Срба). Први су имали задатак да докажу да су ови или они злочини стварно извршени; други – да су у вршењу тих злочина учествовали припадници армије босанских Срба, а трећи је требало да докажу да су злочини појединачно спадали у општу политику руководства Републике Српске. Међутим, ништа од тога не доказује кривицу баш Радована Караџића. Зато је главна улога додељена четвртој групи, сведоцима-инсајдерима који су требали да докажу везу између извршених злочина и конкретног оптуженог – требало је да се докаже да је баш Р.Караџић наређивао извршење злочина. Међутим, и само Тужилаштво је повремено било свесно да таквих доказа једноставно нема, те је у таквим случајевима позивало потпуно „леве“ сведоке, на пример новинаре, који су као да се заклињу понављали „Караџић је све контролисао“, „без Караџића није доношена ниједна одлука“, „све је било потчињено Караџићу“, и т.д. Односно: циљ Тужилаштва је био

да се Карацић осуди без обзира да ли ће оно успети да докаже постојање његових конкретних наређења.

Посебну категорију сведока представљају новинари западних масмедија и сарадници „невладиних“ организација. Њихова сведочења немају никакву тежину, али су неопходна како би се формирао и одржао лик непријатеља. Тако је, на пример, Т. Ибрахимефендићева сведочила о томе да су жртве геноцида у Сребреници доживљавале тешке психолошке патње. Под „жртвама геноцида у Сребреници“ у Међународном трибуналу за бившу Југославију подразумевају искључиво Бошњаке, и ни у ком случају и Србе, тако да је сведокиња говорила само о патњама Бошњака. Још један важан детаљ – од двеста сведока само је седморо сведочило први пут. Сви остали су били „професионални сведоци“ Хашког трибунала, који су се појављивали у њему и до 17 пута, на другим процесима.

Међу сведоцима – експертима треба издвојити Еву Табо, чији је задатак био да докаже да је у целој Босни извршен геноцид. Она је то учинила тако што је искористила „иновациону“ методологију која се састојала у упоређивању процентуалног односа становника различитих националности у различитим општинама Босне до и после рата. Према тој методологији, ако је у Братунцу до рата било 90% Бошњака, а после рата их је остало 10% – то је за њу био доказ да је извршен геноцид. При том се при унакрсном испитивању утврдило да сведок припада реду варалица. Јер она је међу избеглице убројала и раднике у иностранству, којих је у Југославији био приличан број. Шта више – сведок се направила да не зна да појам „пре и после рата“ подразумева и Дејтонске споразуме, којима је предвиђена управо подела Босне по националности и пресељавање представника различитих националности из једне општине у другу. А да не би падало у очи да је она лажни сведок – она је говорила само о неким општинама. Друге – на пример Грахово или Дрвар, у којима је пре рата било 99% српског становништва – она је из своје „анализе“ једноставно искључила.

Најважнији сведоци су били, наравно, инсајдери, најпре Момир Николић (заменик команданта за безбедност у братуначкој бригади Војске Републике Српске) који је већ осуђен у Трибуналу на 20 година и казну издржава у Финској. Међутим, његово сведочење се односи на наређења другог оптуженика Трибунала – пуковника Л.Беаре, а не на Р.Караџића. Осим тога – истинитост његовог сведочења је потпуно дезавуисана тиме, што је М.Николић својим сведочењем себи купио скидање оптужбе за геноцид, уколико би пристао да гласно изјави да су други окривљени чинили злочин геноцида. То се у Хашком трибуналу може, чак се и подстиче. Зато треба обратити пажњу да се на процесу Караџићу нису појавила два кључна сведока-инсајдера: један од руководилаца босанских Срба у Братунцу – Мирослав Дeroњић, и бивши председник Републике Српске – Биљана Плавшић. Сведочење Дeroњића представља базу за изрицање кривице десетинама других оптуженика. М.Дeroњић је тврдио да је он лично слушао како је Караџић наредио да се убију заробљеници у Сребреници. Међутим – ето малера: он, тај једини сведок је умро док је своју десетогодишњу казну издржавао у шведском затвору. А кривицу је и признао да не би био оптужен за геноцид! Што се тиче Биљане Плавшић – она је жива и здрава, иако је одслужила комплетну казну, и опет – каква подударност – своју је кривицу признала без суђења како је не би оптужили за геноцид, и како би пресуда била блажа.

Најзад, још један важан сведок-инсајдер је Дражен Ердемовић. То је једини сведок МКТБЈ који је наводно учествовао у стрељању око 1,200 заробљеника, од којих је он лично убио око сто, и чијим се сведочењем „доказује“ да је наређење за стрељање заробљених Бошњака Сребренице дошло баш од стране руководства босанских Срба. Међутим, и Ердемовић, који је своју кривицу признао без суђења и у замену за скидање оптужбе за геноцид, па чак и за убиство, осуђен је на пет година затвора од којих је одслужио само три и по. Све је постало јасно када је овај сведок почео да се појављује на процесима, једном

за другим, окривљујући друге за геноцид. Тако је он учинио на процесима генералу Крстићу, генералу Перишићу, генералу Толмиру, па чак и на процесу Слободану Милошевићу. На процесу Р.Караџићу, Ердемовић се појавио два пута: 1996. и 2012. А 1996. баш је његово сведочење постало основ за издавање међународних потерница за хапшење Р.Караџића и Р.Младића. Интересантно је обратити пажњу да је своју невероватно благу затворску казну Ердемовић, као већ оптужен од стране МКТБЈ, добио тек пошто је сведочио против Караџића и Младића. У то време Ердемовић је могао да прича шта год је хтео, јер на клупи за оптужене није било ни Караџића, ни Младића. Крајем фебруара 2012. Ердемовићу је постало много компликованије: морао је да издржи унакрсно испитивање Караџића који је тачно знао да овај лаже. На крају је истинитост његових сведочења не само пољуљана, већ је доказана и њихова лаж.

Тако произилази да су први резултати који се могу извести по завршетку оптужног дела процеса јадни за Тужилаштво: нису понуђени докази за кривицу Радована Караџића „изван сваке разумне сумње“. То не значи да сведоци нису сведочили против њега. Таквих је сведочења било много. Али ни један сведок није могао да прође чистилиште унакрсног испитивања: сваки се саплео или на лажима у експертизи, или на противречним тврдњама, или на очигледним лажима. А најважније – у овом случају лаж не представља „споредни производ“, већ је она добро организована од стране самог Тужилаштва.

Без обзира на двадесет година масовних покушаја да се ауторитетом суда „осветли“ фалсификовање историје, Хашки трибунал није успео да изведе ни један судски процес у коме би доказао кривицу припадника највишег политичког и војног руководства Срба за вршење злочина на територији бивше Југославије.

V. АЊА ФИЛИМОНОВА: МЕСТО СРЕБРЕНИЦЕ У САВРЕМЕНОЈ ГЕОПОЛИТИЦИ

1. Значај Сребренице за политику Запада на Балкану

У ситуацији озбиљног (ако не и дефинитивног) подривања система међународних односа којима су темељи постављени у Јалти и Потсдаму, нови систем послератних трансформација југа Балкана, који је креиран при доминирајућем учешћу спољних фактора, захтева легитимизацију. Теза о геноциду у Сребреници постала је посебан фактор југословенске кризе, који служи задацима идеолошког утемељења и цементирања нове балканске стварности.

Према тврђењу средстава јавног информисања, догађаји у Сребреници су најмасовнији ратни злочин у Европи после Другог светског рата. Међународни суд за бившу Југославију промовисао је овај став медија као „чињеницу“, која је касније потврђена од стране Међународног суда УН.

У Босни и низу европских држава почели су да се доносе закони који предвиђају кривичну одговорност за „поричање факта геноцида, који су констатовали међународни судови“. А чему све то ако су два стуба међународног правосуђа „конста-

товали“ чињеницу геноцида у Сребреници? И од тада почињу интересантни „деталји“.

Као прво, у МКТБЈ факт геноцида је био констатован само у једном предмету – предмету генерала Радислава Крстића. Међутим у предмету Р. Крстића није установљено ко је планирао геноцид и ко га је извршио. Генерал Крстић је био осуђен као саучесник у незнано киме организованом геноциду, а при том – не знајући за његово планирање и извршење.

У свим другим судским процесима, ниједан други окривљени није био проглашен кривцем за геноцид.

Што се тиче Међународног суда УН, тај суд околности догађаја у Сребреници уопште није ни разматрао већ се једноставно позвао на „чињеницу“ коју је установио МКТБЈ.

То јест ни МКТБЈ, ни МС УН никакве „чињенице“ геноцида нису установили. Међутим сада о тим „чињеницама“ говоре као о нечему познатом свима, што је забрањено (под претњом кривичног гоњења) оспоравати!

- Поткупљен од стране Хашког трибунала официр Војске Републике Српске Момир Николић надахнуто је лагао у својим сведочењима, описујући детаље освајања Сребренице. Пажљиво читање његових сведочења говори нам једино о бујној машти аутора и потпуном нескладу са реалношћу, зато што нема никаквих доказа за све оно о чему Николић говори. „Босански Срби су заузели Сребреницу увече 11. јула. Одлука о ликвидацији неколико хиљада муслимана и о депортовању десетина хиљада жена, деце и старих до тада је већ била донета. За само недељу дана било је потребно много тога урадити: наћи камионе и аутобусе, набавити бензин, организовати транспорт хиљада људи, осмислити како да се опреме привремени затвори, одабрати одговарајућа места за стрељања, довести багере и булдожере, да би се ископале јаме за масовне гробнице и земљом затрпали лешеве“. Лажна сведочења Николића су данас широко популарисана, без обзира на то што нема никаквих видео снимака или сведочења службеника УН, која би потврдила да је у реону Сребренице било масовних стрељања или грађевинске технике. Једини видео снимак, који се данас тумачи као доказ „убиства

шест хиљада мушкараца у Сребреници“ (сада већ осам, јер број жртава расте као квасац), је видео снимак на коме „Шкорпиони“ стрељају... шест заробљених муслимана у Трнову (југо-источно од Сарајева) две недеље пре пада Сребренице и више од 100 километара од ње. За МКТБЈ овакви фалсификати су – норма. Што још једном под знак питања ставља сву делатност МКТБЈ, а на шта треба широко обратити пажњу држава и међународних организација. Такође треба поставити питање о доношењу пресуде против самог Трибунала – јер то је инструмент манипулације масовном свешћу.

- Новинари из целог света су допутовали у Босну у потрази за телима. Екипе CNN, CBS, BBC, France 2, италијанског TG1, Холандске телевизије и други су допутовали током августа 1995. Године. Међутим они су мало чега нашли. Неке екипе чак нису ни покушавале да пронађу фудбалско игралиште са снимка, зато што су новинари и онако дошли до закључка да тамо и није било никаквих масовних гробница. Отпутовали су празних руку и фабриковали буквално измишљене верзије догађаја.

- Закључак: Балкан је потребан Западу у геополитичком, војно-стратешком и економском смислу. Теза о тзв. геноциду у Сребреници је идеолошки предлог који се користи за притисак, уцењивање и понижавање Србије. Да не би подигла главу. Да би жртва постала целат. А целату је место у – затвору. Слепа сагласност Србије ће у будућности изазвати још горе последице.

2. Значај Сребренице за оправдавање војних интервенција у свету.

- За решавање либијског, а затим и сиријског проблема била је изабрана управо југословенска варијанта, када се на потребном месту одиграва страшно крвопролиће. Особине овог крвопролића су постале невероватна окрутност, бесмислена суровост и масовне жртве цивилног становништва. За све се оптужује страна против које је устремљен Запад и – поставља се питање о потреби иностране војне интервенције. Позивање

на кршење „људских права“ је први и главни корак ка иностраној војној агресији.

- Али теза о геноциду у Сребреници је послужила за још један често заборављан идеолошки циљ који је такође на глобалном нивоу. Она је била потребна, да би се јавно мњење усмерило на погрешну страну и да би се одвукла пажња од правог злочина. У августу 1995. године, Хрвати су, уз фактичку подршку Запада и УН протерали из Книнске Крајине око 220.000 Срба, убили више од 2.000 људи, сравнили са земљом српске градове, села, гробља и цркве. Јавно мњење на Западу је прво било шокирано видео материјалима са колонама српских избеглица из Крајине на које су, у бришућем лету, пуцали хрватски борбени авиони. Ови кадрови нису били у складу са архетипом о „српским убицама“, који је тада већ успешно био усађен од стране западних средстава масовних комуникација 1991.-1995. година. Требало је предузети неке ванредне мере. И 10. августа 1995. године Мадлен Олбрајт је на затвореном заседању Савета Безбедности УН, као мађионичар који из шешира вади зеца, показала „сателитске снимке масовних гробница у близини Сребренице“, и Запад је одахнуо са олакшањем. Све се вратило на своје место – Срби су поново постали „убице“. На снимцима су се као видели пут, шума и поље са секторима свеже преоране земље – траговима, како је тврдила амбасадорка САД у УН, гробница „2.700 несталих муслимана“. Сви светски медији су запиштали о овоме, одвлачећи пажњу светске јавности од геноцида над Србима из Крајине и квалификација неких од западних медија који су напад на Крајину поредили са злочинима Усташа током Другог светског рата. То је манипулативна подметачина. Скретање пажње са поступака међународних организација, западних држава и хрватске стране.

То је била вишеслојна, не локална, планирана и добро обављена операција низа специјалних служби.

У Сирији се догађало то исто.

Букнуо је конфликт и „међународну заједницу“ су терали да нешто предузме у односу на ту државу. Објављено је било да „Асад убија своје грађане“, при том је то објављено без доказа. Али затим се догодило нешто веома важно и неочекивано. Поје-

дини западни новинари су почели да говоре истину о узроцима конфликта, о истинским мотивима антисиријске западне пропаганде и о истинском односу према опозицији у Сирији. У јулу је немачка новина *Frankfurter Allgemeine Zeitung* саопштила да по злу познат покољ у Хули није био организован од стране Асадових снага (што су потенцирали западни пропагандисти) већ од стране терориста из опозиције, које је подржавао НАТО. Због тога је званична верзија била пуштена низ воду. Нестало је морално оправдање да се смени Асад јер је оно било базирано на лажи.

Сада је свако, коме није било свеједно, јасно могао да види да је отворена агресија против сиријских грађана била извршена од стране сурових НАТО пиона.

3. Значај напора да се утврди истина о Сребреници и пренесе српској и руској јавности.

Утицајни медиа-холдинзи су изгубили монопол на пропаганду „реалности“ каква њима одговара. Практично, мејнстрим новинари су одавно изгубили везу са стварношћу. Званичној лажи је био бачен изазов, и већ сахрањена истина је поново угледала светлост дана, објективна реалност је поново цела и очувана. Трикови су откривени.

Алтернативни масовни медији су показали: верзија Запада, која је подржана од стране босанске стране и „освештана“ од стране међународних судова, базира се на лажима.

Шта чини Запад: он паразитира на емоцијама и добрим мерама, игра се објективности а затим напада државе које су богате ресурсима.

Потребно је стргнути маске са истинских организатора ратова, ради здравог разума и слободе.

Били смо сведоци процеса постепеног смењивања самосталних структура власти и њихове замене људима који су зависни од Американаца. Данас можемо да честитамо Американцима: они су сменили практично све муслиманске режиме и довели на власт проамеричке. Раније је ислам био на позицијама критике америчке политике а данас је све те државе подржавају.

У функцији неке водеће снаге, Американци су данас рехабилитирали

литовали радикалне исламске групе, као „Ал Каида“ и „Муслиманска браћа“. Раније су их сврставали у терористичке организације а данас су им савезници и пријатељи. Све се чини да би ислам вечито кипео у међусобним борбама, да исламски свет не би могао да се удружи у цивилизацијско језго и да исламски свет не би могао да напредује и развија се.

4. Кратко о научном скупу о Сребреници који је одржан у Москви 2009. године.

У Институту за славистику Руске Академије Наука у априлу 2009. године одржана је међународна конференција о Сребреници.¹⁾ У раду ове конференције узело је учешће више од 30 научника из разних држава. Први пут су правници, историчари, патолози, демографи и истраживачи других специјалности, анализирали многе податке, указали су на противречности у званичној верзији, показана је нова методика истраживања броја жртава, сви догађаји су стављени у историјски контекст, откривени су нови аспекти догађаја који мењају општу слику о свему што се догодило. Ово је омогућило да се на други начин сагледа и протумачи проблем Сребренице, да се почне са ревизијом званичне верзије.

После познатих догађаја почели су да се појављују документи и материјали, који су откривали другачију верзију узрока пада Сребренице и корекцију броја жртава. Проговорили су учесници ових догађаја, објављују се документи специјалних служби неких држава, раде се озбиљна аналитичка истраживања, између осталих и од стране западних новинара и научника. Ето, то су само неке нове чињенице и аргументи који оповргавају званичну верзију о геноциду муслиманског народа у Сребреници.

Ања Филимонова (Ања Филимонова): магистар историјских наука, доцент Московског хуманитарног универзитета

1) Конференцију су приредили Историјски пројекат Сребреница и Руска академија наука.

VI. СТЕФАН КАРГАНОВИЋ: ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА. СРЕБРЕНИЦА И АСИМЕТРИЧНА БОРБА ЗА ИСТИНУ

Уочи овогодишњег (2020) јубиларног сребреничког перформанса 11. јула у Поточарима неки фундаментални аналитички закључци већ би се сада могли извући. „Сребреница“ је динамичан догађај, што значи да ни у једном битном погледу неће бити заокружен на овој годишњици 11. јула, нити ће 12. јула бити подвлачења црте. Природа динамичних догађаја је да трају. То не значи да ће за педесет или сто година ико још увек расправљати о Сребреници, али у догледном периоду то ће свакако и даље остати контроверзна тема, са врховима и долинама на графикону јавне пажње.

За сада, сваки покушај темељне ретроспективе прилично је преурањен. Али то уједно значи и да је сваки тренутак прикладан – ако не за општу и коначну оцену феномена који је проф. Едвард Херман проницљиво назвао „највећим тријумфом пропаганде на заласку двадесетог века“ – онда свакако за критички осврт, у ходу, упорних настојања да се политичка корист стечена од тог аморалног тријумфа експлоатише што дуже.

Мимо специфичних детаља који се односе на начин извођења сребреничке операције, чему смо у овом Извештају посветили знатан део пажње (а четврт века после догађаја, када су сви рокови за убедљиво расветљавање злочина пробијени, тај феномен највећим делом и даље остаје загонетка), у вези са Сребреницом поставља се још једно велико нерешено питање. Оно се односи на побуде и циљеве чинилаца који су операцију осмислили, другим речима на мотив који је покретао интелектуалне ауторе масакра.¹⁾

На ово велико нерешено питање могло би се понудити најмање три хипотетичка одговора или експликативна модела. Сребреница је могла бити (1) злочин извршен у складу са одлуком политичког и војног руководства Републике Српске да се физички истреби бошњачко становништво у Босни и Херцеговини, или барем у зони ратних операција на подручју Сребренице; (2) чин реторзије за злочине које су припадници 28. дивизије (раније 8. ОГ) Армије БиХ током претходне три године чинили над грађанима Републике Српске, а то се првенствено односи на становнике српске националности, на ширем подручју Сребренице; или (3) операција под лажном заставом, теренски спроведена од стране елемената у Војсци Републике Српске и другим органима фактички непотчињених властима у чије име су формално деловали, а изведена у сарадњи са одређеним страним структурама које су наручиле масакр да би из њега црпле политичку корист.

Укратко ћемо размотрити сваки од ова три модела позивајући се на чињенице које су нам тренутно на располагању.

1. Одлука власти Републике Српске да се изврши геноцид. Ово је теорија кривичног дела којом се у својим разматрањима руководи хашки Трибунал. На

1) Јасно је да би одговор на овако постављено питање о мотиву вероватно уједно разоткрио и идентитет интелектуалних аутора, које у сваком случају не би требало бркати са непосредним извршиоцима са прстом на обарачу.

основу свега напред изложеног, чинило би се да је ова хипотеза лишена озбиљне потпоре. Пред хашким Трибуналом нису предочени никакви докази постојања ни намере ни плана са стране Републике Српске да се нека скупина заштићена Конвенцијом уништи, било у целој БиХ или на ужем географском простору Сребренице.

Разна већа Трибунала су неопходни умишљај изводила на индуктиван начин, повезујући појединце којима је такав умишљај већ био импутиран, првенствено користећи изјаве извађене из контекста и ослањајући се на наводе сведока сумњивог кредибилитета. Што се тиче „геноцидног плана,“ сам трибунал је стао на становиште да је за утврђивање геноцида постојање таквог плана непотребно. У свом прилогу, проф. Џорџ Самуели с правом поставља питање како је велики број особа који би морао да буде укључен у овако опсежну операцију у сврху остварења заједничког геноцидног циља могао да искоординира своје делатности, без усаглашеног оперативног плана. Контраинтуитивно становиште Трибунала, да је заједнички план непотребан и ослањање на небулозну теорију „мозаика,“ која такав план замењује, смишљено је да би се замаглила чињеница да никакви докази који указују на геноцидни план и потврђују постојање геноцидне намере ни после две и по деценије нису откривени. Да је Тужилаштво располагало доказима за постојање унапред усаглашеног геноцидног плана и да је било у стању да их аргументовано предочи, сумња ли ико да би се Трибунал за свој закључак о геноциду позивао на управо такве чврсте доказе, уместо на неуверљиво импровизовану теорију „мозаика“?

Поред овога, теорија о геноциду има још неколико недостатака. У конкретном случају, нема никакву пси-

холошку подлогу.²⁾ Зашто би руководству Републике Српске, наједанпут и без икаквих претходно испољених склоности такве врсте, пред сам крај рата, пало на памет да изврши најтежи злочин у међународном кривичном праву, који не би служио никаквом ратном циљу али би његово откривање сигурно имало најтеже политичке последице на предстојећим мировним преговорима? Да је постојала геноцидна намера, зашто би се испољила само на географски и демографски ограниченом простору, као што је Сребреница? (Тужилаштво је на крају схватило умесност овог питања, па је на суђењу Карацићу покушало да докаже постојање сличне намере, још од почетка рата, и у неколико других општина БиХ, међутим ту слабо аргументовану тезу чак је и судско веће одбацило.) Даље, као што смо навођењем закључака стручњака блиских тужилаштву показали, заузимање енклаве и стављање под контролу њених житеља – а то би било објективна претпоставка за њихово физичко затирање – постало је актуелно тек дан или два пре него што се догодило. Да ли то пружа довољну могућност за формирање до тада непостојеће геноцидне намере и за припремање логистичких средстава за њено спровођење? Зашто би српска страна извршила масовно убиство заробљеника које је много корисније могла да замени за заробљене припаднике својих војних снага и да на тај начин попуни своје редове? Ово здраворазумско питање поставља у чуду и једно веће МКТБЈ, али ипак прелази преко очигледних импликација да би могло несметано да изведе унапред задати закључак.³⁾

2) Беспштедно вођење ратних операција на страну, да ли ико озбиљно мисли да би официрима и управном особљу одгојеним на Брозовој идеологији „братства и јединства“ лако пало на памет да над једном од „братских“ скупина изрше геноцид?

3) Тужилац против Крстића, првостепена пресуда, пар. 70.

Најзад, јуриспруденција у односу на геноцид још увек је ограниченог обима, али једно од занимљивих и отворених питања гласи да ли се геноцид, на начин како га Конвенција одређује, уопште може извршити од стране појединаца или је то по суштини државни злочин, иза којег морају доказано стојати одговарајуће институције и органи? Један од водећих ауторитета, проф. Вилијам Шабас, сматра да су одлука донета на државном нивоу и организована државна подршка кључне компоненте овог кривичног дела.⁴⁾ Али чак ни хашки Трибунал Републику Српску и њене институције није формално означео као виновнике наведеног геноцида у Сребреници, а Међународни суд правде по тужби Босне и Херцеговине изричито је ослободио Републику Србију од одговорности за исто импутирано дело.

У закључку, чињеничко образложење за тезу да је у одређеном тренутку била донета одлука да се на подручју Сребренице било бошњачки део становништва или ратни заробљеници као заштићена група униште, изузетно је танко. Стога се ова хипотеза може ставити ад акта.

2. **Реторзија.** За разлику од натегнутог аргумента за геноцид, хипотеза да сребренички масакр представља чин реторзије делује далеко убедљивије. Реторзија као установа међународног јавног права постоји и призната је већ неколико векова.⁵⁾ Дефинише се као одмерено уз-

4) William A. Schabas, "State Policy as an Element of the Crime of Genocide," Expert Witness Report, May 1, 2008, ICTY Legal Library; такође William A. Schabas, *Genocide in International Law* [Cambridge University Press, 2000], стр. 418.

5) Као пример, видети мишљење Ватела [Emer de Vattel] у његовом делу *The Law of Nations* (прештампано издање, Liberty Fund, 2008) када каже „Где је суверена власт незадовољна начином како се према њеним субјектима опходи власт другог народа, он је у потпуности властан да објави да

враћање ударца једне стране другој,⁶⁾ која је претходно оној првој бесправно нанела неку штету. Мада се чини да је реторзију тешко разликовати од освете, у правном смислу разлика ипак постоји. Освета се врши необуздано, неодмерено, неводећи рачуна о пропорционалности и са искључивим циљем наношења највећег могућег уштрба противничкој страни. Прибегавање реторзији, с друге стране, да би било оцењено као легитимно, претпоставља нијансирану анализу противудара и околности које су овај корак изазвале. Узвратно дејство мора бити скројено према првобитној повреди, тако да ће прекршитељ правне норме не само бити кажњен него и одвраћен од обрасца понашања који је изазвао примену реторзије.⁷⁾ Реторзија је, дакле, пракса у равни одмазде, сродна изреци „вратити мило за драго,“ или доктрини „око за око, зуб за зуб,“ али ипак није сасвим исто јер мора бити избалансирана и срачуната. Таква пракса није нимало естетски привлачна, али вршена у прописаним оквирима правно је дозвољена и примењивала се без да је код правних ауторитета наилазила на осуду.⁸⁾ Најзад,

ће субјекти те друге нације бити третирани на исти начин као његови. То се назива реторзијом. У томе нема ничега што не би било у складу са правдом и вођењем прикладне политике“, па наглашава „Нико се не може жалити што га се третира на исти начин како он третира друге.“ (стр. 459) Што се тиче савремених правних коментатора, Стефен Неф [Stephen C. Neff] у *War and the Law of Nations: A General History* брани став да „реторзија претставља један правни облик одмазде ... За реторзију се сматра да је законит поступак, као вршење уобичајених права суверености, мада на начин који није пријатељски,“ стр. 124.

6) Наглашава се „use of comparably severe measures,“ одн. „примена мера упоредиве оштрине,“ видети Law Library - American Law and Legal Information, <https://law.jrank.org/>

7) Могло би се, на пример, аргументовано тврдити да одговор Ирана на убиство свога генерала у Багдаду представља чин реторзије, а не просте освете.

8) Jean Louis Klüber, *Droit de Gens Moderne de l'Europe* [Paris, 1831], стр. 89,

a у овом случају то је најважније истаћи, како год би се појам реторзије могао узети, то није опис безобзирног, противправног понашања већ освета али извршена на правно уоквирен и легитиман начин. Ради осетљивих моралиста, неопходно је подвући да се ради о признатом институту међународног јавног права.⁹⁾

У светлу наведених постулата међународног јавног права, како би се могла разматрати Сребреница? Оваква врста одмазде, која би под одређеним околностима позивањем на доктрину реторзије могла бити дозвољена, са становишта најузвишеније етике („када вас неко удари, окрените му и други образ“) није за моралну похвалу и дивљење. Међутим, пошто се налазимо на терену права (па и реал-политике) а не чисте етике, сасвим је довољно истаћи да је то допуштено. И функционери хашког Трибунала, када у вези са Сребреницом изричу најдрастичније правне квалификације и најоштрије казне, сматрају да с правом поступају – ваљда у циљу остварења свога схватања ретрибутивне правде – у својству неумољивих судија, а не болећивих моралиста или отаца исповедника.

Применљивост правног института реторзије на Сребреницу имало би се, дакле, правнички хладно испи-

109, 136, 138, 410. <https://books.google.com/bz/books?id=7atOAAAaAAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>

9) То се најјасније читава у одређењу „реторзије“ које се нуди у правном појмовнику Шпанске краљевске академије: „Medida de autotutela que consiste en la realización por un Estado de actos perjudiciales e inamistosos, pero licitos desde el punto de vista del derecho internacional, que se adoptan como respuesta a la comisión a un previo hecho ilícito por otro Estado, con el fin de que este último lleve a cabo el cese y la reparación del mismo.” [У преводу: „Мера самопомоћи када једна држава поступа на начин који је штетан и непријатељски, али законит са становишта међународног права, чему се прибегава као одговор на претходне противправне поступке друге државе, у циљу да се ова последња принуди да одустане и намири почињену штету.“]

тивати у односу на људске и материјалне губитке без престанка наоштрене српској страни током претходне три године и пропорционалности цене коју је супротна страна за то платила у јулу 1995. Главне аспекте тих трогодишњих насртаја, на подручју Сребренице, на цивиле српске националности и њихова материјална и културна добра подробно смо обрадили у два издања, „Српске жртве Сребренице, 1992. – 1995.“ [2012.] и „Страдање српске Сребренице“ [2010.]. У првом од ових издања, коришћењем врло прецизне научне методологије утврдили смо најмање 705 српских жртава и у већини тих случајева констатовали смо зверске околности њиховог смакнућа.¹⁰⁾ У другом од наведених издања приказали смо фотографије рушевина и згаришта преосталих српских кућа на ширем подручју Сребренице, девастираних и махом обраслих у коров, после убиства бивших житеља и протеривања са њихових вековних станишта. Ни у погледу идентитета жртава, ни криваца, ту нема никакве сумње. Жртве су становници српске националности са подручја Сребренице, таргетирани као такви, а кривци потичу из редова бошњачког становништва ратне енклаве Сребреница. Тачније – после априла 1993. и потписивања споразума о формирању заштићене зоне и њеној демилитаризацији – они би се могли дефинисати као припадници и симпатизери од тада илегалне формације, 28. дивизије Армије БиХ. Та илегална формација никада није била распуштена нити разоружана и све до 26. јуна 1995. године, непосредно пред српски напад, она

10) Да потсетимо да материјални докази, у облику аутопсијских извештаја, подржавају закључак од највише око 1,000 жртава стрељања у јулу 1995. Могуће је да их је било више, као што је могуће да је на подручју Сребренице страдало више српских цивила током претходне три године него што смо ми до сада утврдили. Али ако расправу ограничимо на питање пропорционалности, јасно је да су доказиве жртве на обе стране приближно истог реда величине.

је изводила непријатељска војна дејства против српских цивила и оружаних снага.

Да би се ценила природа ових дејстава, репродукујемо неке од главних навода из студије „Српске жртве Сребренице, 1992. – 1995.“ Пре свега, ту се показује „неселективност убијања грађана српског етничитета. У испољавању свог хомицидног понашања према особама које су сматрали Србима, нападачи се нису ограничавали никаквим препознатљивим критеријумима. Мете њиховог деловања биле су особе и мушког и женског пола; стари, млади и средњег узраста; цивили и војно способни; а доказа нема да се ико од убица, који су углавном били припадници Армије БиХ, дакле, 'легалних' и међународно признатих власти које су деловале по упутствима своје владе из Сарајева, упуштао у лични став убијене особе према тој власти. Другим речима, пре него што је убиство било извршено, убицама је било потпуно небитно да ли је жртва 'побуњеник' или 'лојалан грађанин' Републике Босне и Херцеговине, па чак можда политички потпуно неангажован. Ако је и постојао неки препознатљив критеријум по којем се убијање вршило, то је била једино етничка припадност жртве српском народу.“

Затим, у истој књизи, „износе се докази не само о неселективном убијању и клању мештана него и о паљењу школа и привредних објеката, дакле систематском уништавању средстава локалне заједнице за даљњи живот и опстанак; убиство спаљивањем у сопственој кући непокретне Десанке Станојевић у селу Ратковићи није изузетак у категорији убијања лица која не представљају никакву војну или политичку опасност, већ је – напротив – амблематично за серију злочина управо такве врсте;¹¹⁾

11) У селу Брежани, на пример, Кристина Лазић је убијена и запаљена у кући, а била је слепа и уз то и душевни болесник. У селу Сјемово, после успешног

узвици нападача 'Хватај их живе, опколи, побиј све', у Горњим Ратковићима, и то исто у Брађевини, упућује на закључак да им је претпостављена национална припадност жртва била довољан мотив, без даљњег индивидуалног испитивања;¹²⁾ убиство Милисава Милановића из Јадра од стране Рахмадана Дервишевића тешко је објаснити осим као начин да се околни Срби застраше и натерају на иселовање; напад на село Лозницу, уз повике 'Аллаху екбер', указује на првенствено верски и етнички карактер операције, за разлику од војничког, бар по перцепцији извођача тог напада; неселективност убијања долази посебно до изражаја у случају ученика осмог разреда основне школе из Брежана, Јосиповић Љубомира, коме су нападачи рафалом скинули горљи део лобање, након чега се кретао још 500 метара док није пао, иако је убицама морало бити јасно да је он дете; сви споменици на српском гробљу у селу Брежани били су порушени за време док се село налазило под муслиманском контролом, чиме је опет наглашен не само верски и етнички, за разлику од војничког карактера операције, него и тежња да се и на тај начин онемогући поновно

напада и заузимања од стране муслиманских формација, убијен је и у својој кући запаљен Милош Зекић, који услед непокретности није могао да се повуче. У селу Подравање убили су Драга Митровића, који је био слабо покретан због прелома леве потколенице и који је такође био инвалид из Другог светског рата, када су га мучили припадници усташких јединица тако што је боден ножем у главу и сечен испод врата. Он је преживео масакр из претходног рата, али не и овај. Није јасно какву су војну опасност те особе представљале по Армију БиХ.

12) Вредно је помена да је у чувеном „пресретнутом разговору“ у предмету против генерала Радислава Крстића фраза „Побијте их све!“ била један од доказних елемената којим је претресно веће МКТБЈ образложило свој закључак да се догодио геноцид и да је генерал имао удела у њему. Пажљив читалац ће запазити да овде опет користимо стандардни аналитички оквир Хашког трибунала. Ако је тај оквир валидан за једну страну, подједнако је валидан и за другу.

конституисање уништене заједнице; код села Каменица припадници муслиманских снага побили су на зверски начин неколико десетина заробљених војника Војске Републике Српске, иако су они као ратни заробљеници имали статус заштићених лица, чиме се поставља логично питање зашто би убијање заробљеника у једном случају представљало геноцид, а у другом не; учитељица Есма Киверић из Сикирића са машинском пушком пратила је нападаче на српске становнике сопственог села и говорила им је: 'Немојте пљачкати куће док их не поубијате, идите од врата до врата', што су војници и учинили држећи се упутстава овог врсног педагога,¹³⁾ итд. Формално утврђивање природе описаног образаца понашања налази се првенствено у домену професионалног и непристрасног суда. Али разумног посматрача, коме је позната правна дефиниција кривичног дела, ништа не спречава да на темељу сопственог расуђивања то дефинише као геноцид.“

Коначно, показали смо и широку подршку становништва из енклаве Сребреница овим нечовечним поступцима: „У нападу на српско село Сикирићи за припадницима Армије БиХ, 'легалне' војне силе једне међународно признате државе, ишли су муслиманске жене и деца са џаковима за прикупљање плена; сведок Станоје Миловановић истиче да су се међу нападачима на његово село Лозница налазиле и жене, чији је задатак био да праве буку да би на тај начин деморализовале одбрану, а касније су улазиле у куће и пљачкале их; такође о активном и масовном учешћу муслиманских цивила, што је операцијама давало недвосмислено етнички карактер, говоре и описи напада на села Залазје и Загоне,

13) Током напада на село Ратковићи, нападачи су бодрили свога предводника и Есминог колегу, учитеља Цевада Малкића из Познаногића, повицима, „Напред Учо, побједа је наша“.

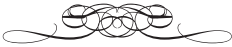
Магаше, Станатовиће и Горње Шадиће¹⁴⁾.“

Па закључујемо: „Пажљивим читаоцима неће се моћи замерити ако сада поставе очигледно питање: да ли је и понека 'Мајка Сребренице' са њаком у руци учествовала у овим пљачкашким походима? Ако није, да ли је по завршетку тих операција по суседним српским селима упитала своје мушкарце и комшинице где су били, шта су тамо радили и одакле им плен који у њаковима доносе?“

„Страдање српске Сребренице“ је визуелни, фотографски докуменат о разарању кућа и села житеља српске националности, па самим тим и намерног уништавања основних предуслова за њихов одржив живот на подручју Сребренице. Састоји се из неколико стотина снимака онога што је остало од српских села, после напада које су у наведеном периоду пре јула 1995. на њих извршиле оружане формације АБиХ из сребреничке енклаве. Неколико репрезентативних фотографија које следе упечатљиво одражавају стање тих грађевина 2009. године, када је снимање обављено. Многи бивши домови неупотребљиви су као људска станишта, а бројни се готово и не виде од набујалог растиња и корова, слично порушеним некадашњим домородачким споменицима у Латинској Америци које сада прекрива густа џунгла и чија налазишта су данас само археолозима позната.

14) Примера има још. После напада на село Ратковићи и његове заселке, муслимански цивили из околних села дошли су да пљачкају па су затим српске куће биле попаљене, а када је сведок Стојановић Стојан после неколико дана са групом избеглих Срба пошао у спаљено село да сахрани мртве, направљена им је заседа и један од њих је био убијен. Када је група заробљених Срба из села Међе била доведена у затвор у Сребреницу, муслимански цивили су улазили да провоцирају и вређају затворенике.

На основу свега изложеног, у случају Сребренице констатујемо да су се у јулу 1995. стекли барем *prima facie* елементи за примену института реторзије. Супротна страна је на територији Републике Српске успоставила своје упориште и користила га за оружане нападе мимо споразума постигнутих 1993. године. Извођењем ратних дејстава, статус заштићене зоне се по међународном праву губи.¹⁵⁾ Коришћење војне силе против бивше заштићене зоне да би се ти напади сузбили и зауставили било је, према томе, у складу са нормама међународног права, на страну коначни третман виновника незаконитих поступака према српским цивилима и њиховим добрима. Мере одмазде примењене против виновника, а то су углавном припадници војних формација АБиХ, биле су пропорционалне, угрубо страдало је онолико њих колико и припадника групе коју су за претходне три године они прогонили, пљачкали и најчешће свирепо физички затирали.¹⁶⁾ Карактеристично је за општу оцену третмана становника енклаве у јулу 1995. да се у једном важном аспекту српска страна понашала коректно и скрупулозно у складу са одредбама Прве женевске конвенције о побољшању положаја болесника и рањеника у оружаном сукобима на копну.¹⁷⁾ Српска страна је у српским болницама омогућила лечење и затим релативно брзу

15) First Additional Protocol of the Geneva Convention (1977), пар. 60, члан 7, који се специфично односи на демилитаризоване зоне.

16) Резултати анализе форензичких података који се односе на доказиву цифру стреланих заробљеника то убедљиво показују. За око 700 уморених становника српске националности у периоду од 1992. до 1995. (а то није коначан број) страдало је око 1,000 ратних заробљеника.

17) Члан 46. Прве конвенције (Забрана освете) изричито искључује одмазду над рањеницима у ратном сукобу; видети анализу и коментар на овај члан Међународног Комитета Црвеног Крста, <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=0CD6D8C5426DF894C1257F7A00571E96#8>

евакуацију неколико стотина рањеника са супротне стране на територију под контролом њихових снага, што потврђују извештаји са терена страних дописника Кристине Сполар¹⁸⁾ и Криса Хеџеса.¹⁹⁾ Безбедна евакуација у истом периоду великог броја рањеника из оближње Жепе потврђује се и у једном америчком дипломатском извештају.²⁰⁾ Ту чињеницу је невољно потврдио и хашки Трибунал, мада ју је протумачио не као хуманитарни поступак него као маневар да би се заварала „међународна јавност.“²¹⁾ Али освете, над рањеницима или другим немоћним лицима, са српске стране углавном није било.

Како год се у начелу гледало на стрељање по кратком поступку заробљених лица, српски одговор на незаконито понашање супротне стране, који би се могао подвести под појам реторзије, задовољава главне елементе овог правног института. У односу на потенцијалне виновнике физички способне да издрже примену реципрочне мере, српска реакција на њихово дуготрајно незаконито понашање била је сразмерна. У односу на посебне категорије заштићене међународним конвенцијама (рањеници и цивилно становништво) била је суздржана, и у целини изразито хумана.

Доказују ли ова разматрања да је погубљење ратних заробљеника, као чин реторзије, било оправдано? У најмању руку, то је једно од могућих разумних тумачења

18) Washington Post, 18. јул 1995.

19) Chris Hedges, “Bosnia Troops Cite Gassings at Žepa“, The New York Times, July 27, 1995.

20) „According to IRC’s [International Red Cross] head of office for B-H and UNHCR’s public information office, 150 of Žepa’s wounded civilians were transported to Sarajevo on July 26, while approximately 1,400 other residents were transported on Serbian buses to Kladanj,“ U.S. Embassy in Zagreb dispatch, DDA576 271627Z /38.

21) Првостепена пресуда Крстићу, пар. 86.

расположивих чињеница, али на такво питање коначан и ауторитетан одговор могао би дати једино легитиман и непристрасан суд. Хашки Трибунал то сигурно није. Овај аргуменат ипак је могао бити изнет и пред њега, не да би га импресионирао својом правном бриткошћу, него да би се међународној политичкој и правној јавности омогућило да свестраније сагледа сребренички предмет. Из необјашњивих разлога, међутим, то се ни на једном сребреничком суђењу није догодило.²²⁾

3. Сребреница као режирани злочин изведен под лажном заставом. На овакву хипотезу, мада до сада у потпуности неразматрану, упућују озбиљне посредне чињеничке околности.

Прва ствар која се примећује када се баци поглед на командну структуру иза непосредних извршилаца злочина је преовлађујућа заступљеност у њој кадрова из безбедњачког ланца, уграђеног на свим нивоима у Војску Републике Српске. У ВРС, улога официра за безбедност била је у потпуности аналогна улози и овлашћењима исте структуре, а пре тога политичких комесара, у бившој комунистичкој војсци, ЈНА. Безбедњачки састав у ВРС био је наслеђен и кадриран из редова официра службе безбедности комунистичког режима. Сви припадници тог специфичног кадра били су формирану у истом идеолошком калупу, где су се подразумевали безпоговорна послушност предпостављенима у командном ланцу, изразита анационалност и строга конспиративност. Безбедњачки кадар у ВРС – као раније у ЈНА – деловао је као посебна, закулисна структура, формално

22) На Кристићевом суђењу, адвокати одбране Петрушић и Вишњић су предложили „освету“ као алтернативно објашњење за стрељање заробљеника. То ипак није ни изблиза онако софистициран правни аргуменат какав се могао истаћи.

унутар редовне армије, али која се издвајала посебним и ширим овлашћењима у односу на редовно војно особље.

На челу безбедносног кадра у Војсци Републике Српске током сукоба, задужен за контраобавештајне послове, налазио се пук. Љубиша Беара. У предмету Поповић и остали, у групи првооптуженог начелника за безбедност Дринског корпуса, потпуковника Вујадина Поповића, Беара је са овим последњим пред МКТБЈ био оптужен за теренско организовање сребреничког масакра. Пре избијања сукоба почетком 1990-их, Беара је био у Сплиту на дужности у контраобавештајној управи ратне морнарице оружаних снага комунистичке Југославије. Пре тога, служио је десет година на Брионима у личном обезбеђењу Ј. Броза. Беара је могао да стекне такве блиставе референце само као поуздана полуца у неком од бројних огранака система државне безбедности комунистичке Југославије.

Следећа значајна компонента ове слике је чињеница, која је изашла на видело 2009. године, да је у Београду начелник ресора Државне безбедности Србије, све време ратног сукоба у БиХ и другим деловима бивше Југославије, био сарадник Централне обавештајне службе.²³⁾ Разумна је претпоставка да је агентурна мрежа припадника ДБ бивше комунистичке државе и даље остала међусобно повезана и да су на одрађивању извесних задатака њени делови продужили да синхронизовано

23) Los Angeles Times, 1. и 11. мај 2009; Balkan Insight, 3. мај 2009. У својој завршној речи на поновљеном суђењу, правни бранилац дотичне особе као околност повољну по свог клијента навео је да је најмање од 1991. године сарађивао са америчком обавештајном службом и да јој је 1993. открио „локације неких масовних гробница у Босни“. [НСПМ, 15. април 2021.] То не само да би, ако је тачно, омогућило њихово усклађено деловање још од самог почетка југословенског сукоба, већ баца и врло занимљиво додатно светло на М. Николићево „откривање“ 2003. године тужилаштву Трибунала наводних масовних гробница сребреничких жртава.

садејствују, без обзира на формалне границе између Србије и Републике Српске, па чак ни на односе између формално непријатељских државица из састава бивше СФРЈ.

Даље, неразјашњена генеза, састав и формацијска потчињеност Десетог диверзантског одреда, у вези са наведеним околностима попримају посебан значај. Одред није био у формацијском саставу ВРС. Чињеница да је на суђењу Младићу тужилаштво МКТБЈ покушало да предочи очигледно фалсификовану приступницу Дражена Ердемовића са наводним потписом генерала Ратка Младића, имплицирајући непосредну личну потчињеност, потенцира такав закључак. Сугестија, да би главнокомандујући лично потписивао приступни докуменат неког анонимног редова да буде примљен у обскурну јединицу нередовног статуса, потпуно је бесмислена. Али прибегавање таквом лажном трагу, што је за циљеве суђења евентуално могло имати тактичку сврху, мада је непрофесионално и нечасно, сугерише да се тиме желело са дневног реда скинути нека важна питања и прикрити неке незгодне појединости.²⁴⁾ Сигнификантно је да је Десети диверзантски одред, који је био умешан у стрељање заробљеника у Брањеву, био под непосредним надзором пук. Петра Салапуре, начелника Управе за обавештајне послове Главног штаба ВРС и, подразумева се, личности формиране у истом безбедњаком миљеу као и неке друге напред поменуте фигуре.²⁵⁾

24) За фалсификат, видети Прилог 5.

25) Салапура је сведочио у Хагу и неометано се одатле вратио без да га је тужилаштво по командној или некој другој линији сумњичило за било какав деликт, иако је био непосредно надређен извршиоцима тешког кривичног дела. Исти необичан изузетак био је учињен и у корист команданта Одред Милорада Пелемиша, чију одговорност за поступке подређених у Сребреници нису истраживали ни хашки Трибунал ни локалне власти у Србији.

Необичне околности из ове рубрике могле би се на-дугачко ређати, али довољно је додати само још неко-лико. По исказу (безбедњака Братуначке бригаде) Мо-мира Николића, 12. јула 1995, дакле у тренуцима који су били кључни за логистику и надзор „сребреничког геноцида,“ шеф ресора државне безбедности Србије, чије су оперативне везе са колегама из иностранства већ наведене, налазио се на својој осматрачници у оближњој Љубовији.²⁶⁾ Овај интересантан податак, зато што поти-че из извора као што је Николић, могао би се узети са резервом, пошто је непоткрепљен независним докази-ма. Али он је исто тако и „против интереса“, а изнет је сасвим узгредно и ван потенцијално инкриминишућег контекста, зато што је хашка оптужница против особе на коју се односи ограничена на 1991. и 1992. годину и не дотиче се сребреничких догађаја из јула 1995. Ако је Николићева верзија тачна, шта објашњава потребу шефа српске ДБ да сребреничка дешавања осматра са тачке географски толико блиске епицентру, а што није могао подједнако комотно да прати и из своје канцеларије у Београду?

Начин награђивања припадника Десетог диверзант-ског одреда за извршени задатак такође је врло индика-тиван и покреће низ питања. По Ердемовићевом сведо-чењу, он и остали припадници стрељачке екипе били су плаћени у злату.²⁷⁾ Ако је Одред био у редовном форма-цијском саставу ВРС, и ако су његови припадници били редовно војно особље, дужно да извршава наређења својих предпостављених, одакле потреба за награђивање на овако посебан начин? Зар издавање простог наређења не би било довољно, и зар редовна војничка плата не би покрила и ову операцију? Одакле је потицало злато које

26) Изјава Момира Николића истражитељима у истражном поступку.

27) Видети Ж. Чивикова, Крунски сведок, *op. cit.*, стр. 155 – 161.

је било раздељено војницима из ове мистериозне јединице? Из трезора Републике Српске, ратне 1995. године?

Из ове панораме не би требало изоставити ни чињеницу да је Сребреница по много чему заиста „најављени геноцид,“ али не у смислу површних закључивања Силвије Матон.²⁸⁾ Нешто врло необично, што је гледајући уназад префигурирало даљњи след догађаја, одиграло се крајем 1993. године у Сарајеву, када је сребреничкој делегацији Изетбеговић пренео понуду да се „четници пусте у Сребреницу да покољу 5,000 људи“ да би се америчко јавно мњење анимирало да подржи НАТО интервенцију против Срба. Ако је таква замисао постојала годину и по дана унапред, време које је од тада протекло до јула 1995. било је више него довољно да се оперативни детаљи разраде и спроведу.

Најзад, последње али не и најмање важно, изгледа да су после Сребренице командант Одрета Милорад Пелемиш и многи од његових сарадника добили лукративно уточиште под покровитељством страног фактора који је политички профитирао од Сребренице. Неколико наредних година провели су у Африци као страни плаћеници (конкретно, француске обавештајне службе *Direction de la Surveillance du Territoire*) у Заиру. Крајем 1999. године, у јек западне кампање за свргавање Слободана Милошевића, Пелемиш и његова група (укључујући непосредно надређеног у Заиру, сарадника француске обавештајне службе Југослава Петрушића) били су ухапшени и оптужени за покушај организовања убиства Милошевића.²⁹⁾

28) <https://www.amazon.com/Srebrenica-g%C3%A9nocide-annonc%C3%A9-Sylvie-Matton/dp/2080687905>

29) CNN, “Belgrade alleges French-backed plot to kill Milosevic,” 25. новембар 1999.

Теорија о умешаности страног фактора у злочин у Сребреници није, према томе, лишена основа. У најмању руку, применом Трибуналове методологије „мозаика“ могло би се доћи до објашњења предметних догађаја врло различитог од онога које је хашки Трибунал прогласио коначним и поузданим решењем свих главних спорних питања.

Ако би пошли од хипотезе да је Сребреница режирани догађај изведен под лажном заставом, многи делови слагалице долазе на своје место и повезују се у кохерентну целину. На првом месту, решен је проблем мотива – основне компоненте сваке криминалне радње и кривичне истраге. Наместо натегнутих претпоставки хашког Трибунала, добили би уверљив и логичан одговор. Западна коалиција је једини фактор који је из Сребренице могао извући вишеструку политичку корист, почевши од покривања операције Олуја, која је непосредно затим уследила (што је тадашњи амерички амбасадор у Загребу Питер Галбрајт отворено и потврдио), па до моралног покрића за глобалну доктрину „права на заштиту“ и сталног политичког уцењивања Србије и Републике Српске.

Тумачењем сребреничког „мозаика“ из оваквог угла (сигурно је да нико од поклоника хашког Трибунала неће уложити приговор на позајмљивање и уважавање методологије установе у коју има поверење) назиремо такође и могући *modus operandi* на терену. Када сребренички Роршахов тест почнемо да тумачимо као операцију под лажном заставом, расветљавају се и повезују многе појединости. Поред мотива, оцртавају се и средства. На сваком кораку у спровођењу операције на терену, наилазимо на појединце специфичног кова, епигоне миљеа државне безбедности комунистичког режима потчињене не само по командној линији него и линијом заједничког сталешког интереса београдској централни,

која је сама истовремено деловала као експозитура управо оних страних центара којима је Сребреница била потребна. А паралелно наилазимо на подударну ситуацију и код многих непосредних извршилаца, који су (како се накнадно такође испоставило) били заврбовани и налазили се под покровитељством истог страног фактора.

Изложили смо три варијанте, разних степена вероватноће, како су се у јулу 1995. догађаји у Сребреници могли одвијати. Без приступа информацијама са „трећег нивоа,“ прва и трећа варијанта остају у пределу нагађања; друга варијанта је корисна као хеуристичка алатка, али ни за њу не можемо бити сигурни да ли је и у коликој мери могла утицати на поступке кључних играча. Али и са таквим резервама, са ослоном на информисано нагађање, интуицију и здрав разум долазимо до закључка да се Сребреница подједнако убедљиво може тумачити на неколико разних начина и да самим тим тумачење хашког Трибунала није једино могуће.

Главна тема овог аналитичког пресека Сребренице двадесет и пет година касније није патња појединих заједница на терену него политичко коришћење патње једне од тих заједница да би се одређена врста кривике наметнула другој. Да би се постигао политички ефекат, патња једне стране је сведена на најјевтинију патетику и до крајности преувеличана, док је патња друге, да би контраст деловао што упечатљивије, била умањена до невидљивости. При таквом стању ствари, оправдано је и морално неопходно патњу запостављене стране изнети на видело. Али у односу на главну, политичку димензију сребреничког питања тиме се решава врло мало.

Основа Сребренице није људска патња, било чија,³⁰⁾ него агресивно наметана теза да је српска страна починила геноцид, са свим правним и политичким последицама које одатле про-

30) „Међународна заједница“ је потпуно равнодушна на људско страдање јер га и сама производи у огромним количинама. Њени представници су потпуно искрени када и не запажају српске жртве, а у оплакивању бошњачких они безочно глуме.

истичу. Са нивоа голе пропагандне тврдње, где се налазила за време сукоба и непосредно после тога, та теза је посредством хашког Трибунала уздигнута на ранг правосудно утврђене чињенице. То је ситуација са којом се српска страна суочава данас и од надгорњавања патњом она неће имати никакве користи, нити ће ублажити ефекат напред описаног стања.³¹⁾ Аргументат *tu quoque* у судници је без икаквог дејства. Теоретски не би могло бити искључено да је у јулу 1995. српска страна извршила геноцид, ма да је у претходном периоду и сама тешко страдала. Самим тим, фотографије распорених трбуха и унакажених лешева и обдукциони налази о стању тих жртава у правном и политичком погледу не решавају ништа, уз напомену да јесте морална дужност преживелих из заједнице тих жртава да са хуманог становишта наглашавају њихову патњу и одржавају трајну успомену на њих.

Међутим, суштина Сребренице, ма колико таква оцена грубо некима деловала, није у упоредној анализи патње него у оптужби за геноцид и улози у томе хашког Трибунала, као уставне која на крајње нерегуларан начин ту оптужбу валидира. Зато је обрада те две теме, геноцид и Трибунал, пре упуштања у било коју другу, предпоставка *sine qua non* и полазиште за сваки разговор о Сребреници. То је уједно и објашњење формата који смо изабрали за нашу расправу.

Поред разумљивог настојања да се проникне у позадину догађаја, изазов Сребренице покреће и низ других питања практичне природе.

Када се ради о супротстављању стандардној пропагандној представи о Сребреници, одмах пада у очи изразита нерав-

31) Ако би поштено сагледали ситуацију, руковођени само врстом нанете патње, српска заједница на територији Сребренице имала би неупоредиво више повода да се жали и да од међународне јавности очекује подршку и симпатије. Њени припадници нису били просто убијани него су били масакрирани и мрцварени најзверскијим методама. За већину њих, смрт од метка, што је било типична судбина жртава на супротној страни, било би олакшање.

ноправност у ресурсима између оних који наратив потврђују и намећу, и оних који га критички испитују и тамо где је то неопходно – чињеницама и аргументима оспоравају. Тешко је артикулисати са тачношћу ред величина тренутне материјалне предности коју у односу на критичаре уживају промотери службене верзије, сажете у мантрама „геноцид“ и „8.000 стрељаних мушкараца и дечака“. Међутим, за несразмеру у ресурсима с пуним правом могло би се рећи не само да је огромна, већ и то да се Давид, у извесном смислу, налазио у повољнијем положају у односу на Голијата.

Главни мотиви и снаге сврстани иза сребреничког наратива морају се именовати и проценити трезвено.

Службени наратив је тачка где се преклапају интереси две врло различите интересне групе. Прва је политичка елита у Сарајеву, друга је тешко рањена али још увек хегемонистичка Атлантистичка алијанса, са несмањеном амбицијом светске доминације.

Локална, сарајевска елита није „муслиманска“ у религијском смислу те речи. То је самообнављајућа политичка олигархија састављена из разнородних елемената, укључујући у разним фазама и бизарне верске занесењаке (пример је Алија Изетбеговић) који са становишта традиционалног ислама представљају, најблаже речено, аномалију. Критична маса у тој мешавини састоји се не од правих верника него људи формираних у духу полувековне комунистичке диктатуре, инстинктивних камелеона, равнодушних према сваком облику људске патње или трансцендентности и заинтересованих искључиво за опипљиве овоземаљске благодети, укључујући власт. Као у редовима колега сличног надахнућа у Републици Српској и с друге стране Дрине, религијски и национални симболизам није одраз искреног убеђења него цинично средство за постизање уско дефинисаних групних политичких циљева.

Подједнако равнодушна и неболећива и према верској и националној димензији, сарајевска елита у „Сребреници“ не види

никакав морални скандал (тим пре што је својевремено и сама вољно учествовала у његовој производњи) него потенцијалну политичку корист. „Сребреница“ пре свега служи као бич за масовно утеривање муслимански и бошњачки опредељеног дела становништва у политички тор, и за учвршћивање унутрашње кохезије заједнице која се налази под њиховом диригентском палицом. Руководећи кадар може да има унутрашње размирице, али јединствен је у вољи да у свом вилајету неометано влада. Друга важна функција Сребренице је да служи као непробојан зид између муслимана и православних. Обезбеђивање и продубљивање тог јаза је стратешка услуга коју сарајевска елита чини не само себи, него уједно и својим иностраним, Атлантистичким покровитељима.

Интерес Атлантистичке алијансе у односу на „Сребреницу,“ и генерално подручје Балкана, примарно је геополитички, без најмање примесе човечанских обзира према жртвама било које вере или националности, и томе слично. У Атлантистичком концепту, употреба „Сребренице“ је двојна. Прво, као клин који ће дуготрајно сукобити и раздвојити две сродне и кључне заједнице у БиХ, муслимане и православне, што страну арбитражу и стратегијско присуство у средишту Балкана (па самим тим и истискивање геополитичких конкурената) чини неопходним за још дуго времена. Затим, „Сребреница,“ заправо наводна брига да се више никада „не понови,“ крилатица је којом се прикрива права агенда интервенционистичке политике и која служи као покриће за агресивне, наводно хуманитарне нападе на непокорне суверене државе. Муслимани Босне и Херцеговине којима је искрено стало до њихове вере и код којих је жив осећај солидарности са припадницима умме широм света добро би учинили да израчунају људски биланс „Сребренице“ у глобалним оквирима. Биће шокирани сазнањем да је као последица примене доктрине R2P, или права на заштиту наводно угроженог становништва, непосредно проистекле на темељу пропагандне верзије сребреничких догађаја, од Косова до Сирије страдало између неколико стотина хиљада и два милиона муслимана.

Та утицајна коалиција интереса се протеже са локалног на глобални ниво, и она је одлучно сврстана против сваког довођења у питање службене верзије о „Сребреници,“ одакле годинама црпи огромне и врло лукративне политичке и материјалне дивиденде.

На чему почива моћ те у суштини хетерогене, али за сада заједничким интересом спојене коалиције? Не више на апсолутној контроли, али свакако на и даље доминантном утицају на информативне токове у свету и на још увек недовољно пољуљаној моћи да дефинише „мејнстрим чињенице“ које се намећу и прихватају углавном некритички, без обзира на емпијску неутемељеност. Једна од тих априори „мејнстрим чињеница“ без утемељења је службени наратив о „Сребреници.“ Немерљиви ресурси уложени су у одржавање тог заштићеног наратива и осујећивање сваког покушаја његовог испитивања и раскривања.

То је стратегијски оквир у коме се одвија делатност сваког ко се труди да актере који црпу корист из „Сребренице“ лиши незаслужених предности и да истовремено допринесе утврђивању поузданих чињеница о том значајном догађају.

Постоје два облика понашања у оваквој ситуацији. Један је ирационално реаговање, прожето епским вапајима о „неправди“ и „забрањеним истинама,“ што се углавном своди на емотивно пражњење и вучење потеза без стратегијског концепта па, самим тим, и без значајнијег политичког ефекта. Други је трезвена процена реалног односа снага и расположивих могућности, чему следи повлачење асиметричних, али зато стратегијски промишљених потеза.

Овај други облик понашања претпоставља, пре свега, дугорочну, тактички прилагодљиву акцију која ће најефектније и фокусирано применити оскудна средства на тачкама где се противничкој страни наноси највећа штета. Затим, трезвено констатујући дугорочну неодрживост позиције противника, упркос тренутним предностима које су огромне, припрема се терен за коначно рушење његове конструкције, у опортуном тренутку.

Ахилова пета службеног наратива су нереални основи на којима почива. То има за непосредну последицу да његови поборници морају да делају махнито и без предаха, често непромишљено, са бумеранг ефектом (пример је нетактички срочена британска резолуција 2015. године, која уместо да деморалише и подстакне на резигнирано прихватање геноцидног статуса, у свим секторима српског друштва је изазвала снажан отпор и индигнирано одбацавање). Одржавање сребреничког мита изискује стално и одбојно наметање једне, у суштини, врло уске интересне агенде методама лишеним сваке суптилности, коју најбоље описује енглески израз *overkill*. То подразумева непрестано довијање да се комбинацијом исфабрикованих података, репресивним гушењем сваког озбиљног покушаја критичке расправе и безочним блефирањем спречи колапс наратива, или да се крах барем одложи на што дужи рок.

Тактички одговор на све то је асиметрична акција задавања противнику сталних удараца по ободу, са повременим, прецизно нанесеним хируршким ударима по средишним, неуралгичним тачкама. Непрестаним и све масовнијим скандирањем „цар је го!“ у редове арогантног противника, који је себе довео у незавидан положај да брани колосалне и немаштовито исконструисане лажи, уноси се стална несигурност и нервоза. Стратегијски одговор је паралелна припрема подробне и кохерентне емпиријске евиденције о Сребреници, спремне, после коначног урушавања излизаног службеног наратива и настанка нове геополитичке ситуације у свету, да га замени.

Какве су перспективе за будућност? Одличне, под условом да се у вези са решавањем сребреничких контроверзи будућност оперативно разматра из офанзивног западног, а не вапајног и колебљивог српског угла. Кључ успеха је у неодоустајању.

Стефан Каргановић (Stephen Karganovic): *Juris doctor*, председник Историјског пројекта Сребреница

Прилог 1

Енди Вилкоксон: СУД ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ ПРЕУВЕЛИЧАВА БРОЈ ЉУДИ КОЈЕ СУ БОСАНСКИ СРБИ ЗАРОБИЛИ У ОПЕРАЦИЈИ СРЕБРЕНИЦА

Ако је у тексту који следи сарадник Историјског пројекта Сребреница Енди Вилкоксон у праву када врши критичку процену доказне грађе што се налази на располагању Хашког трибунала у вези са бројем Муслимана које су српске снаге могле заробити непосредно после заузимања Сребренице 11. јула 1995, импликације те чињенице су огромне. Навешћемо само две. Прво, пошто Вилкоксон полази од логичне претпоставке да српска страна није могла да стреља више људи него што је заробила, његова анализа показује да максимални број жртава противзаконитих погубљења није могао премашити ни половину наводне цифре од 7,000 до 8,000. Друго, из тога такође произилази закључак да се судије Хашког трибунала вероватно нису ни потрудиле да проуче сопствени доказни материјал пре него што су изнели чињеничке закључке који су у потпуном раскораку са материјалним доказима, али јесу подешени тако да буду у складу са захтевима Тужилаштва.

Што се тиче прве импликације, треба истаћи да из тога не следи по аутоматизму закључак ни да је толико особа стрељано. То само значи да је око 3,500 максималан број потенцијално стрељаних који би предочена доказна грађа из евиденције хашког Трибунала мог-

ла да подржи. Судије и даље имају обавезу да све понуђене доказе пажљиво размотре и да анализом утврде цифру која је поуздана. Али једно јесте сигурно. Математички је немогуће да цифра стрељаних заробљеника буде већа од броја људи који су били заробљени.

Друга импликација је врло забрињавајућа. Посматрано са становишта које је најповољније по судије и по установу која их упошљава, она сугерише да су судије некомпетентни, лењи и професионално неподобни за функцију коју врше. Са мало критичнијег становишта, за судије би се могло рећи да овај огроман раскорак између предочених доказа и њихових закључака показује да су судска већа Хашког трибунала под строгом обавезом да у својим пресудама потврде *n'importe quoi* тезе које немају везе са доказима али које им политички обзири диктирају.

За ово постоји неславан преседан. Брижљивом анализом 3,568 сребреничких аутопсијских извештаја које су између 1996. и 2001. године на лицу места израдили форензички тимови Тужилаштва хашког Трибунала, др. Љубиша Симић је указао на исту појаву. Чињенички закључци које су извела разна већа хашког Трибунала, и који су се наводно темељили на овом форензичком материјалу, били су потпуно произвољни и без икакве везе са материјалним подацима. То нас опет враћа на две могућности које смо напред навели. Или су хашка већа поступала некомпетентно и непрофесионално, или су свесно деловали *de mala fide* тако што су намерно игнорисали и/или у својим пресудама лажно представљали доказну грађу која је неуклопива у закључке које су они унапред били инструисани да донесу.

Без обзира за које ћемо се објашњење коначно одредити, резултат је шокантан. Захваљујемо г. Вилкоксону на његовој темељној и од сада референтној анализи овог кључног нерасветљеног питања у вези са Сребреницом. Овим се уклања још један важан потпорни стуб митолошког наратива о сребреничким догађајима.

Пише: Енди Вилкоксон (Andy Wilcoxson)

Међународни кривични суд за бившу Југославију (МКТБЈ) тврди да су снаге босанских Срба заробиле и погубиле чак 7826

босанских Муслимана када је у јулу 1995. пала енклава Сребреница. Овај рад разоткриће грешку у тој тези, тако што ће показати да МКТБЈ знатно преувеличава број заробљених од стране припадника снага босанских Срба у операцији Сребреница, што се нарочито односи на број заробљеника чуваних на две локације: ливади код Сандића и фудбалском игралишту у Новој Касаби.

Општи подаци о томе где и када су заробљеници ухваћени

Када је пала енклава Сребреница, оружане снаге босанских Срба заробиле су људе из две групе. Заробљени су мушкарци који су се налазили међу избеглицама окупљеним 12-13. јула у Поточарима, а између 12. и 17. јула заробљени су босански Муслимани који су били у колони мушкараца која се 11. и 12. јула преко територије босанских Срба из енклаве запутила ка Тузли.

Велика већина људи заробљених у колони ухваћена је 12. и 13. јула, док су покушавали да пређу пут који води од Братунаца преко Коњевић Поља до Милића. Ови заробљеници одведени су на две главне локације: ливаду код Сандића и фудбалско игралиште у Новој Касаби.

До 17. јула заробљавани су мање групе у Коњевић Пољу, код реке Јадар, школе у Лукама и уопште на подручју око Бурнице, Сандића, Каменице, Крајиновића и Мратинаца.

Већи део заробљених у Поточарима и дуж пута Братунац-Коњевић Поље-Милићи послат је у Братунац 12-13. јула, да би почев од 14. јула ујутру већина њих била послата на север, у област око Зворника, и убијена на различитим локацијама као што су Ораховац, брана у Петковцима, школа у Пилици, војна економија Брањево, културни центар у Пилици, Козлук итд.

Наравно да се подразумева да убијање ненаоружаних заробљеника представља ратни злочин, без обзира на број по-

губљених, и да они који су за то одговорни заслужују казну. Сврха пребројавања заробљеника није да се оправда оно што се догодило, већ да се о тим догађајима утврде тачне информације.

Заробљени у Поточарима

Снаге босанских Срба ушле су у Поточаре 12. јула ујутро и негде између 10 сати пре 12:01 сат по подне почеле да међу избеглицама које су се тамо окупиле заробљавају војно способне босанске Муслимане. Суд процењује да су босански Срби у Поточарима заробили око 1.000 мушкараца. Извештаји показују да се укупно 1487 мушкараца води као нестало из Поточара 12-13. јула.

Заробљеници на фудбалском игралишту у Новој Касаби

Судско веће је у случају Крстић "проценило да је 1500-3000 људи ухваћених у колони задржано као заробљеници на фудбалском игралишту у Новој Касаби 13. јула 1995 ". Овакав налаз веће заснива на проценама двојице заробљеника који су били на игралишту: "Сведок П" и "Сведок К".

Постоје, међутим, бољи докази од оних на које се Суд ослањао. Најбољи доказ је фотографија службе за извиђање из ваздуха коју су Суду доставиле Сједињене Државе, на којој се види група заробљеника на фудбалском игралишту у Новој Касаби негде око 2 сата по подне 13. јула.

Ако се фотографија америчке службе за извиђање из ваздуха стави испред мапе терена похрањене у програму Гоогле Еартх, може се измерити колики простор на земљи заузимају заробљеници који седе на фудбалском игралишту. Из оваквог мерења се види да заробљеници заузимају отприлике 670 квадратних метара простора. Просечан човек док седи на земљи заузима отприлике један квадратни метар. Уколико претпоставимо да

сваки затвореник заузима приближно 1-0,85 квадратних метара, то би значило да се на тих 670 квадратних метара које су узели на фотографији службе за извиђање из ваздуха налазило 670-790 заробљеника.

Поред фотографије службе за извиђање из ваздуха, располажемо и сведочењем очевица, поручника Винцентијуса Егберса, војника Краљевске холандске армије који је у оквиру III холандског батаљона (DutchBat) био распоређен у енклаву Сребреница.

Он је 12. јула видео "између 100 и 200 мушкараца" постројених на терену "који су клечали на коленима са рукама иза главе". Тринаестог јула ујутру поново је прошао поред игралишта и видео да су "људи и даље били на фудбалском игралишту као и људи који су претходног дана доведени на фудбалско игралиште". Проценио је да их је укупно било "неколико стотина".

Зоран Малинић, који је био војник босанских Срба задужен за чување и прављење списка заробљеника, сведочио је на суђењу Толимиру да су заробљеници тамо задржани до око 6 сати по подне, 13. јула, када су утоварени у аутобусе и послати у Братунац. Укупан број заробљеника је проценио на између 1.000 и 1.200.

Бојан Суботић, командант одреда војне полиције босанских Срба задужен за смештање заробљеника у аутобусе и камионе, рекао је у свом исказу да је 13. јула око 7 увече на фудбалско игралиште у Новој Касаби стигло петнаестак возила, ради транспортовања заробљеника у Братунац. Ово се грубо поклапа са проценом 1000-1200 заробљеника коју је изнео Малинић, ако претпоставимо да је у свако возило ушло између 65 и 80 заробљеника.

Слика која се на овај начин стиче добија смисао. Дванаестог ујутру било је 100-200 затвореника, до 13. ујутру тај број је порастао на "неколико хиљада", до 2 по подне број је нарастао на 670-790, а до 6 или 7 увече број је достигао 1000-1200 заробљеника, када су они смештени у аутобусе и послати за Братунац.

Заробљеници на ливади код Сандића и у складишту у Кравици

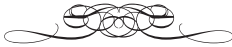
Током читавог јутра и поподнева 13. јула босански Муслимани из колоне предавали су се или су били ухваћени од стране босанскосрпских војника на ливади код Сандића. Неки од заробљеника послати су у складиште у Кравици удаљено 1,2 км и тамо масакрирани око 5 сати тог поподнева. Остатак заробљеника остао је на ливади док нису касније тог дана послати у Братунац.

Судско веће у случају Поповић чуло је процене људи заробљених на ливади да је тамо укупно било негде између 900 и 2.000 заробљених мушкараца. Према пресуди на суђењу Крстићу: "Током 13. јула 1995, на ливади код Сандића задржано је између 1.000 и 4.000 босанских Муслимана заробљених дуж пута Братунац-Коњевић Поље ". Судско веће у случају Крстић ову процену углавном заснива на радио комуникацији између Срба коју је наводно пресрела босанска војска.

Као и у случају фудбалског игралишта у Новој Касаби, постоје бољи докази од оних на које се ослањао Суд. Још једном, имамо фотографију службе за извиђање из ваздуха, снимљену 13. јула отприлике у 2 сата по подне, на којој се виде заробљеници како седе на ливади код Сандића. На слици, заробљеници заузимају неких 478 квадратних метара терена. То значи да се на ливади у том тренутку налазило око 480-570 заробљеника.

Важно је истаћи да се на путу поред ливаде виде паркирани аутобуси, док се на другој фотографији службе за извиђање из ваздуха, снимљеној отприлике у исто време, виде два аутобуса паркирана испред складишта у Кравици. Фотографије јасно показују да је, у часу када су оне снимљене, пребацивање заробљеника са ливаде код Сандића у складиште у Кравици већ било почело.

Главни истражитељ МКТБЈ за Сребреницу, Жан Рене Руез, говорио је о фотографијама службе за извиђање из ваздуха као

сведок на суђењу Поповићу, рекавши: "Сазнали смо од Сведока 37 да је тамо пребачен аутобусом, пре него што је уведен у овај источни део, а слика, слика из ваздуха који носи датум 13. јул, показује да су у том тренутку, баш у том тренутку два аутобуса стајала паркирана испред овог источног дела складишта."

Сведок 37 дао је исказ на суђењу Поповићу под псеудонимом ПВ-111 и заиста је сведочио да су "стигла два аутобуса (на ливаду) и чекала нас на асфалтном путу. Направили су селекцију. Нису узели све одједном. Пришао је тај официр, тај који је стајао испред нас с ножем, и рекао 'Ти, ти, ти, иступи. Идите доле на асфалтни пут и уђите у аутобусе. 'Ја сам био међу њима. И мене је одабрао. "

Током свог сведочења ПВ-111 је обележио једну фотографију, показујући где су били паркирани аутобуси који су њега и групу заробљеника с којом је био довели до складишта, и то се тачно поклапа са фотографијом службе за извиђање из ваздуха.

Што је најважније, ПВ-111 је сведочио да су заробљеници с којима је он ишао први стигли у складиште. И мада није био сасвим сигуран колико дуго је трајао поступак транспортовања заробљеника са ливаде у складиште, проценио је да је то трајало између сат и по и два сата. Други човек који је преживео масакр у складишту у Кравици сведочио је да је са ливаде доведен у складиште тек у 4 или 5 сати по подне.

С обзиром на то да је ливада од складишта удаљена свега 1,2 километра, ако су аутобуси који се виде на фотографији службе за извиђање из ваздуха они исти аутобуси којима је ПВ-111 превезен у складиште, и ако је ПВ-111 био међу првима који су стигли у складиште, а потрајало је пар сати да се остатак заробљеника доведе у складиште са ливаде, то би значило да се око 2 по подне, када су снимљене фотографије службе за извиђање из ваздуха, већина заробљеника још налазила на ливади код Сандића.

Оних 480-570 заробљеника на ливади, плус два аутобуса заробљеника код складишта у Кравици међу којима је био и ПВ-

111, значило би да се на ливади код Сандића највероватније налазило негде око 700-800 заробљеника, под претпоставком да су неки од њих можда већ били смештени у аутобусе који се на фотографији виде како чекају на путу поред ливаде код Сандића.

Заробљеници ухваћени на другим локацијама

Иако оспиравам налазе МКТБЈ који се тичу броја заробљеника на ливади код Сандића и фудбалском игралишту у Новој Касаби, нећу се упуштати у оспоравање њихових тврдњи које се тичу броја заробљеника ухваћених на другим локацијама.

Према тужилаштву МКТБЈ, 13. јула увече два аутобуса заробљеника чуваних у пољопривредном складишту у Коњевих Пољу послати су у Братунац. Аутобуси нису били сасвим пуни и успут су стали да преузму заробљенике са ливаде код Сандића. Тринаестог јула ујутру снаге босанских Срба заробиле су шеснаесторице мушкараца и одвеле их на забачено место код реке Јадар где су убијени. Тринаестог јула, ухваћена су шесторица босанских Муслимана, који су потом испитивани и убијени у штабу бригаде у Братунцу. Између 13 и 17. јула 200 људи је заробљено приликом чишћења терена између Сандића, Каменице, Крајиновића и Мратинаца према Коњевих Пољу. Тринаестог јула код школе у Лукама у близини Тишћа заробљена су 22 мушкараца из аутобуса који су превозили избеглице и они су убијени.

Према мојој рачуници, Тужилаштво МКТБЈ тврди да је пружио доказе који показују да је, ако се изузму Поточари, Нова Касаба и ливада код Сандића, број заробљеника био између 350 и 400.

Укупан број заробљеника

Између 1.000 и 1487 заробљеника у Поточарима, још 1000-1200 на фудбалском игралишту у Новој Касаби, 700-800 на ли-

вади код Сандића, плус још 350 са осталих локација значи да су босански Срби могли укупно да заробе око 3050-3837 људи, а не 7000-8000 колико наводи Суд.

Још једна ставка која поткрепљује истинитост тезе да Срби нису заробили онолико људи колико Суд наводи је сведочење Момира Николића, који је проценио да је укупан број заробљеника у Братунцу у ноћи 13. јула био око 3500-4500. Иако Николић има проблема са кредибилитетом, као помоћник шефа безбедности и обавештајне службе за Братуначке бригаде Војске Републике Српске, Николић је један од најбоље позиционираних људи који би могли дати процену такве врсте, а његова је процена макар донекле слична рачуници коју смо ми овде изнели.

Као што је горе показано, главна мана налаза МКТБЈ је у томе што они драстично претерују са бројем заробљеника које су босански Срби држали на ливади код Сандића и на фудбалском игралишту у Новој Касаби.

Природа доказа на које се ослања МКТБЈ

Уместо да број заробљеника одреди на основу чврстих доказа фотографских који се могу прецизно измерити и објективно проценити, Суд се радије ослања на веома различите процене жртава које су преживеле масакр, на посредне доказе и наводно "пресретнуте разговоре" преко српских радио-везе које је доставила босанска војска.

Као што је Судско веће објаснило у пресуди у случају Крстић: "Важно место међу доказима које је у овом случају изнело Тужилаштво заузимају транскрипти разговора између особља ВРС у јулу и августу 1995. које су пресрели обавештајни официри АРБиХ. Ови документе је ОТП-у предала босанска влада."

Суд нас уверава да је "размотрио све проблеме на које је указала Одбрана, као и теорију да су пресретнути снимци лажира-

ни, доказе који се односе на ланац надлежности и уопште недостатак аудио снимака" и да упркос томе "Судско веће остаје при свом уверењу, нарочито кад се узму у обзир искази оператера који су пресрели разговоре, који указују на то да се ради о истовременом запису пресретнутих комуникација ВРС. Уверено је да није било пропуста у ланцу надлежности над пресретнутим материјалима и налази да нема доказа који би подржали наводе Одбране да су пресретнути записи лажирани или да је на њих другачије утицано. "

Пресретнути материјал који се односи на Сребреницу састоји се само од писаних транскрипата, и упркос томе што аудио снимци од којих су транскрипти наводно настали нису достављени, Суд не увиђа због чега они можда нису поуздан доказ. Овакво резонување не држи воду, али се нећу замарати нечим што је толико очигледно. Без аудио снимака који би их подржали, пресретнути разговори немају апсолутно никакву доказну вредност - нарочито кад узмемо у обзир да их је Суду доставила војна клика која се у рату борила против Срба.

Пропусти у коришћењу форензичких доказа од стране МКТБЈ

Тужилаштво МКТБЈ испоставило је списак од 7661 особе нестале или мртве у вези с падом Сребренице. Поред тога, Међународна комисија за нестала лица идентификовала је, у вези с падом Сребренице, остатке 6838 особа путем анализе ДНК и укупан број несталих проценила на између 8.000 и 8.100.

Вероватно се питате: Ако је толико људи нестало или убијено, ако је пронађено готово 7.000 тела, и ако Срби нису могли да погубе више заробљеника, како су онда ти остали људи умрли? Највероватније објашњење је да су они погинули у сукобима или су се нашли у унакрсној ватри док се колона под борбом пробијала преко територије босанских Срба ка Тузли.

Поред тога што је Суд одлучио да прида мање важности фотографском доказном материјалу него много слабијим дока-

зима, Суд такође погрешно тумачи форензичке доказе које је сакупио.

На пример, МКТБЈ тврди да је у складишту у Кравици погубљено преко 1.000 заробљеника, а такав налаз заснивају на броју жртава пронађених у масовним гробницама које су доведене у везу са складиштем у Кравици. Истражитељ тужилаштва Душан Јанц припремио је 2009. експертски извештај у којем је закључио да су у примарним и секундарним гробницама повезаним са убиствима у складишту у Кравици пронађени остаци 1319 особа.

Нису узели у обзир чињеницу да је складиште у Кравици ограничен простор у који је могао да стане само одређен број заробљеника.

У две просторије складишта у Кравици где су држани заробљеници има укупно 589,5 квадратних метара пода; 262,5 квадратних метара у западној просторији и 327 квадратних метара у просторији на истоку. Дакле, знамо да је број заробљеника који су могли да седну на под у складишту у Кравици негде око 600-700 мушкараца, ако је складиште било празно, а није. Складиште је у време масакра било у употреби и део простора на поду заузимао је материјал који је унутра био ускладиштен.

Један од мушкараца који су преживели масакр сведочио је да су се у просторији у складишту где је он седео налазили контејнери, стара жичана ограда и пропао стари аутомобил.

Јанц је био приморан да ревидира своје налазе из 2009. када су други докази показали да је значајан број тела у гробницама које су биле повезане са масакром у складишту у Кравици заправо био донет са других локација. При том није реч о једном или два тела; реч је о пуним камионима тела која су у различито време донета с других локација како би била сахрањена у овим гробницама, а форензичари који су ексхумирали гробнице и спровели истраживања о томе нису имали појма.

Форензичари су знали да у гробницама које су испитивали има гипса и грађевинског материјала из складишта, знали су

да ДНК нађена на зидовима складишта одговара ДНК неких од жртава пронађених у гробницама, али нису могли да знају порекло свих тела у гробницама. То што су нека тела донета из складишта не значи да су сва тела донета из магацина.

Грешка коју је Јанц направио у вези са складиштем у Кравици стално се изнова понавља при тумачењу форензичких доказа од стране Суда. Ако пронађу везу између неке примарне гробнице и неке секундарне гробнице, они претпостављају да су сва тела у секундарној гробници сигурно потекла из примарне гробнице. Ако пронађу везу између неке гробнице и места егзекуције, они претпостављају да су сва тела у гробници сигурно убијена на том месту, иако немају начина да сазнају да ли су нека тела у гробници можда ту донета са других локација.

Гробнице праве велику збрку јер су босански Срби ископали "примарне" гробнице, где су жртве сахрањене првобитно, а затим су их поново сахранили у "секундарне" гробнице, највероватније да би сакрили доказе о погубљењима.

Све гробнице се налазе у кругу од 75 километара, па је лако могуће да жртве пале у борби и погубљени заробљеници леже у истим гробницама. Иако је судско веће у случају Крстић утврдило да "је већина жртава погубљена", ипак су признали да се "не може искључити могућности да одређени проценат тела у испитаним гробницама можда припада мушкарцима који су погинули у борби."

Закључак

Не постоје уверљиви докази да су снаге босанских Срба успеле да заробе више 3000-4000 заробљеника. Фотографски доказни материјал из ког се види број заробљеника на две главне локације за прегруписавање заробљених, на ливади код Сандића и на фудбалском игралишту у Новој Касаби, показује да је на тим локацијама било заробљено далеко мање људи него што тврди Суд.

Број заробљеника које су погубили босански Срби ограничен је бројем заробљеника које су ухватили. Ако је тачан налаз суда да "је већина жртва погубљена", ради се о тек незнатној већини. Једнако је могуће да незнатна већина није погубљена. Тачне бројке вероватно се никада неће сазнати.

[1] Пресуда на суђењу Поповићу, 10. јун 2010, параграф 664.

[2] Пресуда на суђењу Крстићу, 2. август 2001, параграф 66; Поповић et al. оптужница, 4. август 2006, параграф 28.

[3] Изношење доказа на суђењу Поповићу P00566.

[4] Пресуда на суђењу Крстићу, 2. август 2001, параграф 177.

[5] Google Earth KMZ File - <http://www.slobodan-milosevic.org/documents/srebrenica.kmz>.

[6] Сведочење стручног сведока оптужбе Душана Јанца, Транскрипти са суђења Поповићу, 5. мај 2009, с. 33.686-33.687.

[7] Сведочење сведока оптужбе поручника Егберса, Транскрипти са суђења Поповићу, 18. октобар 2006, пг. [8] Сведочење сведока оптужбе поручника Егберса, Транскрипти са суђења Поповићу, 19. октобар 2006, с. 2766-2768.

[9] Сведочење сведока оптужбе Зорана Малинића, Транскрипти са суђења Толимиру, 9. јун 2011, с. 15.378, 15.387, 15397.

[10] Сведочење сведока оптужбе Бојана Суботића, Транскрипти са суђења Поповићу, 1. септембар 2008, с. 24.989-24.990.

[11] Пресуда на суђењу Поповићу, 10. јун 2010, фуснота 1299.

[12] Пресуда на суђењу Крстићу, 2. август 2001, параграф 177.

[13] Google Earth KMZ File - <http://www.slobodan-milosevic.org/documents/srebrenica.kmz>.

[14] Ibid

[15] Сведочење истражитеља МКТБЈ Жан-Ренеа Руеза (Jean Rene-Ruez) Транскрипти са суђења Поповићу, 11. септембар 2006, с. 1443.

[16] Сведочење сведока оптужбе PW-111, Транскрипти са суђења Поповићу, 7. фебруар 2007, с. 6978-6979.

[17] Изношење доказа на суђењу Поповићу PIC0006.

[18] Сведочење сведока оптужбе РW-111, Транскрипти са суђења Поповићу, 7. фебруар 2007, с. 7056.

[19] Ibid, пг. 6989.

[20] Финални Сажетак Тужилаштва у случају Поповић, параграф 601, односи се на сведочење РW-156 на затвореној седници.

[21] Финални Сажетак Тужилаштва у случају Поповић; параграф 542-544.

[22] Сведочење сведока оптужбе Мевлудина Орића, Транскрипти са суђења Поповићу, 28. август 2006, с. 898.

[23] Финални Сажетак Тужилаштва у случају Поповић; параграф 545-546.

[24] Ibid; параграф 560.

[25] Ibid; параграф 577.

[26] Ibid; параграф 637-639.

[27] Сведочење сведока оптужбе Момира Николића, Транскрипт са суђења Благојевићу и Јокићу, 23. септембар 2003, с. 1750.

[28] Николић је признао злочине које није извршио и лажно сведочио како би обезбедио нагодбу са тужиоцем МКТБЈ. Види Транскрипти са суђења Поповићу, 23. април 2009, с. 33.090-33.094.

[29] Пресуда на суђењу Крстићу, 2. август 2001, параграф 105.

[30] Пресуда на суђењу Поповићу, 10. јун 2010, параграф 64-65.

[31] Изношење доказа на суђењу Поповићу Р02413.

[32] Извештај за штампу Међународне комисије за нестала лица, 11. јул 2012; <http://www.ic-mp.org/press-releases/over-7000-srebrenica-victims-recovered/>.

[33] Пресуда на суђењу Поповићу, 10. јун 2010, параграф 443.

[34] Изношење доказа на суђењу Поповићу Р04490.

[35] Изношење доказа на суђењу Поповићу Р04529.

[36] Сведочење сведока оптужбе РВ-111, Транскрипти са суђења Поповићу, 7. фебруар 2007, с. 6988.

[37] Изношење доказа на суђењу Поповићу Р04492.

[38] Изношење доказа на суђењу Поповићу Р04490, Р02993.

[39] Пресуда на суђењу Крстићу, 2. август 2001, параграф 80.

[40] Пресуда на суђењу Крстићу, 2. август 2001, параграф 77.

Прилог 2

Ратко Шкрбић, пуковник у пензији СРЕБРЕНИЦА: НЕУМОЉИВОСТ МАТЕМАТИКЕ

Духовни темељ као морални елемент од највише делотворности је *смисао за истину*, на коме, између осталог, *почива и право*.

Херман Хесе

Извори:

За израду овога рада коришћени су следећи извори:

- Борбена документа А БиХ од бригаде до Генералштаба;
- Ратна документа цивилних органа власти на релацији Сребреница-Тузла-Сарајево и обрнуто;
- Документа Уједињених нација (у даљем тексту УН);
- Документа мировних снага УН-УНПРОФОР-а;
- Документа међународних хуманитарних организација (УНХЦР, МКЦК, Лекари без граница)
- Документа тужилаштва Међународног кривичног суда за бившу Југославију (у даљем тексту МКТБЈ) која се одnose на досадашња суђења оптуженима пред тим судом (експертски извештаји војних и других експерата тужилаштва, изјаве сведока и транскрипти њихових усмених сведочења).

Значајно је истаћи да су сва документа која су коришћена за потребе овога рада уврштени у списе предмета у којима је пред хашким Трибуналом суђено или се још увек суди, као доказни предмети. Било је покушаја, након објављивања мојих књига и сведочења, у својству војног вештака, у предмету Толимир, да се оспоре извори који су овде кориштени, наводећи да су нејасни. Те оптужбе су неутемељене из једноставног разлога. Сва документа, која су кориштена као извори података, већ су од стране разних судских Већа МКТБЈ уврштена у списе као доказни предмети. Зато је оспоравање ових извора од стране оних који начелно позитивно оцењују делатност Хашког трибунала противуречно и, са њиховог становишта, непримерено. У циљу заштите од евентуалних оптужби за пристрасност подаци који потичу из српских извора нису кориштени. Изостала је и било каква политичка оцена догађаја у и око Сребренице пре и после њеног пада или заузимања у јулу 1995. све до данас. Током истраживања ратне и друге документације везане за Сребреницу, аутор се бавио искључиво чињеницама које су, након њиховог утврђивања, смештане у контекст догађаја посматрано из угла војне Стратегије и Доктрине.

ЦИЉ РАСПРАВЕ

Циљ овога рада је утврђивање истине, али само оне базиране на чињеницама. Сврха је да све стране у сукобу, на бази утврђене истине, постигну сагласност око ње и на тој основи траже путеве помирења и развијања искрених добросуседских односа, сарадње и суживота. Није моја намера да оспоравам званичну верзију муслиманских губитака Сребренице, ни ону коју заступа тужилаштво Трибунала, која је сагласна са званичном верзијом. Тестирају се резултати наводно погубљених ВСМ Сребренице које заступа тужилаштво МКТБЈ у својим оптужницама везано за Сребреницу.

Тестирање је обављено методологијом и методама који се разликују од оних којима се служило тужилаштво хашког Трибунала, што је научно оправдано зато што представља додатни облик провере. Тестирање резултата броја муслиманских губитака није ограничено на методологију и методе којима се служило Тужилаштво. Примењива је и методологија праћења кретања живих становника сребреничке енклаве пре, у току и после операције ВРС против 28. дивизије А БиХ (у даљем тексту „операција ВРС“) стационаране у сребреничкој енклави. Приступ Тужилаштва је пребројавање жртава Сребренице форензичким истраживањима, користећи, између осталих, и демографске методе и методе анализе ДНК. У овом раду сучељени су резултати добијени праћењем кретања живих становника Сребренице пре, у току и после операције ВРС са резултатима Тужилаштва. Установљено је да постоји знатна разлика и да у резултатима које заступа Тужилаштво постоји велика празнина. Једноставније речено, ту нешто није у реду. Полазећи од тога да је, по дефиницији, „истина установљена чињеница,“ математичка представа о муслиманским губицима коју заступа Тужилаштво МКТК не задовољава стандарде те дефиниције. Чињенице које се овде утврђују пружају нову слику о догађајима у Сребреници која се знатно разликује од оне коју заступа Тужилаштво.

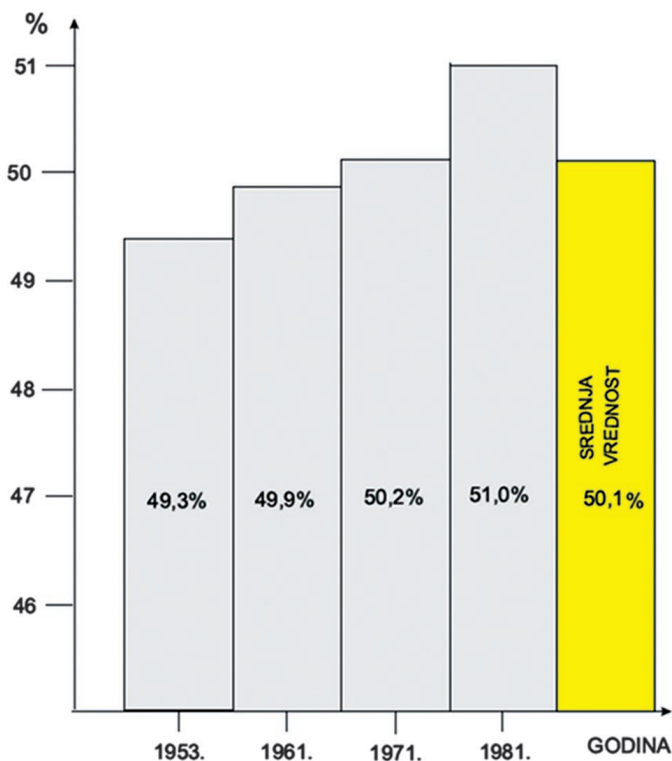
1.Анализа становништва Сребренице

1.1. Број становника Сребренице пре операције ВРС

Овако изгледају основне чињенице о муслиманском становништву Сребренице пре и после операције ВРС против 28. дивизије. (Под појмом „становништво Сребренице“ подразумева се целокупно становништво у енклави-заштитеној зони Сребреница, цивили и војници). Посебно су интересантни војноспособни мушкарци, имајући у виду чињеницу да тужилаштво

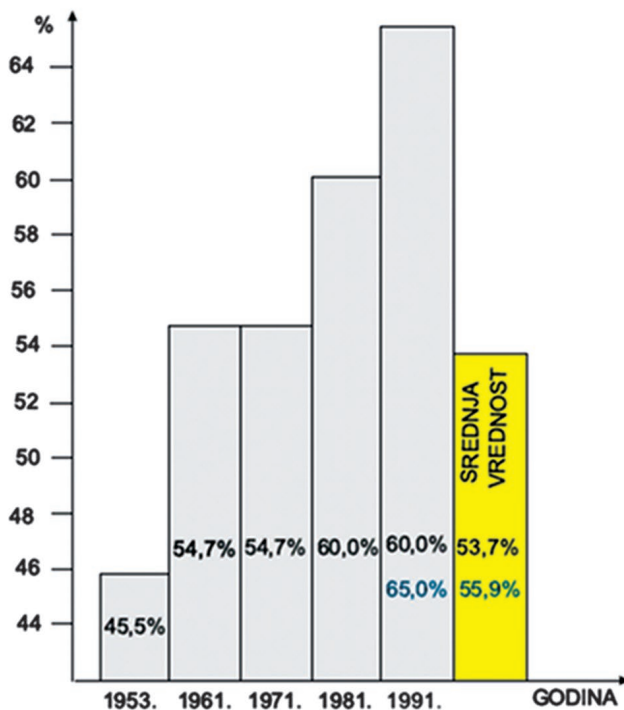

хашког Трибунала тврди да су погубљени управо мушкарци из ове категорије становништва. Као помоћно и неопходно средство прорачуна броја војноспособних мушкараца у оквиру укупног броја становника Сребренице почетком јула 1995. године (почетак операције ВРС) и 4. августа 1995. године (завршетак пописивања избеглица из Сребренице од стране владе из Сарајева, уз помоћ Светске здравствене организације) послужиће „демографски профил становништва Сребренице“⁽¹⁾. Ево како он изгледа:

GRAFIKON-2 PROCENAT UČEŠĆA MUŠKARACA
U UKUPNOM BROJU STANOVNIKA (Tabela-1, Kolona-5)

1) Ратко П. Шкрбић, Сребреница-геноцид над истином, Београд 2011. године

**GRAFIKON-5 PROCENAT UČEŠĆA RADNO SPOSOBNIH
(VOJNOSPOSOBNIH) MUŠKARACA (15-64 GOD)
U UKUPNOM BROJU MUŠKARACA**
Tabela-1, Kolona-11, broj ispod razlomačke crte

У оба графика проценат није израчунат за податке пописа становништва из 1991. године јер, због избијања кризе у бившој СФРЈ, Савезни завод за статистику није довршио обраду података са пописа. Међутим уочљиво је да је проценат броја мушкараца у укупном броју становника незнатно растао од 1953. до 1981. године, а да је процентуално учешће војноспособних мушкараца у укупном броју мушкараца порасло од 1971. до 1981. године за 5,3%. Имајући у виду ову тенденцију обрачун броја војноспособних мушкараца извршен је за оба процента, и за 60% и за 65%.

У јануару 1994. године у Сребреници је према једном релевантном извору било укупно **37.255** становника.²⁾

Од тог броја, како се наводи у документу, **16.708** становника је са територија суседних општина који су избегли почетком сукоба у БиХ, а **20.547** је домицилно становништво. У истом документу одговорни у Статистичком заводу у Тузли се упозоравају да те податке не би требало износити пред међународним организацијама јер они, како се наводи у документу, према њима калкулишу са бројем од **45.000**.

Од **37.255** становника, према демографском профилу становништва Сребренице, 51% или **19.000** је мушкараца, а 60% до 65% или **11.394 до 12.350** је војноспособних мушкараца од укупног броја мушкараца. Појам „војноспособни мушкарци“ одговара појму „радно способни мушкарци“, а то су мушкарци од 15 до 64 године. Ако, према демографском профилу, обрачунамо војноспособне мушкарце од **45.000** становника онда **13.762 (60%) до 14.917 (65%)** су војноспособни мушкарци.³⁾

У јануару 1995. године у Сребреници је било укупно **36.005** становника, од чега је **11.495** војноспособних мушкараца.⁴⁾

У јулу 1995. године, непосредно пред почетак операције ВРС (операција је почела 6. јула 1995. године), према подацима УНХЦР-а, у Сребреници је било **38.000** становника од чега је **11.621 до 12.597** војноспособних мушкараца, а према подацима Холандског батаљона УНПРОФОР-а и Специјалног известиоца за људска права Т. Мазовјецког у Сребреници је било **42.000**

2) Документ председника председништва општине Сребреница број 01-05/94 од 11.01.1994. године, доказни предмет P01806.

3) Број војноспособних мушкараца утврђен је на основу израђеног демографског профила становништва Сребренице по званичним пописима становништва од 1953. до 1991. године.

4) Документ Општине Сребреница, ОШ ЦЗ број 04-45/95 од 11.01.1995 год. (P1245, D117) Наведени број војноспособних мушкараца изворно је преписан из предњег документа. Није израчунаван на основу демографског профила, као у претходном и осталим случајевима.

становника, од чега је **12.845** до **13.923** војноспособних мушкараца.⁵⁾

Испоставило се да је **42.000** ипак била претерана бројка:

„УНПФ је, међутим, у знак опреза додао да је број несталих изведен из укупног броја становника енклаве, који је, према процени УНХЦР износио **42.000** и био, како се претпоставља, претеран, али није познато у којој мери.“⁶⁾

Средња вредност распона од **38.000** до **42.000** становника Сребренице почетком јула 1995. године износи **40.000**, а то је и најчешћи податак у доступним документима.

Податак да је почетком јула 1995. године у Сребреници било 40.000 становника наводи се у следећим изворима:

- Доказни предмет тужилаштва у предмету Толимир Р589
- Извештај и Прилог извештају експерта демографа тужилаштва.⁷⁾
- Чињеница о којој је пресуђено у предмету Крстић, другостепена пресуда, пар. 15.
- Документ УН, доказни предмет тужилаштва у предмету Толимир Р1462.
- Дебрифинг, параграф 2.33.
- Дебрифинг, Прилог-4. и Прилог-5 (Шема)
- Документ Агенције за истраживање и документацију (АИД), Тузла, број Трибунала 01007053.

Само се два пута у литератури наводи да је почетком јула

5) Извештај базиран на дебрифингу (у даљем тексту Дебрифинг) NIOD-а (Холандски институт за проучавање ратне документације), 28. јули 1995., број Трибунала D101/95/19818

6) Извештај Генералног секретара УН о Сребреници уз Резолуцију Генералне скупштине УН 53/35, доказни предмет Р01226, параграф 380

7) Х. Брумборг (експерт демограф Тужилаштва МКТЈ): „Прилог извештају о броју несталих и мртвих из Сребренице“, Осло 12.04.2003. год, број Трибунала 03080316 и документ број R0660528. Такође, Дебрифинг, параграф 2.33.

1995. године у Сребреници било мање или више од **40.000** становника, једном **38.000** и други пут **42.000**. У свим осталим документима се наводи број од **40.000**, што је уједно и средња вредност бројева **38.000** и **42.000**.

1.2. Број становника Сребренице после операције ВРС

У Дебрифингу, параграф 5.38, Прилог-4 и Прилог-5, страна 8, и шематски приказ кретања становника Сребренице током и после операције ВРС у Тузли и околини, регистровано је **35.632** становника (регистрација је завршена 4. августа 1995. године). Овај број се односи на цивиле:

„5.38. На основу УН извора чини се да су **35.632** избеглице стигле у Тузлу до 4. августа 1995. године. Од ових избеглица, отприлике 17.500 људи је стигло до Тузле аутобусом. Међу избеглицама је можда било 800-1.000 војника А БиХ.“

Према подацима Џонатана Рупера, бившег новинара ВВС, почетком августа 1995. године у Тузли и околини регистровано је **35.632** избеглице из Сребренице.⁸⁾ Овај број се, такође, односи на цивиле и не обухвата војнике.

1.3. Кретање становника током и после операције ВРС

Према Дебрифингу, као и према свим осталим доступним документима који су као доказни предмети Тужилаштва уврштени у списе предмета у којима је суђено пред МКТБЈ, кретање становништва Сребренице у току и после операције ВРС је изгледало овако. Укупно становништво Сребренице (**38.000** до **42.000**) у току операције ВРС цивилно и војно руководство Сребренице поделило је у две групе.

Прву групу су чинили жене, деца и старци (**25.000**) који су из

8) Џонатан Рупер, "Икона Сребренице", чланак, Информативни билтен превода, број 2/2004, Центар за војнонаучну документацију и информације, Београд 2004.

Поточара преко Братунца евакуисани у Тузлу и ту регистровани као избеглице. Термин избеглице је преузет из Дебрифинга иако се ово становништво, по одредбама међународног хуманитарног права и војне доктрине, не може називати избеглицама, већ тачније расељеним становницима. Расељених операцијама или офанзивама, како каже генерал Р. Смит, командант УНПРО-ФОР-а за БиХ у једној од својих изјава.⁹⁾ Генерал Смит је ово изјавио након хрватске операције „Бљесак“, којом је хрватска војска протерала све Србе из западне Славоније. То се догодило у оквиру здружене операције хрватске војске, Хрватског вијећа одбране БиХ, 5.К АБиХ, Корпуса за брзе интервенције Европске уније и НАТО у којој су заузели 10 западнобосанских општина (све до Новог, Приједора и Бањалуке) које су до јула 1995 године биле у саставу Републике Српске. Том приликом расељено је око **90.000** становника из тих општина. За ове Србе генерал Смит у цитираној изјави каже:

„...а онда су Срби расељени офанзивама извршили систематско етничко чишћење остатака хрватске и муслиманске мањине из Приједора и Бањалуке, како би се они сместили.“

По наведеној оцени испада, када се операцијама или офанзивама расели муслиманско становништво, онда је то „етничко чишћење“ (одн. „прогон“, „депортација“ или „присилно премештање“, што је терминологија која се рутински користи у изјавама сличних извора) али када се ради о Србима, који су на исти начин расељени, онда то више није ниједно од набројаних противправних дејстава са изражено негативном конотацијом, већ се бира релативно блажа варијанта, „расељавање“). Двојни аршин је очигледан, али нам даје за право да бирамо израз по истој мери.

Другу групу су чинили војноспособни мушкарци (**10.000** до **15.000**) који су, према одлуци војног и цивилног руковод-

9) Р. Смит, Изјава, број Трибунала 00848867

ства Сребренице, били одвојени од својих породица (од прве групе) и кренули у пробој преко Буљина и Коњевић Поља ка Кладњу и Грачаници, на територији под контролом А БиХ. Од ове групе, **10.632**¹⁰⁾ мушкараца у Кладњу и Грачаници одвојило се од остатка колоне и прикључило се првој групи у Тузли и ту су заједно са њима регистровани као избеглице (видети доле, Шеме 1. и 2.). Неможе бити спорно да овај број представља војноспособне мушкарце који су се пробали и по доласку у Тузлу прикључили својим породицама (женама, деци и старцима који су евакуисани из Поточара). У другом документу се наводи да се у Тузлу, из колоне у пробоју, пробало **10.000** војноспособних мушкараца¹¹⁾. Заједно, прва и друга група представљају укупан број регистрованих живих муслиманских избеглица из Сребренице и он износи **35.632** лица (прецизније видети доле). Остатак су војници 28. дивизије који су ушли у састав 2.К (Други корпус) А БиХ и нису се регистровали као избеглице (**3.000** до **5.000**).

Трећа група (**1.000** становника) настала је спонтано, а чинили су је становници Сребренице који су избегли у Жепу, па одатле у Србију или треће земље. Међу њима је било **300-400** војника 28. дивизије АБиХ.

У августу, тачније 4. августа 1995. године (мање од месец дана од пада, одн. заузимања Сребренице) влада из Сарајева уз помоћ Светске здравствене организације пописала је избеглице из Сребренице. Укупно је регистровано **35.632** избеглица. Ради се искључиво о цивилима.¹²⁾ Од овог броја **10.632** су војноспо-

10) Дебрифинг, Прилог-4, Шема

11) Документ 2.К АБиХ од 17. јула 1995 године, доказни предмет D01998 приказан у предмету Младић.

12) Дебрифинг, Прилог-4 и 5 Писму Министра одбране (МО) Холандије упућено холандском парламенту; Џонатан Рупер, „Икона Сребренице“, Информативни билтен превода, број 2/2004, Центар за војнонаучну документацију и информације, Београд 1994.

собни мушкарци.¹³⁾

1.3.1. Војноспособни мушкарци (ВСМ)

Према свим доступним подацима, из више извора, најприближнија цифра војноспособних мушкараца (укључујући и војнике 28. дивизије, око **5.000**) који су се пробијали креће се од **10.000** до **15.000**.

Према Извештају ГС УН о Сребреници уз Резолуцију Генералне скупштине УН 53/35 (у даљем тексту Извештај ГС УН), током пробоја погинуло је **3.000** војника 28. дивизије.¹⁴⁾ Број погинулих (**3.000**) током пробоја 28. дивизије потврђују бројни документи.¹⁵⁾

Постоје значајни разлози за претпоставку да је број погинулих (легитимне жртве) бораца 28. дивизије већи од **3.000**. Многи су погинули током борби за Сребреницу, неки у међусобним окршајима којих је, према изјавама припадника холандског батаљона УНПРОФОР-а, било у више наврата (између 10. и 11. јула 1995. године међусобни окршаји су трајали скоро целу ноћ), неки су извршили самоубиство. Нема доступних података о тачном броју погинулих на један од оваквих начина. Али по уобичајено неодређеном начину изражавања Тужилаштва и његових експерата, могао би се извести закључак да је, на наведене начине, погинуло *више стотина*, или *око хиљаду*, или

13) Дебрифинг, Прилог-5, Шема

14) Извештај Генералног секретара УН о Сребреници уз Резолуцију Генералне скупштине УН 53/35, доказни предмет Р01226

15) Документ Уједињених нација, доказни предмет Р588; Изјаве четворице сведока-Муслимана: 27.10.95. 2) 09.10.95. 3) 01.02.96. и 4) 12.02.96; видео запис о прихвату војника и мушкараца који су се пробили, доказни предмети D268, D269, D270 и D271. Сваки од ових сведока процењује да је погинуло по око 1.000, али двојица од њих наводе исто место погибије, док друга двојица наводе различита места. Закључак је да је укупно погинуло 3.000 војника. Видео запис њиховог исказа аутору је показан током сведочења у својству вештака у предмету Толимир у фебруару 2012. године. Доказни предмет D280.

на стотине и слично. Између **500** и **1.000** претходно одабраних војноспособних мушкараца убила је једна мања јединица А БиХ по налогу највиших руководилаца из Сарајева и Сребренице, јер би, ако би се домогли слободне територије, могли бити велика опасност по њих.¹⁶⁾ Због недостатка конкретних података, овај број неће бити разматран током анализе и прорачуна.

Према Извештају експерта демографа тужилаштва Х. Бромберга током пробоја 28. дивизије погинуло је **1.500** војника¹⁷⁾, а према редовном борбеном оперативном извештају 2.К А БиХ Генералштабу А БиХ од 17.јула¹⁸⁾ до тада је, према њиховим сазнањима, у пробоју погинуло **1.000** војника.

Према изјави начелника ГШ А БиХ генерала Расима Делића у парламенту Федерације БиХ 4. августа 1995. године, свих **5.000** његових војника 28.дивизије углавном су се неповређени пробили и ушли у састав 2.К А БиХ¹⁹⁾ и нису регистровани међу избеглицама цивилима у Тузли и околини.

Према подацима Међународног комитета црвеног крста (МКЦК) пробило се и укључило у 2.К А БиХ **3.000** војника 28. дивизије и они нису регистровани међу избеглим цивилима у Тузли и околини.²⁰⁾

1.3.2. Цивили

Према подацима УНХЦР **1.000** становника из Сребренице, међу којима је било **300** до **400** војника, побегло је у Жепу. Касније је један део побегао у Србију одакле је враћен у БиХ или

16)Ибран Мустафић (оснивач СДА у Сребреници), Интервју „Вечерњим новостима,“ 21. фебруар 2013. године.

17) Видети горе, фуснота б.

18) 2.К А РБиХ Редовни борбени извештај, стр. пов .бр. 02-1-727/37 од 17.07.95. Генералштабу А РБиХ.

19))Изјава генерала Расима Делића, наводи Џонатан Рупер, „Икона Сребренице“, Информативни билтен превода, број 2/2004. Центар за војнонаучну документацију и информације, Београд 2004.

20) Дебрифинг, Прилог-4 Писму МО

треће државе, а један већи део евакуисан је са осталим становништвом из Жепе крајем јула 1995. године.²¹⁾

Према подацима МКЦК и Извештају Т. Мазовјецког, Специјалног известиоца ГС УН за људска права, из Поточара (базе холандског батаљона УНПРОФОР-а) евакуисано је **23.000** цивила (жена, деце и старца).²²⁾ У Извештају Специјалног известиоца ГС УН, на страни 4., прецизно се наводи да је **17.200** цивила смештено у Тузли и околини, а **5.800** на аеродрому „Дубраве“ код Тузле. Према Дебрифингу из Поточара је **25.000** цивила (жена, деце и старца) евакуисано у Тузлу и околину.²³⁾ Од овог броја **24.250** су жене, деца и старци, а 750 су војноспособни мушкарци, према сведочењу пуковника Кареманса, команданта холандског батаљона.²⁴⁾

Значајно је, на основу предњих података, обратити пажњу на следеће чињенице. Прво, подаци из различитих извора се не разликују битно, што упућује на њихову аутентичност. Друго, број становника у јануару 1995. године је опао за око **1.000** у односу на број у јануару 1994. године, што је логично, јер ко год је могао евакуисао је своју породицу на сигурнија подручја. Евакуација је вршена непрекидно на разне начине. (Например, УНХЦР је на своју иницијативу, уз подршку УНПРОФОР-а, до априла 1993. године евакуисао око **9.000** становника из Сребренице, а у априлу процес је прекинут на интервенцију Владе Алије Изетбеговића.²⁵⁾ Било је и самовољног напуштања Сребренице, како цивила тако и војника.²⁶⁾ Треће, мало је вероватно да је број ста-

21) Ибид.

22) Ибид.

23) Ибид, Прилог-4 и Прилог-5 Шема.

24) Пуковник Кареманс, командант холандског батаљона УНПРОФОР-а, Изјава од 25.09.1995. године (стр.3.), број Трибунала, 00818008.

25) Р. Батлер (војни експерт тужилаштва), „Извештај о командној одговорности у ГШ ВРС“, параграф 3.5, број Трибунала 06006255.

26) „Седмични извештај“ команде 8.ОГ број 130-13-75/94 од 09.09.1994.

новника Сребренице за шест месеци (од јануара до јула 1995. године) стварно могао порастати са **36.005** становника на **38.000** до **42.000** (за око **2.000** до **6.000**), али ради научне доследности, подаци о броју становника у јулу 1995. године прихваћени су бар хипотетички као чињенице. Ради се о подацима муслиманске стране и на основу њих је такође извршен прорачун броја становника и војноспособних мушкараца пре и после операције ВРС, да би се избегао приговор о пристрасности.

Важно је упоредити број становника Сребренице у јануару 1995. године (**36.005**) по подацима општинског Штаба цивилне заштите (видети горе, фуснота 4.) са бројевима становника почетком јула 1995. године из других извора (**38.000** до **42.000**). Таквим поређењем дошло би се до закључка да је у Сребреници између јануара и јула 1995. године број становника порастао, што изгледа мало вероватно. Као што је већ наведено, постоје докази да су влада у Сарајеву и њени локални органи спречавали евакуације становништва из Сребренице кад год су огли али има и бројних доказа о самовољном напуштању енклаве, како цивила тако и војника, кад год би се указала прилика за то (видети доле, фуснота 25).

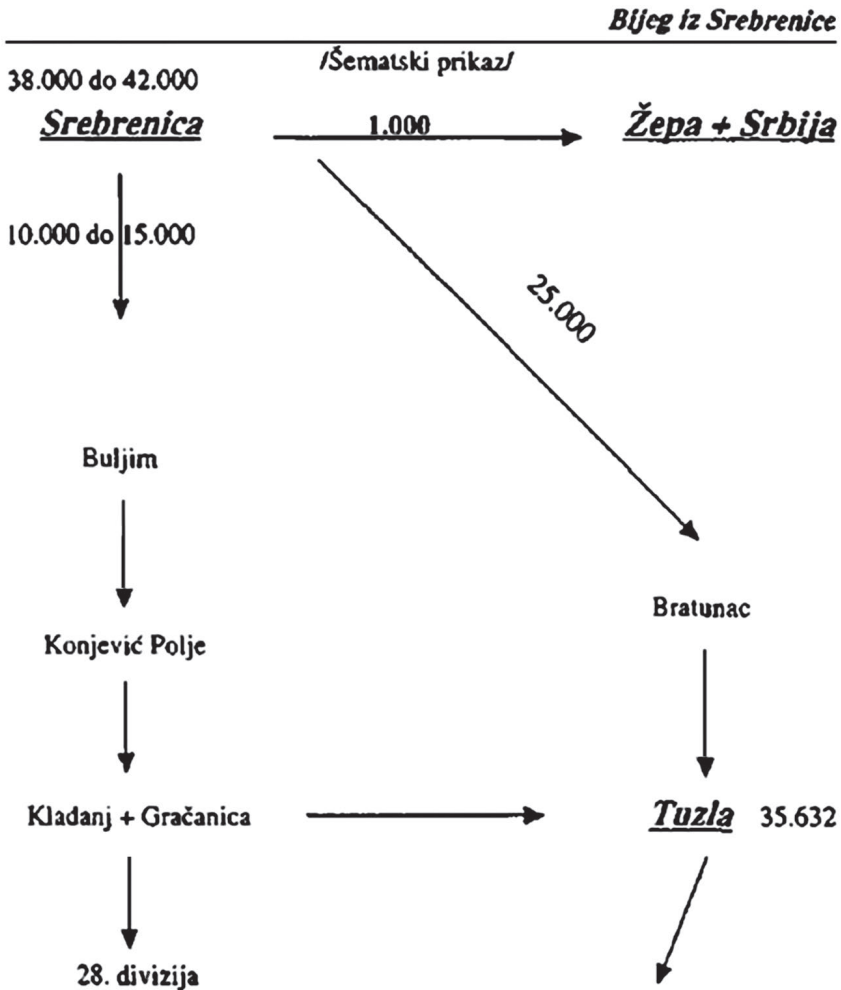
Изнете чињенице односе се на број становника Сребренице пре и после операције ВРС и кретање становништа пре, у току и после операције ВРС. На основу предњих података о бројевима становништва и војноспособних мушкараца, биће извршен прорачун становништва и војноспособних мушкараца применом математичких метода, са степеном поузданости и прецизности који та метода омогућава.

1.3.3.Анализе и прорачуни

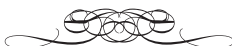
Ради лакшег праћења прорачуна који следе послужићемо се наредним двама шемама.

год.; Команда 28. див. „Наређење за спречавање недозвољеног напуштања ДМЗ“,“ стр. пов. бр. 01-57/95 од 27.05.1995.год.; Команда 28.див. стр. пов. бр. 01-132/95 од 21.06.1995. године, „Извештај о предузетим мерама“.

Шема-1: Кретање становништва Сребренице

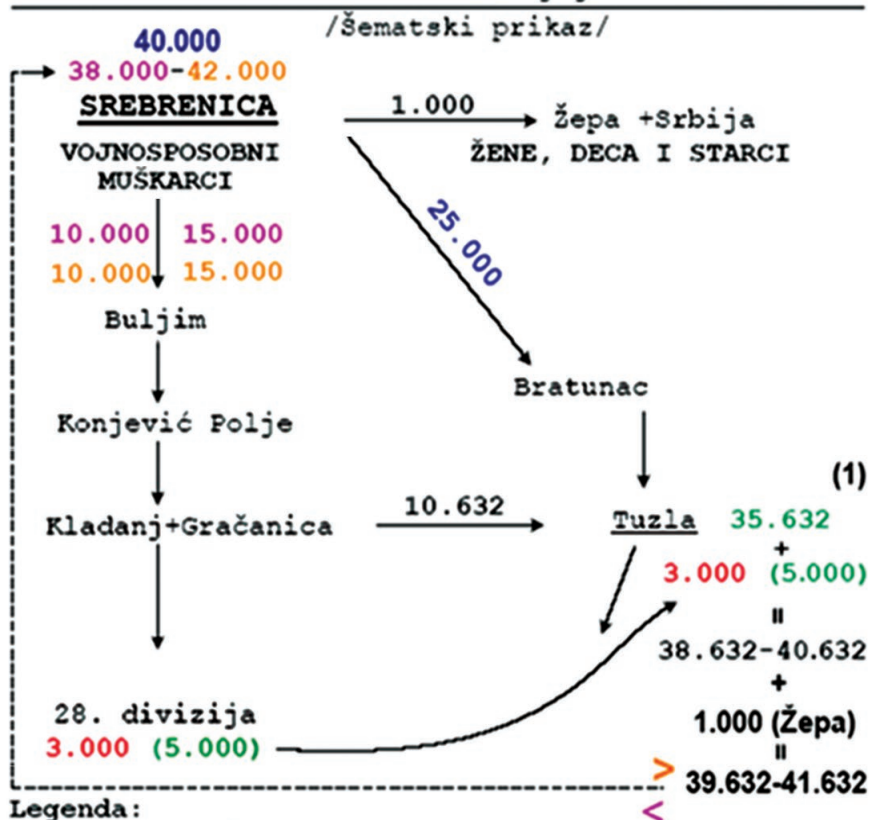

Шема је изворно преузета из Дебрифинга холандског Института за ратна истраживања (NIOD). Као што се види, на хоризонталној линији од Кладња и Грачанице ка Тузли није приказан број од **10.632**, иако се он јасно распознаје као разлика између цифре за евакуисане цивиле (**25.000**) и укупног броја пописаних (**35.632**). С тога ћемо се послужити и наредном прецизнијом и допуњеном Шемом 2.

Шема-2: Допуњена Шема-1, Кретање становништва Сребренице²⁷⁾

Bijeg iz Srebrenice

42.000- (minus) 41.632 = 368

10.632+3.000 (5.000)=13.632 (15.632)>10.000 do 15.000, a

< 15.000 za 1.368⁽¹⁾

Напомена: црвеном бојом приказани су бројеви на основу извора МКЦК, а зеленом на основу муслиманских извора.

27) Ратко П. Шкрбић, Сребреница-геноцид над истином, Свет књиге д.о.о., Београд 2011.

На основу приказаног, могли би се урадити следећи прорачуни и извући следећи закључци.

Прво: **35.632** регистрованих живих избеглица у Тузли и околини плус **3.000 (5.000)** војника 28.дивизије који се нису регистровали као избеглице једнако је **38.632(40.632)** становника, више **1.000** који су избегли у Жепу па у Србију, једнако је **39.632(41.632)** становника. Овај број је већи од било којег броја становника Сребренице који се у њој затекао почетком операције ВРС, а горња граница (**41.632**) мања је за **368** особа од броја становника по подацима холандског батаљона и Специјалног известиоца УН за људска права (**42.000**). То би могла бити негативна разлика броја становника после операције ВРС у односу на број пре операције.

Друго: Број регистрованих избеглица из Сребренице, **35.632** мање **23.000** жена, деце и стараца, према подацима МКЦК евакуисаних из Поточара, једнако је **12.632** лица, што би представљало број војноспособних мушкараца. Ако се томе броју дода **3.000 (5.000)** војника 28.дивизије, који нису регистровани међу избеглицама добија се број од **15.632** или **17.632** војноспособних мушкараца, што је више од било којег броја тих мушкараца који су се у Сребреници затекли пре операције ВРС, чак и од горње границе (**15.000**) мушкараца који су се пробијали. Ови подаци изгледају парадоксално, али математика је неумољива. Извор података није српска већ супротна страна, која је пребројавала и пописивала становнике пре и после операције ВРС.

Треће: Укупан број регистрованих избеглица из Сребренице, **35.632** мање **24.250** жена, деце и стараца, према подацима из Дебрифинга евакуисаних из Поточара, једнако је **11.382** лица. Ако се овом броју дода **3.000 (5.000)** војника 28.дивизије А РБиХ добија се број од **14.382** или **16.382** војноспособних мушкараца. Овај број је већи од било којег броја војноспособних мушкараца који су се затекли у Сребреници пре операције ВРС, а његова доња граница (**14.382**) је за **618** мања од горње границе (**15.000**) тих мушкараца који су се пробијали. То би могла бити негативна разлика, као у првом прорачуну у овом сегменту анализе.

Четврто: Ако се бројевима од **14.382** до **16.382** (видети горе, трећи пример овог прорачуна) војно способних мушкараца после операције ВРС дода приближно око **7.000** наводно погубљених војно способних мушкараца добија се број од **21.382** до **23.382** војноспособних мушкараца. У том случају у Сребреници је почетком јула 1995. године требало бити укупно **35.636** до **38.970** мушкараца, односно укупно **69.874** до **76.411** становника. За овај и наредне прорачуне коришћен је демографски профил становништва Сребренице (видети горе, фуснота 1). Услов за прорачун је да је проценат војноспособних мушкараца у укупном броју мушкараца 60%, колико је било 1981. године према наведеном демографском профили. Пошто је у укупном броју мушкараца проценат (%) војноспособних порастао за 5,3% 1981. године у односу на 1971. годину урадићемо прорачун и под условом да је 1991. године проценат порастао на 65%, у односу на 60% колики је био 1981. године.

У том случају, у Сребреници је почетком јула 1995. године требало бити укупно **32.895** до **35.972** мушкараца или укупно **64.500** до **70.533** становника. Према доступним подацима толико становника није било никада у Сребреници и зато је такав резултат нереалан за било који период, а посебно почетак јула 1995. године. Математика је опет препрека олаком доношењу закључака у служби неке агенде. Највећи број становника Сребренице почетком јула 1995. године који се појављује у расположивим документима износи **42.000**, а и тај број се у кредибилним изворима појављује само једном. Најчешћи број који се у доступним документима износи је **40.000**, што је и пресуђена чињеница пред МКТБЈ, између осталог у правоснажној пресуди у прему Крстић, пар. 15.

Ради лакшег и попунијег разумевања, анализе и прорачуни се могу поједноставити.

Пето: **35.632** (цивила) + **3.000(5.000)** (војника) = **38.632** (**40.632**) + **1.500** (погинулих током пробоја дивизије по наводима Х. Бромберг, експерта демографа Тужилаштва МКБЈ) =

40.132 (42.132) + 1.000 (становници који су отишли у Жепу) = **41.132 (43.132)**. Овај број је већи од **40.000** колико разни извори потврђују да је на почетку операције ВРС 6. јула 1995. било становника у Сребреници.

Шесто: **35.632** (цивила) + **3.000(5.000)** (војника) = **38.632 (40.632) + 1.000** (погинулих током пробоја 28. дивизије по документу 2.К АБиХ од 17. јула 1995.) = **39.632 (41.632)**. Овај број је за **368** особа мањи од броја становника Сребренице колико их је требало бити 6. јула 1995. године. У овом примеру није узето у обзир **1.000** становника који су отишли у Жепу. Ако у обрачун унесемо и овај број онда добијамо: **39.632 (41.632) + 1.000 = 40.632 (42.632)**. Недопустиве недоследности које се редовно појављују када се расположиве цифре математички обраде опет доводе у питање кредибилитет службених прорачуна.

Седмо: **35.632** (цивила) + **3.000 (5.000)** (војника) = **38.632 (40.632) + 3.000** (погинулих током пробоја 28. дивизије, према проценама из докумената УН) = **41.632 (43.632)**. Ово је трећа од могућих варијанти о броју погинулих током пробоја 28. дивизије, изведена на основу расположивих докумената и података. Пошто се ради о резултату прорачуна чија је и доња и горња граница већа од **40.000**, колико је почетком јула 1995. године у Сребреници требало бити становника, увођење у прорачун **1.000** становника који су отишли у Жепу постаје излишно.

Прорачун би се могао додатно поједноставити, а свако поједностављивање иде на руку тужиоцима Хашког трибунала. Осим тога, у обрачун ћемо унети и податак о „више од 7.000“ наводно погубљених ВСМ који Тужилаштво заступа у оптужницама. Овакав приступ је оправдан да се не би повредио интегритет Тужилаштва, пошто му је аутору, на сведочењу у својству војног експерта у предмету Толимир, заступник оптужнице приговорио да није узео у обзир податке до којих је Тужилаштво дошло методологијом „утврђивање броја погубљених ВСМ“ форензичким методама, укључујући и анализу ДНК. Дакле,

Осмо: Полазећи од тога да проценат ВСМ износи 65% од укупног броја мушкараца:

$10.632 + 3.000 (5.000) = 13.632 (15.632) + 1.000$ (погинулих у пробоју према напред наведеном документу 2.К А БиХ) = $14.632 (16.632) + 171$ (заробљеника размењених из логора Батковић) = $14.803 (16.703) + 300$ (војника који су отишли у Жепу и оданде евакуисани) = $15.103 (17.003)$. Све цифре се односе на ВСМ. Ако се овом броју дода 7.000 наводно погубљених ВСМ, како тужилац тврди у оптужницима за Сребреницу, добија се број од $22.103 (24.003)$ ВСМ-а, па према томе следи да је почетком јула 1995. године у Сребреници морало бити укупно $34.004 (36.927)$ мушкараца. Ако овај број представља 51% од укупног броја становника, следи да је у Сребреници почетком јула 1995. године било $66.674 (72.405)$ становника.

Ако је % ВСМ био 60% , колико је било 1981, из тога произилази да је почетком јула 1995. у Сребреници било укупно $36.838 (40.005)$ мушкараца или укупно $72.231 (78.441)$ становника.

Те збирне цифре премашују све веродостојне параметре и зато не могу бити третиране озбиљно. То нужно ставља под знак питања бар неке од базних података Тужилаштва на основу којих су овај и наредни прорачуни изведени.

Девето: Полазећи од тога да проценат ВСМ износи 65% од укупног броја мушкараца:

$10.632 + 3.000 (5.000) = 13.632 (15.632) + 1.500$ (погинулих у пробоју према Х. Брумборг, експерту демографу тужилаштва) = $15.313 (17.132) + 171$ (размењених из Батковића) = $15.484 (17.303) + 300$ (војника који су отишли у Жепу и оданде евакуисани) = $15.784 (17.603)$. Све бројке се односе на ВСМ. Ако се томе дода 7.000 наводно погубљених ВСМ, како се тврди у оптужницама за Сребреницу, добија се број од $22.784 (24.603)$ ВСМ-а, из чега следи да је у Сребреници почетком јула 1995. године било укупно мушкараца $35.052 (37.850)$. Ако би овај број представљао 51% од укупног броја становника Сребренице, опет следи резултат који је нереалан, да је у Сребреници почетком јула 1995. године било $68.729 (74.215)$ становника.

Ако је % ВСМ био 60% , колико је било 1981. год. онда је у Сребреници почетком јула 1995. било укупно $37.973 (41.005)$

мушкараца или укупно **74.457 (80.401)** становника. На ове цифре применљив је исти коментар као у претходном одељку.

Десето: Полазећи од тога да проценат ВСМ износи 65% од укупног броја мушкараца:

10.632 + 3.000 (5.000) = 13.632 (15.632) + 3.000 (погинулих у пробоју 28. дивизије према подацима из докумената УН) = **16.632 (18.632) + 171** (размењених из логора Батковић) = **16.803 (18.803) + 300** (војника који су отишли у Жепу и оданде евакуисани) = **17.103 (19.103)**. Све бројке се односе на ВСМ. Ако се томе дода **7.000** наводно погубљених ВСМ, како тужилац тврди у оптужницама за Сребреницу, добија се број од **24.103 (26.103)** ВСМ, из чега следи да је почетком јула 1995. године у Сребреници било укупно **37.081 (40.158)** мушкараца. Ако овај број представља **51%** од укупног броја становника Сребренице, из тога произилази да је у Сребреници почетком јула 1995. године било **72.707 (78.741)** становника.

Ако је проценат ВСМ био 60%, колико је износио 1981. год. онда је у Сребреници почетком јула 1995. било укупно **40.171 (43.505)** мушкараца или укупно **78.766 (85.304)** становника. На резултат овог прорачуна у још изразитијем степену применљив је исти критички коментар као на крају претходна два одељка.

Прорачун би се могао додатно поједноставити на начин који би по Тужилаштво МКБЈ био још повољнији и за који би се могло претпоставити да би на најбољи начин подржао његову тврдњу о наводно „више од 7.000 погубљених ВСМ“. У ову варијанту прорачуна неће бити укључени војници 28. дивизије који су се пробили (**3.000/5.000**), ни погинули током борби за Сребреницу и током пробоја, ни размењени из логора Батковић, ни евакуисани из Жепе. Биће узети у обзир само ВСМ који су се прикључили породицама у Тузли након пробоја и прегруписавања колоне која се пробијала ка Кладњу и Грачаница (војници 28. дивизије и ВСМ, **10.632**) и број наводно погубљених ВСМ који тужилац заступа у оптужници (**7.000** или више од 7.000, како се тужилац најчешће изражава). Тај прорачун следи.

Једанаесто: **10.632 + 7.000 = 17.632**. Све бројке се односе на ВСМ. Под претпоставком да је од укупног броја мушкараца **65% (60%)** ВСМ, следи да је у Сребреници почетком јула 1995. године морало бити укупно **27.126 (29.386)** мушкараца. Ако је проценат мушкараца у укупном броју становника **51%**, из тога следи да је у Сребреници почетком јула 1995. године било **53.188 (57.619)** становника. Највећи број који се у документима помиње је **42.000** становника, а најчешћи **40.000**. Разлика је очигледна и значајна **11.188 (15.619)**, ако разлику рачунамо за број становника Сребренице почетком јула 1995. године који је повољнији за тужилаштво (**42.000**), а **13.188 (17.619)** ако разлику рачунамо за број становника Сребренице у истом периоду који се најчешће наводи у доступним документима (**40.000**). Ни овај резултат, изведен под претпоставкама максимално повољним по Тужилаштво МКТБЈ, није у складу са утврђеним чињеницама.

2. Контрoверзе Тужилаштва

2.1. Заробљавање, заточење, превозење и погубљење²⁸⁾

Сада ће бити испитани основи на којима генерално почивају докази Тужилаштва Хашког трибунала који се односе на тему ове расправе.

Напомена: У наредним прегледима у овом одељку (2.1.) сви бројеви изворно су преписани из: 1.) Исказа о војним догађањима у Сребреници (Ревизија), Операција „Криваја-95“, 1. новембар 2002. године, војног експерта тужилаштва Ричарда Батлера²⁹⁾, 2.) Чињеничног основа у предмету IT-05-88-PT (даље у тексту, Поповић и остали), од 24.02.2006. године и 3.) из оптужнице Тужилац против

28) Ратко П. Шкрбић, Сребреничка подвала, Историјски пројекат Сребреница, Београд 2013.

29) Р. Батлер, “Исказ о војним догађањима у Сребреници (Ревизија), Операција Криваја-95“ 01.11.2002. године (у даљњем тексту Исказа), број Трибунала 03072366.

Здравка Толимира, предмет IT-05-88/2-I (у даљем тексту предмет Толимир). „Пар.“ означава параграф оптужнице.

Ради лакшег праћења **плавом бојом** приказани су подаци из предмета Поповић и остали, а **црвеном бојом** из предмета Толимир. Стандардном бојом приказани су подаци војног експерта тужилаштва, Ричарда Батлера (Richard Butler).

А) ЗАРОБЉАВАЊЕ:

а) Издвојено из Поточара:

1) 3-4 аутобуса $\times 60 = 180-240$

9) 6 аутобуса $\times 60 = 360$ (296, након пребројавања заробљеника 13.07.95., Пар.6.3.)

Свега из Поточара: 540-600 (**1000**) (Ово се уклапа у сведочење пуковника Кареманса: 2-3% од 23.000 до 25.000 жена, деце и стараца, колико их је стигло у Поточаре 12. и 13. јула 95 године)³⁰.

б) Из колоне која се пробијала:

2) 5-6 камиона $\times 100 = 500-600$ (**више од 1.000**)

3) 1 камион $\times 100 = 100$

4) 2 аутобуса $\times 60 = 120$

5) 1 камион $\times 100 = 100$

6) 1 аутобус $\times 60 = 60$

7) 1 камион $\times 100 = 100$

Свега из колоне која се пробијала: **1.080 (1.480)**

Максимално заробљено (горња граница распона бројева): из Поточара а) и колоне која се пробијала б) и одведено на привремено заточење у Братунац: а)+б) $600+1.080(1.480) = 1.680$ (**2.080**, ако се узме у обзир број **1.000** издвојених у Поточарима који Тужилац наводи у оптужници) лица, под условом да је у Новој Касаби било 160. А ако је у Новој Касаби било 3.000 заробљеника, онда је укупно заробљено: $3.820 + 600 / 1) = 4.420$ (**4.820**). Према Дебрифингу, Прилог-5, стр.7. укупно је из колоне заробљено **3.000** мушкараца припадника 28. дивизије

30) Видети горе, фуснота 19.

А БиХ. Већ сада видимо значајно неслагање бројева које заступају тужиоци у оптужницама и оних које заступа референтна научна установа из области проучавања ратне документације NIOD.

Имамо ли у виду чињеницу да су заробљени војници 28. дивизије А БиХ приказани на ливади у селу Сандићима (**1.000**) на тој ливади били привремено и да су пребачени у Нову Касабу, онда број заробљеника приказаних у Новој Касаби обухвата и оне који су приказани на ливади у Сандићима. То, дакле, нису посебне групе заробљеника, па се не могу сабирати (као на пример **2.500 - 3.000 + 1.000** са ливаде у Сандићима) да би се добио коначан број заробљених војника 28. дивизије.³¹⁾

Стога укупни максимални број заробљених војника 28. дивизије треба умањити за **1.000** и тако, супротно тврдњама Тужиоца у оптужници и војног експерта оптужбе у Исказу, добијамо стварни максимални број заробљених војника 28. дивизије, који износи **3.420 (3.820)**

Б) ПРЕВОЖЕЊА ЗАРОБЉЕНИКА ИЗ БРАТУНЦА у зону 1. Зворничке лаке пешадијске бригаде (у даљњем тексту 1.Злпбр):

ц) Издвојени из Поточара:

1) 3-4 аутобуса x 60 = 180-240

9) 6 аутобуса x 60 = 360

д) Из колоне која се пробијала:

6) 1 аутобус x 60 = 60

4) 2 аутобуса x 60 = 120

7) 1 камион x 100 = 100

5)/3/ 1 камион x 100 = 100

8) 6 аутобуса x 60 = 360

8) 5-6 камиона x 100 = 500-600

31) Телеграм-информација Одељења безбедности 2.К А РБиХ органу безбедности ГШ А РБиХ од 20.07.1995. године, број Трибунала 00950208.

Свега превезених из Братунца у зони 1.Злпбр: ц) + д) = 1.940

Максимум превезених из Братунца у зону 1.Злпбр било је **1.940 (2.340)**, ако је из Нове Касабе одвезено 160 /6) и 7)/ и ако је из Поточара издвојено **1.000**. Ако је из Нове Касабе превезено 2.500 до 3.000 заробљеника а из Поточара **1.000**, рачунато и из колоне и из Поточара, онда је, по Тужилаштву и налазу његовог војног експерта, максимално превезено у зону 1.Злпбр **4.940 (5.340)**.

Ако и овде узмемо у обзир горе наведену чињеницу из Телеграма, која се односи на број заробљених војника 28. дивизије који су привремено боравили на ливади у Сандићима, па затим одатле пребачени у Нову Касабу, онда је максималан број превезених заробљеника у зону 1.Злпбр потребно умањити за 1.000, јер се овај број не може, како смо видели, посматрати издвојено, већ у оквиру броја заробљеника приказаних у Н.Касаби. На тај начин добијамо стварни број превезених, који износи **3940 (4.340)**.

Трагови су златан извор информација. Само их треба пажљиво пратити. Путујући трагом тужилаца открили смо да они тврде да је, пре превозења у зону 1.Злпбр, наводно убијено 1.340 заробљених војника 28. дивизије АБиХ (видети доле, Ц1, првих пет редова). С тога број превезених треба умањити за тих 1.340 па тако добијамо да је стварно превезено **2.600(3.000)** заробљеника. Овај број се скоро у потпуности поклапа са податком о броју заробљених који се наводи у Дебрифингу (**3.000**).

Број заробљених из колоне и издвојених из Поточара могао би бити већи од броја превезених из Братунца на стратишта зато што је, према тврдњама тужиоца, део заробљеника погубљен на местима заробљавања (**1.340**): у долини Церске, река Јадар, Н. Касаба, ливада у Сандићима и у складишту у Кравицама, како тврде и војни експерт и тужиоци. (Видети доле, Ц1, Погубљења, првих пет редова). Међутим, како се види стање је обрнуто. Већи је број превезених из Братунца на стратишта

у зону Зворничке бригаде од броја заробљених из колоне и из двојених из Поточара. То није логично и указује на производњу и манипулисање информацијама. У теорији ратне вештине то је познато под појмом психолошко-пропагандна дејства или дезинформација, односно саставни је део “психолошких операција”.

Погледајмо сада број наводно погубљених мушкараца из Сребренице према наведеним оптужницама:

Ц) ПОГУБЉЕЊА:

(Ц1: Масовна погубљења)

- Долина Церске.....**150 (П.91)**----- **150 (Пар.21.3)**
- Кравица.....**1.000 (П.92)**-----**1.000 (Пар.21.4)**
- Река Јадар.....**15 (П.90)**----- **15 (Пар.21.2)**
- Н.Касаба.....**Нема**-----**160 (Пар.21.3.1)**
- Ливада-Сандићи.....**Нема**-----**15 (Пар.21.4.1)**
- Ораховац (Грбавачка школа) **Нема**-----**100 (Пар.21.6)**
- Рочевећи.....**Нема**-----**500 (Пар.21.8.1)**
- Школа Луке**25 (П.93)**-----**25 (Пар.21.5)**
- Школа Ораховац.....**1.000 (П.94)**-----**1.000 (Пар.21.6)**
- Петковци (школа)....**1.000 (П.95,96)**-----**1.000 (Пар.21.8)**
- Пилица (Војна економија Брањево).....
.....**1.200 (П.97,98)**-----**1.200 (Пар.21.11)**
- Пилица (Дом културе).....**500 (П.99)**-----**500 (Пар.21.12)**
- Козлук.....**500 (П.100)**-----**500 (Пар.21.10)**
- Незук.....**Нема**-----**10 (Пар.21.13)**

СВЕГА ПОГУБЉЕНО:

- Војни експерт тужилаштва----- Непознато
- Тужилац МКТБЈ----- **5.390 (6.175)**

(Ц2: Групна-појединачна погубљења после 19.јула 1995. год.)

- Преживели са ВЕ Брањево-----**4 (Пар.21.14)**
- Рањеника из болнице у Милићима-----**11 (Пар.21.15)**

- Недалеко од Снагова-----6 (Пар.21.15.1)
- Погубљења у близини Трнова-----6 (Пар.21.16)
- Свега: ----- 27

(Ц3: Ситуациона убиства)

- Поточари-----26 (Пар.22.1)
- Братунац-----53 (Пар.22.2)
- Супермаркет у Кравици-----1 (Пар.22.3)
- Школа у Петковцима-----„многа“ (Пар.22.4)

Свега ситуационих убиства-----80

СВЕГА ПОГУБЉЕНО (Ц1 + Ц2 + Ц3)-----6.282

На темељу предње анализе долази се до следећих података (све према тврдњама тужилаца и њиховог војног експерта у оп-тужницама у цитираним предметима):

А) Максимално заробљено бораца 28. дивизије...4.420 (4.820)

Б) Максимално превезених у зону 1.Злпбр.....4.940 (5.340)

Ц) Максимално погубљених.....5.390 (6.282)

Напомена: Број максимално заробљених (А) и макси-мално превезених у зону 1.Злпбр (Б) није умањен за 1.000, сходно горе изнетој чињеници по документу 00950208. Али максимални број превезених у зону 1.Злпбр је потребно умањити за **1.340** наводно побијених заробљеника пре пре-вожења. (Видети горе, Ц1, масовна погубљења, првих пет редова). Када се то учини добија се следећи резултат: Мак-симално превезених у зону 1.Злпбр **3.600 (4.000)**.

Према подацима АИД-а (Агенција за истраживање и доку-ментацију), Тузла, број Трибунала 01007053, погубљено је:

- - Кравица (Складиште), 13.07.95.-----Неколико стотина
- - Тишћа (основна школа) 12-14.07.95.----- 25
- - Ораховац (Грбав.шк.), 14. или 15.07.95.--Више стотина
- - Петковци (школа,брана), 14. или 15.07.95.--Више стотина

- - Долина Церске 14-21.07.-----Више стотина
- - Пилица: 14-16.07.95. у и око школе-----Више стотина
- - Војна економија Брањево (10.ДОд)---Неколико стотина

Подаци АИД-а нису коришћени у прорачунима. Као што се види, није ни могуће користити их, јер су изражени неодређеним цифрама, осим у једном случају. Наводе се ради поређења и стицања целовитије слике о мањкавости оптужница и, у најмању руку, непоузданости доказа које користи Тужилаштво.

Коначно, након предње анализе заробљавања, заточења, превозења и погубљења заробљених војника 28. дивизије, без података из предњег документа АИД-а из Тузле, добија се следећа ситуација:

1.) Б је веће од А: Број превезених заробљеника из места заточења у Братунцу је већи од броја заробљених који су привремено, након заробљавања, били смештени у Братунцу, што је немогуће јер се противи законима логике, математике и здравог разума. Али то је начин како Тужилаштво МКТБЈ саставља оптужнице, без обзира на то да очигледно садрже нетачне или, у најмању руку, контрадикторне податке. У питању нису мале или незнатне разлике у подацима и то по кључном питању. Као што се види, број превезених заробљеника (Б) у зону 1.Злпбр већи је од броја заробљених (А) за 520 (520) особа, а број наводно погубљених (Ц) већи је за 450 (942) особа од броја доведених на погубљење (Б). Природно би било да ситуација буде обрнута, поготово што тужилац тврди да су погубљења делимично извршена и на територији општине Братунац пре превозења у зону 1.Злпбр. Сходно томе, број превезених (Б) требао би бити мањи од броја заробљених најмање за 1.340 војника, колико је, према тврдњама Тужиоца, погубљено у долини Церске /150 (П.91) 150 (П.21.3)/; складишту у Кравици /1000 (П.92) 1.000 (П.21.4)/; на реци Јадар /15 (П.90) 15 (П.21.2)/; у Н.Касаби /Нема, 160 (П.21.3.1)/ и на ливади у Сандићима /Нема, 15 (П.21.4.1)/. Све се то наводно догодило у местима заробљавања и заточења на територији општине Братунац, пре превозења.

Дакле, максималан број превезених у зону 1.Злпбр може бити једино 3.080(3.480) (4.420 мање 1.340 наводно погубљених на местима заробљавања-заточења, или 4.820 мање 1.340). Није могло бити да је од овог броја превезених на стратишта у зони 1.Злпбр (3.080/3.420) погубљено 5.390(6.282) заробљеника, колико тужиоци тврде у оптужницама.

2.) Ц је веће од Б: Број наводно погубљених војника 28. дивизије (мушкараца из Сребренице) је већи од броја војника који су превезени из Братунца на места погубљења у зону 1.Злпбр, што се такође противи законима логике, математике и здравог разума. Природно је да број погубљених заробљеника не може бити већи од броја довозених на места погубљења. Природно је такође да број погубљених заробљеника (Ц) не може бити већи од броја заробљених (А). Међутим, по подацима и тврдњама тужилаца Хашког трибунала и такви парадокси су могући. Тужилаштво МКТБЈ тврди да је број погубљених заробљеника (Ц) већи од броја заробљених (А) за 970 (1.142) особа. А ако се узме у обзир максимални број стварно превезених, добијен умањењем броја заробљених за број 1.340 који су наводно погубљени пре превозења на територију општине Братунац (3.080/3.480), онда следи да је број погубљених у зони 1.Злпбр већи од броја заробљених за 2.310/2.820 (5.390 (6.282) мање 3.080 (3.480))

Овом анализом се ван разумне сумње показује да Тужилаштво МКТБЈ не располаже тачним и поузданим информацијама. Поготово се то односи на његовог војног експерта Р. Батлера који све што тврди и наводно зна о заробљавању, заточењу, превозењу и погубљењу војника 28. дивизије изражава неодређено, у стилу „непознато“, „неколико хиљада“, „на стотине“, „стотине“, „више од“ и сл. На исти начин и тужиоци у оптужницама приказују бројеве заробљених, превезених, погубљених.

Сребренички предмети у Хашком трибуналу граде се на темељу неодређених и генерално недокументованих навода која судска већа некритички усвајају и затим уносе у своје „чиње-

ничне налазе“. Исказ сведока Тужилаштва Ахма Хасића је типичан пример квалитета доказне грађе којом се оперише у МКТБЈ:

„Вртило ми се у глави и након тога сам или заспао или изгубио свијест. Тада је могло бити око 21:00 сат. Кад сам се пробудио био је мрак и падала је киша. Скинуо сам повез са очију и погледао окол. Видио сам ровокопач и булдожер са упаљеним свјетлима.

Хурем и ја смо ходали преко лешева. (Пошто је Хурем имао сат он је рекао да је 12.00 ноћу.) По мојој процјени могло их је бити око 1.200 на ливади. Обишли смо иза велике ископане рупе за коју сам претпоставио да ће бити масовна гробница. Рупа је могла бити дугачка око 10 метара. Требао нам је доста времена да обиђемо око рупе. Не могу процијенити ширину рупе. Те ноћи била је мјесечина и могао сам видјети да се ливада протеже на великој површини“³²⁾

Овај сведок је наводно преживео погубљење на Војној економији Брањево. Занимљиво је да у оба претходно разматрана предмета са сваког места где су наводно вршена погубљења, из сваке групе погубљених осим у дому културе у Пилици, тужиоци имају барем по једног преживелог. На овој изјави тужилац је у предметима *Крстић* и *Поповић* и *остали* (поред изјаве проблематичног сведока-сарадника Дражена Ердемовића) заједно податак да је на Војној економији Брањево погубљено **1.200** заробљеника. Међутим, ако се пажљивије прочита овај део изјаве сведока Хасића, она је у битним деловима противуречна и садржи неприродне тврдње. На пример, сведок не зна ни да ли се онесвестио, ни да ли је заспао, каже да је био мрак и да је падала киша, а одмах иза тога каже да је била месечина и да је могао видети куда се ливада протеже. Надаље каже да је у том мрклом мраку око поноћи могао проценити да је на ливади било око 1.200 убијених, што се чудесно поклапа са проценом другог важног сведока Тужилаштва, учесника у убијању Дражена Ердемовића.

32) Хасић Ахмо, Изјава од 23.03.1996., број Трибунала 00113965

3. Реконструкција, позадина, последице и анализа пада безбедносне зоне.

Извештај NIOD-а из априла 2002. о Сребреници, а који је довео до оставке холандског премијера, неколико пута се позива на процене Тужилаштва, углавном их подржавајући. Међутим, у извештају се не тврди да је убијено око 7.500 особа наведених да су нестале, али се потврђује да је “отприлике 1.500 људи умрло на путу за Тузлу, било од паљбе, у борби, од мина, самоубиством или од глади.”³³⁾

У параграфу 19. оптужнице у предмету Толимир тужилац каже да је у Поточарима издвојено више од 1.000 војноспособних мушкараца и транспортовано у Братунац, где су током 14. и 15. јула били привремено заточени у зградама и возилима. У параграфу 42. исте оптужнице стоји да су 10. и 11. јула хиљаде босанских Муслимана из енклаве, међу којима су били жене, деца и старци и неколико мушкараца побегли у базу УН у Поточарима, где су затражили заштиту Холандског батаљона. Исто пише у предмету Поповић и остали и првостепеној пресуди генералу Толимиру. Овде се види како се неколико мушкараца по потреби може претворити у више од 1.000.

У параграфу 21.4. исте оптужнице тужилац тврди да је полиција, под руководством генерала Љубомира Боровчанина, заробила стотине мушкараца Муслимана и затворила их у велико складиште у месту Кравица, где су држани под стражом. У наредној реченици истог параграфа тужилац тврди да су снаге ВРС и МУП-а РС по преком поступку погубиле „више од 1.000 босанских Муслимана“ заточених у Кравици. Овде се види како се у истражитељском амбијенту Хашког трибунала стотине волшебено претварају у „више од 1.000“:

„У садашњем тренутку за ексхумацију остаје још двадесетак секундарних масовних гробница. Прецизно знамо положај сваке од њих, а за сваку од њих проведена је про-

33) Видети горе, фуснота 6.

вера садржаја. Наиме, у свакој од ових гробница пронађени су посмртни остаци више особа, од 80 до 180 тела. Ради се вероватно о више од 4.000 особа за које ћемо моћи рећи да су хладнокрвно убијени...“³⁴⁾

Пажљивијим читањем открива се несвакидашња чињеница да главни истражитељ Тужилаштва Хашког трибунала прецизно зна шта је „пронађено“ и у неоткопаним гробницама, па чак и да су жртве, које није ни видео, „хладнокрвно убијене“.

„С друге стране, неке особе су погинуле у борбама, а неке извршиле самоубиство. Једина бројка која се може користити је број особа које су ухапшене, притворене, премјештене и погубљене. Та бројка ће након извршених ексхумација вјероватно нарасти на између 4000 и 5000 особа“³⁵⁾.

Зашто није могуће користити и бројке оних који су погинули у борбама и у међусобним окршајима ако то доприноси стицању целовите слике о укупним људским губицима? Можда зато што би то наложило обавезу да се форензичка слика испита на начин који Хашки трибунал систематски избегава, а то је да се направи дистинкција између оних који су погинули током борби и који су противправно погубљени уместо да се сви, укључујући и „нестале“, аутоматски трпају у исти кош „жртва геноцида“. Да је тако учињено, број погубљених који тужилаштво заступа (више од 7.000) у старту би у најмању руку морао бити умањен за број погинулих током пробоја (3.000) и број погинулих током борби за Сребреницу (300-400). Тај број би био умањен и за додатних 500 до 1.000, колико су за врме пробоја убили припадници 28. дивизије, према сведочењу Ибрана Мустафића. Такође, у оквиру недостајуће целовите слике о губицима на тај начин разјаснио би се и статус погинулих до јануара 1995. године (1.489 војника и 654 цивила). Подаци о

34) Жан Рене Руез (Jean-Rene Ruez), главни истражитељ тужилаштва, Изјава, број Трибунала 03074564.

35) Ибид.

губицима Муслиманске стране пре јануара 1995. налазе се у документу Општинског штаба цивилне заштите општине Сребреница, број Трибунала 00226462.

Сведочење главног истражитеља Ж.-Р. Руеза покреће још нека релевантна питања о доказној матрици у вези са Сребреницом:

„Не посједујемо снимке који показују неко погубљење које је у току, ако на то мислите. Ради се о снимцима направљеним прије и након масакра.“³⁶⁾

Ко је и зашто правио снимке Војне економије у Брањеву, али тако да постоје само упадљиво неинформативни снимци од пре (17. јула) и после масакра (18. или 19. јула)? Зашто је баш Војна економија Брањево одабрана да буде снимљена, али искључиво пре и после погубљења ВСМ? Збуњујуће је да тако важна операција није била снимана у току критичних догађаја, поготово ако се има у виду да је то било лако изводљиво у условима интензивног осматрања беспилотним летилицама, извиђачким авионима и сателитима.

Тешкоће у вези са формирањем базе података о људским губицима, на које се позива демограф Тужилаштва Х. Брумборг, додатно илуструје општу непоузданост доказне грађе о стварном обиму сребреничких жртвама:

„Све у свему, централни систем Федерације БиХ садржи сасвим оскудну евиденцију о лицима која су преминула на подручју Сребренице у периоду од јула до децембра 1995. Том систему су пријављена само 182 смртна случаја везана за збивања у Сребреници, на територији десет општина, у периоду од јула до децембра 1995. године.“³⁷⁾

Овај цитат експерта Тужилаштва одражава добар покушај и избор методологије којом би се на поузданији начин дали проверити кључни подаци које Тужилаштво заступа у сребренич-

36) Ибид.

37) Х. Брумборг, Завод за статистику Норвешке, 25.08.2004. године, број Трибунала 03601034., страна 4.

ким предметима. Очекивало би се да је до 2004. године извршен упис у књиге умрлих свих који су погинули или евентуално погубљени. Али пошто је у тај систем података о смртним исходима уписано само 182 смртна случаја, и то у свих 10 општина сребреничког региона, од те методологије се морало одустати. Чак је оглашена непоузданом, јер наводно у Сребреници не постоји развијен систем и база података за уписивање смртних случајева. Пошто је Сребреница на територији Републике Српске, констатовано је да Република Српска има још слабију базу података за такве случајеве.

„40.000 становника је било у Сребреници почетком јула 1995. године. Неколико хиљада заробљених. До сада је ексхумирано око 4.000. Највећи број посмртних остатака пронађен је на местима заседа колони која се пробијала (Каменица Побуђска, Удрч, Козлук и др), а изван број тих остатака пронађен је и у масовним гробницама (Лажета; Ражишта-Церска Долина; Козлук; Војна економија Брањево-Пилица).“³⁸⁾

Ово је процена из званичног муслиманског извора, обавештајне агенције АИД. Тај цитат још једном потврђује неопходност раздвајања жртава на погинуле током борби и погубљене. Поред тога сазнајемо, изворно од званичне муслиманске истражне установе, да је мањи део ексхумираних тела пронађен у масовним гробницама на местима које тужиоци везују за погубљења, док је већина ексхумирана на местима која се налазе на правцу којим се пробијала колона од **10.000** до **15.000** ВСМ (Каменица Побуђска, Буљим, К.Поље, Удрч), где је имала борбене контакте са снагама ВРС. Ови наводи снажно сугеришу да се у оквирима укупног броја несталих и наводно погубљених ВСМ, које тужиоци МКТБЈ глатко сврставају у жртве геноцида, заправо крије знатан број погинулих у борбеним дејствима, дакле легитимни губици.

38) АИД (Агенција за истраживање и документацију), Тузла, број Трибунала 01007053

„МКЦК је започео регистравање убрзо након пада (у јулу 1995.), првенствено ради регистравања особа за које се вјеровало да су заточене. У то вријеме, сјећања људи који су побјегли из Сребренице су била још увијек свјежа. С друге стране, ти људи су били под великим стресом и патили су од емоционалне и физичке изнурености и обично нису по-сједовали лична или друга документа која би давала тачне податке о несталим особама. Због хаотичне ситуације, неки људи за које је речено да су нестали касније су пронађени живи, али МКЦК уклања такве случајеве са списка несталих особа. ПХР (Лекари без граница) је своју регистрацију започео нешто касније, у јулу 1996. Она укључује нека ве-ома детаљна питања о несталим особама, као што су специфичне физичке карактеристике и одјећа, на која је онима који су давали информације било често емотивно тешко да одговарају. У исто вријеме, даваоци информација су често били спремнији за разговор и многи од њих су пружили на увид лична документа за нестале особе.“³⁹⁾

Шта је у овом цитату значајно? Пре свега контрадикција експерта демографа. Он једном каже да даваоци информација нису имали документа несталих и, због тога, нису могли дати прецизне информације о несталима, а други пут каже да су исти ти даваоци информација, годину дана касније, имали документа несталих и могли су дати тачније информације о њима. Ово је противуречност која завређује ближу пажњу зато што је у вези са још једним дубиозним „чињеничним налазом“ Хашког трибунала. Тужиоци МКТБЈ у сребреничким оптужницама наводе да су након заробљавања бораца 28. дивизије А БиХ српске снаге од њих одузимале све личне ствари, укључујући и лична документа, која су затим спаљивали.⁴⁰⁾ Одакле, годину дана после догађаја, документа несталих?

39) Хелге Брумборг, Осло 12.04.2003. „Прилог извјештају о броју несталих и мртвих из Сребренице, стр.3/4. број Трибунала 03080316.

40) Чињенични основ у предмету Поповић и остали, параграф 58.

„Пошто се већина побијених мушкараца званично води као нестали, њихове жене нису у могућности да се поново удају и рађају још деце.“⁴¹⁾

Ово је тврдња Питера Маклоског, тужиоца у предмету *Поповић и остали*. На томе се у потпуности темељи теза Тужилаштва да је у Сребреници почињен геноцид без обзира на то што репродуктивни део заједнице (жене и деца) није био уништен него је од стране оптужених извођача геноцида евакуисан на сигурно.

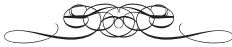
Што се тиче тезе тужилаца МКТБЈ да је ВРС ограничавала доставе хуманитарне помоћи за цивилно становништво источних енклава, расположива документација о томе, бар што се тиче Сребренице, пружа врло различиту слику. Одредбе међународног хуманитарног права регулишу услове под којима је могуће достављање хуманитарне помоћи. Ти услови су пре свега намењени за стварање тактичке ситуације која дозвољава допремање хуманитарне помоћи.

„Допремању помоћи уопште, а посебно за подручја под опсадом или у окружењу, биће дата свака подршка коју дозвољава тактичка ситуација, чак и ако је таква помоћ намењена за непријатељско цивилно становништво (нпр. биће омогућен брз и несметан пролаз хуманитарних добара, опреме и особља)... Комаданци са локалним задужењима даће подршку активностима помоћи, када то и онолико колико тактичка ситуација дозвољава (нпр. транспорт, пратња, стража).“⁴²⁾

Остале одредбе хуманитарног права се односе на прописивање и обезбеђивање неопходних претходних услова да би хуманитарна помоћ могла бити достављена становништву стране у сукобу, којој је потребна. Анализом тих услова изводи се закључак да свака акција пружања хуманитарне помоћи за-

41) Ибид, параграф 120.

42) Приручник о ратном праву, доказни предмет D180, параграфи 494. и 495.

интересованој страни, односно грађанским лицима те стране, претпоставља споразум и одобрење на основу споразума страна у сукобу. Без споразума и без стварања повољних тактичких услова и гаранција да ће помоћ бити уручена онима којима је и намењена није могуће достављати хуманитарну помоћ.

Што се тиче источних муслиманских енклава у БиХ, неопходни услови за сталну и несметану доставу хуманитарне помоћи нису били створени. Пре свега, није створена тактичка ситуација која допушта безбедно допремање хуманитарне помоћи. Наиме, у континуитету јединице 28. дивизије су изводиле активна борбена дејства из енклава, тако да је постојала опасност да би са њихове стране конвоји хуманитарне помоћи могли бити злоупотребљени за извођење борбених акција. Осим тога много је примера злоупотребе хуманитарне помоћи која је ипак достављана у Сребреницу и Жепу.

Тужиоци МКТБЈ тврде да енклаве нису биле снабдеване и да су се налазиле под опсадом са циљем стварања неподношљивих услова за живот цивилног становништва. То није тачно. Важно је у вези са овим напоменути да одредбе војне доктрине предвиђају опсаду као легитиман метод борбе. ВРС је под опсадом држала 28. дивизију АБиХ која је по споразуму о демилитаризацији требала бити разоружана. Да је тај услов испуњен престали би разлози за дејства ВРС на енклаве. Међутим, демилитаризација никада није извршена. То показују бројна документа која се односе на демилитаризацију али и на борбена дејства из енклава (заповести, наређења и друга).

Хуманитарна помоћ је од стране 28. дивизије А БиХ у Сребреници била систематски злоупотребљавана ради стицања војне предности.

„УНХЦР је био законит начин, наравно. То је јасно. Тужно је то што се 28. дивизија сматрала толико важном да је стално резервисала релативно велик дио тих залиха за себе. Постојао је и такозвани пони експрес – одлазак у Жепу ради шверца, у набавку хране и сличних ствари. Ци-

гарете и пиће су се изгледа такође сматрали храном јер смо наилазили на велике количине тих производа на црној берзи сваки пут кад би се пони експрес вратио⁴³⁾

„Евиденција донација Армији Р БиХ.“⁴⁴⁾ „Достављамо Вам преглед количина хране, МТС и погонског горива, што је издато војним јединицама на нашем подручју за мјесец мај 1995. године:

Брашно 25.900 кг, шећер 596 кг, јестиво уље 1423 лит., соли 619 кг, пасуљ 5.000 кг, нарезака 17020 ком., млијека у праху 100 кг, сока 62 кг, конзервирана риба 7780 ком., риба похована 117 ком., месо мљевено 480 кг, говедје месо 18,60 кг, риба "Филети" 125 комада, карфиол 120 кг, мркве 150 кг, бораније 240 кг, нафте 171 лит., моторно уље 1 литар.

Напомињемо да су горе наведене количине издвојене из континента хуманитарне помоћи које је стигла на ово подручје преко УНХЦР-а, а један дио ових количина је добиен од Холандског батаљона.“

Овај документ је из периода када је већ отпочела кампања оптужби против ВРС да не дозвољава улазак хуманитарне помоћи у енклаве.

Још би се један пример могао навести у вези са злоупотребом хуманитарне помоћи у војне сврхе. Ради се о документу „Одељења одбране Сребреница,“ број 03-49-3/95, којег је начелник те институције општине Сребреница, Суљо Салиховић, упутио 31.03.1995. надлежном Секретаријату одбране у Тузли. Извештај носи наслов: „Евидентирање донација Армији Р БиХ“ и у њему се наводи да је у марту месецу 1995. године Одељење одбране Сребреница за потребе јединица 28. дивизије издвојило:

43) Мајор Роберт Франкен, заменик команданта холандског батаљона, Изјава број L0100602, страна 53.

44) Документ Одељења одбране Сребреница број 03-49-5/95 од 05.06.1995.

„...18 тона брашна, 6 тона пасуља. 450 кг соли, 470 кг-шећера, 1.200 литара јестивог уља. 9.900 комада конзервиране хране, 750 кг млека у праху, 100 кг детерџента, 70 литара нафте.“

Јасно је да су ова средства издвојена из хуманиране помоћи коју је УНХЦР довезао за потребе свих становника енклаве.

Команда 8.ОГ, „Извјештај о стању борбеног морала за мјесец октобар 1994“, број 130-28-169/94 од 07.11.1994. пише:

„...Успјело се из контингента хуманитарне помоћи издвојити 2.000 пари гумених чизама и подјелити припадницима Армије РБиХ на првој линији. Ово су фактори који су допринијели побољшању борбеног морала бораца.“

Манипулисање бројем становника у енклави било је у уској вези са манипулативном расподелом, на штету цивилног становништва, залиха хуманитарне помоћи која је била достављана Сребреници.⁴⁵⁾ Локалне власти су редовно пријављивале више становника него што је стварно било да би се на такав начин од додатних залиха боље опскрбиле војне формације 28. дивизије.

У напомени документа Општине Сребреница са почетка 1994. године наводи се, између осталог, да податке не би требало давати на увид међународним организацијама јер се према њима калкулише са бројем од 45.000 становника. Зашто оволики број? Најразборитија претпоставка је да је то ради добијања веће количине хуманитарне помоћи како би се не само приоритетно задовољили припадници 28. дивизије него и шверцери артиклима прехране који су били уско повезани са руководством енклаве. Распрострањеност шверца је потврдио и заменик команданта холандског батаљона, мајор Франкен, у својој изјави датој истражитељима на јесен 1995. године приликом дебрифинга који је обављен за потребе холандског парламента.

45) Видети горе, фуснота 2, докуменат Општине Сребреница о фалсификованом бројном стању у енклави 01.01.1994.

Ако се овај документ мало боље проучи долази се до занимљих података. Димензије преваре локалних муслиманских власти у Сребреници по питању хуманитарне помоћи огледају се у разлици између броја званично пријављених становника и оних који су се стварно налазили у енклави. На основу те разлике могуће је утврдити за колико је фиктивних становника више, у периоду постојања енклаве, у заштићену зону могло бити допремљено хуманитарне помоћи. По том извештају, у енклави Сребреница стварно живи 37.255 становника, а хуманитарним организацијама лажно је приказан за 7.745 становника већи број. Ако прихватимо да се број становника није битно мењао током 28 месеци колико је енклава Сребреница трајала (мада се за то време фактички смањило у значајној мери) то значи да је у том периоду могла бити достављена хуманитарна помоћ за непостојећих укупно до 216.860 становника енклаве Сребреница ($7.745 \times 28 = 216.860$).

Упоредном анализом података које је начелник општине Сребреница Фахрудин Салиховић, изнео у писму број 02-61/95 од 20.01.1995, упућеном начелнику Тузланско-подрињског кантона, као и података из докумената заведених код ИСТУ под бројевима 02122175, 02122176 и 02122177, уочава се да је политичка власт енклаве Сребреница само у октобру, новембру и децембру 1994. године из контигената хуманитарне помоћи довезених у та три месеца практично украла: 1.031,75 тона брашна; 6,25 тона грашка; кухињске соли 2,1 тона; шећера 42,45 тона; пасуља 1,5 тона; јестивог уља 46,89 тона и риже 25,25 тона, односно укупно 1.156 тона хране, а све на основу разлике стварног броја становника и оног броја који су пријављивали међународним хуманитарним организацијама.

Команда 28. дивизије у борбеном извештају⁴⁶⁾ из јула 1995 године у одељку „Хуманитарна ситуација“ наводи да је ситуација:

46) Команда 28. дивизије, Борбени извештај, Стр. пов. бр. 01-161/95 од 05.07.1995., број Трибунала 00342185.

„...и даље изузетно тешка. У јучерашњем конвоју УНХ-ЦР-а пристигло је по један кг брашна по становнику, што је изузетно скромно и може ублажити глад за само један-два дана. Молимо да се непрестано чине напори за деблокирање хуманитарног коридора за Сребреницу и редован до-ток хране овдашњем становништву.“

У другом документу на исту тему драматизује се на сличан начин стање цивилног становништва, занемарујући при томе удео локалних власти у Сребреници у његовој производњи:

„С обзиром да су четници већ тада били продрли у Забољину, предграђе Сребренице, претходне ноћи, народ је провалио у све магацине у граду, покупио све залихе хране и, у паници се кретао према Поточарима, гдје су их упућивали и војници УНПРОФОР-а, под изговором да и они имају намјеру да се пребаце у Поточаре... Скоро сво цивилно становништво из града и оближњих села, дана 11.07.1995. г. је око 15 сати кренуло према главној бази УНПРОФОР-а у Поточарима, тако да се до 20.00 тог дана окупило око 20.000 избјеглог становништва у логору и испред њега...“⁴⁷⁾

Ово су само неки од примера злоупотребе хуманитарне помоћи у војне сврхе и друге ненаменске сврхе. Уствари јасно је да је 28. дивизија хуманитарну помоћ за Сребреницу користила подједнако или више од цивилног становништва Сребренице. То је било познато ВРС и легитимно је поступила када је ограничила доставу хуманитарне помоћи како би пресекала логистичку пупчану врпцу 28. дивизији АБиХ. Са аспекта војне доктрине пресецање логистичке врпце је легитимно и ефикасно средство за уништење противничке јединице. Као потврда овом ставу најбоље служи извод из изјаве генерала Смита:

„Помислио сам: Шта бих ја урадио да сам на Младићевом мјесту? Шта бих урадио да промјеним равнотежу снага

47) Документ службе безбедности 2.К АБиХ, доказни предмет D00538 у предмету Толимир.

у корист Срба. Притиснуо бих те енклаве, учинио бих их неважнима, изгладњео бих их.⁴⁸⁾

Из свега наведеног произилази да је хуманитарна помоћ становништву Сребренице ипак стизала, али да је у знатној мери становништво било ускраћено пошто је велики део преусмеравао у 28. дивизију. Чак је један, додуше мали, конвој стигао само дан пре почетка операције ВРС 6. јула 1995. године. Није недостајало ни становништву, јер, како смо видели, 10. јула народ је провалио у све магацине и покупио расположиве залихе хране. Значи било је више магацина, али и залиха хране. Овим је показана неодрживост тезе тужилаца да је ВРС спречавала доставу хуманитарне помоћи Сребреници, а истовремено, из другог угла, осветљено је и демографско питање везано за енклаву Сребреница, што заправо представља централно питање којим се бави ова расправа.

Разматрање контроверзи везано за доказну грађу Тужилаштва биће закључено критичким освртом на тезу тужилаца МКТБЈ да су српске снаге у јулу 1995. извршиле етничко чишћење присилним премештањем и депортацијом становништва из енклаве.

У светлу укупних околности, теза о присилном премештању становништва Сребренице у јулу 1995. године делује врло небезбедљиво. Одмах на почетку сукоба у БиХ дошло је до миграција становника по принципу груписања у градовима и насељима са израженом етничком већином групе којој су мигранти припадали. Припадници сва три народа у БиХ, услед страха за сопствену и безбедност својих породица, напуштали су насељена места где су били у мањини и пресељавали су се у најближа места где су припадници њиховог народа били у већини. Тако су се понашали сви народи у БиХ. Одмах на почетку сукоба у БиХ створен образац понашања становништа да не прихвата да остане да живи на подручју које не контролише његова војска. У почетку сукоба вероватно је било и притисака на мањински

48) Генерал Смит, Изјава, број трибунала 03400940.

део становништва, али страх за личну и породичну безбедност био је јачи од могуће намере и воље да се остане на свом имању.

Што се тиче Сребренице, ствари су се развијале на следећи начин. Прво, у јулу 1995. у Сребреници није било присилног премештања већ евакуација цивилног становништва на за њих сигурнија подручја под контролом А БиХ. Евакуација из енклаве Сребреница текла је са прекидима још од пролећа 1993. године, а вршио ју је самоиницијативно УНХЦР уз подршку УНПРОФОР-а, по жељи муслиманског становништва. Трајала је у првој фази до априла 1993. године, када је влада из Сарајева забранила наставак евакуације правдајући прекид тиме да евакуација наводно доприноси етничком чишћењу. До тада, УНХЦР је успео да евакуише 8.000-9.000 цивила у Тузлу.⁴⁹⁾ Касније, упитан шта о тим забранама кретања становништва мисли, Алија Изетбеговић је одговорио да када се осврне уназад „није требало забрањивати те евакуације“.

Жељу за напуштањем енклаве Сребреница знатан део Муслиманског цивилног становништва изразио је још у марту 1993. године, затраживши могућност да се предају под три услова: 1. да се рањени војници евакуишу ваздушним путем; 2. да се евакуишу сви цивили и 3. да се отвори коридор којим ће војска проћи пешке.⁵⁰⁾ Од тада ова жеља је само појачавана, а нарочито после забране евакуације. Када је 4. јула 1994. године Контакт група за БиХ објавила предлог поделе територије по принципу 51% Федерацији БиХ и 49% Републици Српској тежња за напуштањем енклаве се појачала. По Сребреници су се шириле вести о томе да се врше преговори о размени територија Сребренице и Жепе за делове Сарајева.⁵¹⁾ То је значајно слабило морал и вољу за отпором и одбраном Сребренице. Такође, од тада почиње масовније самовољно напуштање енклава, како војника тако и цивила.

49) Извештај ГС УН о Сребреници уз Резолуције ГС УН 53/35 (у даљем тексту Извештај ГС), параграфи 39 и 40.

50) Ибид, параграф 54.

51) Ибид, параграфи 114, 115, 116, 154, 179, 449, 456 и 485.

Помоћу докумената може се пратити како се одвијала ситуација у вези са евакуацијом цивила из Сребренице. Након напада помоћних снага ДК ВРС на 28. дивизију, војници 28. дивизије исказали су слабу вољу да бране енклаву и више су бринули како да је напусте. Тако су већ 10/11 јула 1995. донели одлуку да се поделе у две групе: жене, деца и старци и војноспособни мушкарци. Прва група је упућена у Поточаре, а друга група (10.000-15.000) окупила се у Шушњарима и Јаглићима и 11. јула, после пада Сребренице, кренула је у пробој ка Кладњу и Тузли. Одлуку да се расељени пребаце у Поточаре донела је команда УНПРОФОР-а, а батаљон је примио наредбу од УНПРОФОР-а да преговара са ВРС.⁵²⁾ И пуковник Кареманс потврђује да су се сукобљене стране (Срби и Муслимани) договориле да цивили иду у Поточаре по препоруци Муслимана, а не да их Срби терају. По пук. Каремансу:

„На дан 11. јула, обавијестио сам холандског министра одбране о планираној евакуацији и нашој намјери да користимо камионе УНПРОФОР-а и он се а тим сложио. Ова евакуација је започела у 12:00 сати у сриједу 12. јула. Младић је претпоставио шта је нужно и обезбједио је много аутобуса за ову сврху. То је било веома добро припремљено.“⁵³⁾

Каремансов заменик мајор Франкен употпуњује слику:

„УН и Младић су се договорили да УН обезбједи дизел гориво за евакуацију. То се касније и догодило Том приликом је Младић рекао да не намјерава напасти особље УН-а. Хтио је да разговара са цивилним и војним руководством енклаве. Младић је рекао да евакуација мора бити на добровољној бази.“⁵⁴⁾

Затим:

„А онда је стигла бомба: стигло је наређење (наравно усмено) да се помогне Србима, који су добили дозволу за де-

52) Дебрифинг, параграф 3.38, 5.2, 3.6, 5.12 и 13.7.

53) Генерал Николаи, Изјава, број Трибунала 00899488.

54) Франкен, Изјава, страна 5., број Трибунала 00920138.

портацију становништва сопственим возилима. Тада можете урадити само једну ствар: покушати да одржите присуство што је то дуже могуће. Све је познато о отимању и пљачкању наших тимова за пратњу, тиме је наш допринос окончан.“⁵⁵⁾

Из угла Јасуши Акашија исти след догађаја приказан је на следећи начин:

„Морају се учинити напори да се постигне договор са ВРС како би се дозволило комплетном становништву енклаве, укључујући и све мушкарце, да оду за Тузлу. Уз подршку УНХЦР, УНПРОФОР ће покушати да постигне договор са ВРС да све конвоје за Тузлу прати особље УН“.

У истом телеграму специјални представник Генералног секретара УН обавештава надлежне да Муслимани желе да оду из Сребренице. Такође наглашава да је предлог сачињен у консултацијама са босанском (муслиманском) владом:

Акаши: "Нагласио је (12. јула) да се надлежни из босанске владе противе плану Уједињених нација да се из Поточара евакуишу сви они који желе да оду из Сребренице.“

Дебрифинг: „У том извештају не описује се присилно премештање у смислу премештања становништва које је било на удару снага босанских Срба, него се, врло конкретно, и то од стране саме Армије БиХ каже да је становништву наређено да оде и да је то почело чак дан прије него што су људи дошли у Поточаре.“

Извештај Генералног секретара УН: „У ноћи између 11. и 12.07.1995. г. донијета је одлука о пробоју према Тузли... Наређено је да иде сво цивилно становништво које се ту затекло, с тим што су самостално одлучивали да ли ће ићи са војском или ће ићи према УНПРОФОР-у.“⁵⁶⁾

55) Ибид. Изјава, доказни предмет тужилаштва Р611 у предмету Талимир.

56) Јасуши Акаши, Извештај Анану, доказни предмети Р589, D174; Дебрифинг, параграф 5.14; Извештај ГС, параграф 318.

У доказном предмету МКТБЈ D00538 дата је хронологија пада Сребренице коју је сачинила служба војне безбедности команде 2. Корпуса А БиХ. Ту се наводи да се у муслиманским круговима помишљало на евакуацију цивила и да је, с обзиром на војна дејства, постојао такав предлог, само што није потекао од ВРС-а, него је био упућен ВРС-у. О томе се говори у одломку који следи:

„...Скоро сво цивилно становништво из града и оближњих села дана 11.07.1995. г. је око 15 сати кренуло према главној бази УНПРОФОР-а у Поточарима, тако да се до 20 сати тог дана окупило око 20.000 избеглица у логору и испред логора... Четници су били удаљени само 200-300 м ваздушне линије од избеглог становништва... И поред тога што није био званични представник цивилног становништва, око 22.15 Манџић Несиб, уз пратњу команданта холандског батаљона и официра за везу, долазе у Братунац на преговоре... четницима је предложено да се одобри безбедно евакуирање цивилног становништва уз пратњу УНПРОФОР-а до слободне територије.“⁵⁷⁾

Ови подаци поткрепљују закључак да није било присилног премештања цивилног становништва Сребренице, да су они желели да напусте то подручје, да је евакуација извршена по плану УН уз помоћ ВРС и да је извршена коректно, о чему је потписан и споразум. То потврђује и изјава Специјалног представника ГС УН да, говорећи из прве руке по пристизању из Сребренице у Загреб, људство холандског батаљона није изнело информације о виђеним кршењима људских права од стране ВРС.

Када се узме у обзир укупан положај Муслиманског становништва у Поточарима: престашено, забринато за своје најмилије који су пошли у оружани пробој, остављено од најближих и сопствених власти које су о њима требале највише да брину (за став сарајевских власти генерал Смит каже „имали смо реку избеглица, 30.000 до 35.000, о којима Босанци нису хтели ни да

57) Судија МКТБЈ Приска Нијамбе, Издвојено супротно мишљење у пресуди Толимиру.

чују“), без средстава за личну хигијену, без хране и воде и на температури преко 30°C – евакуација становништва Сребренице из Поточара пре би се могла дефинисати као хуманитарна операција него присилно премештање.

Јосиф Бодански (Yossef Bodansky), директор за истраживања у ISSA - Међународна асоцијација за стратегијске студије, написао је неколико књига о рату у бившој Југославији. Бодански сматра цифру од **7.000** муслиманских жртава „дезинформацијом“ и напомиње „да сви докази независног судског вештачења указују на то да се муслиманске жртве мере у стотинама. Даље инсистирање на толико, наводно, високом броју убијених Муслимана у Сребреници помућује чињеницу о ранијим убиствима српских цивила која су починили Муслимани у том граду.“⁵⁸⁾

ЗАКЉУЧАК

Тужилаштво Хашког трибунала определило се за методологију пребројавања жртава форензичким методама, укључујући и анализу ДНК. Пребројавање жртава није егзактна наука, каже експерт демограф тужилаштва, Хелге Брумборг. У овом раду користи се методологија праћења кретања расељеног становништва Сребренице од 6. јула до 4. августа 1995. године, са посебним нагласком на војноспособне мушкарце. Пребројавање живих људи јесте готово егзактна наука. Примењен је приступ који је у блиској вези са демографијом (вођење евиденције о броју становника Сребренице током рата, пребројавање расељених у Тузли после пада-заузимања Сребренице, пресељење и промена места пребивалишта и др.). Највећи део посла око прикупљања грађе обавили су Муслиманска страна,

58) Yossef Bodansky, Offensive in the Balkans: The potential for a wider war as a result of foreign intervention in Bosnia and Herzegovina, Balkania.net 1999, http://balkania.tripod.com/resources/geostrategy/bodansky_offensive.html#15 ; наведено у Џонатан Рупер, „Икона Сребренице“, Информативни билтен превода, број 2/2004, Центар за војнонаучну документацију и информације, Београд 2004.

органи и организације УН и међународне правосудне установе, о чему постоје материјални трагови у виду докумената. У овом раду математичким методама анализирани су њихови подаци.

На основу горе изнетих чињеница и контроверзи Тужилаштва МКТБЈ, могуће је извући још један врло поуздан закључак. Резултати анализе кретања живих становника Сребренице пре, у току и после операције ВРС и праћење кретања ратних заробљеника убедљиво сугеришу да се број погубљених војноспособних мушкараца Муслимана из Сребренице не може изражавати у хиљадама. Може само у стотинама. У јулу 1995. огромна већина Муслимана изашли су на разне начине из енклаве Сребреница. Евакуацијом, пробојем или другим средствима.

У прописно вођеном кривичном поступку обавеза тужилаца је да поднесу такве доказе на основу којих је могуће извући закључак ван разумне сумње. Ово јесте висок стандард доказивања злочина, али у цивилизованим правосудним системима преовлађује начело *in dubio pro reo*, што значи да уколико тужиоци не успеју поднети такве доказе онда се суди у корист оптуженог.

Овим се не оспорава да су у јулу 1995. године извршени злочини над Муслиманима Сребренице и да извршиоци треба да одговарају. Изнете су, међутим, бројне и убедљиве примедбе на математичку основаност службене верзије квантитативног приказа сребреничких догађаја.

Contra factum non datur argumentum (Против чињеница се не дају докази).

Прилог 3

Константин Килибарда: ДЕКОМПОЗИЦИЈА СРЕБРЕНИЧКОГ МИТА СА БОШЊАЧКЕ СТРАНЕ

„Међународна штампа је бици за Сребреницу дала значај који нема ни Стаљинградска. Постоји једна врста дијалектичког односа између пажње велике силе и моћи медија. Долази до намерног искривљавања чињеница. Оно што покушавам да урадим, додуше без великог успеха, јесте да исправим то искривљавање.“

Бутрос-Бутрос Гали (коментар генералног секретара УН у време када је војска босанских Срба заузела град)

Сребренички масакр је за многе присталице „новог интервенционизма“ постао *sine qua non* западног присуства на Балкану. Схватање да је Војска Републике Српске (ВРС) организовала и спровела покољ 7, 000 ненаоружаних муслиманских цивила постао је кључни елемент у колективном приказивању Срба као геноцидних агресора.

Међутим, није потребно залазити у дубину, па чак ни ићи на српску страну, да би се наишло на један други, не-CNN-овски, поглед на ово поглавље балканске приче. У потпуности друга

прича долази из редова Армије Босне и Херцеговине (АРБиХ), другим речима армије исламистичке фракције у Босни.

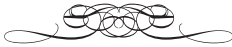
Постоје недвосмислени докази да су се Сједињене Државе и проамеричко вођство у Сарајеву уротили да инсценирају масакр у Сребреници са крајњим циљем да изазову западну интервенцију. Преседан за такав сценарио је добро документован у ББЦ-евој емисији „Смрт Југославије“ у којој је приказано да је Њемачка крајем 1991. намерно инсценирала „пад“ Вуковара како би добила подршку за неофашистичке хрватске сецесионисте.

О једном чудном одступању у извештају о Сребреници г-дина Анана

У недавно објављеном извештају о Сребреници генералног секретара Кофија Анана озбиљан читалац може да запази необично одступање које Анан није даље истражио. То одступање, као и критични пропусти до којих је дошло унутар њега, крију кључ за разумевање комплексне природе догађаја који су се касније у лето 1995. године одиграли у долини Дрине.

Описујући преговоре унутар Изетбеговићевог режима о мировној иницијативи Контакт групе, у лето 1993. године, генерални секретар УН наводи следеће:

„115. Представници босанске заједнице састали су се у Сарајеву 28. и 29. септембра како би гласали о мировном предлогу. Делегацију Бошњака из Сребренице у Сарајево је транспортовао хеликоптер УНПРОФОР-а (снаге УН у Босни) како би узели учешће у дебати. Пре овог састанка, делегација се приватно састала са (босанским) председником Изетбеговићем, који их је обавестио о српским предлозима да размене Сребреницу и Жепу за територије око Сарајева. Делегација се успротивила тој идеји и о томе није било даљег разговора. Неки преживели чланови сребреничке делегације навели су да им је том приликом

председник Изетбеговић рекао да је према његовим сазнањима НАТО интервенција у Босни и Херцеговини могућа, али само уколико Срби уђу у Сребреницу и побију најмање 5.000 људи.“

Под нормалним околностима ово би била веома чудна тврдња за једог шефа државе, али не треба да нас чуди будући да долази од Алије Изетбеговића. Добро је познато да се Изетбеговићева СДА специјализовала за инсценирање смртоносних напада на цивиле за шта је касније окривљавана војска босанских Срба. Ова тактика специјалних јединица (АИД) сарајевског режима имала је за циљ да се придобије сућут и призове НАТО интервенција у корист Изетбеговићевог режима. Постојање овакве стратегије потврдили су не само чланови АРБиХ него и бројне дипломате у региону, укључив и главног преговарача Лорда Овена и неколико команданата војних снага УНПРОФОР-а у Босни, као што су генерали Сатиш Намбиар из Индије, Луис Мекензи из Канаде и Мајкл Роуз из Велике Британије.

Случај Сребренице није без преседана. Као што сам већ навео, аналогно „жртвовање“ већ се догодило у Хрватској. У бици за Вуковар владајући неофашистички ХДЗ је одлучио да у одсудном моменту граду не пошаље неопходно појачање. Ово је било учињено на инструкцију из Бона како би се постигао максимални пропагандни ефекат када надмоћна југословенска војска заузме град. Према томе, сарајевски режим и његови тurtори у Вашингтону осмислили су сличан сценарио са сличном пропагандном намером.

До средине 1995. године, окончањем муслиманско-хрватског рата у централној Босни, Клинтонова администрација већ је успела да испуни спољнополитичке циљеве Сједињених Држава на Балкану. Исфорсирала је муслиманско-хрватски војни савез против Срба тако што је повећала подршку овим прозападним ратницима и осигурала одобрење Савета безбедности Уједињених нација за ограничене ваздушне нападе на положаје босанских Срба.

Међутим, из сложених унутрашњополитичких разлога британска, француска, њемачка и руска спољна политика била је неодлучна када је у питању пуна НАТО интервенција против Срба. Пуној интервенцији против Срба морало је претходити постепено убризгавање већ формираног чврстог антисрпског става Контакт групе у западну јавност. Таква интервенција би подразумевала промену „стања на терену“ и укључивала етничко чишћење. Да би предузео такав злочиначки подухват, Запад је најпре морао да демонизује Србе како би био сигуран да ће западна јавност на велике српске жртве позитивно реаговати као на заслужену казну.

Клинтонова скромна понуда

Иако је Изетбеговић касније негирао да је говорио о могућности НАТО интервенције након што би српска војска заузела Сребреницу, у босанској штампи су навођене такве тврдње. У причи је у ствари дошло до преокрета. Додатну информацију изнео је Хакија Мехољић 22. јуна 1998. у интервјуу босанском недељнику Дани. Мехољић је био командант полиције у Сребреници. Заједно са Насером Орићем организовао је погроме над Србима у долини Дрине. Мехољић је присуствовао састанцима одржаним 28. и 29. септембра 1993. године у Сарајеву. Био је присутан и када су српске снаге заузеле Сребреницу 1995. године. Према Мехољићу, Изетбеговић је рекао:

„Знате да ми је Клинтон рекао у априлу 1993. године (после пада Церске и Коњевић Поља) да четничке снаге треба да уђу у Сребреницу, побију 5.000 Муслимана, па ће до интервенције доћи.“ (Мехољић затим наставља) Наша делегација се састојала од деветоро људи, а један од нас је био из Братунца и нажалост он је једини који данас није жив, али су сви остали из делега-

ције живи и могу ово да потврде. „¹⁾

Према томе, насупротив извештају УН, овде је јасно наведено да је управо председник САД Бил Клинтон лично сугерисао да би сценарио „Сребреничког масакра“ довео до интервенције НАТО у корист АРБиХ. Хакија Мехољић и тврдо језгро сребреничких бораца у АРБиХ до данашњег дана не одустају од тврдње „сви су нас издали“ и одлучни су да затраже да се о томе поведе истрага.

Узнемирени демони Сребренице

Заштићена зона Уједињених нација служила је као де факто база за нападе АРБиХ на околна српска села и цивиле. Према томе, стварна трагедија био је неуспех УН да демилитаризује енклаву и заштити комплетно цивилно становништво у долини Дрине.

Јединице АРБиХ стационаране у Сребреници биле су прилично милитантне и бескомпромисне у ставу према Србима које су без изузетка сматрали „четничким агресорима“. Не изненађује да алтернативни сценарио о паду Сребренице долази од војника АРБиХ из саме енклаве. Они су сејали страх у околини и вршили бруталне нападе на незаштићена српска села. За ове бошњачко-муслиманске националисте комплетан сребренички сценарио који се одиграо у западним медијима након пада енклаве озбиљно је нарушио њихову репутацију „браниоца“ „босанског“ народа.

1) Примедба приређивача: По информацији редитеља норвешког документарног филма „Сребреница: издани град,“ Оле Флијума и Дејвида Хебдича, припремајући материјал за филм они су интервјуисали свих осморо преживелих чланова сребреничке делегације која је крајем 1993. боравила у Сарајеву. Сви су потврдили да им се Изетбеговић обратио са наведеном Клинтеновом понудом, али је једино Мехољић имао храбрости да то пред камером каже.

У данима пред пад енклаве, најзначајније личности из Сребреници су позване да напусте енклаву. Дошло је до унутрашњег сукоба између фракција АРБиХ око коначне судбине Сребренице и то су потврдиле холандске мировне трупе са терена. Узрок конфликта није било само то да ли препустити град малобројним трупама ВРС, него је такође проистицао из комплексних политичких борби унутар АРБиХ и СДА. Борба је била резултат дуготрајних тензија између локално непопуларних Изетбеговићевих лојалиста, који су имали у виду ситуацију у читавој Босни и оних локалних лидера који су били лојални „одбрани“ Сребренице. Оно што, међутим, постаје јасно из ове слике јесте да је Изетбеговић био спреман да нагодбом жртвује Сребреницу како би успоставио пуну контролу над Сарајевом које је, ако се изузму српски делови, углавном већ било у муслиманским рукама. Према томе, Сребреница је за Изетбеговића била политички потрошна роба и све је јасније да је он искористио за максималан политички ефекат. Једним вештим маневром успео је не само да елиминише популарне појединце унутар сопствене странке који нису поштовали његове директиве него и да у исто време изазове војну интервенцију Запада против омраженог „четничког агресора“.

Несиб Бурић, некадашњи члан батаљона АРБиХ стационараног у Сребреници, а сада помоћник начелника за војно-инвалидску заштиту у Сребреници, у интервјуу за магазин Дани 18. јануара 1999. године јасно је сумирао гледиште локалне сребреничке фракције унутар АРБиХ:

„Знам да сада покушавају да понизе народ Сребренице и прошире гласине да се наводно нисмо борили и да смо побијени док смо бежали из Сребренице. Нико не може да оспори да у сребреничкој општини има 2.000 сахрањених бораца. Нико не може да оспори да смо успоставили велику слободну територију. Међутим, без помоћи споља не бисмо могли дуго да

издржимо у непријатељском окружењу. Можете написати да ја апсолутно подржавам став Хакије Мехољића да су нас издали. Зашто неко аргументима не побије његове тврдње. Уместо тога они прибегавају клеветам да је Хакија овакав или онакав. Хакија је један од првих у Сребреници који је узео пушку у руке и учествовао у организацији отпора. Према томе, он има право да изрази своје неслагање. Ибран Мустафић и оне жене немају право да састављају листе за Хашки трибунал. Они немају нимало доказа за то. У Сребреници је Ибран одбио да се бори, да буде на челу бригаде, и окренуо се свом предратном кокетирању са политиком. Што се тиче Хакије, можете написати да се свако дете из Сребренице понаособ слаже са његовом тврдњом.“

Да резимирамо, муслиманско-бошњачки ветерани из Сребренице подвлаче:

1. Сарајевско вођство и Клинтонова администрација донели су политичку одлуку на високом нивоу о судбини сребреничке енклаве.

2. Војнике АРБиХ у енклави издао је Изетбеговићев режим у критичним данима средином јуна 1995. године када је енклаву заузела војска босанских Срба.

3. Побијени у Сребреници су војници АРБиХ који су погинули током борби док су бранили своје положаје, а не цивили у бекству.

Свака верзија догађаја која не узима озбиљно у обзир ово стајалиште о Сребреници има за циљ да намерно погрешно информише јавно мњење у погледу динамике конфликата на Балкану. Скривањем стварних чињеница и презентовањем поједностављеног сребреничког сценарија, западна спољна политика и медији створили су причу чији је једини циљ демонијација Срба и оправдавање даљег постојања НАТО и његовог присуства на Балкану.

Горенаведени опис догађаја указује, међутим, на далеко комплекснији сценарио. Постаје све јасније да је у Сарајеву донесена свесна одлука да се напусте „браниоци“ енклаве и из представљања њиховог пораза као масакра над недужним живљем извуче максималан пропагандни ефекат. Надаље, сасвим је извесна могућност да је Клинтонова администрација директно учествовала у тој одлуци – а преседан који је поставила Њемачка у Вуковару указује на то да су западне нације имале контролу над апаратом одлучивања и ратовања сецесионистичких република током кључних фаза растурања Југославије. Чињеница да су западни медији играли само маргинална улогу (па чак и тада само спорадично) у откривању спољнополитичких махинација наших елита даље подцртава тренутну дубоку кризу демократије у напредним индустријализованим земљама.

Извор: НСПМ, 05. март 2012.

Превела Тијана Кеџмановић

Прилог 4

Жерминал Чивиков: СЛУЧАЈ ЕРДЕМОВИЋ И КРАХ СРЕБРЕНИЧКЕ ПРИЧЕ

У тексту „Када је копија гора од оригинала,“ који се налази на интернет презентацији „Историјског пројекта Сребреница“,¹⁾ донели смо „Решење првостепеног већа“ у Одељењу за ратне злочине Суда Босне и Херцеговине у предмету Кос и други 2011. године. У том бизарном „Решењу“ стоји да Дражен Ердемовић, кључни сведок Тужилаштва у материји Сребренице, не мора да сведочи уживо и да тиме буде изложен унакрсном испитивању адвоката одбране уколико он то не жели. Веће је пренебрегло чињеницу да је Ердемовић, заузврат за минималну казну од пет година, што је по сопственом признању лично убио између 70 и 100 муслиманских заробљеника, потписао обавезу да ће сведочити на свим сребреничким суђењима. Он нема избора, осим ако му судско веће такав избор не би дало. Зашто му је судско веће дало могућност да не сведочи – и зашто се после објављивања књиге Жерминала Чивикова Ердемовић устручава да сведочи – постаће јасно из текста који следи. То је предавање Жерминала Чивикова на Међународном симпо-

1) <http://srebrenica-project.org/2018/01/01/%d0%ba%d0%b0%d0%b4%d0%b0-%d1%98%d0%b5-%d0%ba%d0%be%d0%bf%d0%b8%d1%98%d0%b0-%d0%b3%d0%be%d1%80%d0%b0-%d0%be%d0%b4-%d0%be%d1%80%d0%b8%d0%b3%d0%b8%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d0%b0/>

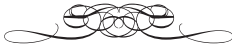
зијуму о Сребреници и хашком Трибуналу који је „Историјски пројекат Сребреница,“ у априлу 2009. Године, организовао у просторијама Руске академије наука у Москви.

Жерминал Чивков²⁾

2. марта 1996. године југословенска полиција ухапсила је у Новом Саду два војника армије Републике Српске (РС), Дражена Ердемовића и Радослава Кременовића. Они су затражили у Београду контакт с представницима Међународног трибунала за бившу Југославију (МКТБЈ) да би саопштили Трибуналу о неком војном злочину у Босни, у којем је Ердемовић лично учествовао. Пре него што су ухапшени, њих двојица су 1. марта разговарали са двоје западних новинара: Ванесом Васић-Јенковић из АВС и Рено Жирар-ом из париског часописа Фигаро. 13. марта Фигаро је објавио велики чланак о Ердемовићу. У том тексту Ердемовић тврди да се договорио са истражним судијом Трибунала, да Трибунал не подигне оптужницу против њега. У Хагу ће Ердемовић бити само сведок, а не и оптужени. После тога ће се преселити са својом породицом у једну од западно-европских земаља.

6. марта југословенске власти су почеле судску истрагу против Ердемовића и Кременовића. Ердемовић је признао да су у јулу 1995. године, он и још седам бораца из састава 10-ог диверзантског одреда Армије РС, стрелали код села Пилице у БиХ око 1.200 цивила муслиманске националности. 7. марта главни тужилац Трибунала Ричард Голдстоун затражио је од југословенских власти да оба војника испоруче Трибуналу. 30. марта авион југословенског авиопревозникаа превезао је Ердемовића и Кременовића у Хаг. 22. маја Кременовић је ослобођен и вратио се у Београд, јер тужилаштво Трибунала није имало потребу за њим као сведоком... 29. маја Трибунал је подигао оптужницу против Ердемовића. Оптужница се по садржини није разлико-

2) Предавање на Међународном симпозијуму о Сребреници и хашком Трибуналу одржаном у Руској академији наука у Москви 22-23. априла 2009. године.

вала од оне подигнуте против Ердемовића у Новом Саду. 29. новембра 1996. године, судско веће Трибунала осудило је Ердемовића на 10 година затвора за ратне злочине и злочине против човечности. 5. марта 1998. године, друго судско веће смањило му је казну на 5 година. У августу 2000. године Ердемовић је изашао на слободу. За учешће у убиству 1.200 људи, он је одлежао три и по године. На основу програма хашког Трибунала за заштићене сведоке Ердемовић сада живи са новим презименом негде у Северној Европи. Повремено се Ердемовић појављује у Хагу као заштићени сведок у свим процесима који се односе на такозвани геноцид над босанским Муслиманима.

Све што знамо о масовном убиству код села Пилице у јулу 1995. године, засновано је искључиво на признању Дражена Ердемовића. Судска одлука о његовом случају од 29. новембра 1996. године донета је по убрзаној процедури (*guilty plea*). Та процедура је резултат договора између окривљеног и тужиоца. Окривљени даје „искрено признање“ које може да послужи као доказ против других лица, а тужилац на основу тог признања моли суд да изрекне што је могуће мању казну за окривљеног! Ердемовић – је главни сведок Трибунала. „Искрено“ признање Ердемовића омогућило му је да се не појави на унакрсном испитивању, а суд има као свој једини задатак – да му одреди висину казне! Када се има у виду огромна тежина тога злочина, чињеница да је суд „признање“ Ердемовића узео као довољан доказ, изгледа мало чудно. Процесни кодекс Трибунала очигледно дозвољава такав рад.

Неколико речи о том важном сведоку „геноцида“ над босанским Муслиманима. Дражен Ердемовић рођен је у Тузли, у граду са већинским муслиманским становништвом. Мајка му је била Хрватица, а отац Србин, а он се изјашњава као босански Хрват. Ердемовић је напустио војну службу у Југословенској народној армији (ЈНА). Године 1991. он ради као полицајац у Републици Хрватској. Када се у априлу 1992. године вратио у Тузлу, агонија Југославије била је у пуном јеку, као и грађански рат, који је захватио Босну. Ердемовић је поново позван у ЈНА,

но он предност даје укључивању у Армију БиХ, где су већином Муслимани. Крајем 1992. године он оставља ту Армију и одлази у Армију босанских Хрвата (ХВО). У пролеће 1993. године Ердемовић поново мења униформу пребабивши се у РС и пријављује се за службу у Армији РС. Њега су примили у једну нову војну јединицу, управо у 10. диверзантски одред, који је директно потчињен Главном штабу Армије РС, а састав одреда је био мултиетнички. Ердемовићев вод тог одреда имао је тридесетак бораца, међу којима је било неколико Муслимана, неколико Хрвата, један Словенац и два Србина.

Судском одлуком Међународног трибунала за бившу Југославију о случају Ердемовића прихваћено је као доказано да је 16. јула 1995. године Ердемовић учествовао у убиству око 1.200 Муслимана. Сагласно тврдњама Ердемовића, то масовно убиство било је извршено по наредби Главног штаба босанских Срба, јер је 10. диверзантски одред био директно потчињен Главном штабу. О том злочину Ердемовић је сведочио у низу процеса: на процесу против самог себе (31. маја, 19. и 20. новембра 1996.), на подизању оптужнице против Карацића и Младића (5. јула 1996.), против генерала Крстића (22. маја 2000.), против Слободана Милошевића (3. маја 2003.), против В. Поповића и против других официра Армије босанских Срба (4. маја 2007.) и на суђењу Радовану Карацићу (27. и 28. фебруара 2012.). Сва та сведочења налазе се у материјалима отвореним за доступ у архиви Међународног трибунала за бившу Југославију. Поред тога постоје и истражни записници о преговорима које је Ердемовић водио са иследницима Трибунала. Они нису доступни, али ја и њима располажем. Располажем и сведочењима Ердемовића изнетим 6. марта 1996. године пред југословенским судијама у Новом Саду. Из свих тих докумената можемо саставити следећу слику масовног убиства:

16. јула 1995. године, 8 војника из састава 10. диверзанског одреда Армије РС убили су 1.200 Муслимана из Сребренице. Убиство је извршено на територији фарме свиња Брањево, крај села Пилице, негде око 40 километара северно од Сребренице.

Жртве су довозили аутобусима. Први аутобус, у коме је било 50-60 мушкараца, узраста од 16-60 година, стигао је негде између 10 и 11 сати. Убице су изводиле из аутобуса групе од по 10 жртава. То је важно: стално по 10 људи. Руке жртава су биле везане, неки су имали и повезе на очима. Жртве су прво морале да дају лична документа, да их оставе у углу неке гараже. Затим су их убице водиле до места убијања које се налазило сто-двеста метара од аутобуса. Тада би се убице постројиле на 20 метара од жртава и пуцале у њих из аутомата калашњиков појединачним пуцњима. Контролишући да ли је свако заиста убијен, они би на крају крајева и из пиштоља дотукли све оне који су давали знаке живота. После тога су изводили из аутобуса следећу групу од 10 жртава. Ето тако, без посебних контрадикторности Ердемовић је понављао своје сведочење о злочину у свим својим сведочењима. Убице су се с времена на време одмарале. Пушили су, пили ракију. Ердемовић је разговарао с неким Муслиманима. Један је покушао да бежи, сустигли су га и убили. Неки војници су тукли и понижавали своје жртве. Све то је тражило време. До 15 сати после подне сви су побијени. На ливади је лежало 1.200 лешева.

То је немогуће. Немогуће је за пет сати убити 1.200 људи, на начин који је описао Ердемовић. То значи, да је 120 група од по 10 жртава свака била стрељана за два и по минута. Жртве су морале да прођу 100-200 метара до места убијања. Пре тога они су им одузимали лична документа, тукли су их и понижавали, потом их стрељали, проверавали да ли су сви убијени и враћали се у аутобус за следећу групу од 10 жртава. Све то урадити за две и по минуте! И још су одмарали, пили и пушили. Ако је за стрељање једне групе, рецимо, требало најмање 10 минута, мада је и то нереално, пребрзо, онда би ту требало 1.200 минута или 20 сати! Било који нормалан судија могао је доћи до тако једноставног рачуна. Судије Трибунала – нису! Они су прихватили могућност да је 120 група од по 10 људи убијено за мање од пет сати. Колико је људи убијено на том месту? Патолози Међународног трибунала за бившу Југославију ексхумирали су

на том месту 153 леша. То је корпус деликти. Пронађени лични документи показују да је реч о Муслиманима из Сребренице. То је ужасан војни злочин и сви одговорни за то, треба да буду кажњени. Ердемовић је стално понављао 1.200 жртава и суд је то прихватио као истину.

„Искрено" признање Ердемовића у свих његових 12 варијанти прожето је серијом других противречности и апсурда. Никада и ниједан нормалан суд не би прихватио то „самопризнање" за аутентично и истинито. Ево најкраћих и најважнијих противречности:

На првом саслушању, пред југословенским судом, Ердемовић је као датум убиства навео 20. јул 1995. године. Његов друг Кременовић потврдио је тај датум. Затим је у Хагу Ердемовић неочекивано изменио своју изјаву и променио датум – 16. јул 1995. године. Зашто је Ердемовић изменио датум који је у Београду навео – другим који је навео у Хагу?

Ердемовић је тврдио да је у априлу 1994. био примљен у 10. диверзантски одред у звању водника и да је био десетар, али у марту 1995. године — одузет му је чин због непослушности. То је био узрок што је он у време убиства, тобоже, био обични војник - редов. Као редова приморали су га да извршава наредбе и није се могао супротставити стрељању. То је лаж. За време стрељања Ердемовић је био водник и никада није био деградиран. То се јасно види из докумената које суд има на располагању, али нико не пита сведока зашто је измислио то деградирање.

Ердемовић тврди да је стрељање извршено по наредби ратног командира, старијег поручника Милорада Пелемиша. Само стрељање одвијало се под командом Брана Гојковића. Гојковић је обичан војник, редов, али по тврђењу Ердемовића он је командовао одељењем које је извршило стрељање. У свим изјавама Ердемовић говори о „командиру Гојковићу". Из иследничких записника видимо још невероватније ствари. Кад Ердемовић набраја имена седморице војника, који су стрељали под командом „редова", он спомиње поручника Франца Коса. Поручник Кос био је командир вода 10. диверзантског одреда,

koji se sastojao iz dva voda. Izgleda da je za vreme streljanja redov Brano Gojkoviћ bio komandir poručniku Kosu i vodniku Erdemoviћu. Iz zapisnika se jasno vidi da islednici uopšte ne veruju Erdemoviћu. Sve je to apсурd, ali sveјedno, tako je i ostalo u zapisniku. Niko u sudu nije pokuшао da sazna od Erdemoviћа kako je moguће da redov komanduje odeљењem u чијem sastavu su poručnik i vodnik. Taj apсурd суд uopšte ne занима.

Erdemoviћ tvrdi da je, недељу дана после streljanja, ратни командир Пелемиш организовао атентат на њега. Пелемиш је сазнао да се Erdemoviћ спрема да се појави у Трибуналу као сведок масовног убиства. Зато је Пелемиш наредио једном од учесника убиства, Станку Савановићу, да убије Erdemoviћа. У једном бару у Бијељини, Савановић је добио пиштољ и три пута пуцао у Erdemoviћа. Тешко рањен Erdemoviћ преживео је неколико операција у Београду. Из записника истражних судија ми сазнајемо нешто друго. У једном бару у Бијељини била је туча пијаних војника из 10. диверзантског одреда. Свађа се завршила пуцњавом и четворица су рањена. Један од рањених био је и Erdemoviћ. Исто тако, и Савановић је тешко рањен. Никаквог атентата није било. За време унакрсног испитивања Erdemoviћа које је водио Слободан Милошевић могло се сазнати понешто врло интересантно. Erdemoviћ је потврдио да су неки од учесника streljanja у Сребреници добили новац и злато, а други нису добили ништа.

Таква и друга апсурдна измишљања и противречности у сведочењима Erdemoviћа могу се лако објаснити. Ко је дао наредбу за streљање, како је изведено streљање, који је број жртава, какви су мотиви тога злочина? Сва та питања могу се објаснити ако се испитају и стану пред суд сви учесници масовног убиства. И ту долазимо до оног најважнијег. Још за време првог саслушања у Новом Саду Erdemoviћ је набројао имена и презимена свих својих саучесника. Он понавља њихова имена у својих десетак сведочења. Учесници тог масовног убиства: Франц Кос, Марко Бокшић, Зоран Гороња, Станко Савановић,

Брано Гојковић, Александар Цветковић и Властимир Голијан. Наредбу за стрељање дао је ратни командир Милорад Пелемиш. Над Пелемишем виши положај командира имао је Петар Салапура, шеф Обавештајног одељења Главног штаба РС. Према тврдњама Ердемовића, 10. диверзантски одред није могао ништа урадити без познатог пуковника Салапуре. Сва та имена су позната тужилаштву Трибунала још од марта 1996. године. Како је могуће, да Трибунал ни до данас није подигао оптужнице против тих лица?³⁾

Један једини пут судије су питала Тужилаштво где су сви ти саучесници Ердемовића и да ли је истина да против њих неће подићи оптужнице. То је било 19. новембра 1996. године. Судија Клод Жорда изразио је пред тужиоцем Марком Хармоном чуђење суда због тих околности, јер је цела оптужница против Ердемовића заснована у потпуности на његовом самопризнању. Где су његови непосредни претпостављени, питао је Жорда. Где су остали учесници тога масовног убиства, које је Ердемовић прозвао поименце? Марк Хармон је одговорио да Тужилаштво

3) У тренутку када је аутор Чивиков читао ово предавање у Москви, то је било тачно али од тада, тачније од како је његова књига „Крунски сведок“ била преведена на неколико језика и почела масовно да циркулише, ствари су се донекле промениле. Власти су се наједанпут „присетиле“ осталих учесника убиства у Пилици које је Ердемовић именовао и почело је њихово хапшење. (Франц Кос ухапшен 20 априла 2010; Властимир Голијан, Станко Савановић и Зоран Гороња ухапшени 26 фебруара 2010; Марко Бошкић ухапшен 29 априла 2010.) Марко Бошкић је „искрено признао кривицу“ као Ердемовић и осуђен је на 10 година; Косу, Голијану, Савановићу и Гороњи је пред Судом БиХ у Сарајеву организовано фарсично суђење без озбиљног улажења у чињеничко стање на које се оптужница позива; Брана Гојковић је дуго био у бегству док 2016. није био ухапшен у Србији где је признао кривицу, чиме је избегнуто суђење. Александар Цветковић, који се преселио са породицом у Израел, био је предмет поступка за изручење у БиХ. После изручења и суђења у Сарајеву, волшебно је ослобођен и вратио се у Израел. Закаснило и изфорсирано кривично гоњење ових лица после деценије и по, мада су од самог почетка били познати, појачава сумње у вези са позадином целог случаја. Што се тиче команданта Одред, Милорада Пелемиша, он се „крије“ али га медији лако проналазе. Наводно је недоступан једино властима.

ради на том питању и да ће подићи оптужнице против свих. Од тада је прошло 13. година.⁴⁾

Трибунал је чврсто одлучио да Ердемовић буде једини који ће сведочити о масовном убиству. Трибунал не жели да суди саучесницима Ердемовића. Ево једног примера. У августу 2004. године у Бостону је био ухапшен Хрват Марко Бокшић, који је пијан аутом прегазео човека и побегао са места догађаја. Медији су саопштили о инциденту и један босански Муслиман препознао је Бокшића као учесника масовног убиства код Пилице. Године 1998. Бокшић је добио политички азил у Немачкој, а после годину дана иселио се у САД. Приликом попуњавања докумената за улазак у САД Бокшић није поменуо да је служио у Армији РС. Бокшић је навео нетачне податке у формулару за пресељење у САД, што је тамо озбиљан прекршај. Амерички новинари су питали Трибунал да ли ће тражити изручење Бокшића у Хаг. 26. августа 2004. године, саветник Карле дел Понте, Антон Никифоров одговорио је да су Трибуналу ограничене могућности и да се он не може бавити „ситном рибом“. Трибунал мора да се усредреди на руководећа лица, изјавио је он у име Тужилаштва и Трибунала. Марко Бокшић, учесник убиства 1.200 људи је – „ситна риба“.

Милорад Пелемиш, командир 10. диверзантског одреда, који је, по речима Ердемовића, дао наредбу за масовно убијање, живи у Београду и даје интервјуе. Трибунал зна где је он, али се Међународни трибунал за бившу Југославију за њега не интересује. Пелемиш је — ситна риба. Пуковник Петар Салапура, шеф војне Обавештајне службе Војске РС и командир диверзантског одреда, био је сведок у Хагу на процесу В. Поповићу. Нико није супротставио његово сведочење сведочењу Ердемовића. Салапура је био у Хагу и отпутовао одатле, а да га нико није питао за убиство 1.200 људи у селу Пилица. И Салапура је „ситна риба“. Франц Кос, командир вода у којем је био Ердемо-

4) Пошто је Хашки трибунал престао да подиже нове оптужнице још 2004. године, он је сада по овом питању – како би се то на енглеском рекло – off the hook. Врућ кромпир Ердемовићеве дружине пребачен је Суду БиХ у Сарајеву.

вић, и непосредни учесник убиства, ради као водоинсталатер у Бијељини. Трибунал он не занима. Станко Савановић је био осуђен у Београду на пет година затвора за силовање и трговину женама из Молдавије. Трибунал зна где је он, али га то не брине. Трибуналу су важна само сведочења Ердемовића.

То је прави скандал, даме и господо. Замислите да осам хулигана у Амстердану претуку на смрт неког човека и баце га у канал. После годину дана, један од убица се покаје, преда се полицији, изнесе све доказе, призна све и наведе имена осталих учесника убиства. Судија дирнут његовим кајањем осуди га на две-три године затвора, али се уопште не заинтересује за друге учеснике злочина. Замислите какво негодовање би тај суд изазвао против себе у медијима и у друштву. А у поменутом случају реч је о 1.200 живота.

Дозволите да сведемо рачун. Сведочења Ердемовића о масовном убиству код Пилице у јуну 1995. године су нешто крајње противуречно и нетачно. Истина о том злочину биће позната тек онда када сви њени учесници буду саслушани, и кад буду одговорали за учињено. То је обавеза било ког суда. Ипак Међународни трибунал за бившу Југославију не покреће оптужнице против осталих учесника убиства, и чак их и не саслушава као сведоке. Како је то могуће? Сасвим је јасно да Међународни трибунал за бившу Југославију не жели да открије истину о том масовном убиству. Зашто? Немам одговор на то питање. Могу само да то констатујем као чињеницу и да допустим следећу претпоставку: Трибунал не жели да позове на саслушање саучеснике Ердемовића, јер ће њихова сведочења показати да Ердемовић говори неистине. Само Трибунал може да објасни зашто не жели да испита узроке убиства код Сребренице. Али Трибунал ћути. Још тужније је што ћути и наша западна јавност.

Прилог 5

НАВОДНА ПРИСТУПНИЦА ДРАЖЕНА ЕРДЕМОВИЋА ДЕСЕТОМ ДИВЕРЗАНТСКОМ ОДРЕДУ, СА ПОТПИСОМ ГЕНЕРАЛА РАТКА МЛАДИЋА

Ради илустровања колико је бесмислено овако нешто користити у фотокопираном виду као доказ пред озбиљним судом, у фотошопу смо у „Верзији Б“ поставили потпис покојног француског председника и генерала Шарла де Гола, како би се показала лакоћа фалсификовања електронски редигованих докумената у савременом свету.

Тужилаштво никада није показало оригинал наведеног документа са Младићевим потписом, судско веће га на главном претресу никада није тражило на увид, а одбрана никада није захтевала да се оригинал предочи и подвргне вештачењу пре него што би овај Уговор био прихваћен као ваљани доказ наводне везе између главнокомандујућег генерала Ратка Младића и редова (или подофицира) Дражена Ердемовића.

ЈМБГ: 251197121111

 09/31/2018
 30.04. 5.

УГОВОР

О ПРИЈЕМУ ЛИЦА У ВОЈСКУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ПО УГОВОРУ НА ОДРЕЂЕНО ВРЕМЕ

Закључен између: Главниог штаба Војске Републике Српске - ВП 7572 Сарајево
 и Гришић Вићен Ракић
(презиме, име и име)
Београд, Београдске Војске Београд 144
(презиме и место боравка - адреса)

1. Главни штаб Војске Републике Српске - ВП 7572 Сарајево 1. дивизионски одред

1) prima Гришић Вићен Ракић
(презиме, име и име)
Београд, Београдске Војске Београд 144
(презиме и место боравка)

у војну службу по уговору на одређено време у својству војводе 1. дивизије

1. дивизије у чину војвода
(војног у чину се prima)

на време од 20/04/2018 која ће трајати од 01.04.1995. године
(годинае службе) (дан, месец и година)

до 01.04.1997. године ради обављања дужности командира 1. и 1. бат
(дан, месец и година) (назив дужности)
 у гарнизону Београд

2) Обавезује се да Гришић Вићен Ракић обавезује новчану
(презиме, име и име војне особе)
 накнаду у складу са правилником.

3) Обавезује се да Гришић Вићен Ракић постави на
(презиме, име и име војне особе)
 дужност командира 1. и 1. бат у гарнизону Београд
(назив дужности) (назив гарнизона)

и да му обавезује права која проистичу из Закона о Војсци Републике Српске и другим прописима припадају војводи о одређеном и наредбом командира 1. и 1. бат

4) Обавезује се да исплати посебну новчану награду Гришић Вићен Ракић
(презиме, име и име војне особе)
 за учешће у свакој појединачној диверзантској акцији у складу са изредбом надлежног старешине;

5) Обавезује се да Гришић Вићен Ракић обезбеди приоритет у додели
(презиме, име и име војне особе)
 стана на коришћење, преко надлежних органа власти, а на основу Наредбе Председника РС.

2. Гришић Вићен Ракић
(презиме, име и име војне особе)
Београд, Београдске Војске Београд 144
(место боравка - адреса)

обавезује се:
 1) да ће 01.04.1995. године ступити на дужност командира 1. и 1. бат
(дан, месец и година) (назив дужности)
 у гарнизону Београд а према постављењу надлежног старешине;

00399986

Верзија А:

2) да ће у војној служби по уговору, уколико на провери способности за дужност покаже задовољавајуће резултате, остати 24. вије године односно до 31. 01. 1997. године; (дан, месец и година)

3) да ће дужност вршити савесно и у складу са прописима;

4) да ће се за време службе по уговору придржавати свих прописа који се односе на службу у овој јединици.

3. Erzencelj, Viktor, brigadni за време ратног стања и непосредне ратне опасности има (име, презиме и чин) обезбеђену бесплатну исхрану и смештај;

4. У случају рањавања Erzencelj, Viktor, brigadni задржава право на пла- (име, презиме и чин) ту у износу одређеном у тачки 1. под 2) овог уговора, и распоређује се на лакшу дужност у оквиру своје или друге јединице, уколико га надлежна војно-лекарска комисија огласи неспособним за извршавање диверзантских задатака.

5. Од дана ступања на дужност Erzencelj, Viktor, brigadni почиње да тече војна служба по (име, презиме и чин) овом уговору и од тог дана стиче права и обавезе по основу уговора и својство бригадни командир 1. војне бригаде Војске Републике Српске

6. Ако Erzencelj, Viktor, brigadni без оправданог разлога не ступи на дужност на дан (име, презиме и чин) утврђен у тачки 2. под 1) овог уговора, сматраће се да овај уговор није закључен.

7. Војна служба по овом уговору поестаје под условима прописаним одредбама члана 216. Закона Војска Републике Српске.

8. Овај уговор сачињен је у пет примерака за војну службу по уговору, односно у шест примерака за подофицира по уговору и официра по уговору. По један примерак доставља се: лицу које је ступило у војну службу по уговору; војној јединици односно војној установи у којој је на служби; за сваки примерак копија персоналних података и војном рачуноводственом центру.

11. februar 1995. godine (место, дан, месец и година закључења уговора)

Erzencelj, Viktor, brigadni (потпис лица које се прима)

Erzencelj, Viktor, brigadni

Erzencelj, Viktor, brigadni (отпущати машиницом: презиме, очево име и име)

Датум ступања на дужност:

01. februar 1995. godine (дан, месец и година)

Erzencelj, Viktor, brigadni (потпис примљеног лица)

(потпис старешине надлежног за закључивање уговора)
komandant Glavnog štaba
vojske Republike Srpske

general-pukovnik
Karhe Bladić (отпущати машиницом: дужност, чин, презиме и име старешине надлежног за закључивање уговора)

ОТВРАТА

(потпис старешине)
komandant 10. divizionskog oreda
potporučnik, Milorad Pelečić

(дужност, чин, презиме и име старешине који оверава датум ступања на дужност)

00399986

Верзија Б:

2) да ће у војној служби по уговору, уколико на провери оспособљености за дужност покаже задовољавајуће резултате, остати 2. divizion, brigade односно до 31.01.1997. године; (дан, месец и година)

3) да ће дужност вршити савесно и у складу са прописима;

4) да ће се за време службе по уговору придржавати свих прописа који се односе на службу у овој јединици.

3. Erzencelj, Milica, vojnik за време ратног стања и непосредне ратне опасности има обезбеђену бесплатну исхрану и смештај;

4. У случају рањавања Erzencelj, Milica, vojnik задржава право на плату у износу одређеном у тачки 1. под 2) овог уговора, и распоређује се на лакшу дужност у оквиру своје или друге јединице, уколико га надлежна војно-лекарска комисија огласи неспособним за извршавање диверзантских задатака.

5. Од дана ступања на дужност Erzencelj, Milica, vojnik почиње да тече војна служба по овом уговору и од тог дана стиче права и обавезе по основу уговора и својство

6. Ако Erzencelj, Milica, vojnik без оправданог разлога не ступи на дужност на дан утврђен у тачки 2. под 1) овог уговора, сматраће се да овај уговор није закључен.

7. Војна служба по овом уговору поестаје под условима прописаним одредбама члана 216. Закона о Војсци Републике Српске.

8. Овај уговор сачињен је у пет примерака за војну ка по уговору, односно у шест примерака за подофицира по уговору и официра по уговору. По један примерак доставља се: лицу које је ступило у војну службу по уговору; војној јединици односно војној установи у којој је на служби; за сваки примерак Комисија персоналних података и војном рачуноводственом центру.

Beljina, 29. februar 1995. godine (место, дан, месец и година закључења уговора)

Erzencelj, Milica (потпис лица које се prima)

Erzencelj, Milica, vojnik, brigada

Beljina, Republika Srpska 144 (откуцати машинicom: презиме, очено име и име јединице)

(потпис старешине надлежног за закључивање уговора)

Commandant vlastnog kabo
vojske Republike Srpske
General-pukovnik
Charles de Gaulle (потпис старешине надлежног за закључивање уговора)

Датум ступања на дужност:

01. februar 1995. godine (дан, месец и година)

Erzencelj, Milica (потпис примљеног лица)

Commandant 10. divizionskog odeljenja potporučnik, Milorad Belcic (потпис старешине надлежног за закључивање уговора)
(дужност, чин, презиме и име старешине који одређује датум ступања на дужност)

00399986

Прилог 6

**ИЗВЕШТАЈ УНПРОФОР-А,
СЕКТОР ИСТОК (ТУЗЛА)
О БРОЈНОМ СТАЊУ ИЗБЕГЛИЦА
ПРИСПЕЛИХ ИЗ СРЕБРЕНИЦЕ
4. АВГУСТА 1995.**

UNITED NATIONS

PROTECTION FORCE

HQ SECTOR NORTH EAST - TUZLA AIR BASE

G5, CIVIL MILITARY OPERATIONS

TO: Commander, SNE

DATE: 4 August 1995

SUBJECT: Srebrenica Displaced Persons Situation Update

did *Retained*
- *As ordered*
P

The following points are made as an update to the current humanitarian situation in SNE concerning the Srebrenica Displaced Persons.

- a. TOTAL NUMBER IN SNE AOR: 35,632 (approx)
- HOUSED IN PRIVATE ACCOMODATION: 17,383
 - HOUSED IN COLLECTIVE CENTERS: 9,749
 - TUZLA AIR BASE CAMP: 6,500
- b. AGE STRUCTURE OF SREBRENICA DISPLACED PERSONS:
- AGE 0-3: 10.2 %
 - AGE 4-6: 10.0 %
 - AGE 7-13: 14.13 %
 - AGE 14-18: 10.8 %
 - MEN OVER 18: 15.40 %
 - WOMEN OVER 18: 40.0 %

c. PLAN FOR MOVEMENT OF DISPLACED PERSONS POPULATION FROM TUZLA AIR BASE TO COLLECTIVE CENTERS IS COORDINATED WITH BIH CIVIL DEFENSE STAFF THROUGH AND BY UNHCR HEAD OF OFFICE. DISPLACED PERSONS WILL BE TRANSPORTED WITH BIH TRANSPORT AND MOVED TO ACCOMODATIONS WHICH HAVE BEEN REPAIRED OR RENOVATED BY EITHER SEA, IRC, IQASE, OR NRC OVERSIGHT. ONCE MOVE IS COMPLETED (EXPECTED DATE ON/ABOUT 18 AUGUST) TUZLA AIRBASE CAMP WILL BEGIN DECONSTRUCTION OF FACILITIES LOCATED AT THE AIR FIELD.

1/8 DCO

1. Coming from Srebrenica
 approx 4-5000 will arrive

Reception points:

Kladanj (1500-2000)

Krtijaja (2000-4000)

Tuzla sector minimum 2 700 (!) Not confirmed

2. From 1st Div (DOG) also exit as 1st Div for the time being; mainly concentrated in Kladanj, partly in Gradacica. It will be prepared to execute a mission as a mobile reserve in the AOR 2 Corps?

00412059

GUY SANDS
 Major
 Chief, G5

Прилог 7

**ИЗЈАВЕ ПРЕЖИВЕЛИХ
ИЗ КОЛОНЕ 28. ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА И
ПРОЦЕНОМ БРОЈА ПОГИНУЛИХ
У ПРОБОЈУ ИЗ СРЕБРЕНИЦЕ
ПРЕМА ТУЗЛИ, У ЈУЛУ 1995.**

Republika Bosna i Hercegovina
 MINISTARSTVO ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
 SLUŽBA DRŽAVNE BEZBJEDNOSTI
 SEKTOR SDB TUZLA

Broj: 15-144/34
 Dana, 31.07.1993.godine

Z A P I S N I K

GRADJANIN: AVDIĆ NEDŽAD, sin Alije i Time, dj. Turković, rođen 15.04.1978.godine u Zvorniku, stalno nastanjen u Sebiočini, opština Vlasenica, učenik, civil, neoženjen, trenutno nastanjen u Domu penzionera u Tuzli u sobi 130, je ovlaštenim službenim licima, na okolnosti zarobljavanja u Kamenici, opština Bratunac, i strijeljanja u Fetkovcima, dao sljedeću

I Z J A V U

Do početka jula, odnosno do opšteg četničkog napada na Srebrenicu stanovao sam u izbjegličkom naselju Slapovići, sedam kilometara od Srebrenice prema Zelenom Jadrju. Ne znam tačno datum kada su Srbi napali na Srebrenicu, ali znam da se narod u Slapovićima skrivao tri dana u skloništima dok su četnici granatirali Srebrenicu i okolna mjesta. Trećeg dana četničkog napada čuli smo da su četnici zauzeli kotu Biljeg i da se UNPROFOR povukao prema Srebrenici. Po saznanju vijesti da su četnici zauzeli Biljeg, stanovnici izbjegličkog kampa Slapovići napuštaju kamp i povlače se prema Sućesci i Srebrenici. Ja sam sa sa svojom porodicom povukao u selo Vijogor kod Sućeske. U Vijogoru, nakon jedan dan, moja majka i tri sestre su otišle prema Fotočarima u nadi da će naći zaštitu u kampu UNPROFOR-a, a ja sam sa ocen Alijom, po naredbi komande Armije, zajedno sa ostalim vojno sposobnim muškarcima otišao na Šušnjare. Na Šušnjarema je izvršeno postrojavanje, oko 15000 ljudi i manji broj žena, i krenuli smo prema Jagliču koji je od Šušnjare udaljen oko 2 km. Iz Jagliča kolona je krenula preko Đuljina prema Kamenici kod Fobudja. Ja sam bio na zašljelu kolone, odnosno iza mene je bilo oko 1000 ljudi. U selu Kamenica našli smo na četničku zasjedu i tu je došlo do presjecanja kolone. U Kamenici je poginuo veći broj ljudi, a mnogi su ranjeni od granata. Izvjestan broj naših ljudi je izvršilo samoubistvo. Među odsječenom dijelu kolone manji broj ljudi je bio naoružan. Četnici su nas žestoko granatirali i putem megafona pozivali na predaju. U toj šumi kod Kamenice, po mojoj procjeni, poginulo je od 300 do 500 ljudi, dok je veći broj lica ranjeno. Nakon dan i noć provedenih u šumi krenuli smo i izašli na asfaltni put, gdje smo na mostu vidjeli četnike sa tenkovima i transporterima, koji su nam naredili da dignemo ruke u vis i da odložimo bombe, pištolje i marke ili ćemo u protivnom biti ubijeni. Po njihovoj naredbi svi smo postupili. Na asfaltnom putu su nas postrojili u pet redova dužine oko 100 metara. U stroju su bili i ranjenici. Poslije postrojavanja

AVDIĆ NEDŽAD

00387929

jedan četnik nam je naredio da po dvojica u koloni trčimo prema Kravici sa uzdignutim rukama i ispružena tri prsta. Trčali smo tako oko 3 km, a potom su nam naredili da posjedamo na jednu livadu, gdje nam je jedan četnik rekao da su oni iz Srbije i da će nas voditi u hangar i da ćemo biti razmijenjeni kada naše vlasti to budu tražile. Na toj livadi, po mojoj procjeni, bilo je oko 2000 ljudi. Poslije izvjesnog vremena naredili su nam da legnemo na stomak, a da ruke izdignemo iznad glava i da aplaudiramo i uzvikujemo parole "Živio kralj", "Živjela Srbija". Dok smo to radili, stotinjak metara od nas u jednoj kući se čula pucnjava iz automatskog oružja. Sa te livade su nas, kasnije, u pet-šest kamiona prevezli u Bratunac gdje smo u istom prenoćili. Sutra dan su nas kamionima povelili prema Konjević Polju, a zatim prema Zvorniku i Karakaju, a zatim su skrenuli navodno prema Tuzli. Ispod cerade sam vidio da su nas dovezli do neke škole u Petkocima. Pošto cijelo vrijeme nisam ništa ni jeli ni pili tražili smo da nam dozvole da sidjemo sa kamiona i da nam daju vode ili da nas pobiju. Nakon jedan sat naredili su nam da sidjemo sa kamiona i da idemo u školu. Na putu od kamiona do škole četnik bi svakog zarobljenog udario puškom preko ledja. Tjerali su nas da uzvikujemo parole "Ovo je srpska zemlja", "Srebrenica je srpska oduvijek bila i biće". Smjestili su nas u 4-5 učionica gdje smo morali da sjedimo, a ko bi se podigao ili tražio vode četnici bi pucali u njega. Iz tih razloga ranjeno je 5-6 ljudi. Nakon izvjesnog vremena čuo sam četničke komande vani "hajde, dva, tri, pet balija". Čuo sam kad ih izvode, a ubrzo potom ispred škole čuo sam pucnjavu. U učionicu u kojoj sam bio ušli su četnici i pitali ima li ko iz Glogove, Kamenice, Cerake i Osmača. Ko god se javio izveli su ga i više se nije vratio. Negdje oko ponoći naredili su nam da po dvojica izlazimo navodno radi pregleda. Ja sam iz učionice izašao sa jednim nepoznatim čovjekom, zatim su mi naredili da se skinem do pojasa, a zatim su mi ruke vezali kanapom. Odatle nas vezane vode u druge učionice, a zatim jednog po jednog napolje. Iako u mraku, napolju sam vidio mrtve ljude i osjećao sam da gazim po krvi. Zatim su nas natjerali da se uz jednu dasku penjemo na šleper. Kada se kamion napunio, naredili su nam da sjednemo, a pošto nismo imali prostora da sjednemo, oni su počeli pucati po nama. Od škole kamion je kratko išao asfaltom, a zatim je skrenuo makadamskim putem uzbrdo. Ta vožnja je trajala najviše 10 minuta. Kada se kamion zaustavio jedan četnik nam je naredio da po petorica izlarimo napolje. Izvjesni Muhamed iz Bratunca uspio je odvezati ruke i pokušao je bježati, međutim četnik ga je ubio. Jedan meni nepoznat čovjek sa kamiona glasno se obratio četniku i rekao tebe i tvoju majku Stanu sam kriv, a ti sad tako radiš sa nevinim ljudima, međutim on na to nije reagovao već je i dalje psuvao nam balijsku majku i govorio da po petorica izlazimo. Kada je došao red na mene izašao sam sa kamiona čuo sam kad četnik govori "ovo je borba na Allahovom putu, vas će Haris Silajdžić i mrtve da mijenja, hajmo pogledajte gdje ima mjesta". Zatim nam četnik komanduje lezi i istog trenutka puca po nama. Ja sam na djelić sekunde ranije zalegao i tako izbjegao sigurnu smrt. Nanjen

AVDIĆ XISDŽHO

00387930

sam od četničkog rafala iz AP u podlakticu desne ruke i u desnu stranu grudnog koša, ali radi se o lakšim povredama. Čuo sam stenjanje i jucke teško ranjenih ljudi. Poslije strijeljanja koje sam preživio četnici su izveli i drugu grupu sa kojom su na isti način postupili. Kada su završili sa strijeljanjem jedan četnik je rekao "hajde Jovo strogo sve da prekontroliramo, avakom po jedan metak u glavu, ko je ukočen mrtav je, a ko je vruć on je živ". Zatim su po njihovoj procjeni pucali u leševe, mada nikoga rukama nisu dirali, a jedan od njih je rekao "jebeli mater, svi su mrtvi", a drugi "svi su dobro uhranjeni". Poslije toga četnici pale kamion i odlaze sa mjesta zločina. Ubrzo sam smogao hrabrosti i podigao glavu da vidim da li ima ko da se miče. Pat do šest metara od mene primijetio sam da se neko miče, pitao sam jesi li živ, a on mi je odgovorio da jeste i pozvao me da ga odvešem. Pošto sam se malo odmorio, preko mrtvih sam mu prišao i zubima mi je presjekao vezove na rukama, zatim sam ja njegove ruke pokušao odvezati i pošto nisam mogao, onda sam zubima presjekao dva veza dok su dva ostala. U tom trenutku čuo se zvuk kamiona koji se kretao prema nama i smatrao sam da idu da potovare mrtve. Predložio sam tom čovjeku da se sklonimo sa mjesta događaja u potok što je on i prihvatio. U potoku sam mu kamenjem presjekao vezove na rukama, a on mi je rekao da se zove Halilović Osman i da je rođen 1960. godine u selu Sućeska, opština Srebrenica. Dok smo bili u potoku čuli smo da su četnici sa kamionom došli da pakuju mrtve. U zoru narednog dana, iz potoka smo se popeli na jedno brdo odakle smo vidjeli jezero i utovarivač kako kupa mrtve, gdje su nas strijeljali, dok je strašer sa puškom u ruci hodao po platou brane. Četvrti dan poslije strijeljanja ja i Osman Halilović smo uspjeli stići u Vitišnicu gdje nam je pružena prva pomoć.

Dok sam bio u školi u učionici sam vidio ljude koje sam od ranije poznavao i to: Avdić Dženala mog amidju, Isaković Nasu iz Pobudja, Malić Fehima iz Sebiočine, Hodžić Bekira, prevodilac kod UNPROFORA, iz Pobudja, Izvjesnog Muhameda iz Bratunca povjerenika u Srebrenici, nastavnik geografije iz Srebrenice, Izvjesnog Muniba.

Nemam više šta da izjavim, izjava mi je glasno diktirana i u formulaciji iste sam i sam učestvovao, te je prihvatam kao svoju i svojeručno potpisujem.

IZJAVU DAO:

AVDIĆ NEĐŽAD

Avdić Neđžad

ZAPISNIČAR:

Halil Dizdarević

OVLAŠTENA OSOBA:

Mirza Omerbegović

Harun Aliho

00387931

Original: **engleski**

03021141

MEDJUNARODNI SUD ZA KRIVIČNO GONJENJE OSOBA ODGOVORNIH ZA TEŠKA KRŠENJA MEDJUNARODNOG PRAVA POČINJENA NA TERITORIJI BIVŠE JUGOSLAVIJE OD 1991.

IZJAVA SVJEDOKA

PODACI O SVJEDOKU:

Prezime i ime: Hasanović Sead

Nadimak/pseudonim: -

Adresa: Herdershof 2, 4847 HF, Teteringen, The Netherlands

Telefon: 0620819262 Datum rođenja: 1. april 1964. Pol: muški

Nacionalnost: Bosanac Vjeroispovijest: **muslimanska**

Trenutno zanimanje: nezaposlen Prethodno: fabrički radnik

Jezik/jezici koje govori: : bosanski i nešto holandskog

Jezik/jezici koje piše (ako se razlikuje od navedenih): **bosanski**

Datum(i) razgovora: 9. juni 2000. i 16. juni 2000.

Razgovor(e) vodili: Bruce Bursik

Prevodilac: Marc Jeffery

Jezici korišteni u toku razgovora: **bosanski i engleski**

Imena svih osoba prisutnih tokom razgovora: svi gorespomenuti

Potpis: **/potpisano/**

IZJAVA SVJEDOKA

1

Ja sam Sead Hasanović, od oca Huse. Rođen sam u selu Šubin u Bosni, 1. aprila 1964. U ovom selu sam živio tokom većeg dijela svog života, izuzev kada sam počeo da radim u fabrici akumulatora u Srebrenici i Potočarima 1982. godine, gdje sam našao smještaj blizu fabrike.

2

Na dan ili otprilike 4. ili 5. aprila 1993., sa suprugom i djecom sam se preselio u UN zaštićenu zonu UN-a u Srebrenici. Bio sam prisiljen da se preselim jer smo se nalazili u okruženju Vojske bosanskih Srba i smatrali smo da su nam životi u opasnosti.

3

Na dan 12. jula 1995., postalo je jasno da Srebrenica samo što nije pala u ruke Vojske bosanskih Srba i možda drugih srpskih elemenata. Kako bih izbjegao moguću smrt u rukama ovih Srba, otišao sam na područje Šušnjara da pokušam proći kroz šumu do slobodne teritorije, zajedno sa drugim muškarcima, dok su moja supruga i tri sina otišli do Potočara kako bi zatražili zaštitu jedinica UNPROFOR-a čija je baza u Potočarima.

4

U Šušnjarima je odlučeno da krenemo pješke u pravcu slobodne teritorije u Tuzli. Uza se sam imao pištolj za koji sam imao dozvolu. Nosio sam ga radi samoodbrane. Glavni razlog zbog koga sam ga nosio je da bih mogao da se ubijem ukoliko budem teško ranjen. Veliki broj ljudi je učestvovao u ovom poduhvatu, ali pošto su ljudi kretali u različita vremena i u grupama, bilo je teško procijeniti koliko je ljudi bilo. U ovim grupama su bili uglavnom muškarci i

veoma malo žena. Vidio sam samo oko 10 žena da su učestvovala u ovom poduhvatu. Ljudi su bili različite starosti i bilo je i dječaka od oko 15 ili 16 godina i starijih muškaraca, otprilike 45 godina. Ja sam krenuo sa grupom nakon što je otprilike polovina ljudi otišla. Rekli su nam da krenemo u pravcu planine Udrić, gdje će se naći vodiči da nas prevedu ostatak puta. Krenuo sam rano ujutro, 13. jula 1995.

03021143

5

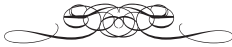
Hodali smo po dvojica, ali smo sporo napredovali jer smo se plašili mina. Pješačili smo cijeli dan. Negdje oko 23:00 sata istoga dana (13. juli 1995.), na nas je pucano u području koje se zove Kamenica. Ljudi su se razbježali i razdvojili. Velika bukva se srušila i pala je na neke ljude. Kako je pripucalo, bacio sam se na zemlju da bih se zaštitio. Unaokolo je letilo puno zemlje i granja i mogao sam da omirišem barut. Pucnjava je trajala oko trideset minuta. Spasio sam se tako što sam se sakrio iza jedne bukve. Nakon što je granatiranje prestalo, ustao sam da potražim svoga brata Senada, međutim, pucnjava se nastavila. Osjećao sam se čudno, kao da sam pijan, ali sam još uvijek bio pri sebi i znao šta radim. Vidio sam dosta tijela među granjem i konačno sam pronašao svoga brata. Išli smo deset metara u jednom pravcu, a zatim napravili krug i vratili se. Teren je bio prekriven mrtvim tijelima. Teško mi je da procijenim koliko ljudi je tu ubijeno jer je bio mrak i mrtva tijela sam jedino vidio pri svjetlosti eksplozija granata. Područje bi na kratko bilo osvijetljeno kada bi granata eksplodirala u noći. Granatiranje je bilo konstantno, pa je ponekad bilo dosta svijetlosti. Moj brat i ja smo otišli na pola puta uz brdo kako bi izbjegli granatiranje. Pomislili smo da možda idemo u pravcu Srba, pa smo se okrenuli i vratili se nizbrdo.

6

Ljudi su počeli da se ponovo okupljaju kako bi odlučili šta da sada rade. Bilo je dosta ljudi i teško je reći koliko. Spustili smo se

niz strmu padinu do jednog potoka. Do tada je već izašlo sunce i mogao sam dobro da vidim. To je bilo 14. jula 1995. Vidio sam bar stotinu tijela na putu do potoka. Na potoku sam se napio vode. Tada je ponovo počelo granatiranje i mi smo otišli. Neki ljudi su odlučili da se vrate i krenu u pravcu Žepe. Neki ljudi su krenuli u Kravicu da se tamo predaju. Neki ljudi su se vratili i rekli su da su izašli na put na području Kravice i da su na putu vidjeli holandske jedinice UNPROFOR-a i oklopna vozila. Ja to nikada nisam vidio i ne poznajem to područje dobro, tako da ne mogu tačno da kažem gdje je to bilo. Ovi ljudi su rekli da su Holanđani preko megafona govorili da je bezbjedno da se predaju. Ova grupa se vratila da pita za savjet o najboljoj opciji: da se predaju Holanđanima koji su garantovali njihovu bezbjednost ili da nastave kako znaju i umiju. Ostatak grupe je otišao da se preda, ali smo moj brat i ja odlučili da nastavimo put i da se ne predajemo. Naišli smo na jedan bračn par, ali su se odvojili od nas pod izgovorom da idu da obave nuždu. Tada smo moj brat Senad i ja čekali na tom području tri dana. Čekali smo da bude bezbjedno da pređemo reku Jadar. Naišli smo na još neke ljude na području koje se zove Kamenica. To nije ista Kamenica gdje smo upali u zasjedu, već prema Zvorniku. Prošli smo kroz selo Lipanj. Vidio sam mnogo mrtvih tijela na dijelu kada se prođe škola u Lipnju. Ustvari, tijela je bilo po cijelom području, i nailazili smo na tijela svakih deset do petnaest minuta. Takođe sam viđao ljude koji više nisu mogli da hodaju kako puzaju stazom. Odatle smo se spustili niz brdo i prešli smo asfaltnu cestu. To je cesta koji je dolazila iz Zvornika, ali ne znam kuda je vodila. Tu smo čekali otprilike tri dana kako bi prešli tu cestu. Tu već nisam siguran o kom datumu se radi, ali to je bio peti ili šesti dan kako smo krenuli iz Šušnjara. Tu se sakupilo oko 400 ljudi i odlučeno je da ćemo cestu preći u grupama od deset ili petnaest ljudi kako bi izbjegli veće probleme. Oko 22:00 časa te noći, čuo sam zvuke motornih vozila na cesti. Neko je povikao za nama da se vratimo, ali na nas nije pucano. Čekali smo do jutra, a tada sam vidio naoružane srpske vojnike na brdu koje je bilo iznad ceste. Ovi vojnici su nosili maskirne vojne

uniforme. Pozivali su nas da se predamo. Govorili su da će pretražiti teren da nas nađu ukoliko se ne predamo. Kasnije, kada se smračilo, uspio sam da pređem cestu.

03021144

7

Nakon što smo prešli cestu, popeli smo se na planinu Crni Vrh. Krenuli smo u pravcu Zvornika. Sreli smo se sa oko osam ili devet ljudi. Tada je naša grupa imala oko jedanaest ljudi. Nismo bili sigurni gdje smo, a neki iz grupe su rekli da smo na slobodnoj teritoriji kada smo prešli neke železničke pruge. Naišli smo na izgorjelo selo i tamo smo vidjeli četiri ili pet vojnika u sivomaslinastim uniformama. Svi su bili naoružani. Vidjeli su nas i povikali su prema nama da se predamo. Brat i ja smo potrčali kroz dvorišta kuća kako bi pobjegli. Čuo sam vojnike kako preko megafona viču da se predamo. Pretrčao sam preko polja i natrag ka železničkoj pruzi i utrčao sam u hrastovu šumu. Krenuo sam uz tračnice i vidio sam vojnike kako govore preko radija. Vratio sam se i rekao sam ostalima da su vojnici na trideset metara od nas. Srpski vojnici su se iznenada pojavili i počeli su da viču na nas da se predamo. Moj brat i ja smo pobjegli u šumu i preko tračnica i popeli smo se na planinu. Tu smo naišli na drvo jabuke i tu smo odlučili da se odmorimo. Zaspao sam a probudio me je moj brat. Kada sam se probudio, vidio sam srpske vojnike na deset metara ispred sebe. Držali su puške uperene u nas i nismo imali izbora nego da se predamo. Ti vojnici su mi psovali “tursku” majku. Rekli su mi da stavim ruke iznad glave i pretresao me je jedan visoki vojnik sa plavom kosom, koji mi je našao pištolj. Pitali su me koliko sam Srba njime ubio. Kada sam rekao da je to privatni pištolj sa dozvolom, vojnici su ga uzeli i rekli su da je to dobar trofej. Ovi vojnici su me napali i udarali su me čizmama. Vojnici su bili u maskirnim vojnim uniformama i bili su naoružani automatskim puškama. Na glavi su imali crvene šapke. Na ovim šapkama se naprijed nalazila značka. Istražitelj Bruce Bursik mi je pokazao fotografiju u boji određenog broja vojnih

kapa i na njoj sam vidio onu koja je u svakom pogledu ista onima koje su nosili ovi vojnici. Potpisao sam fotokopiju te fotografije i prilažem je svojoj izjavi kao dodatak broj jedan. Nisam puno vidio, jer sam držao sagnutu glavu. Vođa patrole mi je rekao: “Vrlo ste srećni da vas je uhvatila ova jedinica”, i da im je prethodnog dana izdato naređenje od odgovornih da treba da prestanu sa ubijanjem lica koja su zarobljena, kao i onih koji su prethodno zarobljeni a još uvijek nisu ubijeni. Naredba je izdata da se zadrže zarobljenici kako bi mogli da se koriste za razmjenu zarobljenika. Područje na kome smo uhvaćeni se zove Memići. Moga brata i mene su tada predali vojnoj policiji, koja nas je odvela u Šekoviće. Ovi vojni policajci su nosili maskirne i sivomaslinaste uniforme biše jugoslovenske armije, ali su svi imali bijele oprtače. Neki od pripadnika VP imali su kape, ali se ne mogu sjetiti oznaka. Neki od pripadnika vojne policije su na rukavima imali trobojku. Istražitelj Bruce Bursik mi je pokazao jedan broj fotografija u boji kako bi identifikovao oznaku koju sam vidio. Prilažem fotokopiju ove oznake mojoj izjavi kao dodatak broj dva. Sjećam se bijelih oprtača koji su mi se urezali u sjećanje. Put do Šehovića je trajao pet ili šest sati kamionom. U Šehovićima su me odveli u vojnu kasarnu. Nisam mnogo vidio u logoru pošto nam nije bilo dozvoljeno da slobodno razgledamo unaokolo a kamion je bio pokriven. Jedino sam mogao da gledam kroz male razreze na ceradi. Bila je vrućina i u jednom trenutku su podigli ceradu. Tada sam vidio da se radi o kasarni i da unaokolo ima puno vojske i policajaca. Jedan srpski vojnik je rekao da smo jako srećni i da ćemo biti razmijenjeni. Nakon otprilike tri sata, odveli su nas u zatvorenički logor u Batkovićima. Po dolasku, vidio sam Crveni krst. Crveni krst je zabilježio naše podatke. U ovom logoru sam ostao oko dva i po mjeseca u groznim uslovima. Nisu nas dobro hranili i nisu nam dali nikakvu odjeću. Tadasu nas 45-oricu prebacili u logor blizu Doboja, u selu Kotorsko. Tu sam bio zatočen daljih dva i po mjeseca i onda pušten 24. decembra 1995. Izjavi prilažem kopiju mojih otpusnih dokumenata kao prilog tri.

8

Prije pada enklave, saznao sam da je moj bivši komšija, Milenko Živanović, bio komandant Prodinske brigade u okviru srpskih jedinica, To sam čuo od drugih. Međutim, nikada ga nisam vidio tokom svog zatočeništva. Tokom zatočeništva nisam vidio nijednog od Srba koje sam poznao. Upoznao sam svoje čuvare u Batkoviću, naročito policajca koji me je najviše tukao. On se zvao Šuic /kao u originalu/ i on je bio komandir vojne policije zadužene za zatvorenike. Drugi koji su me tukli su bili Mico i Catić /kao u originalu/. Oni bi svaki dan tukli zatvorenike. Kada bi Crveni krsti i UNPROFOR posjećivali logor, Srbi bi nas izvodili iz logora da nas sakriju. Dok smo bili u ovim logorima morali smo prisilno raditi. Otprilike tri do četiri mjeseca nakon pada Srebrenice, jedan policajac mi je jednoga dana rekao, dok sam radio, da sam srećan u odnosu na to kako se postupa sa drugima u Vlasenici. Rekao je da u Vlasenici ima oko tri hiljade zatvorenika. Ja još uvijek sumnjam da je još mnogo zarobljenika u srpskim rukama.

Republika Bosna i Hercegovina
 MINISTARSTVO ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
 SLUŽBA DRŽAVNE BEZBJEDNOSTI
 SEKTOR SDB TUZLA

02

G

A

Broj: 15-47/96
 Dana: 8.1.1996. godine

Z A P I S N I K

GRADJANIN: MUSTAFIĆ HUSEJN, sin Dauta i Alić Haše, rođen 16.1.1963. godine u selu Pribidoli, opština Srebrenica, JMB 1601963183124, stalno nastanjen u Podševarima bb, ima završenu osnovnu školu, prije rata bio zaposlen kao fizički radnik u fabrici stolica u Zelenom Jadru, opština Srebrenica, po nacionalnosti Bošnjak - Musliman, državljanin R BiH, udovac, otac jednog djeteta, od 24.12.1995. godine nastanjen u Živinicama u kolektivnom smještaju u naselju Višća, je dana 2.1.1996. godine ovlaštenim službenim licima dao slijedeću

I Z J A V U

Početkom jula 1995. godine bio sam kao pripadnik ARBiH na linijama razgraničenja u Ljubisavićima, opština Srebrenica u pratećemvodu 282. brigade čiji je komandant bio Dudić Ibro.

Tada smo od Ibre dobili obavijest da su u pomoć četnicima došli pripadnici paravojne formacije "Drinski vukovi", te da moramo biti oprezni. "Vukovi" su nas narednih dana žestoko napadali pucajući po nama iz raznih vrsta orudja i oružja i dovikivali nas, govoreći da nas napadaju naizmjenično sa Rusima. Pripadnici UNPROFOR-a, odnosno Holandskoj bataljona nisu ništa poduzimali na zaštiti civilnog stanovništva na tom prostoru. Narednih dana četnici su ponovo jako napadali Ljubisaviće i Biljeg, opština Srebrenica, iz pravca Zelenog Jadrta i Bukove Glave, opština Srebrenica, kao i sa jakim granatiranjem iz pravca Jase-nove, opština Srebrenica. Isti dan, na naše položaje s ledja došao je četnički tenk iz pravca Bukove Glave, što znači da je

MUSTAFAĆ HUSEJN

00401647

morao proći pored punkta UNPROFOR-a u Biljegu. Do 11.7.1995. godine četnici su nas stjerali u Srebrenicu i civili su se povukli do bolnice, odnosno do UNPROFOR-a u krug fabrike Ve-zionice.

11.7.1995. godine iz Srebrenice sam krenuo u proboj prema slobodnoj teritoriji Tuzle, jer su četnici zauzeli Srebrenicu koja je bila pod zaštitom UNPROFOR-a, odnosno holandskog bataljona. Zborno mjesto okupljanja bilo je selo Šušnjari, opština Srebrenica, odakle smo 12.7.1995. godine, poslije ponoći, nakon dogovora krenuli u pravcu Tuzle. Nakon 1-2 km došlo je do razbijanja kolone jer su četnici pucali po koloni iz raznog pješadijskog i artiljerijskog naoružanja. Tom prilikom su četnici bacali i razne hemijske otrove što je kod prisutnih u koloni izazvalo različite nekontrolisane reakcije. Jedni su bili tužni, veseli, zatim su neki plakali, vrištali, sa sebe skidali odjeću i predavali se četnicima i drugb. Tu su četnici pobili ^{po} stotine civila. Na istom mjestu sam se odvojio od kolone zajedno sa Osmanović Šihranom, sin Uzira, rodom iz Podševara, opština Srebrenica, koji je prešao na slobodnu teritoriju i Ramić Omerom, rodom iz Podkorjena, opština Srebrenica. Nas trojica smo krenuli prema Kravici, opština Bratunac, gdje su nam se na putu pridružila još 4 lica m/n čijih se imena ne sjećam. Na tom putu prema Kravici vidjeli smo dosta ubijenih i izmasakriranih muških leševa - civila Bošnjaka, od kojih smo neke prepoznali, ali samo iz vidjenja. Također smo vidjeli dosta teško ranjenih lica m/n čija imena ne znam, a koji su bili na umiranju. U grupi od nas 7 bio je i moj amidja Mustafić Osmo, sin Husejna, star oko 42 godine, rodom iz Podševara, opština Srebrenica, koji se na putu do Kravice izdvojio iz kolone. bio je u teškom psihičkom stanju zbog hemijskih otrova i za njegovu dalju sudbinu ne znam ništa.

Idući dalje u pravcu slobodne teritorije priključivali su nam se druga lica m/n, jedni su se odvajali, a nekim grupama se i mi priključivali, kao npr. na Boljkovici, opština Zvornik, gdje smo zatekli više stotina civila. Sa Boljkovice sam se zajedno sa Mehić Salkom, rodom iz Gladovića, opština Srebrenica, Delić Nezarom, iz sela Osmače, opština Srebrenica, izdvojio iz te

MUSTAFIĆ HUSEJIN 00401648

velike skupine, povukli se 1 km nazad i sreli grupu od pet bošnjaka i nakon kraćeg razgovora sa njima krenuli u dalji proboj. Međutim, odmah po našem odlasku od njih četnici su iz zasjede zapucali i pobili ih svu petoricu, a od kojih je rani poznat jedino Mehić Fadil, rođen 1963. godine u selu Trubari, opština Srebrenica.

U svom proboju iz četničkog okruženja ja, Delić Nezir i Mehić Salko, stigli smo do Karakaja, opština Zvornik, odnosno do pravoslavnog groblja u Karakaju. Tu smo sišli na asfalt, Nezir se uspio domoći rijeke Drine i neznam da li ju je uspio preplivati, a ja, pošto neznam plivati, zajedno sa Mehić Salkom pokušao sam preko željeznog mosta u Zvorniku da predjem na teritoriju Srbije. Međutim, tu smo oba uhapšeni 25.7.1995. godine od strane vojnog policajca i privedeni u kasarnu, odnosno fabriku Vezionice u Karakaju kod Zvornika. Istog dana, nas oko 20, neki su bili ranije uhapšeni, prebačeni smo u logor Batković u Bijeljini, gdje smo radili na teškim fizičkim poslovima, pretežno na planini Majevidi. U Batkoviću nas je sa područja Srebrenice, Zvornika, Višegrada, Vlasenice i Bratunca bilo između 160 i 170. Razmijenjen sam 24.12.1995. godine na području Sočkovca, opština Gračanica, zajedno sa još 131 licem bošnjačke nacionalnosti.

Nemam više šta da izjavim, slušao sam diktat izjave u čijoj sam formulaciji i sam učestvovao. Jistu je unešeno sve kako sam rekao, te je prihvatam kao svoju i spreman sam da je potvrdim pred bilo kojim sudom ili drugom nadležnom institucijom.

GRADJANIN:

Mehić Fadil Husejin
Mističić Husejin

ZAPISNIČAR:

Nezir Delić

OVL. SL. LICA

Nezir Delić

Nezir Delić

Bosna i Hercegovina
AGENCIJA ZA ISTRAZIVANJE I DOKUMENTACIJU
SEKTOR AID TUZLA

01008163

Broj: 15-56/96
Datum: 19.9.96

Na osnovu odredbi članova 1 i 2 Uredbe sa zakonskom snagom o preuzimanju ZKP bivše SFRJ, a u vezi sa odredbom člana 151 ZKP, ovlašteno službeno lice AID-a BiH, Detasman AID Brčko, sačinilo je dana 12.02.1996. godine u službenim prostorijama AID u Srebreniku, sljedeći:

Z A P I S N I K

GRADANIN: RAMIĆ SADO, sin Adema i Dile Malkić, rod. 05.03.1966. godine u Poznanovićima, opština Srebrenica, JMB 0503966183146, po zanimanju mehaničar poljoprivrednih mašina, nezaposlen, oženjen, nema djece, privremeno kao raseljeno lice smješten u N.N.Luka bb, opština Srebrenik, je dana 12.02.1996. na okolnosti šinjenica o počinjenim ratnim zločinima od strane četnika nad bošnjačkim narodom u Srebrenici, ovlaštenom službenom licu dao sljedeću:

I Z J A V U

Veoma jake artiljerijsko pješadijske napade prema Srebrenici neprijatelj je počeo izvoditi početkom jula mjeseca 1995. god. kada smo se mi počeli povlačiti prema samom centru grada. Dana 11.07.1995. godine neprijateljske snage su već ušle u Srebrenicu, tako da su žene, djeca i starije osobe krenule prema kampu UN-a u Potočarima, a svi vojno sposobni su krenuli prema selu Šušnjari. Na ovom mjestu smo se postrojili po jedinicama, a zatim krenuli na veoma dug i neizvjestan put prema slobodnoj teritoriji.

Sljedećeg dana, tj. 12.07.1995. godine na putu između Buijima i Pobuda na našu kolonu palo je nekoliko granata od kojih je prema mojoj procjeni poginulo oko 50 ljudi od kojih ja poznajem Hožbo Sakiba, Dautović Nijaza i Ljeskovića Mohameda, svi iz Srebrenice.

Ovom prilikom nije došlo do znatnijeg zastoja tako da smo nastavili put i zaustavili se u jednoj šumi u blizini brda Kamenica, gdje smo se planirali odmoriti, ponovo prestrojiti svoje redove i nastaviti dalji put. Ovo mjesto gdje smo se odmarali nalazilo se u šumi u jednom većem udubljenju daleko od naselja, tako da smo se malo opustili nadajući se da smo bar malo dalje od očiju četnika. Međutim, negdje oko 21 sat palo je jedno drvo, nakon čega je otvorena vatra iz pješadijskog naoružanja, PAM-ova i PAT-ova, tako da je zavladao opšti haos među narodom. Pucnjava je trajala oko 15 minuta, nakon čega je sve utihnulo, i prema mojoj procjeni tu je poginulo oko 1000 ljudi. Mi smo se vratili da izvučemo ranjenike, ali od leševa se gotovo nije moglo ni proći. Tu nisam nikoga prepoznao, jer je već bila noć, a bilo je i dosta ranjenika koje smo

.....
J. Ramić

izvlačili na jedno brdo.

Oko 23 sata ponovo smo se sastali na jednom uzvišenju s namjerom da nastavimo put u pravcu Konjević Polja. Na tom putu od poznanika sa mnom su bili Smajlović seval iz Poznanovica, opština Srebrenica, Hasanović Rifet iz Pirida, opština Bratunac, i Tihid Bego iz Skelena, opština Srebrenica. Nedugo zatim na našu kolonu ponovo su ispaljene tri granate, koje je pratilo pješadijsko naoružanje i kolona je ponovo prekinuta, a ja sam ostao sa Zahirom Mehanovićem iz Daljegoste, opština Srebrenica.

Idući dalje u putu smo susreli poznanike Hasanović Alvira, Redžić Muhameda i još trojicu ljudi s njima. U blizini sela Kravice nas sedmorica smo ponovo naišli na zasjedu, tako da se naša grupa ponovo razila, a sa mnom su ostali Hasanović i Redžić.

U nastavku puta prema slobodnoj teritoriji susreli smo grupu od oko 400 ljudi, među kojima sam prepoznao Ahmu i Džemala Tihida iz Skelena, opština Srebrenica, koji su uživali veliki ugled u ovom gradu. Oni su planirali da se predaju, ali mi nismo to željeli nastaviti smo dalje. Sa nama je u grupi tada krenulo oko 50 ljudi koji se takođe nisu htjeli predati, a predvodio nas je Alija iz Zilica, opština Vlasenica, kome ne znam prezime. Kada smo stigli u brda iznad Kasabe, morali smo preći asfalt da bi dalje krenuli prema Udru. Na tom mjestu primijetili su nas četnici, nakon čega su počeli pucati prema nama, tako da smo se podijelili u pet manjih grupa radi lakšeg prelaska.

U mojoj grupi pored naprijed navedenih Hasanovića i Redžića bili su još Rizvić Mersudin i Hasudin Iz. Siljo, iz Kamenice, opština Zvornik, Jusupović Šefik Iz. Čica iz Zepe, Salihović Vahid iz Srebrenice i Begić Seidalija iz Sikirića, opština Bratunac.

Kada smo došli u Kasabu do repeterora, tu smo morali sačekati mrak kako bi prešli asfalt, što smo i učinili u prvim večernjim satima. Po prelasku asvalta došli smo do Udru, a zatim nastavili dalje prema novim planinskim uzvišenjima od kojih je prvo bilo Veljova glava. Tu smo naišli na grupu od 10 leševa, a nedaleko odatle nalazila se još jedna grupa takođe od 10 leševa od kojih nismo nikoga prepoznali.

Dana 22.07.1995. godine došli smo do Snagova, opština Zvornik, gdje sam susreo svoga brata Omera, Vejzović Selvidina iz Vlasenice, svog komsiju Jusić Azema iz Srebrenice i izvjesnog Mujo iz Gerova, opština Vlasenica.

Istog dana, dok smo se odsarali primijetili smo četnike kako se razvijaju u strijelce i idu prema nama. U toj situaciji nismo imali kuda i odlučili smo da se predamo. Malo dalje od nas ostali su Mujo i Azem, koji se nisu oredali sa nama i o njima dalje ništa ne znam.

Odmah po zarobljavanju odvezli su nas u fabriku "Veزيونica" u Karakaju, gdje je bilo još zarobljenika i 23.07.1995. godine nas 39 su prevezli u logor "Batković", opština Bijeljina, gdje nas je do 25.07.'95. godine bilo ukupno 164 zarobljenika iz Srebrenice. Tu nas je dočekao upravnik logora potpukovnik Gojko Čekić, star oko 30 godina, te vodnici - izvjesni Lujic, "Sarajlija" i Milić.

U logoru sam bio do 04.08.1995. godine, odakle sam zajedno sa Malkić Abdurahmanom iz Poznanovica, opština Srebrenica, odveden u Bijeljina u zatvor zvani "Vanekin mlin", gdje smo bili u samicama. Ove ćelije su bile veličine 2,20 x 2 metra i ima ih svega četiri. Tu smo bili sedam dana kojom prilikom smo detaljno ispitivani.

Jedžević

01908188

Dana 10.08.1995. godine u isti zatvor doveden je Avdo Palić - komandant Zepaške brigade koji je ostao iza nas u ovom zatvoru, odakle smo mi 29.08.'95. godine odvezeni na Vojni sud u Bijeljini. Pored mene i Abdurahmana Malkića na sud su dovedeni i Hamza Malkić iz Srebrenice, izvjesni Mevló iz Glogove, opština Bratunac, Jusić Kasim iz Poznanovića, opština Srebrenica, gdje smo svi dali detaljne izjave, a kao svjedoci, navodno, protiv nas sudenju su prisustvovali i Osmanović Medib iz Poznanovića, opština Srebrenica i Hasić Sakib iz istog mjesta.

Ovom prilikom dobili smo rješenja na uvid o produženju pritvora na još mjesec dana, a zatim su ista opet povukli i vratili nas u Batkoviće.

Negdje u novembru mjesecu 1995. godine zajedno sa Abdurahmanom i još 13 ljudi išao sam u Lopare, gdje smo sjekli drva za potrebe srpskog Istočno bosanskog korpusa. U Loparama smo se zadržali oko 15 dana, a zatim smo vraćeni u logor.

U logoru smo ostali do 24.12.1995. godine kada je nas 134 razmijenjeno u Soškovcu, opština Gračanica.

Na ove okolnosti neam više šta da izjavim. Sve što sam rekao tvrdim da je tačno i spreman sam to ponoviti pred sudom ili nekom međunarodnom institucijom koja za to bude zainteresovana. Glasan diktat ove izjave sam slušao i u njenoj formulaciji i sam učestvovao što potvrđujem svojeručnim potpisom.

IZJAVU DAD:

Jade Ramić
Ramić Sado

ZAPISNICAR:

Avdić Mirsada
Avdić Mirsada

IZJAVU UZEO:

Bjelčić
Bjelčić Bjezvad

Историјски пројекат Сребреница

Историјски пројекат Сребреница основан је у Хагу, Холандија, као *Stichting*, одн. непрофитна и невладина организација, 2008. године. Од тада, Пројекат се бави контекстуалним истраживањем догађаја који су се у јулу 1995. године одиграли у Сребреници.

Сарадничка екипа Пројекта састоји се од стручњака из Сједињених Америчких Држава, Велике Британије, Француске, Португалије, Финске, Италије, Руске Федерације и других земаља.

Основни циљ нашег Пројекта је уздизање изнад политике и пропаганде ради стварања свеобухватне евиденције о сребреничкој трагедији у јулу 1995 и њеној позадини, што би могло послужити као коректив за искривљену слику која је владала протеклих година, а уједно и искрен допринос будућем миру.

У фокусу нашег критичког сагледавања сребреничких догађаја налазе се правна квалификација геноцид и рад *ad hoc* Трибунала у Хагу, који је својим проблематичним пресудама кључно допринео стварању правно неутемељеног утиска да се 1995. године у Сребреници догодио геноцид.

Наш је циљ такође да се отвори питање неколико хиљада невиних српских цивила из села на подручју, од априла 1993 наводно „демилитаризоване,“ енклаве Сребреница. Њих су снаге Насера Орића из Сребренице побиле између 1992 – 1995, њихова имовина је опљачкана, а села спаљена. Једино отварањем тог игнорисаног питања ужасне догађање у јулу 1995. могли би поставити у одговарајућу моралну и психолошку перспективу и нелицемерно говорити о људској патњи на том подручју, што безусловно и у подједнакој мери обухвата припаднике обе заједнице.

Ми се противимо злоупотреби људске трагедије, без обзира са чије стране, у ниске политичке и пропагандне сврхе.

Интернет презентацију Историјског пројекта Сребреница можете посетити на:

www.srebrenica-project.org

Издања Историјског пројекта Сребреница

Резултати истраживачке и издавачке делатности Пројекта, за кратко време његовог постојања, су импресивни. Наши наслови померају границе јавног дискурса на изузетно важну и осетљиву тему Сребренице:

Сребреница: фалсификовање историје [Београд, 2012] (у сарадњи са издавачким предузећем „Наш Печат“), група аутора, приредио Стефан Каргановић

Сребреница: службена лаж једне епохе [Београд, 2013] (у сарадњи са издавачким предузећем „Наш Печат“), група аутора, приредио С. Каргановић

Srebrenica: Ciudad sin Dios [Madrid, 2013], група аутора, први зборник критичких радова о Сребреници на шпанском језику, приредио Александар Вуксановић

Сребреница: Деконструкција једног виртуелног геноцида [Београд, 2010], Стефан Каргановић и Љубиша Симић

Srebrenica: Deconstruction of a Virtual Genocide [Den Haag-Belgrade 2011], на енглеском, група аутора, приредио Стефан Каргановић

Масакр у Сребреници (Докази, контекст, политика) [Београд, 2011], проф. Едвард Херман и група аутора, превод са енглеског

Делатност Међународног Трибунала за бившу Југославију: Садржај, резултати, ефикасност, зборник радова [Београд-Москва 2010], група аутора, одговорни уредник С. Каргановић

Сребреница – Раскринкавање лажног самооптуживања [Београд, 2018], аутори Стефан Каргановић и пук. Ратко Шкрбић

Страдање српске Сребренице: фотографски путопис кроз земљу јада и чемера [Београд, 2009], аутор Љубиша Симић

Српске жртве Сребренице, 1992. – 1995 [Београд, 2012], приредио Стефан Каргановић

Буквик: злочин без казне [Београд, 2012], аутор Љубиша Симић

The Star Witness (Крунски сведок) [Belgrade, 2010], у преводу на енглески језик Џона Локланда, аутор Жерминал Чивиков

Сребреничка подвала (са освртом на Извештај Владе Републике Српске 2004.) [Београд, 2013], аутор пук. Ратко Шкрбић

Сребренички круг [Београд, 2015], аутор Драган Вујичић

Rethinking Srebrenica [New York, 2013], аутори С. Каргановић и Љ. Симић

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
341.322.5(497.6)"1992/1995"(082)
355.426(497.6)"1992/1995"(082)
94(497.6 Сребреница)"1995"(082)

СРЕБРЕНИЦА 2020 : аналитички пресек поводом двадесетпетогодишњице / Стефан Каргановић... [и др.]. - 1. изд. - Крагујевац : Духовни луг ; Београд : Фонд Историјски пројекат Сребреница, 2021 (Пирот : Пи-прес). - 428 стр. : илустр. ; 21 cm Тираж 300. - Прилог 1 до 7: стр. 323-427. - Напомене и библиографске референце уз текст. ISBN 978-86-6038-051-9

1. Каргановић, Стефан, 1950- [аутор] [уредник]
а) Жртве рата -- Сребреница -- 1992-1995 б) Грађански рат -- Босна и Херцеговина -- 1992-1995 в) Сребреница -- 1995
COBISS.SR-ID 37899273